

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗΣ
ΕΚΠΑΙΣΕΥΣΗΣ**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ:

**ΘΕΜΑ:
«Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΥΘΩΝ ΜΕ ΖΩΑ ΣΤΗΝ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ
ΤΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ»**

**ΕΠΙΒΛΕΠΟΝΤΕΣ ΚΑΘΗΓΗΤΕΣ:
Β.Δ. ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΣ
Κ. ΜΙΧΑΛΟΠΟΥΛΟΥ**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:
ΑΜΠΑ ΚΥΡΙΑΚΗ
Α.Μ.: 0298005**

ΒΟΛΟΣ 2002

49 / ΠΑΠ

**ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ
ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ & ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ
ΕΙΔΙΚΗ ΣΥΛΛΟΓΗ «ΓΚΡΙΖΑ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ»**

Αριθ. Εισ.: 2016/1
Ημερ. Εισ.: 03-07-2002
Δωρεά:
Ταξιθετικός Κωδικός: ΠΤ – ΠΠΕ
2002
ΑΜΠ

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να εκφράσω ένα μεγάλο ευχαριστώ στον καθηγητή μου και επιβλέποντα καθηγητή της πτυχιακής μου εργασίας, κ. Β.Δ. Αναγνωστόπουλο του Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης για την ευκαιρία, που μου έδωσε να συνεργαστώ μαζί του και ν' ασχοληθώ μ' ένα τόσο ενδιαφέρον και ξεχωριστό θέμα. Για τις πολύτιμες συμβουλές και τον τρόπο σκέψης, που μου μετέδωσε, ώστε να διεκπεραιώσω, επιτυχώς, αυτή την εργασία.

Ακόμη, θα ήθελα ν' απευθύνω τις θερμές ευχαριστίες μου και στη δεύτερη επιβλέπουσα καθηγήτρια αυτής της εργασίας μου, κ. Κ.Μιχαλοπούλου, που με βοήθησε χάρη στις πληροφορίες και τις ουσιώδεις κατευθύνσεις, που μου προσέφερε, καθ' όλη την εκπόνηση αυτής της εργασίας.

Ευχαριστώ, επίσης, τον κ. Σιδερίδη για την πολύτιμη βοήθεια του σχετικά με το ερευνητικό μέρος της εργασίας και την αποσπασμένη νηπιαγωγό κ. Ν.Παπαγεωργίου για τη συμβολή της στην εύρεση κάποιας, επιπλέον, βιβλιογραφίας.

Τέλος, ευγνωμονώ τους δασκάλους του 9^{ου} και του 11^{ου} Δημοτικού σχολείου Βόλου, καθώς του 1^{ου} και του 2^{ου} Δημοτικού σχολείου Αγριάς για το χρόνο, που διέθεσαν να συμβάλλουν στη διεξαγωγή αυτής της έρευνας. Και βέβαια, τους μαθητές της Γ' και Δ' τάξης του 11^{ου} Δημοτικού σχολείου Βόλου και του 2^{ου} σχολείου Αγριάς αντίστοιχα για την υπομονή τους ν' απαντήσουν στο συγκεκριμένο ερωτηματολόγιο. Χωρίς όλους αυτούς δε θα ήταν δυνατόν να έχει πραγματοποιηθεί η πτυχιακή μου εργασία.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΠΡΟΛΟΓΟΣ	1
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4

Α΄ ΜΕΡΟΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

1. Η έννοια του μύθου.....7
2. Η καταγωγή του μύθου.....12
3. Ο σκοπός του μύθου τότε και τώρα.....19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

1. Η ζωή και το έργο του Αισώπου.....27
2. Χαρακτηριστικά στοιχεία των μύθων του Αισώπου.....34

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

1. Η σχέση του ανθρώπου με τα ζώα παλαιότερα.....41
2. Η σημασία των ζώων στους μύθους του Αισώπου.....51
3. Η στάση των νηπίων απέναντι στα ζώα.....58
 - Πως ταυτίζονται οι χαρακτήρες των ανθρώπων με τους χαρακτήρες των ζώων.....61
4. Η διαχρονική λειτουργία των αισώπειων μύθων.....66
 - Οι μύθοι σε ποιους απευθύνονται.....69
 - Ποιοι μύθοι είναι κατάλληλοι για τα παιδιά.....71
5. Αξιοποίηση των μύθων στο νηπιαγωγείο μετά την αφήγηση τους76

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ο ρόλος των μύθων στην πνευματική και ψυχική καλλιέργεια του παιδιού

1. Η γλωσσική καλλιέργεια του παιδιού.....83
2. Το γνωστικό επίπεδο του παιδιού.....89
3. Η ηθική συνείδηση του παιδιού.....94
4. Οι ευαισθησίες – τα συναισθήματα του παιδιού.....97
5. Η συμπεριφορά του παιδιού.....103
6. Τα πρότυπα του παιδιού.....106
7. Η αισθητική του παιδιού.....109

Β΄ ΜΕΡΟΣ

ΕΡΕΥΝΕΣ

A. ΕΡΕΥΝΑ ΜΑΘΗΤΩΝ

1. Στόχος και υποθέσεις της έρευνας.....112
2. Δείγμα και μέθοδος της έρευνας.....113
 - Ερωτηματολόγιο.....114
3. Αποτελέσματα της έρευνας.....116
4. Συμπεράσματα της έρευνας.....126

B. ΕΡΕΥΝΑ ΔΑΣΚΑΛΩΝ

1. Στόχος και υποθέσεις της έρευνας.....137
2. Δείγμα και μέθοδος της έρευνας.....138
 - Ερωτηματολόγιο.....139
3. Αποτελέσματα της έρευνας.....141
4. Συμπεράσματα της έρευνας.....148

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ – ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....157

ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....160

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....161

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 : ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΜΥΘΩΝ.....164

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ ΤΗΣ ΑΝΘΟΛΟΓΙΑΣ ΤΩΝ

ΜΥΘΩΝ.....165

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ ΜΥΘΩΝ.....182

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Ο, γνωστός σε όλους μας, Αίσωπος, αλλά και οι νεότεροι μυθοποιοί και μυθογράφοι κληροδότησαν στην παγκόσμια φιλολογία ένα τόσο πολύτιμο διδακτικό υλικό: τους Μύθους. Αυτές οι σύντομες ιστορίες με την ιδιαίτερη χάρη, τη θαυμαστή απλότητα και την άφταστη διδακτικότητα. Και δεν υπάρχει, σίγουρα, άνθρωπος, που κατά την παιδική του ηλικία δεν άκουγε με χαρά μύθους και ιστορίες για ζώα.

Ωστόσο, δεν είναι λίγες οι αντιδράσεις, που παρουσιάζονται για τον παιδαγωγικό χαρακτήρα των μύθων. Κανείς δεν αμφισβητεί, ότι τα παιδιά τους αγαπούν πάρα πολύ. Αυτό το γεγονός το αποδεικνύει ο μεγάλος αριθμός εκδόσεων και διασκευών τους. Έχουν τέτοια διαχρονικότητα, που συνεχίζουν να επιβιώνουν μέχρι και στις μέρες μας, παρά τη μεγαλειώδη είσοδο της τεχνολογίας.

Πάντα γνώριζα πολύ γενικά πράγματα για τον Αίσωπο και τους μύθους του και πολύ ελάχιστα για τη ζωή του. Και ποτέ δε φανταζόμουν, ότι οι μύθοι του επιδρούν ισόρροπα και πολύπλευρα στη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Γι' αυτό το λόγο ανέλαβα πτυχιακή εργασία με θέμα : «Ο ρόλος των μύθων του Αισώπου με ζώα στην πνευματική και ψυχική καλλιέργεια των παιδιών», ώστε να καλυφθούν πολλές απ' αυτές τις απορίες μου στα παραπάνω ζητήματα.

Η συγκεκριμένη, λοιπόν, εργασία χωρίζεται σε δυο μέρη.

Το Α΄ ΜΕΡΟΣ, το θεωρητικό, που υποδιαιρείται στα ακόλουθα κεφάλαια:

- ⇒ Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται λόγος για την έννοια του μύθου, γενικότερα, και ειδικότερα στον Αίσωπο. Αναφέρονται διάφορες θεωρίες για την καταγωγή του και για το σκοπό του παλαιότερα και σήμερα.
- ⇒ Στο δεύτερο κεφάλαιο εντάσσεται η ζωή και το έργο του Αισώπου, καθώς επίσης και απαριθμούνται τα πιο χαρακτηριστικά στοιχεία των μύθων του.
- ⇒ Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται η σχέση του ανθρώπου με τα ζώα πιο παλιά. Γίνεται μία ανάλυση της σημασίας των ζώων στους μύθους του Αισώπου και της στάσης των παιδιών απέναντι στα ζώα. Και έπειτα, δίνεται έμφαση στη διαχρονική λειτουργία τους, σε ποιους απευθύνονται και ποιοι από τους μύθους προσφέρονται για τα παιδιά. Γίνεται και μία εκτενής αναφορά στις δραστηριότητες, που μπορούν να οργανωθούν από τη νηπιαγωγό μετά την αφήγηση.

- ⇒ Το τέταρτο και τελευταίο κεφάλαιο έχει να κάνει με το ρόλο των μύθων στην πνευματική και ψυχική καλλιέργεια του παιδιού. Πως επηρεάζουν α) τη γλωσσική του καλλιέργεια β) το γνωστικό του επίπεδο γ) την ηθική του συνείδηση δ) τις ευαισθησίες-τα συναισθήματά του ε) τη συμπεριφορά του ζ) τα πρότυπα και η) την αισθητική του.

Το **Β' ΜΕΡΟΣ**, το ερευνητικό, που χωρίζεται σε δυο κεφάλαια:

Το πρώτο κεφάλαιο αφορά την έρευνα, που πραγματοποιήθηκε με συμμετέχοντες τους μαθητές και περιλαμβάνει:

- ⇒ Την πρώτη ενότητα με τους στόχους και τις υποθέσεις που έθεσα, πριν ξεκινήσει η έρευνα.
- ⇒ Τη δεύτερη ενότητα, που αναφέρεται στο δείγμα, που έλαβε μέρος και στον τρόπο-μέθοδο διεξαγωγής της έρευνας, καθώς και παρατίθεται το ερωτηματολόγιο με ερωτήσεις ανοιχτού και κλειστού τύπου, που τέθηκαν στα παιδιά για να διερευνηθεί, αν τους αρέσουν οι μύθοι του Αισώπου και για ποιο λόγο.
- ⇒ Η τρίτη ενότητα εμπεριέχει τα αποτελέσματα της έρευνας σε ποσοστό επί τοις εκατό (%) και παρατίθενται σχετικοί πίνακες και διαγράμματα για την καλύτερη κατανόηση των αποτελεσμάτων.
- ⇒ Στην τέταρτη ενότητα διατυπώνονται τα συμπεράσματα, που προκύπτουν ύστερα από την καταγραφή των παραπάνω στοιχείων.

Το δεύτερο κεφάλαιο αναφέρεται στην έρευνα, που πραγματοποιήθηκε με συμμετέχοντες, αυτή τη φορά, τους δασκάλους και περιλαμβάνει:

- ⇒ Την πρώτη ενότητα με τους αρχικούς στόχους και υποθέσεις.
- ⇒ Τη δεύτερη ενότητα, που γίνεται λόγος για το δείγμα των δασκάλων, τη μέθοδο που χρησιμοποιήθηκε και υπάρχει το σχετικό ερωτηματολόγιο, που εξετάζει, αν οι δάσκαλοι πιστεύουν, ότι διδάσκονται οι μύθοι στο σχολείο και για ποιο λόγο.
- ⇒ Η τρίτη ενότητα παρουσιάζει τα αποτελέσματα, που προέκυψαν με τη βοήθεια πινάκων-διαγραμμάτων.
- ⇒ Και η τέταρτη ενότητα κλείνει με τα σχετικά συμπεράσματα, που προκύπτουν από τη μελέτη όλων αυτών των δεδομένων.

Ακολουθούν κάποια γενικά συμπεράσματα και σχόλια με βάση τις δύο έρευνες, που διεξήχθησαν και διατυπώνονται διάφορες σχετικές προτάσεις.

Η εργασία ολοκληρώνεται με τον επίλογο και τη σχετική βιβλιογραφία, που χρησιμοποιήθηκε για τη διεκπεραίωση της.

Στο τέλος, υπάρχει και ένα παράρτημα, που περιέχει μία προτεινόμενη ανθολογία μύθων-σύμφωνα με τη δική μου προσωπική κρίση- που θεωρούνται παιδαγωγική ωφέλιμοι ως υλικό για ανάγνωση από τα παιδιά. Και φυσικά, έπεται η βιβλιογραφία αυτής της ανθολογίας των μύθων.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Οι μύθοι είναι εκείνα τα «παιχνιδιάρικα παιδιά της φαντασίας», που χάρη στην απλότητα και σφαιρικότητα της αφήγησης και τον αλληγορικό ή συμβολικό τους χαρακτήρα γοητεύουν τη σκέψη, όσο περνούν τα χρόνια, τόσο και πιο πολύ γίνονται αντικείμενο μελέτης κι έρευνας. Οι απλές και τόσο χαριτωμένες ιστορίες-για το είδος τους-με διάφανο περιεχόμενο, που «απλούστατα» εννοούν, ότι λένε.¹ Μύθοι είναι οι παραδόσεις των αρχαίων για θεούς και ήρωες, αλλά κατά τη νεοελληνική αντίληψη είναι και εκείνες οι διηγήσεις με πρωταγωνιστές τα ζώα, που έχουν σκοπό να παραδειγματίσουν ή να διδάξουν.²

Είναι γεγονός, ότι στα παιδιά αρέσουν οι φανταστικές ιστορίες, τα παραμύθια, οι ιστορίες με ζώα ή για ζώα-οι μύθοι, τα ρυθμικά μικρά ποιήματα και, γενικότερα, τα βιβλία, που τους προσφέρουν γνώσεις μ' ευχάριστο τρόπο, αστείες περιπέτειες και όλα αυτά προσελκύουν την προσοχή, όταν δίνονται μέσα από ένα «πλούσιο» εικονογραφημένο κείμενο.³ Και αυτό το πετυχαίνουν οι μύθοι, διαθέτοντας τα περισσότερα από τα παραπάνω στοιχεία και τόσα άλλα, που τους καθιστούν ξεχωριστούς και μοναδικούς για τις δυνατότητες και τις επιθυμίες του παιδικού κοινού.

Όταν το παιδί διαβάσει μύθους και συγκρίνει τα θέματά τους με τις αγωνίες της αληθινής ζωής, ποτέ δε βρίσκει εκείνα χειρότερα, όσο κι αν είναι τραγικά. Οι εύκολες λύσεις, που δίνονται, η απλότητα στα μέσα του βίου και τους τρόπους, η φυσική ευγένεια των ηρώων, η ηθική τάξη, που υπάρχει στην κοινωνία, τόσο των ανθρώπων, όσο και των ζώων, ακόμα και η αφελής διακωμώδηση των γελοίων και κουτών, όλα δημιουργούν μία ιδιαίτερη ατμόσφαιρα. Μ' άλλα λόγια μία ατμόσφαιρα ειρηνικής και δημιουργικής καλοσύνης, που χαλαρώνει την τρικυμισμένη ψυχή από τις καθημερινές εντάσεις και την οπλίζει με κάτι αιώνιο και παιδικά ανανεωτικό για ν' αντιμετωπίζει την κουραστική και ανιαρή πραγματικότητα.⁴

Γι' αυτό το λόγο και ο μύθος ως ένα είδος της παιδικής λογοτεχνίας χρησιμοποιείται στην εκπαίδευση των παιδιών, τόσο στο νηπιαγωγείο, κυρίως, αλλά και στο δημοτικό σχολείο. Προσφέρει σ' αυτά πολύτιμες και χρήσιμες συμβουλές, ιδέες, προτάσεις, οι οποίες επιδρούν, καίρια, σ' αυτή την πρώτη φάση της ευαίσθητης παιδικής ψυχής. Έτσι, συγκεκριμένα παίζει καθοριστικό ρόλο ως μορφωτικό αγαθό:

α) στην καλλιέργεια της γλώσσας με την επαναδιήγηση, τη συζήτηση και τις σχετικές ερωτήσεις των παιδιών πάνω στο μύθο.

β) στον εμπλουτισμό των γνώσεων του μέσα από την επαφή με τα ζώα, τον τρόπο ζωής τους και τις καταστάσεις, που διαδραματίζονται μεταξύ τους.

γ) στη διαμόρφωση της ηθικής του συνείδησης μέσα από την επιδοκιμασία του καλού και την τιμωρία του κακού.⁵

δ) στην ανάπτυξη των συναισθημάτων του, καθώς οι μύθοι διαθέτουν πλούσιο συναισθηματισμό και το παιδί βιώνει με τη διήγηση έντονα την πλοκή του.⁶

ε) στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς του, υποδεικνύοντας τη συμπεριφορά του καλού προς υιοθέτηση και τη συμπεριφορά του κακού προς αποφυγή.⁷

ζ) στην προσκόλληση σε πρότυπα αξιοπρεπή και χρήσιμα για τη σημερινή δύσκολη εποχή.

η) και τέλος, στην καλλιέργεια της αισθητικής του με βάση το απλό, όμορφο και ευχάριστο των μύθων, το οποίο ενυπάρχει και στη ζωή.⁸

Όλα αυτά συντελούν στη δημιουργία αξιόλογων και χρήσιμων χαρακτήρων, ιδιαίτερα, για τα παιδιά, τα οποία, πρωτοδιαβάζουν τέτοιου είδους αναγνώσματα. Διότι, όπως αναφέρει και ο Ξενόπουλος στην αυτοβιογραφία του: «Το πρώτο βιβλίο, που αγάπησα, όταν μπορούσα πια να διαβάζω, ήταν μία συλλογή αισώπειων μύθων μεταφρασμένων στην κοινή γλώσσα.»⁹ Εύλογα, λοιπόν, οι μύθοι είναι σπουδαίοι ως λογοτεχνικό είδος, που απευθύνεται στα παιδιά.

Παραπομπές

1. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Μύθοι και Μυθοποιοί», (αφιέρωμα), Τόμος 2ος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 43
2. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας – Α΄ ανιχνεύσεις», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 82
3. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Παιδική λογοτεχνία και σχολείο», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1984, σελ. 49
4. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα», τ. 48, εκδ. Βασική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1957, σελ. 20
5. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού», Έκδοση Β΄, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ. 89
6. Μαντάς Γ. Κωνσταντίνος, «Το παραμύθι-η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του», Πάτρα 1972, σελ. 52
7. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Το παραμύθι και οι παραμυθάδες», Τόμος 3ος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ. 51-52
8. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλώσσα και λογοτεχνία στην εκπαίδευση», Πανεπιστημιακές Σημειώσεις II, Βόλος 1999, σελ. 105
9. Τροβάς Α. Διονύσιος, «Οι μύθοι του Αισώπου κι οι συλλογείς, μεταφραστές και διασκευαστές τους», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 54

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

Ο ΜΥΘΟΣ

1. Η έννοια του μύθου

Ο μύθος είναι ένα από τ' αρχαιότερα λογοτεχνικά είδη. Και αυτό επειδή ακριβώς πηγάζει από τη φυσική ανάγκη, που νοιώθει ο κάθε άνθρωπος να εκφραστεί με τη βοήθεια εικόνων και με συγκεκριμένη μορφή.¹ Θα έλεγε κανείς, ότι αποτελεί δημιούργημα της λαϊκής φαντασίας, ένα είδος γλώσσας, που επινόησε ο πρωτόγονος άνθρωπος για να ερμηνεύσει την πραγματικότητα.²

Γι' αυτό στον προϊστορικό πολιτισμό ο μύθος μπορεί να ειπωθεί, ότι είναι ισοδύναμος της επιστήμης και συγκροτεί ολοκληρωμένο σύστημα, που περιγράφει τον κόσμο στο σύνολό του. Άρα, είναι αποδεκτό, ότι στο πρωτόγονο και στο προϊστορικό σύστημα ο μύθος ήταν ένα είδος απλοϊκής πίστης και συνιστούσε, ίσως, τη μοναδική μορφή ιδεολογίας.³ Και επιπλέον, εκδηλώνει ένα βαθύ θρησκευτικό συναίσθημα του ανθρώπου, που εκφράζει το φόβο του απέναντι στο φαινόμενο της ζωής και την ανάγκη του να την ερμηνεύσει σ' όλες τις εκφάνσεις της.⁴

Ειδικότερα, ο ρήτορας Αφθόνιος απέδωσε μ' έναν πολύ εύστοχο τρόπο τον ορισμό αυτού του είδους: είναι «λόγος ψευδής εικονίζων αλήθειαν». Και είναι εύστοχος, καθώς από τη μια πλευρά τονίζει το εικονικό στοιχείο του μύθου και από την άλλη υποβάλλει ένα στοιχείο διαλεκτικό. Άρα, στο σημείο αυτό ο μύθος συνδυάζει την αλήθεια με το ψέμα με αποτέλεσμα μία επινοημένη, φτιαχτή ιστορία, που εικονογραφεί το νόημα μίας αληθινής πράξης.⁵

Όπως φανερώνει και η ετυμολογία της λέξης, μύθος σημαίνει λόγος, κάθε τι που λέγεται από το στόμα, προφορικός λόγος, «λόγια» σε αντίθεση με τα έργα.⁶ Πρόκειται για μία σύντομη-και σε έμμετρη, κυρίως, μορφή -⁷ φανταστική διήγηση με στοιχεία συμβολικά ή αλληγορικά.⁸ Θέμα του μπορεί να είναι μία εντυπωσιακή ιστορία είτε από τους αρχαίους θεούς και ήρωες, είτε από την κοινωνία των ζώων και των ανθρώπων. Έτσι, υπάρχουν μύθοι της Κοσμογονίας και των αρχαίων θεών και έπειτα, οι μύθοι του Αισώπου με τα ζώα, που παρουσιάζουν και διδακτικό χαρακτήρα. Όσο για το χώρο της

ελληνικής λαογραφίας, στον οποίο εντάσσεται ο μύθος, είναι η μικρή αλληγορική διήγηση από τον κόσμο των ζώων ή των ανθρώπων, που επιδιώκει να διδάξει κάτι.⁹ Και εδώ ακριβώς ο καθηγητής Μ.Γ. Μερακλής έρχεται να ενισχύσει και να συμπληρώσει την άποψη, ότι ο μύθος είναι η γλώσσα των συμβόλων, είναι «περιουσία της τέχνης» και επίσης, «ανεξάντλητη πηγή από αλληγορίες και σύμβολα».¹⁰

Επιπλέον, μύθοι αποκαλούνται και οι παροιμιώδεις διηγήσεις, οι οποίες, όπως και οι παροιμίες, που προέρχονται απ' αυτές στο μεγαλύτερο βαθμό επιλέγονται σε διάφορους λόγους και πράξεις για να τις χαρακτηρίσουν «επί το σκωπτικότερον» ή για να συμβουλεύσουν προς νουθεσία ή επίκριση.¹¹ Γιατί μύθος και παροιμιακός λόγος έρχονται στην έμπνευση ή στο στόμα του λαϊκού ομιλητή, όπως «ξεπροβάλλουν οι πράσινοι θάμνοι πλάι στα μονοπάτια.» Ο μύθος είναι βλάστημα του ανθρώπινου νου, όχι του ατομικού και συγγραφικού, που, ίσως, πράξει εξεζητημένα, αλλά του κοινού και απλοϊκού, που ξέρει να σκέφτεται παράλληλα με τη φύση.¹²

Ωστόσο, παρ' όλες τις απόψεις περί μύθων προκύπτουν και κάποιες αντιδράσεις. Μερικοί θεωρούν, ότι οι μύθοι είναι ένα είδος λαϊκών παραμυθιών και τεκμηριώνουν λέγοντας, ότι το κύριο χαρακτηριστικό του μύθου είναι ότι ασχολείται με ιερά γεγονότα, που συνέβησαν «στις απαρχές». Άλλοι ισχυρίζονται, ότι το λαϊκό παραμύθι είναι υποδιαίρεση του μύθου και ακόμα, υπάρχουν και αυτοί, που αντιμετωπίζουν τις δυο κατηγορίες διακριτές, αλλά αλληλεπικαλυπτόμενες.¹³ Τελικά, ο ιδιαίτερος χαρακτήρας του μύθου δε φαίνεται να βρίσκεται ούτε στη δομή, ούτε στο περιεχόμενο ενός παραμυθιού, αλλά στη χρήση για την οποία προορίζεται. Συνεπώς, μύθος είναι ένα παραδοσιακό παραμύθι με μερική αναφορά σε κάτι, που έχει συλλογική σπουδαιότητα. Ένα παραδοσιακό, λοιπόν, παραμύθι εφαρμοσμένο, που η σημασία-σοβαρότητά του προέρχονται απ' αυτή την εφαρμογή. Η αναφορά είναι μερική, αφού το παραμύθι και η πραγματικότητα δεν είναι, ποτέ, ισόμορφα τελείως σ' αυτές τις εφαρμογές. Και φαινόμενα συλλογικής σπουδαιότητας υπάρχουν άφθονα στην κοινωνική ζωή, όπως θεσμοί ή αφηγήσεις για οικογένειες, φυλές ή πόλεις εξηγούνται και αιτιολογούνται με παραμύθια.¹⁴

Οπωσδήποτε, ο μύθος διαφέρει και από το παραμύθι και από την παράδοση και από τη θρησκευτική διήγηση στο ότι οι μορφές, που δρουν σ' αυτόν, είναι μορφές θεών, μορφοποιήσεις του ιερού, με τη δυνατότητα να εμφανίζονται και να μεταμορφώνονται σε ζώα ή ανθρώπους. Ο μύθος βρίσκεται από την αρχή στο, τελείως, διαφορετικό και έχει οδηγήσει το συμβάν έξω από το γήινο και τη χρονικότητα. Έτσι, ο Luthi χαρακτηρίζει το μύθο, σύμφωνα μ' όλα τα παραπάνω, ως μια παράσταση των δράσεων και των παθημάτων των θεών.¹⁵ Περιγράφεται η εμφάνισή τους, καταγράφεται η δράση τους και κυρίως τονίζεται η σχέση τους προς τον κόσμο και τον άνθρωπο. Οι θεοί, λοιπόν, βρίσκονται στο, τελείως, διαφορετικό και την

πείρα τους ο άνθρωπος μπορεί να την πάρει μέσω του θρησκευτικού βιώματος. Έτσι, ο μύθος έχει από τη φύση του θρησκευτικό χαρακτήρα και συνιστά μία μορφή μέσω της οποίας εκδηλώνεται το θρησκευτικό βίωμα. Ο μύθος αποτελεί, πλέον, ένα καθολικό φαινόμενο, που υπολογίζεται ως συμφυής προς την ανθρώπινη φύση. Γι' αυτό το λόγο και η τυπολογία παρατηρείται σε όλο το πεδίο της δράσης του ανθρώπου, συνιστώντας θεολογικούς, κοσμολογικούς, κοσμογονικούς, σωτηριολογικούς, εσχατολογικούς και αιτιολογικούς μύθους.¹⁶

Πιο συγκεκριμένα, έγινε λόγος και για τους νεοελληνικούς μύθους, που έχουν άμεση σχέση με τους αρχαίους μύθους του Αισώπου. Πρόκειται για μικρές αλληγορικές διηγήσεις με πρωταγωνιστές ζώα ή και ανθρώπους.¹⁷ Τα ζώα, κυρίως, είναι αυτά, που συμπεριφέρονται και μιλούν σαν ανθρώπινα όντα, προβάλλοντας μ' έμμεσο τρόπο διάφορες αδυναμίες του ανθρώπου. Οι μύθοι αυτοί καταλήγουν σχεδόν πάντα σ' ένα συγκεκριμένο ηθικό μήνυμα και αυτό, ακριβώς, το γεγονός, αναδεικνύει το χαρακτηριστικό γνώρισμα αυτών των μύθων, ότι είναι διδακτικές ιστορίες για την ανθρώπινη κοινωνική συμπεριφορά.¹⁸ Ιδεολογία των αισωπικών μύθων είναι η αποδοκιμασία του κακού στις πιο αντιπροσωπευτικές μορφές του: της βίας, της απάτης, της αλαζονείας, της πονηρίας, της πλεονεξίας. Και αυτή η αποδοκιμασία επιχειρείται άλλοτε με αναφορά στη θεία δίκη, άλλοτε με πειστικές υποδείξεις, συχνότερα με τη διαπίστωση του παραλογισμού του κακού, με τη γελοιοποίησή του, καθώς και με τη φιλοσοφική ενατένιση της ζωής.¹⁹

Παραπομπές

1. Ζήσης Σαρίκας, «Αίσωπος μύθοι», εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1993, σελ. 21
2. «Μύθοι», Μεγάλη σοβιετική εγκυκλοπαίδεια, εκδ. Ακάδημος Α.Ε. Τόμος 23, Αθήνα 1981, σελ. 457
3. Αυδίκος Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ.Γ. (εισαγωγή), «Από το παραμύθι στα κόμικς» - Παράδοση και νεωτερικότητα, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1996, σελ. 27
4. Αυδίκος Ευάγγελος, «Ο παππούς-αφηγητής και το νηπιαγωγείο. Πλανητική σκέψη και (ή) τοπικός πολιτισμός», Πρακτικά ημερίδας «Το παραμύθι και η εκπαίδευση», Φλώρινα 1994, σελ. 61
5. Μερακλής Μ.Γ. «Έντεχνος λαϊκός λόγος», εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993, σελ. 207-208
6. Σακελλαρίου Χάρης, «Ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας» (ελληνική και παγκόσμια) έκδοση 7^η, εκδ. Φιλλιπότη, Αθήνα 1991, σελ. 225
7. Καπλανόγλου Μαριάνθη, «Ελληνική Λαϊκή παράδοση», εκδ.Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1998, σελ. 80
8. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π, σελ. 225
9. Λουκάτος Σ.Δημήτριος «Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία», έκδοση Γ', εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985, σελ. 130
10. Παπάς Αθανάσιος, «Διδακτική μεθοδολογία και προσχολική πρακτική», εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1990, σελ. 57
11. Κυριακίδης Στίλπων, «Ελληνική λαογραφία», Μέρος Α': Μνημεία του λόγου, εκδ. Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1965, σελ. 240
12. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Νεοελληνικοί παροιμιομύθοι», εκδ. Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1978, σελ. 12
13. «Μύθος και Μυθολογία», Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα, εκδ. Πάπυρος, Τόμος 44, Αθήνα 1996, σελ. 183
14. Walter Burkert (μετάφραση Ανδρεάδη Ηλέκτρα), «Ελληνική Μυθολογία και τελετουργία», εκδό. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1993, σελ. 50-51
15. Μερακλής Μ.Γ. «Το λαϊκό παραμύθι – Κείμενα παραμυθολογίας», εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 216
16. Αυδίκος Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ.Γ. (εισαγωγή), «Από το παραμύθι στα κόμικς» - Παράδοση και νεωτερικότητα, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1996, σελ. 27
17. Αυδίκος Ευάγγελος, «Το λαϊκό παραμύθι» Θεωρητικές προσεγγίσεις, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1994, σελ. 75

18. «Μύθος και Μυθολογία», *Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα*, εκδ. Πάπυρος, Τόμος 44, Αθήνα 1996, σελ. 183
19. «Αίσωπος», *Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια-Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό*, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 1, Αθήνα 1983, σελ. 109

2. Η καταγωγή του μύθου

Έχουν διατυπωθεί, κατά καιρούς, ποικίλες απόψεις και θεωρίες για το μύθο, που η ακριβής ερμηνεία για την καταγωγή του να είναι, τελικά, ανέφικτη. Ο μύθος είχε στη χρονική διαδρομή μια πολλαπλή ζωή, κάτι σαν αλληπάλληλους κύκλους μετεμψυχώσεων, μία ζωή, που πηγαίνει, σχεδόν, πέρα από την ίδια τη ζωή του για να αποδειχθεί η αρχική ζωτική και σπουδαία σημασία του.¹

Ποια να είναι, τελικά, η σχέση του μύθου με το παραμύθι. «Ο μύθος είναι ιερός, σοβαρός, ενώ το παραμύθι κοσμικό, παιγνιώδες», είναι η άποψη του Μ.Γ. Μερακλή. Αυτό δεν αλλάζει, ακόμα κι αν γίνει δεκτή η θέση, ότι το παραμύθι προέρχεται ή κατάγεται από το μύθο, είναι ένας εκκοσμικευμένος μύθος. Δεν αποδέχεται το γεγονός, ότι πρόκειται για δύο εντελώς διαφορετικά, από τη γένεση τους, είδη. Και ο Propp χαρακτήριζε το μύθο ιερό, το παραμύθι – και ιδιαίτερα το μαγικό παραμύθι – κοσμικό με σημαντικές διαφορές, αλλά με μυθολογική καταγωγή. Και επιπλέον, ο διάδοχός του, ο Meletinsky ισχυρίζεται έντονα την καταγωγή του «κλασικού μαγικού παραμυθιού» απ' το αρχαϊκό «μυθολογικό παραμύθι». Στέκεται και στις διαφορές: τα μαγικά πράγματα στο παραμύθι είναι μέσα, που οδηγούν στο σκοπό (γάμος, βασίλειο), ενώ στο μύθο το σκοπό αποτελεί η κατάκτηση κοσμολογικών αξιών.²

Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι κατά τη μετάβαση από το μύθο στο παραμύθι μέσα και σκοπός φαίνεται να αλλάζουν αμοιβαία θέση. Ο σκοπός του παραμυθιού δεν είναι παρά μέσο στο μύθο, ο οποίος έχει πιο σοβαρούς σκοπούς. Όλα αυτά, που ειπώθηκαν για το μύθο αφορούν ένα είδος του, αρκεί το είδος του αισώπειου μύθου, ενώ γνωστή είναι και η δημιουργία πολιτικών μύθων. Όμως, αυτό, που έχει μεγάλη σημασία είναι το πρώτο είδος του ιερού μύθου, αφού συσχετίζεται ιδιαίτερα με το (μαγικό) παραμύθι.³

Κάτι, που είναι άξιο προσοχής πέρα από τις γνωστές διαφορές είναι η πιθανότητα εξέλιξης από τον ιερό μύθο στο μαγικό παραμύθι. Τελικά, είτε αυτή είναι η γένεση του παραμυθιού, είτε πρόκειται για δύο παράλληλες γενέσεις δεν είναι δυνατό να αμφισβητηθούν οι μεταξύ τους διαφορές. Ούτε βέβαια και η συγγένειά τους, όπως την προσδιορίζει το κοινό στοιχείο του υπερφυσικού: ιεροποιημένου στη μία εκκοσμικευμένου στην άλλη περίπτωση. Κατά την ίδια λογική οι θεωρίες, που διατυπώθηκαν για τη γένεση και τη διάδοση, τόσο των μύθων, όσο και των παραμυθιών ακολουθούν μία κοινή πορεία.⁴

Πρώτοι, λοιπόν, οι αδερφοί Γουλιέλμος και Ιάκωβος Grimm από τη Γερμανία διατύπωσαν την πρώτη εξηγητική θεωρία, τη λεγόμενη Ινδοευρωπαϊκή.⁵ Να σημειωθεί, ότι η Γερμανία ήταν η χώρα, που πέρασε η συστηματική διδασκαλία του παραμυθιού στα κρατικά αναλυτικά προγράμματα, επομένως αποτέλεσε χώρο ζοηρών και διαρκών συζητήσεων

γύρω απ' το παραμύθι. Και με την έκδοση της συλλογής Grimm έγινε και η πρώτη αρχή για την αναγνώριση της βαθύτερης σημασίας και αξίας των παραμυθιών-μύθων.⁶ Σύμφωνα λοιπόν, με τη θεωρία τους, όταν στα προϊστορικά χρόνια οι Άριοι κατέβηκαν στις νέες κοιτίδες τους, έφεραν μαζί με τη γλώσσα τους και τη θρησκευτική τους μυθολογία, μία μυθολογία φυσιοκρατική με ανθρωπομορφικά στοιχεία.⁷ Σαν φιλόλογοι, που ήταν ,ενδιαφέρονταν για την καταγωγή της γλώσσας τους και επιθυμούσαν να μελετηθεί αυτή η μυθολογία σαν τα απομεινάρια των μύθων, που συνέλαβε, παλαιότερα, ο λαός απ' τον οποίο προήλθαν οι Ινδοί, οι Πέρσες, οι Έλληνες, οι Ρωμαίοι και άλλοι λαοί.⁸ Με τη διάδοσή τους οι μύθοι αναπτύχθηκαν ή ενώθηκαν σε πιο μεγάλες διηγήσεις και με τον καιρό πλουτίστηκαν με καινούργια πολιτιστικά ή θρησκευτικά στοιχεία, αποτελώντας τα σημερινά παραμύθια-μύθους.⁹

Η δεύτερη σπουδαία θεωρία, η λεγόμενη Ινδική, διατυπώθηκε από το Γερμανό ανατολιστή Benfey το 1859. Σύμφωνα μ' αυτήν η γένεση των παραμυθιών περιορίζεται σ' έναν τόπο και από εκεί γίνεται η διασπορά τους. Υποστηρίζει, ότι τα παραμύθια είναι έτοιμα λογοτεχνικά αφηγήματα των Ινδών, που συντέθηκαν κατά τους κλασικούς ινδικούς χρόνους πάνω σε παλιά μυθικά μοτίβα και στη συνέχεια πέρασαν στην Ευρώπη, αφού, προηγουμένως, ταξίδεψαν από τους λαούς της Ανατολής-τους Πέρσες, τους Άραβες, τους Βυζαντινούς.¹⁰

Τόσο, Βέβαια, η ινδοευρωπαϊκή, όσο και η ινδική θεωρία, παρά τον τεράστιο ρόλο, που έπαιξαν στη συγκρότηση του παραμυθιού, συγκρούονται με τα νεότερα εθνολογικά πορίσματα, που λένε, ότι πρωτόγονοι λαοί μακρινών ηπείρων έχουν κι αυτοί ολοκληρωμένα παραμύθια, όμοια με τα ευρωπαϊκά. Όσο για τις Ινδίες, που υπερέχουν, λέγεται, ότι στην παλιά Αίγυπτο, πριν τα κλασικά χρόνια, υπήρχαν τέτοια παραμύθια.¹¹ Φυσικά, όμως, η θεωρία της μεταδόσεως των παραμυθιών από λαό σε λαό δεν είναι δυνατό να λύσει το πρόβλημα της ομοιότητας των παραμυθιών των λαών. Κι αυτό, διότι έχουν βρεθεί τέτοιες διηγήσεις και σε λαούς, που δεν είχαν σχέση με κάποιον πολιτισμένο λαό.¹²

Στο σημείο αυτό έρχονται οι Άγγλοι να προβάλλουν τη δική τους άποψη για τη γένεση των παραμυθιών, την εθνολογική πολυγενετική θεωρία.¹³ Με εκπροσώπους τον Tylor E. και τον Lang A. διατυπώνεται η άποψη, ότι οι μύθοι είναι σύμβολα και εμπνεύσεις ζωής, που μπορούν να υπάρξουν σε περισσότερους λαούς.¹⁴ Βλέπουν στους μύθους και στα παραμύθια την ενσάρκωση κοινών ιδεών σε όλους τους πρωτόγονους λαούς, όπου αυτοί οι λαοί αρκούνται σε πολύ απλές εξηγήσεις των φυσικών φαινομένων. Υποθέτουν, μ' άλλα λόγια, ότι κάθε κίνηση πρέπει να έχει μια αιτία ανάλογη μ' εκείνη, που παράγει τις δικές τους κινήσεις, φτάνοντας στο συμπέρασμα, ότι υπάρχουν πνεύματα, που δίνουν ζωή στα ζώα, στα φυτά, αλλά και στα αντικείμενα. Έτσι, ο πρωτόγονος είναι ανιμιστής, βλέπει όντα περισσότερο ή

λιγότερο όμοια μ' αυτόν.¹⁵ Ακραίος υποστηρικτής αυτής της θεωρίας είναι ο Bedier J., που αρνείται τον προσδιορισμό τόπου και χρόνου στη σύνθεση ενός μύθου-παραμυθίου.¹⁶

Τελευταία προτάσσεται η φιλολογική ή ιστορικογεωγραφική θεωρία από τους Φιλανδούς, κατά τους οποίους τα μυθικά μοτίβα είναι ίδια, αλλά κάπου φτιάχτηκε το παραμύθι και στη συνέχεια διαδόθηκε.¹⁷ Ειδικότερα, οι φιλόλογοι πιστεύουν, ότι το λαϊκό παραμύθι βρίσκεται κάπου σε μια γραπτή σύνθεση παλιών ετών, που μπορεί να ανακαλυφθεί μέσω έρευνας. Όσο για τους Φιλανδούς Krohn I, Aarne A. ψάχνουν επίμονα τον τόπο και το χρόνο σύνθεσής του. Το κάθε παραμύθι πρέπει να ολοκληρώθηκε σε ώριμες ιστορικές συνθήκες, κάτι που αποδεικνύει το περιεχόμενό του. Οι υποστηρικτές, λοιπόν, αυτής της σχολής, συγκρίνουν τις εθνικές παραλλαγές κάθε παραμυθίου, διακρίνουν τις καλύτερες και ζητούν την αρχική με βάση την οποία θα προσδιορίσουν τον τόπο και το χρόνο διαμόρφωσής του.¹⁸

Αυτές οι τέσσερις θεωρίες, η ινδοευρωπαϊκή, η ινδική, η εθνολογική πολυγενετική και η ιστορικογεωγραφική, είναι οι σπουδαιότερες που ειπώθηκαν κατά καιρούς, για την προέλευση και διάδοση του μύθου-παραμυθίου. Δεν θα ήταν δυνατό να παραλειφθούν και πολλές δευτερεύουσες ή συμπληρωματικές, που αφορούν περισσότερο την εσωτερική και ψυχολογική σύστασή του. Μία απ' αυτές είναι η -μυθολογική θεωρία, όπου τα παραμύθια αποτελούν μία προέκταση των πρωτόγονων κοσμογονικών και αστρολογικών μύθων. Οι ήρωες και η δράση τους ήταν προσωποποιήσεις των φυσικών στοιχείων και των φαινομένων τους.¹⁹

-Έπειτα, η συμβολιστική θεωρία ακολουθεί τονίζοντας, ότι τα παραμύθια-οι μύθοι είναι αλληγορίες θρησκευτικών δοξασιών και λατρείας²⁰ ή, ίσως, και ν' αποτελούν ένα τελευταίο υπόλειμμα παλιών τελετουργιών, που τα χρησιμοποιούσαν συμβολικά.²¹

-Μία διαφορετική κατεύθυνση στη μελέτη και στην ερμηνεία τους δίνεται από την ψυχαναλυτική θεωρία με κύριο εκφραστή της το γνωστό Freud.²² Τα παραμύθια-οι μύθοι προέρχονται από τα όνειρα, τη φαντασία του ύπνου, τον οποίο κατευθύνουν υποσυνείδητες σκέψεις και καταπιεσμένες επιθυμίες.²³

-Και αυτή που προβάλλεται ως τελευταία είναι η ανθρωπολογική θεωρία, που τάσσεται υπέρ της άποψης, ότι τα παραμύθια-οι μύθοι είναι πολιτιστικά επιβιώματα ή αναμνήσεις της παλιότερης ζωής των ανθρώπων ,κάνοντας λόγο για τα έθιμα, τις σκέψεις και τον τρόπο ζωής τους.²⁴

Μέσα σ' όλες αυτές τις αλληλοσυγκρουόμενες και τόσο διαφορετικές όψεις περί μύθου-παραμυθίου, δημιουργείται μία νέα, η εκλεκτική, που απεικονίζει το φάσμα των νεότερων απόψεων. Διαμορφώθηκε από το Γάλλο Paul Delarue και τον Βέλγο Elisee Legros. Πιστεύει, μέχρι ένα σημείο, στην επίδραση της μυθολογίας του κάθε λαού και δίνει τη δυνατότητα στον τομέα της ψυχανάλυσης να αποδώσει ερμηνεία στα παραμύθια. Δε θεωρεί άξιες

σημασίας τις συμβολικές απόψεις, ενώ δέχεται τις επιβιώσεις από πρωτόγονα βιώματα, λατρείες και τελετές. Τάσσεται υπέρ της επίδρασης του τοπικού πολιτισμού και από τη Φιλανδική σχολή παίρνει τη μέθοδο της ταξινόμησης του παραμυθιού. Δε στέκεται να επιδοκιμάσει το σκεπτικισμό των «πολυγενετικών» και θεωρεί, δύσκολη την ανασύνθεση του παραμυθιού, με καθορισμό του τόπου και του χρόνου. Φαίνεται να προσδίδει μεγάλη σημασία στην προσωπική συμβολή του κάθε αφηγητή ξεχωριστά.²⁵

Πιο συγκεκριμένα, επικρατούν και απόψεις για την καταγωγή των μύθων με ζώα. Αυτοί οι μύθοι αποτελούν ένα απ' τα παλαιότερα είδη ιστοριών. Γραπτές εκδοχές προφορικών μύθων με ζώα χρονολογούνται στο 3000 π.Χ. στη σουμερική «λογοτεχνία της σοφίας» και στους παραδοσιακούς ινδικούς μύθους ζώων, που βρίσκονται στη Παντσατάντρα (Ινδικό βιβλίο). Οι μύθοι αυτοί, που έχουν διαδοθεί σ' όλη τη Μέση Ανατολή, την Ευρώπη και την Ινδία, αποδόθηκαν στο μυθικό Ινδό ομόλογο του Αισώπου-το φιλόσοφο Βίδραϊ και έπειτα, έφτασαν στη Ρώμη ως γραπτή λογοτεχνία από το Ρωμαίο μυθογράφο Φαίδρο, που τα μετέφερε στα λατινικά.²⁶

Όμως, το τεράστιο ενδιαφέρον του ανθρώπου για τα ζώα και η ιδιαίτερη σχέση μαζί τους συντέλεσε στη δημιουργία αυτών των μύθων. Ο άνθρωπος, τότε, πρωτοπρόσεξε τα ζώα, με το ίδιο ενδιαφέρον που τα προσέχει σήμερα το παιδί. Το κάθε ζώο αντιπροσώπευε όλο το είδος του, αφού δεν είχε, ακόμα, συγκροτήσει κοινωνία. Συνεπώς, ο ακοινωνήτος βοσκός στο βουνό έχει πολλές γνώσεις για τα πρόβατά του, το χαρακτήρα και τις ιδιομορφίες τους. Γνωρίζει τα άγρια ζώα κι εύκολα θα έγραφε ιστορίες γι' αυτά, όπως οι λογοτέχνες γράφουν για τους ανθρώπους. Ο μύθος γύρω από το ζώο ήταν, μερικές φορές, και εκδήλωση φόβου ή λατρείας. Το λιοντάρι έμενε σεβαστό, η αλεπού υπολογίσιμη, ο λύκος εχθρικός. Παλαιότερα με το νόμο της ομοιοπαθητικής μαγείας, τα παθήματα των ζώων έμπαιναν στους μύθους με σκοπό να σώσουν τη γεωργική παραγωγή, να εξουδετερώσουν κινδύνους της κτηνοτροφίας ή να προστατεύσουν τον άνθρωπο από συμφορές.²⁷

Στους κατά φύση, λοιπόν, λαούς η παρατήρηση των ζώων αποτελούσε καθημερινή απασχόληση.²⁸ Πολλές απ' τις δραστηριότητες του ανθρώπου σχετίζονταν μ' αυτά, όπως το κυνήγι, η εξημέρωση, το παιχνίδι. Είναι φυσικό να παρατηρεί τις αντιδράσεις τους, τις επιθυμίες τους, τη γενικότερη συμπεριφορά τους.²⁹ Όλα αυτά τα στοιχεία, οι συνήθειες και οι κανόνες συμπεριφοράς τους έδωσαν την αφορμή για τη δημιουργία μύθων, ειδικά, γι' αυτά.³⁰ Μάλιστα στον πρωτόγονο άνθρωπο κάνουν εντύπωση σε μεγάλο βαθμό τα ήθη των ζώων, όπως η πονηριά τους, η κουταμάρα, η αφέλεια, η εξυπνάδα τους.³¹ Πόσο μεγάλη εντύπωση προξενούν όλα αυτά στον άνθρωπο φαίνεται και απ' τους σημερινούς χωρικούς, που διηγούνται ευχάριστα διάφορα περιστατικά με ζώα από τη ζωή τους, όπως για την πονηριά της αλεπούς, τα κατορθώματα του σκύλου και την ευφυΐα των κατοικίδιων και των άγριων ζώων.³²

Εξάλλου, στην πρώτη βαθμίδα της ανθρώπινης ανάπτυξης επικρατεί ο ανθρωπομορφισμός ή η προσωποποιία, όπου το ζώο θεωρείται πρόσωπο-ίδιο με τον άνθρωπο, ισότιμο, αλλά και πλεονεκτικότερο απ' αυτόν με τις ίδιες ή και μεγαλύτερες νοητικές δυνάμεις χωρίς να στερείται το στοιχείο της ομιλίας. Κάτι τέτοιο αποδεικνύεται και από το γεγονός, ότι αν παρατηρήσει κάποιος τη ζωή των χωρικών, θα διαπιστώσει ότι μιλάει με τα ζώα σα να είναι λογικά όντα και τους αποδίδει συναισθήματα και διανοητική δύναμη. Με βάση όλη αυτή τη ζωντανή σχέση του ανθρώπου με τα ζώα δεν ήταν δύσκολο να αναπτυχθούν διηγήσεις γύρω απ' αυτά, στις οποίες δρουν και μόνα τους, αλλά και με τους ανθρώπους.³³

Εύλογα, συμπεραίνει κανείς, ότι οι μύθοι των ζώων δεν προέρχονται αποκλειστικά από ένα και μόνο λαό. Οι ρίζες τους «ξεφυτρώνουν» από την επαφή-σχέση του – οποιασδήποτε καταγωγής – πρωτόγονου ανθρώπου με τα ζώα. Κι ανάλογα με το είδος αυτής της σχέσης, διαμορφώνονται και οι ανάλογες διηγήσεις σε περιεχόμενο. Πρόκειται για:

-τις αιτιολογικές διηγήσεις, δηλαδή παραδόσεις που σχετίζονται με τις μυστηριώδεις ιδιότητες των ζώων και προσδίδεται κάποια ερμηνεία.

-τις ευτράπελες και παιγνιώδεις διηγήσεις, επεισόδια απ' τη ζωή των ζώων, τα οποία μπορεί να είναι πραγματικά ή πλασματικά.

-τις σκωπτικές διηγήσεις, που διακωμωδούν σωματικές και ψυχικές ατέλειες των ζώων, όπως τη διάπλαση του σώματος, την ανοησία, την αδράνεια κ.α.

-και τέλος, αλληλολοιδορίες, τις ευτράπελες διηγήσεις, που αναφέρονται στα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα, με ομιλητές τα ζώα.³⁴

Παραπομπές

1. Μερακλής Μ.Γ. «Έντεχνος λαϊκός λόγος», εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993, σελ. 191
2. Μερακλής Μ.Γ. «Το λαϊκό παραμύθι-κείμενα παραμυθολογίας», εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 217-218
3. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 218
4. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 218-219
5. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα», τ. 48, εκδ. Βασική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1957, σελ. 9
6. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 186
7. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, ο.π. σελ. 9
8. Robert Marthe –εισαγωγή- Αγγελίδου Μαρία –μετάφραση-, «Τα παραμύθια των αδερφών Γκρίμμ», Τόμος 1, εκδ. Άγρα, Αθήνα 1994, σελ. 15
9. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, ο.π. σελ. 9
10. Μαντάς Γ. Κων/νος, «Το παραμύθι-η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του», Πάτρα 1972, σελ. 21
11. Μαντάς Γ. Κων/νος, ο.π. σελ. 21-22
12. Μερακλής Μ.Γ. «Τα παραμύθια μας», εκδ. Κωνσταντινίδη, Θεσσαλονίκη 1980, σελ. 49
13. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 50
14. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία». Έκδοση Γ', εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985, σελ. 141
15. Σαρίκας Ζήσης (επιμέλεια), «Αίσωπος μύθοι», εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1993, σελ. 23-24
16. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Το παραμύθι και οι παραμυθάδες στην Ελλάδα» (αφιέρωμα), Τόμος 3, εκδ.Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ. 35
17. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, ο.π. σελ. 141
18. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 35-36
19. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα» τ. 48, εκδ. Βασική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1957, σελ. 10
20. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία», Έκδοση Γ', εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985, σελ. 141
21. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα» τ. 48, εκδ. Βασική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1957, σελ. 10

22. Μερακλής Μ.Γ. «Έντεχνος λαϊκός λόγος», εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993, σελ. 195
23. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, ο.π. σελ. 11
24. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Εισαγωγή στην ελληνική λαογραφία», Έκδοση Γ', εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985, σελ. 141-142
25. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 36-37
26. Κατσαδώρας Κ. Γεώργιος, «Οι μύθοι των ζώων», άρθρο, σελ. 4-5
27. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, ο.π. σελ. 130-131
28. Κατσαδώρας Κ. Γεώργιος, ο.π. σελ. 2
29. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας-Α' ανιχνεύσεις», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 83
30. Κατσαδώρας Κ. Γεώργιος, ο.π. σελ. 2-3
31. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ. 83
32. Κυριακίδης Π. Στίλπων, «Ελληνική λαογραφία», Μέρος Α': Μνημεία του λόγου, εκδ. Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1965, σελ. 242
33. Κυριακίδης Π. Στίλπων, ο.π. σελ. 242-243
34. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ. 83-84

3. Ο σκοπός του μύθου άλλοτε και τώρα

Χρόνια πριν και μετά την Ελληνική Επανάσταση οι μύθοι χρησιμοποιούνταν αρκετά για να διαμορφώσουν το αποδεκτό –σύμφωνα με τις συνθήκες της εποχής- ήθος των νέων ανθρώπων, καθώς και την περίφημη ελληνόφρονη διαπαιδαγώγηση. Αυτός, ακριβώς, ο «ηθογραφικός» και «ηθικοδιδασκτικός» χαρακτήρας των μύθων είναι παράλληλα και ο στόχος της μετεπαναστατικής τέχνης. Στο σχολείο διδάσκονταν, κατά κύριο λόγο, στις μικρές τάξεις του δημοτικού.¹

Κατά τη δεύτερη ή τρίτη δεκαετία του αιώνα της Επανάστασης επιλέγονταν, ιδιαίτερα, οι στιχουργημένοι μύθοι με σκοπό την πνευματική και ψυχική ευχαρίστηση των παιδιών. Είναι εκείνο το χρονικό διάστημα, που οι παιδαγωγικές τάσεις της εποχής τοποθετούσαν το παιδί στο κέντρο της διδακτικής πράξης και έτσι, εμπλουτιζόταν ολοένα και περισσότερο ο χώρος της λογοτεχνίας. Έτσι, στα αναγνωστικά των σχολείων μπαίνουν παραμύθια και μύθοι, κείμενα σχετικά με ήθη και έθιμα, δημοτικά τραγούδια, ποιήματα και πολλά άλλα. Ενδεικτικά, αναφέρεται ότι στο «Μέγα Αλφαβητάριο» του Χαρ. Πούλιου (1881) υπάρχουν 9 αισώπειοι μύθοι, στο «Ελληνικό Αναγνωσματάριο» της Β' Δημοτικού του Χαρ. Παπαμάρκου (1907) 12 μύθοι, στο αντίστοιχο του Αρ. Κουρτίδη (1932) 5 μύθοι. Επιπλέον, στο «Εργασία και Χαρά» της Χ. Δημητρακοπούλου (1953) μόνο ένας και κανένας στα «Κρινολούλουδα» της Αρ. Παπαδοπούλου-Μυρτιώτισσας (1939).²

Όσον αφορά τα πιο παλιά αναγνωστικά οι μύθοι εικονογραφούνται με ξυλογραφίες ακαδημαϊκής τεχνοτροπίας, που δεν αλλάζουν σε τίποτα τη διδακτική λειτουργία του μύθου. Όσο, όμως, περνάει ο καιρός επιχειρείται μια προσπάθεια εικονιστικής τάσης από διαπρεπείς ζωγράφους, που προβάλλουν την αφηγηματική κίνηση, το χιούμορ και την ειρωνεία μέσα από το περιεχόμενό τους, που ανάλογο πράγμα κάνουν και οι διασκευαστές των μύθων.³

Αμέσως μετά το 1982, όταν εκδόθηκαν τα καινούργια βιβλία του σχολείου, οι αισώπειοι μύθοι μπήκαν στα αναγνώσματα όλων των τάξεων, όμως διαφέρει, πλέον, η λειτουργία τους. α) Από παιδευτική άποψη προσφέρονται οι σκωπτικοί, οι ευχάριστοι, αυτοί που προκαλούν κάποιο προβληματισμό. β) Από διδακτική άποψη προβάλλονται οι δοκιμότερες μεταφράσεις ή διασκευές τους με σκοπό τη λογοτεχνική τους δύναμη. Είναι, γενικά, παραδεκτό, ότι οι μύθοι –όπως και όλα τα είδη της λογοτεχνίας- χρησιμοποιούνται για να εξοικειωθούν οι μαθητές, με την ελληνική γραμματεία και την αισθητική καλλιέργεια. Και γ) Από εικαστική πλευρά σπουδαίοι καλλιτέχνες ζωγράφισαν ελεύθερα και αυθόρμητα με το δικό τους τρόπο, χωρίς να παραβλέπουν τις ιδιαιτερότητες της παιδικής ευαισθησίας στην τέχνη.⁴

Όσον αφορά την εξέλιξη των εξωσχολικών βιβλίων με μύθους είναι ανάλογη μ' αυτή των σχολικών αναγνωσμάτων. Οι στόχοι από πιθανή άνοδο της ποιότητας στην εικονογραφία των μύθων μετατρέπονται σε -καθαρά-εμπορευματικές επιδιώξεις. Και επειδή πρόκειται για βιβλία που προορίζονται για μικρά παιδιά, το ενδιαφέρον στρέφεται, ιδιαίτερα, προς τα εξωτερικά «ελκυστικά» στοιχεία των μύθων. Έτσι, στην ουσία επικρατούν κατά κύριο βαθμό η πολυχρωμία και η δεξιοτεχνία και λείπουν τόσα αξιολογικά στοιχεία, όπως η γνησιότητα της έκφρασης και η έμπνευση για ιδέες.⁵

Πέρα απ' όλες αυτές τις απόψεις για την εξέλιξη των μύθων στα σχολικά και εξωσχολικά αναγνώσματα, ο μύθος των ζώων αποτέλεσε αγαπημένο αφήγημα και σε πολλές άλλες φάσεις της ανθρώπινης ζωής. Γεγονός είναι, όμως, ότι απ' την αρχαία Ελλάδα έως τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία και την Ινδία οι μύθοι χρησιμοποιήθηκαν με σκοπό τη διαπαιδαγώγηση των παιδιών, αλλά και την εύκολη επικοινωνία με το λαό.⁶

Συγκεκριμένα, στους αιώνες πριν από τη Marie de France, τη γνωστή Γαλλίδα ποιήτρια, η οποία θεωρείται η πρώτη, που μετέφερε τους μύθους του Αισώπου σε γλώσσα καθομιλουμένη, οι συλλογές μύθων και μάλιστα με ζώα υπήρχαν ως εγχειρίδια αναφοράς για ρήτορες και κήρυκες.⁷ Αυτούς χρησιμοποιούσαν οι ρήτορες, όσες φορές ήθελαν να τραβήξουν την προσοχή των ακροατών τους σε κάποιο σημείο και να προκαλέσουν μεγαλύτερη εντύπωση. Ο Αριστοτέλης στη «Ρητορική» του τοποθετεί τέτοιους μύθους μεταξύ των παραδειγμάτων, τα οποία μεταχειρίζονται οι ρήτορες για να κάνουν τους λόγους τους πιο πιστευτούς. Με τον ίδιο τρόπο και οι επόμενοι ρητοροδιδάσκαλοι χρησιμοποιούν το μύθο ως τέχνασμα στο ρητορικό τους λόγο.⁸

Και οι φιλόσοφοι επιδόθηκαν, ιδιαίτερα, σ' αυτό το είδος του λόγου. Απώτερος σκοπός τους ήταν να επιδράσουν εύκολα και άμεσα στη μεγάλη μάζα του λαού και να μεταδώσουν σ' αυτόν διάφορες ηθικές και πρακτικές διδασκαλίες απ' τη φιλοσοφία τους.⁹ Όπως ο Πλάτωνας, διακεκριμένος φιλόσοφος, κύριο μέλημά του ήταν η ηθική εκπαίδευση των ανθρώπων, γενικότερα, και η ηθική διαπαιδαγώγηση των νέων, ειδικότερα, ενταγμένη στα ευρύτερα πλαίσια της πολιτικής ζωής. Διότι ένας άρτιος -ηθικά- πολίτης, που έχει τη γνώση της αυτό-διαχείρισης ενισχύει τη δύναμη του κράτους και στηρίζει το έργο του.¹⁰ Να σημειωθεί, ότι όταν στις ελληνικές πόλεις-κράτη καθιερώθηκε η ελευθερία του λόγου, λίγο μετά το θάνατο του Αισώπου, οι ρητοροδιδάσκαλοι χρησιμοποιούσαν τους μύθους, όχι μόνο για να πραγματευθούν ζητήματα ηθικής, αλλά και για να διδάξουν στους μαθητές γραμματικούς κανόνες. Επειδή, ακριβώς, οι ιστορίες ήταν μικρές και υποδειγματικές ως προς την επιχειρηματολογία και την ανάλυση.¹¹

Γνωστή, βέβαια, είναι η σχέση του ανθρώπου με τα ζώα μέσα στους μύθους, πόσο οικεία και άνετη είναι. Έτσι, πολλές φορές τα χρησιμοποιεί για να εκφράσει αυτό, που θέλει με αποτέλεσμα οι ιστοριούλες που προκύπτουν,

ν' αποκτούν αυτονομία. Εκφράζει μέσα απ' αυτές κοινωνικά προβλήματα, κοινωνικές σχέσεις και αντιδικίες, που ίσως δε μπορούσε να εκφράσει άμεσα. Και αυτό συνέβη σε μία εποχή, όπου οι σχέσεις μεταξύ των ανθρώπων δυσκόλεψαν πάρα πολύ. Η έννοια της ελευθερίας καταπατούνταν και η δημοκρατία περιοριζόταν. Οι συνθήκες ήταν τόσο σκληρές, που χρειαζόταν ένας υπαινικτικός λόγος για να ελέγχει την εκτροπή και να επικρίνει τις πολιτικές και κοινωνικές αναταραχές. Αυτό, ακριβώς, το ρόλο ανέλαβε να παίξει ο μύθος με ζώα, να γίνει ένα μέσο με κοινωνική λειτουργικότητα, ένα μέσο άσκησης κριτικής για πολιτικές και κοινωνικές αδικίες. Ήταν δυνατό μέσα από τους μύθους να διαχέονται αλήθειες κοινωνικές και να εκφράζονται αντικαθεστωτικές απόψεις με αλληγορικό τρόπο.¹²

Από την αρχαιότητα, κιόλας, οι μύθοι χρησιμοποιήθηκαν και στη διδασκαλία των παιδιών. Η παιδαγωγική σημασία τους είχε κατανοηθεί πολύ καλά για την περίοδο της τρυφερότητας και ευαίσθητης παιδικής ηλικίας. Και οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι το είχαν ως διδακτικό μέσο, ενώ ένας Ρωμαίος ρητοροδιδάσκαλος λέει για τους μύθους του Αισώπου, ότι προσελκύουν τις ψυχές, ιδιαίτερα, των αγροτών και των αγράμματων, οι οποίοι ακούν με μεγαλύτερη σιγουριά, αυτά που έχουν γίνει και εξαιτίας της ευχαρίστησής τους, συμφωνούν εύκολα μ' αυτά, που ευχαριστιούνται.¹³ Άλλωστε, η παροχή τέρψης και απόλαυσης μέσα από το μύθο αποτελούσε, πάντα λίγο ή πολύ το κίνητρο των μυθοποιών. Ποτέ, όμως, δεν αγνοήθηκε η μορφωτική δύναμη του μύθου, αφού είναι γνώστες της ευθύνης, που έχουν: να παιδεύσουν τους ανθρώπους.¹⁴

Εκπαιδευτικοί, κοσμικοί και εκκλησιαστικοί κύκλοι καταθέτουν την άποψή τους, ότι στη μυθολογία συνυπήρχαν πολλά στοιχεία, που την έκαναν ελκυστική: η αρχαιογνωσία, η ιστορία των πρωτόγονων, τα αξιοπερίεργα επεισόδια μεταξύ των ζώων, τα οποία προσέφεραν τέρψη, αλλά και διδαχή. Η παιδευτική πρόθεση των Ελλήνων μυθολόγων είναι ολοφάνερη. Και σ' αυτό το σημείο βρίσκεται η σημασία της μυθολογίας στα προεπαναστατικά χρόνια, στη σύζευξη της μάθησης και της ηθικής διδαχής.¹⁵ Σκοπός των μυθολόγων ήταν και ο αρχικός προσανατολισμός της παιδείας, μέσα απ' τα ηθικά διδάγματα που προέκυπταν, να συμβάλλουν στη διαμόρφωση του ήθους των μαθητών, ίσως σύμφωνα με τις αρχές της χριστιανικής ηθικής.¹⁶

Είναι αλήθεια, ότι μυθοποιοί και μυθογράφοι δημιουργούν μύθους μ' εμφανή πρόθεση ηθική και διδακτική.¹⁷ Με τον ίδιο τρόπο και οι μύθοι του Αβιανού χρησιμοποιήθηκαν για τη διδασκαλία των κανόνων ρητορικής και ηθικής σε νεαρούς σπουδαστές. Ίσως, έπαιξαν «υπονομευτικό» ρόλο στα χρόνια της ανόδου του χριστιανισμού το Μεσαίωνα. Δεν ήταν επαναστάτης, απλά σκοπός του ήταν η ανύψωση της παράδοσης των αισώπειων μύθων σε μια ποιητική μορφή, που συνδύαζε τη γλαφυρότητα με το χιούμορ και την ηθική. Ο Αβιανός, γνώστης της φιλολογικής και φιλοσοφικής παράδοσης του μύθου, θέλησε να χρησιμοποιήσει την εύθυμη πλευρά του είδους για να κάνει

πιο αποτελεσματικά τα ηθικά μηνύματα, απ' ότι αν είχαν τη μορφή μιας απλής αφήγησης σε πεζό λόγο.¹⁸

Κατά το τέλος του 12^{ου} αιώνα, οι μύθοι των ζώων απέκτησαν δύο νέες λειτουργίες: ως τέχνη, για να εκτιμάται η αξία τους ξεχωριστά και ως κοινωνικοπολιτική σάτιρα. Δόθηκε μεγαλύτερη σημασία σ' αυτούς ως μορφή κοινωνικού σχολιασμού και σάτιρας. Εύλογα, συνήθιζαν να συσχετίζουν τους χαρακτήρες των άγριων ζώων (λιοντάρι, λύκος) με γνωστούς σκληρούς κοινωνικούς θεσμούς, τάξεις ή ρόλους (τα δικαστήρια, τη μοναρχία, τον πλούτο). Και αντίστοιχα τα όχι τόσο άγρια ζώα (αμνός) με ανάλογες κοινωνικές ομάδες. Για παράδειγμα, ο Odo of Cheriton συμπεριέλαβε στους μύθους του αράχνες επισκόπους, βατράχους ιερείς και σκύλους δημόσιους υπαλλήλους, οι οποίοι εκμεταλλεύονταν τους ανωτέρους τους. Το ίδιο και ένας άλλος μυθογράφος σχολίασε τις δυσκολίες των φτωχών μέσα από τους μύθους. Και δε μπορούσε από τον αισώπειο μύθο να παραλειφθεί μία παρόμοια κοινωνιοκριτική λειτουργία.¹⁹

Οι μύθοι των ζώων αποτελούσαν, σαφώς, ένα άρτιο παιδαγωγικό μέσο για τα μικρά παιδιά. Όμως, καθώς έγιναν αποδεκτοί ως αξιόλογο λογοτεχνικό είδος με παιδαγωγική αξία ή ως παιδαγωγικό μέσο με την ομορφιά ενός λογοτεχνικού έργου, απευθύνονται, πλέον και στους μεγάλους με σκοπό την ψυχαγωγία, αλλά και την ηθική διαπαιδαγώγηση. Θεωρήθηκαν κατάλληλοι για την ηθική μόρφωση του λαού. Αργότερα, αντικατέστησαν την κοινωνική διαμαρτυρία εναντίον του παραδοσιακού ηθικού διδακτισμού. Όσο τελείωνε ο 18^{ος} αιώνας, οι μύθοι θεωρήθηκαν και έκφραση της αρχέγονης φυσικής ενότητας του ανθρώπου με τη φύση. Διότι ο Ρομαντισμός, ως κίνημα προέτρεπε τους ανθρώπους να ενωθούν με τη Φύση και να επιστρέψουν σε μια ενότητα μαζί της. Αποτέλεσμα ήταν η στροφή προς τους μύθους των ζώων, που εκφράζονταν, κάποτε, και ως φυσική ποίηση.²⁰

Θα μπορούσε να υποστηριχθεί, ότι ο αρχικός ζωντανός μύθος δε σκόπευε να αποδώσει μία καθολική αλήθεια γενικής εφαρμογής, αλλά μία αλήθεια με αποδέκτη ένα συγκεκριμένο ακροατή σε μια συγκεκριμένη στιγμή και που πρέπει, οπωσδήποτε, να είναι αποτελεσματική στη συγκεκριμένη περίπτωση. Ήταν ένας τρόπος κριτικής και πειθούς, αποφεύγοντας έμμεσα την προσβολή, αλλά δημιουργώντας εντύπωση με βάση την καλλιτεχνική μορφή της. Αποτελούσε ένα όπλο πολύτιμο για τους αδύναμους απέναντι στους ισχυρούς, αλλά και οι ισχυροί μπορούσαν μέσω αυτού να κατακρίνουν τους αδύναμους.²¹

Επειδή η διήγηση της πλοκής του μύθου δεν είναι αυτοσκοπός, αλλά κυρίως μέσο διδασκαλίας, ο μύθος δεν απεικονίζει μόνο την πραγματικότητα, αλλά και επιδιώκει να την αλλάξει. Αυτό το πετυχαίνει με τη μορφή της θέσης-αντίθεσης, από την οποία προκύπτει και η αντιθετική δομή του μύθου, κάτι που φαίνεται στον τίτλο: **λύκος και άλογο, βάτραχος και ποντικός**. Αν και ο μύθος δεν τελειώνει πάντα με μια «έτοιμη» λύση, ο συγγραφέας μόνος

του χαρακτηρίζει τα ζώα, τη συμπεριφορά και τις σχέσεις τους, αποκαλύπτοντας τη θέση του. Οι αντιθετικότητες, που παρουσιάζονται στο μύθο προκαλούν τον αναγνώστη να πάρει θέση και να δράσει. Χρησιμοποιήθηκε, λοιπόν, σε εποχές όξυνσης των ταξικών αγώνων σαν ιδεολογικό όπλο στον πολιτικό αγώνα, εξηγώντας στους καταπιεσμένους όχι μόνο την αιτία της καταπίεσής τους, αλλά υποστηρίζοντας και τη δράση τους.²²

Τώρα, η νεότερη παιδαγωγική αντίληψη θεωρεί όλα τα παιδικά αναγνώσματα και ανάμεσα σ' αυτά και τους μύθους σπουδαία μορφωτικά αγαθά για τον ηθοπλαστικό, ψυχαγωγικό, γλωσσικό, συναισθηματικό, γνωστικό και δημιουργικό τους χαρακτήρα.²³

1. Ξεκινώντας, από τον ηθοπλαστικό χαρακτήρα, διαμορφώνεται μέσα από τη θετική, καθαρή και κατανοητή ηθική διάσταση των μύθων. Διδάσκουν τα παιδιά να εκτιμούν το αγαθό και να μισούν το κακό. Επιπλέον, τονίζουν την υπερνίκηση των δυσκολιών, καλλιεργώντας τη γενναιότητα και το θάρρος.²⁴

2. Ο ψυχαγωγικός χαρακτήρας βασίζεται στην αντίληψη, ότι οι μύθοι είναι έργο τέχνης, το οποίο χαρίζει ευχαρίστηση και αφυπνίζει το αίσθημα του ωραίου. Κύριος σκοπός τους είναι η καλλιτεχνική διήγηση, επιδιώκοντας -μέσα απ' αυτήν- να δώσουν ευχάριστες ώρες στα παιδιά.²⁵

3. Ο γλωσσικός χαρακτήρας του στηρίζεται στην άποψη, ότι οι μύθοι είναι ένα από τα κατάλληλα μέσα, που ο μαθητής συνηθίζει ν' ακούει προσεκτικά από τους άλλους και έπειτα να το διηγείται ο ίδιος. (26)

4. Όσο για το συναισθηματικό, οι μύθοι επηρεάζουν άμεσα τα συναισθήματα του παιδιού με τέτοιο τρόπο, ώστε να ευχαριστιούνται όχι μόνο από τις υλικές χαρές, αλλά και από τις άλλες.²⁷

5. Δεν είναι δυνατό να παραλειφθεί ο γνωστικός, αφού μέσω αυτού προσφέρονται ζωολογικές, φυσικές, γεωγραφικές γνώσεις με τόσο αβίαστο τρόπο, που θα ήταν ευχή μέσω των μύθων να προσφέρονται όλες οι γνώσεις στο σχολείο.²⁸

6. Τέλος, ο δημιουργικός χαρακτήρας επιτυγχάνεται μέσα απ' τη διήγηση μύθων, που αφυπνίζει το δημιουργικό πνεύμα των παιδιών. Και αυτό γίνεται όσο η συναρμολόγηση των αναμνήσεων για την ολοκλήρωση μίας διήγησης γεννά τη χαρά, που αισθάνεται κάποιος, όταν δημιουργεί.²⁹

Πέρα απ' όλα αυτά ο κοινωνικός και πνευματικός ρόλος των μύθων είναι αναμφισβήτητος. Με τις μικροαλληγορίες και τα παραδείγματά τους κατακρίνουν, αλλά και διακωμωδούν τις ανθρώπινες ιδιότητες. Ειδικότερα, τα παθήματα των κακών, πονηρών και αυταρχικών, οι πονηριές των ζώων όλ' αυτά ευχαριστούν τον κάθε άνθρωπο, όχι μόνο με τη δύναμη της αφήγησης, αλλά και με το διδακτικό νόημα του παθήματος αυτού. Κάποτε το ταίριασμα του λόγου γίνεται και μία επίθεση και συνεπώς, η χρήση τους κυριαρχεί σε παρόμοιες περιπτώσεις. Σήμερα, μάλιστα, που στις κοινωνικές σχέσεις ο

άνθρωπος χρειάζεται το διάλογο, το σχολιασμό, αλλά και την κριτική οι μύθοι προσφέρθηκαν ως κείμενα στους εμπειρικούς στοχασμούς. Και καταφέρνουν να διδάσκουν και συγχρόνως να ψυχαγωγούν μέσα από το λόγο και τις ζωηρές εικόνες τους.³⁰

Συνοψίζοντας, όλα αυτά, λοιπόν, αποδεικνύουν έμπρακτα την πολυλειτουργικότητα του μύθου. Διότι αν ένας από τους κύριους σκοπούς του ήταν η κοινωνική διαμαρτυρία και ένας άλλος η διδασκαλία της ηθικής, προστίθεται και η ψυχαγωγική λειτουργία του, που γινόταν ολοένα και περισσότερο μία διασκεδαστική υπόθεση. Εύκολα, ανακαλύπτει κάποιος, ότι ο μύθος δρούσε και συνεχίζει να δρα συνδυαστικά: τότε με την ψυχαγωγική μορφή, τότε με τη συμβουλευτική ή και αυτή της αμφισβήτησης. Και οι στόχοι κάθε φορά προσαρμόζονται στις ανάγκες της ανάλογης χρονικής περιόδου. Αυτονόητο είναι, πλέον, ότι ο μύθος έχει ένα ποικίλο χαρακτήρα: διδακτικό, παιδαγωγικό, φιλοσοφικό, γνωμικό, ρητορικό, πολιτικό και κωμικό-παραμυθιακό.³¹

Μέσα από την ιστορία τους, που ξεπερνά τα 3000 χρόνια, οι μύθοι ζώων έχουν εξυπηρετήσει πολλούς σκοπούς: να διδάσκουν, να πείθουν, να ψυχαγωγούν, να σατιρίζουν και να προκαλούν. Ακόμα και σήμερα στον 21^ο αιώνα, παραμένουν ευχάριστο ανάγνωσμα και ένα από τα πιο γόνιμα προφορικά και λογοτεχνικά είδη.³² Και πρέπει να σημειωθεί, ότι ο μύθος με την τεράστια ποικιλία εφαρμογών του, τόσο σε σοβαρά-λυπητερά, όσο και σε χαρούμενα-αστεία γεγονότα της ζωής, η βάση του είναι καλά εδραιωμένη στην καθημερινή ζωή των ανθρώπων.³³

Παραπομπές

1. Μπενέκος Αντώνης, «Μύθοι του Αισώπου στα σχολικά και εξωσχολικά αναγνώσματα», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 42
2. Μπενέκος Αντώνης, ο.π. σελ. 42-43
3. Μπενέκος Αντώνης, ο.π. σελ. 43
4. Μπενέκος Αντώνης, ο.π. σελ. 43
5. Μπενέκος Αντώνης, ο.π. σελ. 43-44
6. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, «Το λαϊκό παραμύθι-θεωρητικές προσεγγίσεις», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1994, σελ. 77
7. Κατσαδώρας Κ. Γεώργιος, «Οι μύθοι των ζώων» άρθρο, σελ. 5
8. Κυριακίδης Π. Στίλπων, «Ελληνική λαογραφία», Μέρος Α': Μνημεία του Λόγου, εκδ. Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1965, σελ. 252
9. Κυριακίδης Π. Στίλπων, ο.π. σελ. 252
10. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, «Ο παππούς αφηγητής και το νηπιαγωγείο. Πλανητική σκέψη και (ή) τοπικός πολιτισμός», Πρακτικά Ημερίδας – Το παραμύθι και η Εκπαίδευση, Φλώρινα 1994, σελ. 65
11. Ανδρέου Γιάννης (απόδοση), «Αβιάνου Μύθοι», εκδ. Απόπειρα, Αθήνα 2000, σελ. 102
12. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, «Το λαϊκό παραμύθι-θεωρητικές προσεγγίσεις», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1994, σελ. 77-78
13. Κυριακίδης Π. Στίλπων, ο.π. σελ. 252-253
14. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, «Ο παππούς αφηγητής και το νηπιαγωγείο. Πλανητική σκέψη και (ή) τοπικός πολιτισμός», Πρακτικά Ημερίδας – Το παραμύθι και η Εκπαίδευση, Φλώρινα 1994, σελ. 62
15. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, ο.π. σελ. 172
16. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, ο.π. σελ. 181
17. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997, σελ. 63
18. Ανδρέου Γιάννης (απόδοση), ο.π. σελ. 105-106
19. Κατσαδώρας Κ. Γεώργιος, ο.π. σελ. 5-6
20. Κατσαδώρας Κ. Γεώργιος, ο.π. σελ. 7
21. Νούκιος Ανδρόνικος-Αιτωλός Γεώργιος, «Αισώπου μύθοι», εκδ. Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1993, σελ. 27-28
22. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Μύθοι και μυθοποιοί» (αφιέρωμα), Τόμος 2, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 117

23. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Η ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά τη μεταπολεμική περίοδο(1945-1958)», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1991, σελ. 82
24. Μερακλής Μ.Γ. «Το λαϊκό παραμύθι-κείμενα παραμυθολογίας», εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 193
25. Μαντάς Γ. Κων/νος, «Το παραμύθι- η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του», Πάτρα 1972, σελ. 59
26. Μαντάς Γ. Κων/νος, ο.π. σελ. 59
27. Μαντάς Γ. Κων/νος, ο.π. σελ. 60
28. Μαντάς Γ. Κων/νος, ο.π. σελ. 59
29. Μαντάς Γ. Κων/νος, ο.π. σελ. 60
30. Λουκάτος Σ. Δημήτριος (επιμέλεια), «Νεοελληνικοί παροιμιομύθοι», εκδ. Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1978, σελ. 13-14
31. Μερακλής Μ.Γ. «Το αισώπειο ζήτημα», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 26-27
32. Κατσαδώρος Κ. Γεώργιος, ο.π. σελ. 12
33. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 27

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΑΙΣΩΠΟΣ: Ο ΠΡΩΤΟΣ ΜΥΘΟΠΟΙΟΣ

1. Η ζωή και το έργο του Αισώπου

Είναι αλήθεια, ότι όταν αναφέρεται η λέξη μύθος, το μυαλό του καθενός πηγαίνει αυτόματα στο όνομα Αίσωπος.¹ Αυτό το όνομα είναι, ίσως, το γνωστότερο από τα τόσα πολλά ονόματα, που κυριαρχούν στο χώρο της ελληνορωμαϊκής αρχαιότητας.² Παρά το γεγονός, ότι είναι γνωστά ελάχιστα στοιχεία για τη ζωή του Αισώπου, θεωρείται ακόμα και σήμερα πατέρας του μύθου, έχοντας κληρονομήσει από την αρχαιότητα ποικίλες θρυλικές ιστορίες από τη ζωή του ως σοφού και πανούργου σκλάβου.³ Μερικοί υποστήριζαν, ότι ήταν ένα πρόσωπο όχι υπαρκτό, αλλά πλαστό, στο οποίο αποδόθηκαν όλοι οι παλιοί μύθοι, που ήταν γνωστοί, άσχετα αν είχαν ελληνική, αιγυπτιακή ή ανατολική προέλευση.⁴ Οπωσδήποτε, όλοι οι άνθρωποι γνωρίζουν κάτι γι' αυτόν και, μάλιστα, οι Ευρωπαίοι έχουν ταυτίσει το όνομά του με τους αρχαίους μύθους ζώων.⁵

Το 6^ο π.Χ. αιώνα, λοιπόν, δημιουργήθηκε ένας βιογραφικός θρύλος γύρω από το δύσμορφο, αλλά πανέξυπνο δούλο, τον Αίσωπο.⁶ Οι μαρτυρίες των αρχαίων συγγραφέων παρουσιάζουν ως πατρίδα του τη Σάμο, τις Σάρδεις, τη Μεσημβρία της Θράκης ή τη Φρυγία.⁷ Σύμφωνα με την επικρατέστερη παράδοση ο Αίσωπος καταγόταν από τη Φρυγία.⁸ Η φήμη τον φέρνει σαν πολύ άσχημο και καμπούρη, ίσως ραχιτικό και βραδυγλωσσο. Απορίας άξιο είναι το πώς εκφωνούσε τις παραβολές με τη βραδυγλωσσία του, κάτι που παραμένει σίγουρα άγνωστο.⁹ Επιπλέον, ήταν και μακρουλοκέφαλος, κοντόλαιμος, χειλαράς, κοιλαράς και στραβοπόδης. Όλα αυτά τα μειονεκτήματα, όμως, έκρυβαν –απ' ότι φάνηκε– μία μεγάλη ψυχή, που η εξυπνάδα του τον στιγμάτισε ως άτομο.¹⁰ Όσο για την «περίφημη» καμπούρα του, όπως δηλώνει ο Μερακλής Μ.Γ. «δε σκόπευε να συμβολίσει τη μορφή του σοφού σκλάβου από τη Φρυγία, αλλά σκόπευε να προσωποποιήσει τη στάση υποταγής του υποδουλωμένου και καταπιεσμένου ανθρώπου.»¹¹

Όταν ο Αίσωπος, πλέον, μεγάλωσε, δούλευε σαν δούλος στα χωράφια του κυρίου του, όπου εκεί εργάζονταν και άλλοι δούλοι.¹² Ο δούλος είχε την υποχρέωση να είναι υγιής, εργατικός και να αποδέχεται τα πάντα χωρίς αντιρρήσεις. Αν από αρρώστια ή άλλη αιτία ήταν ανεπιθύμητος από τον κύριό του, οδηγούνταν στο σκλαβοπάζαρο και πουλιόταν σ' άλλο αφεντικό.¹³ Έτσι, και ο Αίσωπος, επειδή κατηγορήσε τον επιστάτη του για άθλια συμπεριφορά

προς τους δούλους, αποφασίστηκε η πώλησή του και τον πήρε ένας έμπορος, που τον έφερε στο σκλαβοπάζαρο της Μιλήτου. Ο φιλόσοφος Ξάνθος από τη Σάμο ήταν αυτός, που εντυπωσιάστηκε από τις έξυπνες απαντήσεις του και, τελικά, τον αγόρασε. Εκεί, εξέπληξε τους πάντες με τη σοφία του και ο Ξάνθος του χάρισε την ελευθερία του.¹⁴ Ευχαριστημένος, άρχισε να ταξιδεύει σε διάφορα ελληνικά κέντρα Κόρινθο, Αθήνα, Δελφούς και έφτασε μέχρι την Αίγυπτο και τη Βαβυλωνία.¹⁵

Ο Αίσωπος, ελεύθερος πια, ταξιδεύει και φτάνει στη Βαβυλώνα. Ο βασιλιάς της, ο Λυκήρος, αναγνωρίζει τις ικανότητές του και τη σοφία του και τον προσλαμβάνει ως σύμβουλό του.¹⁶ Σπουδαίο στοιχείο αποτελεί το γεγονός, ότι η εποχή του Αίσωπου ήταν μία μεταβατική εποχή. Όλος ο πλούτος είχε συγκεντρωθεί στα χέρια των βασιλιάδων μ' αποτέλεσμα αυτοί να ζουν πλουσιοπάροχα, ενώ οι πλατιές λαϊκές μάζες κάτω από άθλιες συνθήκες. Οι πλούσιοι βασιλιάδες, λοιπόν, για ν' απασχοληθούν με κάτι οργάνωναν, συχνά, συμπόσια και αντάλλασσαν μεταξύ τους αινίγματα. Μ' αυτό τον τρόπο έδιναν έναν ευχάριστο τόνο στη βαριά ατμόσφαιρα των ανακτόρων. Τα αινίγματα έλυναν οι ίδιοι και, κυρίως, οι σοφοί σύμβουλοί τους. Τον ίδιο ρόλο καλείται να παίξει ο Αίσωπος, που όχι μόνο έλυσε τα αινίγματα των άλλων βασιλιάδων, αλλά «σκαρφιζόταν» και ο ίδιος αινίγματα, δυσεπίλυτα για τους άλλους βασιλιάδες, που μη μπορώντας να τα λύσουν πλήρωναν στον Λυκήρο το συμφωνημένο τίμημα.¹⁷

Κάποια στιγμή υπήρχε η φήμη, ότι ο Αίσωπος είχε πεθάνει και ο βασιλιάς της Αιγύπτου, Νεκτανεβό, έστειλε γράμμα στον Λυκήρο, ζητώντας του, πώς να χτίσει έναν πύργο, που να μην ακουμπά ούτε στη γη, ούτε στον ουρανό. Ο Αίσωπος, που δεν είχε πεθάνει, κατευθύνθηκε προς την Αίγυπτο, έλυσε το αίνιγμα και πολλά άλλα, που του υπέβαλλε ο Νεκτανεβό.¹⁸ Αμέσως μετά, επέστρεψε στη Βαβυλώνα, όπου ο βασιλιάς της έστησε προς τιμήν του χρυσό άγαλμα.¹⁹

Ο επόμενος σταθμός του είναι η Λυδία, όπου ο βασιλιάς της προστάζει τον Αίσωπο να πάει στους Δελφούς για να δώσει ως δώρο από ένα χρηματικό ποσό σε καθέναν από τους ιερείς των Δελφών. Εντωμεταξύ, περνάει από την Κόρινθο και συμμετέχει στο «Συμπόσιο των εφτά Σοφών».²⁰ Στην ουσία συμμετέχει Στην ουσία συμμετέχει όχι μόνο σαν μυθοποιός, αλλά σαν ένας απλός άνθρωπος, όπως όλοι οι άλλοι, που ξέρει να μιλάει ωραία και να λύνει εύκολα όλα τα αινίγματα, που του πρότειναν.²¹ Ο Αίσωπος, λοιπόν, ολοκληρώνει την αποστολή του, φτάνοντας στους Δελφούς. Οι κάτοικοι τον υποδέχονται ευχάριστα, όμως δε φροντίζουν, ιδιαίτερα, για τον ξένο, που τους επισκέφτηκε.²² Και ο Αίσωπος αγανακτά, όχι μόνο απ' αυτή τη συμπεριφορά τους, αλλά και από την απληστία, την αρπακτικότητα και την αδηφαγία των Δελφινών.²³ Διαπιστώνει, δηλαδή, ότι οι ιερείς του Απόλλωνα είναι τεμπέληδες και ζουν σε βάρος των απλοϊκών ανθρώπων.²⁴

Φυσικά, αυτή ήταν, στο σημείο αυτό και η χαριστική βολή. Και όπως λέει, χαρακτηριστικά, η Έλλη Αλεξίου «ανοιχτά και αθυρόστομα τους καυτηριάζει».²⁵ Οι ιερείς οργίζονται και κρύβουν μέσα στις αποσκευές του μία χρυσή φιάλη του Απόλλωνα και τον κατηγορούν, ότι την έκλεψε.²⁶ Οι Δελφικοί, φανερά, ενοχλημένοι απ' αυτό, αποφασίζουν το θάνατό του και τους καταδικασμένους σε θάνατο, τους σκότωναν γκρεμίζοντάς τους. Ο Παρνασσός είχε δυο απότομες κορυφές. Η μια, που τη λέγανε Υάμπεια, ήταν η κορυφή απ' όπου γκρέμιζαν του εγκληματίες.²⁷ Εκεί, σκοτώθηκε ο Αίσωπος γύρω στο 564 π.Χ. Σύμφωνα, τώρα, με την παράδοση αναφέρεται, ότι ο Απόλλωνας έστειλε ως τιμωρία μεγάλη πείνα στην πόλη των Δελφών και αυτοί για να εξιλεωθούν, δέχτηκαν να πληρώσουν ποινή. Την εισέπραξε ο Ιάδμονας, εγγονός του πρώην αφεντικού του Αισώπου και στη συνέχεια στήθηκε προς τιμήν του αναμνηστική στήλη στους Δελφούς.²⁸

Πέρα από το γεγονός, ότι η ζωή του ήταν γεμάτη περιπέτειες και οι ικανότητές του στους μύθους εξαιρετικές, δεν ήταν –στην πραγματικότητα– ο άνθρωπος, που τους επινόησε. Ειδικότερα, ο Αίλιος Θέων υποστηρίζει, ότι οι αισώπειοι μύθοι ονομάζονται έτσι, όχι γιατί ο Αίσωπος τους δημιούργησε, αλλά επειδή τους χρησιμοποιούσε αρκετά συχνά και επιδέξια από οποιουσδήποτε άλλους.²⁹ Σήμερα, γίνεται παραδεκτό, ότι ο ίδιος μετέφερε πολλούς απ' αυτούς στον ελληνικό χώρο, χωρίς βέβαια ν' αποκλείεται, ότι επινόησε και ο ίδιος μερικούς απ' αυτούς. Αλλά, η επιδεξιότητα του σ' αυτό το είδος, τον έκανε, ώστε να συνδεθεί το όνομά του μ' αυτό το γραμματειακό είδος.³⁰

Σαφώς ήταν ένας διαφορετικός τύπος ανθρώπου από τους άλλους κατοίκους της Σάμου. Ξεχώριζε για την οξεία αντίληψή του, την παρατηρητικότητα και τη βαθειά σοφία του. Ήταν γνώστης των παλιών μύθων και πάνω σ' αυτούς έπλαθε τους δικούς του με συντομία, χάρη, σαφήνεια και εύλωττη αλληγορία. Δεν έγραφε μύθους, μόνο, τους έπλαθε και τους αφηγούνταν. Όμως, ο μύθος του με το στοιχείο της αλληγορίας, αλλά και με τη χάρη, το χιούμορ και την τραγικότητα, που τον διέκρινε, επέδρασε αρκετά στα κοινωνικά ήθη και τη συμπεριφορά των σύγχρονων και μεταγενέστερών του.³¹ Ίσως, λαμβάνοντας υπόψη και τις προφανείς αναφορές των μύθων στην εξουσία, αλλά και τις σχέσεις αφέντη-δούλου, οι μύθοι του να θεωρήθηκαν ανατρεπτικοί, πάντως, σίγουρα προκλητικοί.³²

Ο Αίσωπος ήταν ένας ουδέτερος παρατηρητής των πραγμάτων, που διαδραματίζονταν καθημερινά στην ανθρώπινη κοινωνία. Δεν υποστηρίζει καμία κοινωνική τάξη, αλλά βλέπει, απλώς, τις πράξεις των δυνατών σε βάρος των αδυνάτων και την προσπάθεια των αδυνάτων να σωθούν. Τόσο οι πλούσιοι, όσο και οι φτωχοί ενεργούν σύμφωνα με τις δυνάμεις, που διαθέτουν.³³ Φαίνεται να χτυπά έμμονα την αδικία, τη βαναυσότητα, την κοινωνία των κρατούντων και συμπαθεί το βασανιζόμενο πολίτη.³⁴ Και εντύπωση του προκαλεί η δολιότητα των δυνατών, όταν χάσουν τη δύναμή

τους. Γι' αυτόν η ζωή είναι ένας διαρκής αγώνας με αμέτρητους κινδύνους.³⁵ Στο σημείο, ακριβώς, αυτό ανακάλυψε και χρησιμοποίησε ένα από τα ωραιότερα είδη του λόγου για ν' απευθυνθεί σε όλους τους ανθρώπους: το μύθο.³⁶

Ο μύθος λοιπόν, αποτέλεσε το ευχάριστο, αλλά και το ευπρόσδεκτο μέσο με το οποίο προσδοκούσε να βοηθήσει τους συνανθρώπους του.³⁷ Δεν αποσκοπούσε μ' αυτό να διδάξει την έννοια της ηθικής, αλλά να δείξει στους ανθρώπους ν' αντιμετωπίζουν τη ζωή, όπως είναι, με τα καλά και τα άσχημα γεγονότα της.³⁸ Να τους νουθετήσει για να διορθώσουν ορισμένες αδυναμίες του χαρακτήρα τους ή ν' αποβάλλουν κάποιες κακές τους έξεις.³⁹ Και στην ουσία θέλει να επηρεάσει τη ζωή των συμπολιτών του, να την κάνει πιο απλή για χάρη τους.⁴⁰ Μ' έμμεσο τρόπο καυτηριάζει τις σκέψεις-ιδέες, αλλά και πράξεις του ατόμου. Αυτά τα στοιχεία αποδεικνύουν, ότι ο άνθρωπος ενδιαφέρεται για εκείνες τις αρετές, που μπορεί να επωφεληθεί απ' αυτές, όπως η αγάπη για την εργασία, η πίστη στη φιλία, η μετριοπάθεια και η ειλικρίνεια. Και σ' αυτά αναφέρεται στους μύθους του. Αντιθέτως, έννοιες όπως η αφοσίωση στις μεγάλες ιδέες, η αναζήτηση της αρετής και η μέριμνα για την εσωτερική τελείωση δεν τίθενται ως στόχοι από τον άνθρωπο.⁴¹

Παρ' όλα τα πικρά –ίσως- παραπάνω συμπεράσματα για τις ενέργειες του ατόμου, ο Αίσωπος υποστηρίζει ακράδαντα, ότι ο καθένας απ' αυτούς μπορεί να γίνει καλύτερος και να διαπαιδαγωγήσει τον εαυτό του. Δεν αναμένει κάτι τέτοιο από θεϊκές δυνάμεις, αλλά επιχειρεί με το δικό του τρόπο –το μύθο- να το κάνει αυτοσκοπό του ανθρώπου. Μέσα απ' αυτόν προβάλλει ποικίλους χαρακτήρες και ο άνθρωπος καλείται να τους παρατηρήσει καλά, αναγνωρίζοντας κάποιους απ' αυτούς στο οικείο περιβάλλον του. Αυτό το κάνει ο Αίσωπος –την ενασχόληση με τους μύθους- σε μια μεταβατική εποχή προς τη δημοκρατία. Διότι απαιτεί προσωπικότητες ολοκληρωμένες με εύρος σκέψης, που να μπορούν να τοποθετηθούν στο κοινωνικό σύνολο. Αυτή, λοιπόν, η αγάπη και η εμπιστοσύνη του Αισώπου προς τον άνθρωπο του έδωσε το έναυσμα για να βελτιώσει τη ζωή των συνανθρώπων του.⁴²

Ο χώρος, που διηγούνταν τους μύθους του, ήταν σε συμπόσια και σε γιορτές, καθώς και σε συζητήσεις της καθημερινής ζωής για να πείσει αυτούς, που τον παρακολουθούσαν.⁴³ Μάλιστα, το αδέσμευτο της κρίσης του, η σκληρή σάτιρα προς όλους και όλα και η ελευθεροστομία του διασκέδαζε πολύ τους άρχοντες, κάνοντας πιο ευχάριστο το κλίμα στα ανάκτορα.⁴⁴ Σκοπός του να ψυχαγωγήσει όλους αυτούς γύρω του, αλλά και να τους διαπαιδαγωγήσει.⁴⁵ Και με βάση αυτόν τον ψυχαγωγικό χαρακτήρα του μύθου και μέσω των μορφών των ζώων έκανε λόγο για τις αδυναμίες των ανθρώπων, όπως η αχαριστία, η υποκρισία, η απληστία, η προσποίηση, η αγνωμοσύνη.⁴⁶ Κάποιοι καταθέτουν, ότι επειδή ο ίδιος ήταν άσχημος και καμπούρης, ένιωθε κατώτερος μέσα στην κοινωνία και γι' αυτό στρεφόταν προς τα μειονεκτήματα των άλλων ατόμων. Ίσως, ήταν, έτσι, ένας αυστηρός

κριτής και πίσω από τους μύθους του κρυβόταν μια κακία. Ωστόσο, υπάρχει και η αντίθετη άποψη που λέει, ότι ο Αίσωπος δεν επιθυμεί να επισημάνει τις αδυναμίες των ανθρώπων άμεσα και γι' αυτό από λεπτότητα τις μεταφέρει στα ζώα.⁴⁷

Πιο συγκεκριμένα, οι μύθοι του δεν αποτελούν ένα σύνολο απαλλαγμένο από αντιφάσεις. Αναφέρονται τις περισσότερες φορές σε χαρακτηριστικές ή εντυπωσιακές πλευρές της ζωής, δίχως να την εξαντλούν. Άλλες φορές, πάλι, αποδίδει μεγάλη σημασία και ασχολείται με επουσιώδη γεγονότα της ζωής, αρκεί να υπάρχει το υλικό, το οποίο θα εκμεταλλευτεί για να φτιάξει τους μύθους του. Τέλος, δεν παύουν να υπάρχουν και αυτοί, που δε φαίνεται να προσεγγίζουν τη ζωή των ανθρώπων και να έχουν κάποια ιδιαίτερη σχέση μαζί της.⁴⁸

Ο Γάλλος μυθοποιός, ο Λαφονταίν, έρχεται να ενδυναμώσει τη δράση του Αισώπου, λέγοντας ότι: «Μία γυμνή, μία ξερή ηθική διδαχή, με τα γνωστά δεοντολογικά «πρέπει», προκαλεί πλήξη και συχνά και αποστροφή, ενώ ο μύθος έχει το προσόν, την αρετή να σε κάνει να δέχεσαι με ευχαρίστηση, μαζί με τον ίδιο το μύθο και το δίδαγμα, που αβίαστα και μόνο του βγαίνει από την αφήγηση.» Και ιδιαίτερα, σε μία εποχή, πληκτική και πειστική, που κυριαρχούν οι κάθε είδους δυναστεύσεις και καταναγκασμοί μαζί με την αλλοτρίωση, που παίρνει επικίνδυνες διαστάσεις, προβάλλει επιτακτική η ανάγκη της αυτογνωσίας και της ανθρωπιάς. Και οι μύθοι διαδραματίζουν, στο σημείο αυτό, τον πιο καθοριστικό ρόλο απ' όλα τα είδη της λογοτεχνίας.⁴⁹

Το μεγαλείο του Αισώπου ήταν, αναμφισβήτητα, τεράστιο. Γιατί με τους μύθους του δεν έγινε, μονάχα, ο καθοδηγός των επόμενων γενιών στην ζωή, αλλά και ένας καταγραφέας, πιστός και απέριτος, της ζωής και των κοινωνικών δομών της εποχής του.⁵⁰ Επιπλέον, ο μεγάλος αυτός μυθοποιός, ο δούλος με την ελεύθερη ψυχή και την ελευθεροστομία του κατάφερε με πρωταγωνιστές τα ζώα, να κάνει λόγο για όλα τα ανθρώπινα ελαττώματα και συγχρόνως, να τα σατιρίσει με το δικό του αποκλειστικό τρόπο: «Διασκεδάζοντας μαζί και διδάσκοντας ή τέρπειν άμα και διδάσκειν!»⁵¹

Παραπομπές

1. Ανδρέου Γιάννης, (απόδοση) «Αβιάνου μύθοι», εκδ. Απόπειρα, Αθήνα 2000, σελ. 101
2. Νούκιος Ανδρόνικος-Αιτωλός Γεώργιος, «Αισώπου μύθοι», εκδ. Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1993, σελ. 25
3. Ανδρέου Γιάννης, (απόδοση), ο.π. σελ. 101
4. «Αίσωπος», «Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια», 1^{ος} Τόμος, εκδ. Ακάδημος, Α.Ε., Αθήνα 1978, σε 657
5. Νούκιος Ανδρόνικος-Αιτωλός Γεώργιος, ο.π. σελ.25
6. Καπλανόγλου Μαριάνθη, «Ελληνική λαϊκή παράδοση» εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1998, σελ. 74
7. Σαρίκας Ζήσης, (επιμέλεια), «Αίσωπος μύθοι», εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1993, σελ. 25
8. Ιωαννίδης Θεόδωρος, (απόδοση), «Αισώπου μύθοι», Αγροτικές Συνεταιριστικές Εκδόσεις, Αθήνα 1989, σελ. 5
9. Αλεξίου Έλλη, «Μύθοι του Αισώπου», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2000, σελ. 167
10. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Μύθοι και Μυθοποιοί», (αφιέρωμα), Τόμος 2, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 67
11. Μερακλής Μ.Γ. «Έντεχνος λαϊκός λόγος», εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993, σελ. 209
12. Σακελλαρίου Χάρης, «Αίσωπος-Βιογραφικό Διάγραμμα», περ. «Διαβάζω», τ.167/1987, σελ. 20
13. Σακελλαρίου Χάρης, «Οι κοινωνικές δομές του αρχαίου ελληνικού κόσμου μέσα απ' τη ζωή και τους μύθους του Αισώπου», περ. «Διαβάζω», τ.167/1987, σελ. 33
14. Σακελλαρίου Χάρης, «Αίσωπος-Βιογραφικό Διάγραμμα», περ. «Διαβάζω», τ.167/1987, σελ. 21
15. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Θέματα Παιδικής Λογοτεχνία-Α' ανιχνεύσεις», εκ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987 σελ. 84
16. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 21
17. Σακελλαρίου Χάρης, «Οι κοινωνικές δομές του αρχαίου ελληνικού κόσμου μέσα απ' τη ζωή και τους μύθους του Αισώπου», περ. «Διαβάζω» τ.167/1987, σελ. 32
18. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 32
19. Σακελλαρίου Χάρης, «Αίσωπος-Βιογραφικό Διάγραμμα», περ. «Διαβάζω», τ.167/1987, σελ. 22
20. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 22
21. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 72
22. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 68

23. Αλεξίου Έλλη, ο.π. σελ. 167
24. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 22
25. Αλεξίου Έλλη, ο.π. σελ. 167
26. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 22
27. Αλεξίου Έλλη, ο.π. σελ. 167
28. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 22
29. Νούκιος Ανδρόνικος-Αιτωλός Γεώργιος, ο.π. σελ. 25
30. «Αίσωπος», «Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα» 5^{ος} τόμος, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 1981, σελ. 131
31. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ. 84-85
32. Ανδρέου Γιάννης, (απόδοση), ο.π. σελ. 102
33. Γκίκας Σωκράτης, «Μύθοι και ανέκδοτα του Αισώπου», εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2001, σελ. 11
34. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ. 85
35. Γκίκας Σωκράτης, ο.π. σελ. 11
36. Μητσόπουλος Θανάσης, «Σε ποιους απευθύνεται ο Αίσωπος» περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 58
37. Μητσόπουλος Θανάσης, ο.π. 57
38. Κλιάφα Μαρούλα, «Οι μύθοι του Αισώπου και η λαϊκή παράδοση», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 48
39. Κατσική-Γκιβάλου Άντα, «Παιδική λογοτεχνία-Θεωρία και πράξη», 1^{ος} Τόμος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995, σελ. 123
40. Σαρίκας Ζήσης, (επιμέλεια), ο.π. σελ. 25
41. Κλιάφα Μαρούλα, ο.π. σελ. 48
42. Μητσόπουλος Θανάσης, ο.π. 57-58
43. Μητσόπουλος Θανάσης, ο.π. 57
44. Αλεξίου Έλλη, ο.π. σελ. 168
45. Μητσόπουλος Θανάσης, ο.π. 57
46. Σπυροπούλου Ζωή, «Μύθοι περί Ζώων», Β' έκδοση, εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1988, σελ. 18
47. Γκίκας Σωκράτης, ο.π. σελ. 10
48. Γκίκας Σωκράτης, ο.π. σελ. 13-14
49. Μητσόπουλος Θανάσης, ο.π. 58
50. Σακελλαρίου Χάρης, «Οι κοινωνικές δομές του αρχαίου ελληνικού κόσμου μέσα απ' τη ζωή και τους μύθους του Αισώπου», περ. «Διαβάζω» τ.167/1987, σελ. 34
51. Τρόβας Διονύσιος, «Οι μύθοι του Αισώπου κι οι συλλογείς, μεταφραστές και διασκευαστές τους» περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ 55

2. Χαρακτηριστικά στοιχεία των μύθων του Αίσώπου

Οι μύθοι, γενικότερα, και μάλιστα του Αίσώπου διακρίνονται από κάποια ιδιαίτερα χαρακτηριστικά, που τους κάνει ξεχωριστούς από οποιοδήποτε άλλο είδος της λογοτεχνίας, αλλά και εύκολα, αναγνωρίσιμους από μικρούς και μεγάλους. Τα κυριότερα απ' αυτά συνοψίζονται στα παρακάτω:

-Η λιτότητα στο ύφος και στα εκφραστικά μέσα.

Ο μυθοποιός δε σκοπεύει να εντυπωσιάσει του ακροατές του με εκφράσεις περίεργες και κάθε είδους ωραιολογία. Γνωρίζει πολύ καλά, ότι είναι ένας κοινός άνθρωπος, όπως όλοι αυτοί, που τον ακούνε και δεν τον παρακινεί στην αφήγηση καμία επιθυμία επίδειξης.¹ Δεν ασχολείται μ' αφηρημένες έννοιες, αλλά λέει αυτό, που θέλει, απλά και παραστατικά,² «χωρίς εξεζητημένας λογοτεχνικάς επενδύσεις, χωρίς πολυκύμαντους περιγραφάς και περιπλανήσεις, χωρίς δαιδαλώδεις πλοκάς», όπως δηλώνει και ο Κων. Μαντάς.³ Οι μύθοι του Αίσώπου, λοιπόν, είναι απλοί, λιτοί με φράσεις σαφείς, καθарές και σύντομες, αλλά σίγουρα περιεκτικές⁴, που αυτή η συμπυκνωμένη αφηγηματική σε συνδυασμό με την αμεσότητα εκπλήσσει του πάντες.⁵ Γι' αυτό και ο μύθος αποδείχθηκε με τη συντομία, την απλότητα και την καθαρότητά του, ως το ανάγνωσμα, που ταιριάζει σε πλατύτατα λαϊκά στρώματα.⁶ Νομίζει κανείς, ότι η οξύνοια του ακροατή είναι κάτι, που εξυπακούεται, γι' αυτό και οι φράσεις προχωρούν, όπως τις σκέφτεται ο αφηγητής, χωρίς ιδιαίτερες αναλύσεις.⁷ Πρόκειται για μύθους με μία ιδιαίτερη χάρη και μία θαυμαστή απλότητα⁸, μ' ένα λόγο χωρίς περιττά λεκτικά καλλωπίσματα, ίσως, λίγο, αφελής και παιδικός.⁹ Συνήθως, αποτελούνται από ένα επεισόδιο¹⁰ και είναι βέβαιο, ότι δε θα πετύχαιναν το σκοπό τους, αν αποτελούσε ο καθένας μία εκτενή διήγηση, όπως το παραμύθι.¹¹ Και ο Βουγιούκας Αριστείδης υποστηρίζει λέγοντας, ότι: «Χωρίς κάποιους, έστω και εξωτερικούς περιορισμούς, πρέπει να είσαι από στόφα λαϊκού παραμυθά ή πολύ δυνατός πεζογράφος, για να συναγωνιστείς τον Αίσωπο και ν' αντισταθμίσεις τη λιτότητα και την επιγραμματικότητα του ύφους με άλλες λογοτεχνικές αρετές.»¹²

-Η διδακτικότητα του.

Ακριβώς, αυτή η έννοια ως πρωταρχικό χαρακτηριστικό του μύθου στοιχειοθετεί και το σκοπό του, που είναι να διδάξει, ενώ αντίθετα του παραμυθιού να διασκεδάσει.¹³ Ο μύθος του Αίσώπου, λοιπόν, τελειώνει συνήθως με μία παροιμία ή μ' ένα επιμύθιο και εκεί, ο Αίσωπος συμπυκνώνει την ουσία της αφήγησής του, ώστε να επιδράσει φρονηματιστικά στο ακροατήριό του, που συνήθως είναι παιδιά. Και επιπλέον, επιχειρεί να μεταδώσει σ' αυτό ένα παραδοσιακό μοντέλο αντιλήψεων και συμπεριφορών για την κοινωνία και τις διαπροσωπικές σχέσεις.¹⁴ Διότι η ευγένεια και οι καλοί τρόποι αποτελούν παιδαγωγικό στοιχείο των ελληνικών μύθων. Και οι Έλληνες δίνουν μεγάλη σημασία στην καλή συμπεριφορά, αλλά δεν

πιστεύουν, ότι είναι έμφυτη. Γι' αυτό και ο Αίσωπος θέλει να τη διδάξει και αυτό το πετυχαίνει με τη μίμηση, τον παραδειγματισμό.¹⁵ Αυτόν τον καθορισμένο στόχο ηθικοκοινωνικού περιεχομένου τον έχουν πάντα οι μύθοι του Αισώπου.¹⁶ Έχουν, δηλαδή, μία διάθεση για διδασκαλία, ιδιαίτερα, για κάποια ηθική δικαίωση, όπου το κακό τιμωρείται, η αδικία αποκαλύπτεται, το καλό πάντα, όμως, κυριαρχεί. Αυτοί, που, τελικά, νικάνε, προηγουμένως, αγωνίστηκαν και υπόφεραν.¹⁷ Έτσι, δια μέσω της αφήγησης του μύθου αποκαλύπτονται ηθικές αξίες, τίθενται μηνύματα, προσδίδονται συμβουλές και μαθήματα, που αποκρυσταλλώνουν, συνήθως, την ιδεολογία του αφηγητή.¹⁸ Μ' άλλα λόγια, πλουτίζει τις εμπειρίες των παιδιών με ποικίλα θέματα και έτσι, δίκαια, έγινε πρόδρομος στο χώρο της νεοελληνικής λογοτεχνίας.¹⁹

-Κύριοι πρωταγωνιστές: τα ζώα.

Χαρακτηριστικό γνώρισμα των περισσότερων μύθων είναι, ότι έχουν ως πρωταγωνιστές ζώα.²⁰ Βέβαια, ο κόσμος του Αισώπου δεν κατοικείται αποκλειστικά από τα ζώα, αλλά πλουτίζεται με την παρουσία ανθρώπων, θεών, αλλά και προσωποποιημένων στοιχείων της φύσης και άψυχων αντικειμένων.²¹ Είναι, όμως, γεγονός, ότι τα ζώα έχουν αποτελέσει για τους συγγραφείς κάθε εποχής θέμα προσιτό, που επανέρχεται είτε στη λαϊκή δημιουργία με μορφή παραμυθιών, είτε στην έντεχνη λογοτεχνία με μορφή αφηγηματικών ποιημάτων ή μύθων.²² Όπως αναφέρει ο Μ.Γ. Μερακλής: «Τα ζώα ζουν κατά κάποιο τρόπο σ' ένα δικό τους κόσμο... Ο πρωτόγονος πιστεύει, πως ο κόσμος των ζώων είναι ο αρχικός και ο πρωτότυπος και ο κόσμος των ανθρώπων αποτελεί ένα έκτυπο εκείνου. Τα ζώα είναι παντοδύναμα... Με μία λέξη, είναι οι κύριοι του κόσμου.»²³ Από παλαιότερα, λοιπόν, τους αποδιδόταν μεγάλη σημασία και πως είναι δυνατόν ο Αίσωπος να μην κάνει κάτι τέτοιο τώρα. Τα ζώα αποκτούν, οριστικά, πλέον, τη συμβολική τους αξία ως αντιπρόσωποι μίας ανθρώπινης αρετής ή ενός ελαττώματος.²⁴ Συνεπώς, εμφανίζονται στους μύθους με στερεοτυπικούς και μονοδιάστατους χαρακτήρες. Τους μεγαλύτερους ρόλους ενσαρκώνουν η πονηρή κυρά-αλεπού, ο κορδωμένος και άμυαλος λύκος, ο συνετός γάιδαρος²⁵, το λιοντάρι με τη μεγαλειώδη δύναμή του, ο αφελής και γρήγορος λαγός, ο πιστός φίλος του ανθρώπου-ο σκύλος και κάποτε το αρνάκι ως σύμβολο αθωότητας, η μαϊμού ως έκφραση της υποκρισίας, η γάτα ως «συμφεροντολόγα» και τέλος, το φίδι ως σύμβολο της αθανασίας.²⁶ Τέλος, αξίζει ν' αναφερθεί, ότι απ' τους 358 μύθους του Αισώπου, οι 255 αναφέρονται σε ζώα, αναντίρρητη απόδειξη της ιδιαίτερης σχέσης του μ' αυτά.²⁷

-Ανθρωπομορφισμός στην παρουσίαση των ζώων και του κόσμου τους.

Τα ζώα στους μύθους του Αισώπου ζουν και κινούνται σαν άνθρωποι και είναι εμφανές, ότι κάτω από τις γούνες τους και τα ποικιλόχρωμα φτερά τους

κρύβουν ανθρώπινες ιδιότητες και μορφές συμπεριφορά.²⁸ Πρόκειται για πλάσματα, εκτός από συμβολικά, και προικισμένα με ανθρώπινα στοιχεία,²⁹ αφού τις περισσότερες φορές είναι φανερό από τις διηγήσεις, ότι προσκολλούνται στον κόσμο των ανθρώπων.³⁰ Όλα ανεξαιρέτως, λοιπόν, τα ζώα συμπεριφέρονται σαν έλλογα και νοήμονα και αποκαλύπτουν εμμέσως, αλλά με διασκεδαστικό τρόπο, μεγάλες αλήθειες.³¹ Μετεμψυχώνονται σε ανθρώπινους κοινωνικούς τύπους και το διδακτικό νόημα του μύθου μεταλλάσσεται σε κοινωνική σύγκρουση, όχι ανάμεσα σε τύπους συμπεριφοράς, αλλά σε κοινωνικές τάξεις.³² Αποτέλεσμα είναι να διαμορφώνονται ιεραρχίες στον κόσμο των ζώων. Την κορυφή κατέχει το λιοντάρι-βασιλιάς, τις ανώτερες θέσεις τα σαρκοφάγα ζώα, ενώ τις κατώτερες τα φυτοφάγα. Το ίδιο συμβαίνει και με τα πουλιά, όπου κυριαρχεί ο αετός, ενώ στα ζώα της θάλασσας το δελφίνι. Εύλογο είναι το γεγονός, ότι τα ζώα απασχολούνται μ' ανθρώπινες δραστηριότητες, όπως εκλέγουν βασιλιά, προσκαλούνται για φαγητό ή διαπληκτίζονται για τις αρετές τους.³³ Έτσι, επικρατεί το φαινόμενο του ανθρωπομορφισμού ή της προσωποποίησης, όπου το ζώο θεωρείται ισότιμο, αλλά και σπουδαιότερο από τον άνθρωπο με αξιόλογες νοητικές ικανότητες και με γλώσσα.³⁴ Τέλος, γίνεται λόγος και για ένα άλλο είδος προσωποποίησης, που ονομάζεται ηθικός ανιμισμός / προσωποποίηση. Δηλαδή ζώα και άνθρωποι, παρά τις μεταξύ τους διαφορές, θέτονται κάτω από τους ίδιους ηθικούς και απαραβίαστους νόμους-τόσο π.χ. ένας άνθρωπος, που σκοτώνει ένα ζώο, όσο και ένα ζώο κάνοντας το ίδιο, θεωρούνται και οι δυο ένοχοι.³⁵

-Όχι φαντασία, αλλά ρεαλισμός στους μύθους.

Σε αντίθεση με το παραμύθι, που τα περισσότερα γεγονότα είναι απλά δημιουργήματα της φαντασίας και βρίσκονται στα όρια του εξωπραγματικού κόσμου, στο μύθο τα γεγονότα ανταποκρίνονται συνήθως, στην πραγματικότητα της καθημερινής ζωής.³⁶ Το στοιχείο της μαγείας και του υπερφυσικού απουσιάζουν εντελώς απ' αυτόν.³⁷ Και ιδιαίτερα, στους αισώπειους μύθους η φαντασία «ασφυκτιά», η φαντασία με την έννοια της ανατροπής μίας καθορισμένης τάξης πραγμάτων. Μέσα από τις διηγήσεις του φαίνεται, ότι ο Αίσωπος διαθέτει έναν τόσο έντονο ρεαλισμό, που δεν αφήνει περιθώρια να χωρέσει το αυθόρμητο ή το απρόοπτο στοιχείο. Η ενέργεια, που υπάρχει μέσα στην ένωση του σύντομου με το ευρηματικό θα χρησιμοποιηθεί για, καθαρά και μόνο, διδακτικό σκοπό.³⁸ Άρα, στους μύθους επικρατεί το – ανθρώπινα- δυνατό στοιχείο, ενώ στα παραμύθια, θα μπορούσε να πει κανείς, το ανθρώπινα-ιδεατό.

-Τα θέματα των μύθων

Τα θέματα των μύθων είναι, στενά, δεμένα με την ανθρώπινη βιοτική και πολιτιστική πραγματικότητα. Συγκρατούν, εδώ και πολλά χρόνια, άρρηκτο το δεσμό τους με τη γύρω ζωή και γι' αυτό αντλούν τόσα πολλά στοιχεία απ'

αυτήν. Ο ελληνικός λαός δεν επιμένει στο μεταφυσικό, δε στέκεται σε αβέβαιους κόσμους. Τους μύθους του ο Αίσωπος τους γεμίζει με γνώριμα στοιχεία και γεγονότα μέσα απ' την ανθρώπινη πραγματικότητα.³⁹ Έτσι, τα ζώα ψηφίζουν βασιλιά, ζητούν την παρέμβαση του θεού στις διαφορές τους, αλλά και διαφωνούν σε σχέση με ποικίλα προβλήματα.⁴⁰ Πάντως μ' αυτόν τον τρόπο, οι –όποιες- περιπέτειες των ζώων ανταποκρίνονται στις εμπειρίες και τα προβλήματα των παιδιών.⁴¹ Να σημειωθεί, ότι όλα αυτά διαδραματίζονται στο, εξίσου, οικείο περιβάλλον του ανθρώπου. Κατά κύριο λόγο στο ύπαιθρο, στο δάσος, στην ακροθαλασσιά, στο φυσικό περιβάλλον, με μία λέξη στο χώρο της ταπεινής καθημερινής ζωής.⁴²

-Η “θριαμβευτική” νίκη του καλού

Έχει, επανειλημμένα, λεχθεί, ότι «όπως στο παραμύθι, έτσι και στο μύθο λαμβάνει χώρα η σύγκρουση του καλού ήρωα με τον κακό», όπως υποστηρίζει ο Μ.Γ. Μερακλής.⁴³ Ο κεντρικός ήρωας, συνήθως, ενσαρκώνει τον καλό εαυτό του ανθρώπου, αυτό που ήθελε να είναι, ενώ ο κακός, ίσως, τον «κακό» εαυτό του, τις ασυνείδητες δυνάμεις, που τον σπρώχνουν κάποιες φορές, σε ανεπιθύμητες ενέργειες. Η παρουσίαση αυτών των δύο τύπων δίνει την δυνατότητα στον κάθε άνθρωπο να τοποθετήσει τον εαυτό του μέσα στο πρόβλημα και να δώσει μία σωστή κατεύθυνση στον ψυχισμό του.⁴⁴ Μ' αυτόν τον τρόπο πολλές από τις ιστορίες των ζώων χρησιμοποιούνται ως αφορμή για να σχολιαστούν θετικά ή αρνητικά ανθρώπινα πλεονεκτήματα ή μειονεκτήματα. Τέτοια πλεονεκτήματα είναι η ταπεινοφροσύνη, η καλοσύνη, η εργατικότητα,⁴⁵ η εγκράτεια, η ειλικρίνεια και η δικαιοσύνη.⁴⁶ Όσο για τα μειονεκτήματα είναι η αλαζονεία, η οκνηρία, η ανυπακοή,⁴⁷ το ψέμα, η απληστία, η πονηρία, η υπερηφάνεια και ο ατομικισμός.⁴⁸ Συνήθως, στο τέλος του μύθου, όποια επεισόδια και γεγονότα, κι αν έχουν μεσολαβήσει, επικρατεί το καλό και τιμωρείται το κακό, στοιχείο που σηματοδοτεί όλες τις υποθέσεις των αισώπειων μύθων.⁴⁹

-Τέλος, κάποια, ακόμα, λιγότερο ουσιώδη στοιχεία, αλλά εξίσου καθοριστικά για την ιστορία του αισώπειου μύθου αξίζει να επισημανθούν. Διακατέχεται από μία πλοκή έντονη και γρήγορη, που ικανοποιεί, κατά μεγάλο βαθμό, την περιέργεια και την ανυπομονησία της παιδικής ηλικίας.⁵⁰ Ο έμμεσος σκωπτικός ή ειρωνικός ή σατιρικός υπαινιγμός, που κρύβεται μέσα του, συχνά κάνει πιο αποτελεσματικό, το στόχο, που επιδιώκει να επιτύχει ο Αίσωπος. Εντύπωση κάνει και η ευρηματικότητα των καταστάσεων (κυρίως μέσω των ζώων),⁵¹ αλλά και η «εις άτοπον απαγωγή», που διευκολύνουν την εύρεση της αλήθειας.⁵² Τέλος, καθοριστική θέση κατέχουν η χρήση του αποφθεγματικού λόγου, των λογοπαιγνίων και των ευφυολογημάτων, στοιχεία –σίγουρα- απαραίτητα όχι μόνο για την καλύτερη κατανόηση του μύθου, αλλά και για την πιο ευχάριστη αποδοχή του από τους ανθρώπους.⁵³

Παραπομπές

1. Σακελλαρίου Χάρης, «Το παραμύθι χτες και σήμερα – η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ. 33
2. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 43
3. Μαντάς Γ. Κων/νος, «Το παραμύθι –η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του», Πάτρα 1972, σελ. 15
4. Χωρεάνθη Ελένη, «Η διαχρονική λειτουργία των αισώπειων μύθων», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 36
5. Μπενέκος Αντώνης, «Ο Αίσωπος εικονογραφημένος», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 40
6. Μερακλής Μ.Γ. «Έντεχνος λαϊκός λόγος», εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα, 1993, σελ. 210
7. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα», τ. 48, εκδ. Βασική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1957, σελ. 14
8. «Αισώπου μύθοι», εκδ. Ρέκος κ Σία, Αθήνα 1989, σελ. 4
9. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Η γλώσσα στη λαϊκή λογοτεχνία: η περίπτωση των παραμυθιών», Βόλος 1998, σελ.23
10. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, «Το λαϊκό παραμύθι» -Θεωρητικές προσεγγίσεις, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1994, σελ 78
11. Γκίκας Σωκράτης, «Μύθοι και ανέκδοτα του Αισώπου», εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2001, σελ. 12
12. Βουγιούκας Αριστείδης, «Άρθρα και μελετήματα», Αθήνα 1980, σελ. 298
13. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού», Έκδοση Β΄, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2000, σελ. 63
14. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, ο.π. σελ. 78-80
15. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, «Η τέχνη της αφήγησης», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997, σελ. 202
16. Αλεξίου Έλλη, «Μύθοι του Αισώπου», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2000, σελ. 168
17. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Το παραμύθι και οι παραμυθάδες» (αφιέρωμα), Γ΄ τόμος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ. 40
18. Αποστολίδου Βενετία – Χοντολίδου Ελένη (επιμέλεια), «Λογοτεχνία και εκπαίδευση», εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα 1999, σελ. 193
19. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Εισαγωγή στην Ελληνική λαογραφία», έκδοση Γ΄, εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985, σελ. 148

20. *Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, ο.π. σελ. 75*
21. *Γιαννικοπούλου Α.Α, «Τα ζώα στους αισώπειους μύθους και η στάση των νηπίων απέναντί τους», περ. «Διαδρομές», τ. 42/1996, σελ. 91*
22. *Κατσίκη-Γκιβάλου Άντα, «Παιδική λογοτεχνία-Θεωρία και πράξη», 1^{ος} Τόμος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995, σελ. 251*
23. *Μερακλής Μ.Γ. «Τα παραμύθια μας», εκδ. Κωνσταντινίδη, Θεσσαλονίκη 1980, σελ. 23*
24. *Σαρίκας Ζήσης, (επιμέλεια), «Αίσωπος μύθοι», εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1993, σελ. 25*
25. *Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα», τ. 48, εκδ. Βασιική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1957, σελ. 15*
26. *Χωρεάνθη Ελένη, ο.π. σελ 38*
27. *Κλιάφα Μαρούλα, «Οι μύθοι του Αισώπου και η λαϊκή παράδοση», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 49*
28. *Γιαννικοπούλου Α.Α, ο.π. σελ. 93*
29. *Καπλανόγλου Μαριάνθη, «Ελληνική λαϊκή παράδοση» εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1998, σελ. 79*
30. *Καπλανόγλου Μαριάνθη, ο.π. σελ. 93*
31. *Χωρεάνθη Ελένη, ο.π. σελ 36*
32. *Μπενέκος Αντώνης, ο.π. σελ. 44*
33. *Γιαννικοπούλου Α.Α, ο.π. σελ. 93*
34. *Κυριακίδης Στίλπων, Ελληνική λαογραφία, Μέρος Α': Μνημεία του λόγου, εκδ. Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1965, σελ. 242*
35. *Γιαννικοπούλου Α.Α, ο.π. σελ. 93*
36. *Μαντάς Γ. Κων/νος, ο.π. σελ 16*
37. *Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Θέματα παιδικής λογοτεχνίας-Α' ανιχνεύσεις», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 84*
38. *Κοντολέων Μάνος, «Απόψεις για την παιδική λογοτεχνία», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1988, σελ. 52-53*
39. *Λουκάτος Σ. Δημήτριος, ο.π. σελ. 16*
40. *Γιαννικοπούλου Α.Α, ο.π. σελ. 91*
41. *Καπλανόγλου Μαριάνθη, ο.π. σελ. 93*
42. *Γιαννικοπούλου Α.Α, ο.π. σελ. 101*
43. *Μερακλής Μ.Γ., «Το λαϊκό παραμύθι –κείμενα παραμυθολογίας», εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 162*
44. *Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 40*
45. *Καπλανόγλου Μαριάνθη, ο.π. σελ. 96*
46. *«Αισώπου μύθοι», εκδ. Ρέκος κ Σία, σελ. 5*
47. *Καπλανόγλου Μαριάνθη, ο.π. σελ. 96*
48. *«Αισώπου μύθοι», ο.π. σελ. 5*
49. *Μιχαλοπούλου – Δημάκη Ελένη, «Μορφές δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου», Αθήνα 1986, σελ. 145*

50. Πέτροβιτς – Ανδροτσοπούλου Λότη, «Όπως και στ' αηδόνια», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ. 18
51. Μπενέκος Αντώνης, ο.π σελ. 40
52. Χωρεάνθη Ελένη, ο.π. σελ 36
53. Γκίκας Σωκράτης, ο.π. σελ. 12

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΖΩΑ ΣΤΟΥΣ ΜΥΘΟΥΣ ΤΟΥ ΑΙΣΩΠΟΥ ΚΑΙ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ

1. Η σχέση του ανθρώπου με τα ζώα παλαιότερα

Αναμφισβήτητο γεγονός αποτελεί η πολύ παλιά σχέση του ανθρώπου με τα ζώα. Ζώο είναι εκείνο το ζωντανό ον, που χαρακτηρίζεται συνήθως από τη δυνατότητα γρήγορης κίνησης και, μάλιστα, άνετης μετακίνησης ολόκληρου του σώματος. Κατέχει μια πολύ βασική θέση σε ποικίλους χώρους του ανθρώπινου πολιτισμού και γι' αυτό η σχέση του με τον άνθρωπο χρονολογείται προ αμνημονεύτων χρόνων.¹

Με αφετηρία, λοιπόν, αυτής της μακραίωνης πορείας την πρωτόγονη περίοδο, ο άνθρωπος, ακόμα, τότε δεν είχε συγκροτήσει κοινωνία και, βέβαια, «ανώτερο» πολιτισμό. Συνεπώς, δε μπορούσε να χρησιμοποιεί αφηρημένες έννοιες για να διατυπώσει τις σκέψεις του. Βρήκε, όμως, πρόσφορο έδαφος σ' έναν οικείο χώρο γι' αυτόν, των ζώων. Μέσα απ' αυτόν ένωθε, ότι ήταν δυνατόν να αντλήσει εικόνες και έτσι, να εκφράσει τις ιδέες του παραστατικά. Και αυτόματα η ζωολογία του μεταβάλλεται σε ανθρωπολογία. Αν σκεφτεί, κανείς, το παραμύθι με ζώα σε πόσο μεγάλο βαθμό έχει διαδοθεί ανάμεσα σε όλους, ανεξαιρέτως, φιλικούς και εχθρικούς λαούς και καθρεφτίζει αυτή, ακριβώς, την πρώτη φάση της ζωής της ανθρωπότητας, εύκολο είναι να οδηγηθεί στη στενή σχέση του ανθρώπου με τη φύση, και ιδιαίτερα, με τα ζώα.²

Ο άνθρωπος, λοιπόν, πρωτοπρόσεξε τότε τα ζώα, με την ίδια αγάπη και στοργή, που τους αποδίδει, σήμερα, το παιδί. Κάθε ζώο ξεχωριστά αντιπροσώπευε όλο το είδος του, αφού δεν υφίσταται ο όρος «κοινωνία».³ Γι' αυτό το ζώο θεωρήθηκε, από τη μια, ο μεγαλύτερος αδερφός του και ο σεβαστός πρόγονος της φυλής και από την άλλη, αποτελούσε ένα από τα πιο αγαπημένα του παιχνίδια.⁴ Μάλιστα, πολλές απ' τις δραστηριότητες του σχετίζονται μ' αυτά, όπως το κυνήγι, η εξημέρωση, αλλά και το παιχνίδι.⁵ Μία πιο προσεκτική παρατήρηση των «κατά φύσιν» λαών απέδειξε, ότι ο άνθρωπος εξημερώνει τα ζώα, όχι μόνο για τη δική τους ωφέλεια, αλλά και για να παίζει ο ίδιος, διότι τα πρώτα εξημερωμένα ζώα δεν είναι τα ωφέλιμα, αλλά τα –περισσότερο- παιγνιώδη.⁶ Μ' άλλα λόγια τα χρησιμοποιεί στις καθημερινές του ασχολίες και τα αισθάνεται ως ισότιμα όντα.⁷

Θα πρέπει να σημειωθεί το γεγονός, ότι στην αρχική βαθμίδα της ανθρώπινης ανάπτυξης –όπως αναφέρθηκε και πιο πάνω- αλλά και μεταξύ των σημερινών ανθρώπων των χωριών και της υπαίθρου κυριαρχεί ο γνωστός «ανθρωπομορφισμός». Το ζώο θεωρείται ισότιμο, αλλά κυρίως ανώτερο του ανθρώπου, διαθέτοντας όλες τις ανθρώπινες ικανότητες, ακόμη και την ικανότητα της ομιλίας.⁸ Έτσι ο άνθρωπος, που ζει στη φύση εντυπωσιάζεται από τα ήθη των ζώων, όπως είναι η ευφυΐα, η πανουργία, η κουταμάρα, ο ανταγωνισμός τους και πολλά άλλα. Συχνά, κάνει, λοιπόν, λόγο για αυτά, αφού παρατηρεί τις αντιδράσεις τους, τις δυνατότητές τους, τη γενικότερη συμπεριφορά τους.⁹ Γνωρίζει τόσα πολλά γι' αυτά, όπως π.χ. ο βοσκός στο βουνό γνωρίζει, τέλεια, το χαρακτήρα και τις ιδιομορφίες των προβάτων του.¹⁰

Επιπλέον, το ζώο προσείλκυσε και το σκώμμα. «Σε λαούς, που φοβούνται και σέβονται τα ζώα, υπάρχουν και είδη, τα οποία περιφρονούνται και σκώπτονται», δηλώνει χαρακτηριστικά ο Στίλπον Κυριακίδης. Όπως ένας λαός της Σιβηρίας σέβεται το λύκο και την αρκούδα, όταν σκοτώσουν, όμως, κάποιο απ' αυτά, τραγουδούν και ζητούν συγγνώμη από το σκοτωμένο ζώο, αποδίδοντας στους Ρώσους το φόνο, κακομεταχειρίζονται, έπειτα, και ειρωνεύονται την αλεπού. Σε κάποιους άλλους λαούς αυτά τα σεβαστά ζώα, τα οποία δεν αποφεύγουν να τα κυνηγούν, όταν εξαφανιστεί ο φόβος, γίνονται υποκείμενο σκώμματος και λοιδοριών.¹¹

Η αλήθεια είναι, ότι το σκώμμα κερδίζει έδαφος, όσο προχωράει ο πολιτισμός και μειώνεται ο σεβασμός και ο φόβος προς το ζώο με τις μυστηριώδεις ιδιότητες. Η παράξενη σωματική διάπλαση των ζώων απ' αυτή του ανθρώπου, καθώς και οι διαφορετικές πνευματικές ιδιότητες –η αδράνεια, η νωθρότητα και η ανοησία των μεν, η επιδεξιότητα, η ευκινησία και η πανουργία των άλλων, στοιχεία παρατηρήσιμα για τον άνθρωπο, δεν προκαλούν το θαυμασμό και την απορία του, αλλά ενισχύουν τη σκωπτική και ευτράπελη του διάθεση.¹²

Το συμπέρασμα, που προκύπτει, είναι ότι το θέμα της συμπεριφοράς των ανθρώπων απέναντι στα ζώα εξαρτάται από τις συγκεκριμένες, κάθε φορά, συνθήκες, που δημιουργεί ένας πολιτισμός. Πολλοί ήταν οι πολιτισμοί, που θεοποίησαν το ζώο, το θεώρησαν αγαθό πρόγονο, που προστατεύει. Αυτά τα ιερά ζώα υπήρξαν φίλοι των θεών ή αγαπήθηκαν απ' αυτούς. Απέναντι σ' αυτά η συμπεριφορά των περισσότερων πολιτισμών κινείται ανάμεσα στο θαυμασμό, τη λατρεία, τον αδερφικό ή πατρικό σεβασμό και την αναγνώριση μιας δικής τους προσωπικότητας.¹³ Άρα, η συμβολική δύναμη των ζώων, γνωστή σε όλους, προήλθε από το ρόλο, που έπαιξαν τα ζώα αυτά στη ζωή των ανθρώπων από ποικίλους πολιτισμούς. Και έτσι, συναντιούνται εκείνα τα ζώα με τα οποία ο άνθρωπος είχε την πιο στενή σχέση.¹⁴ Αυτή η σχέση τον βοήθησε πάρα πολύ να συνάψει κοινωνικές σχέσεις, να εκφράσει τα

συναισθήματα και τις απόψεις του, καθώς και να συλλάβει ποικίλους ανθρώπινους χαρακτήρες.¹⁵

Αφενός, ο άνθρωπος αφομοιώνεται από το ζώο-τοτέμ (ανάγοντας σ' αυτό την καταγωγή του) και αφετέρου το ζώο γίνεται σύμβολο ανθρώπινων χαρακτήρων και συμπεριφορών (συχνά λέγεται «δυνατός σαν λιοντάρι», «δειλός σαν λαγός», «πονηρός σαν αλεπού»). Με αφορμή όλα αυτά, το θέμα της στενής σχέσης και της αναλογίας του ανθρώπου με τα ζώα έχει τροφοδοτήσει διηγήσεις πανάρχαιες.¹⁶ Κάτι τέτοιο εξηγείται από το γεγονός, ότι οι πρώτοι μύθοι ήταν απλές λαϊκές αφηγήσεις, που κυκλοφορούσαν σαν παραδείγματα από τη ζωή των ζώων. Πολύ αργότερα, ήρθαν οι λόγιοι ή ποιητικοί διασκευαστές, που έδωσαν αφηγηματική πληρότητα σ' αυτά τα παραδείγματα και τα έκαναν διδακτικά.¹⁷

Η στενότερη σχέση ανθρώπου και ζώου εμφανίζεται, αρκετά, στις διηγήσεις των πρωτογόνων ανθρώπων και έπειτα, στις διηγήσεις-παραμύθια των πολιτισμένων λαών. Αυτό, που διαφοροποιεί τα δυο είδη διηγήσεων είναι, ότι οι πρωτόγονοι πιστεύουν βαθειά σ' αυτό, που αφηγούνται, γιατί αποτελεί ένα βασικό κομμάτι των πεποιθήσεών τους. Από την άλλη μεριά οι νέοι παραμυθάδες γνωρίζουν καλά, ότι αφηγούνται φανταστικές και απίθανες ιστορίες με σκοπό να διασκεδάσουν. Σίγουρα, τα παλαιότερα θέματα υπέστησαν διαφοροποιήσεις με το πέρασμα του χρόνου, οι οποίες δεν είναι τόσες πολλές και τέτοιου είδους, που ν' αποκλείουν τη συγγένεια των νέων θεμάτων με τα παλιά. Αδιάψευστη, βέβαια, είναι η εξέλιξη της τεχνικής των παραμυθιών των πολιτισμένων λαών, γεγονός φυσικό, αφού αυτές οι αφηγήσεις ανήκουν σε καλλιτεχνικό είδος.¹⁸

Ξεκινώντας από τις διηγήσεις των πρωτόγονων, ο v.d. Leyen καταθέτει τη δική του άποψη για το ρόλο των ζώων. Υποστηρίζει, ότι το παλαιότερο είδος διήγησης, κοινό όλων των πρωτόγονων λαών, είναι οι ιστορίες για τα ζώα, για τις ιδιομορφίες τους, τη δύναμη και το μεγαλείο τους, τη ζωή και τους αγώνες τους. Τα ζώα έχουν το δικό τους κόσμο και σύμφωνα με τους πρωτόγονους ο κόσμος τους είναι ο πρωταρχικός και ο σπουδαιότερος, ενώ ο κόσμος των ανθρώπων είναι ένα αντίγραφο του. Η δύναμη των ζώων είναι τεράστια, αφού «μπορούν να πετούν, να φέρνουν το καλοκαίρι και τον ήλιο, να κατευθύνουν τις κινήσεις των άστρων και να τα ξαναφέρνουν στη σωστή τροχιά τους». Επιπλέον, βοηθούν τον άνθρωπο, του προσφέρουν δώρα και του λύνουν δυσεπίλυτα προβλήματα. Μ' άλλα λόγια, τα ζώα είναι οι κύριοι του κόσμου.¹⁹

Σε κάποιες, λοιπόν, από τις διηγήσεις των πρωτόγονων τα ζώα παρουσιάζονται ως βοηθοί του ανθρώπου. Η νεώτερη εθνολογική έρευνα τονίζει τη σχέση αυτών των διηγήσεων με τοτεμικούς μύθους, που αναφέρονται στην καταγωγή ενός ατόμου ή μιας φυλής: τα ζώα, που παρουσιάζονται ως βοηθοί, είναι τα τοτεμικά ζώα της ευεργετημένης φυλής. Η ακόλουθη διήγηση αναφέρει: «Κάποτε μάχονταν δύο φυλές, που

κατοικούσαν στις αντίθετες όχθες ενός ποταμού. Η μία φυλή πέρασε απέναντι, αλλά ένα μέρος της διακόπηκε στην επιστροφή. Τότε, ένας πύθωνας έκανε με το σώμα του γέφυρα και πέρασαν. Όταν ετοιμάστηκαν να περάσουν οι εχθροί, το φίδι έπεσε στο νερό και εκείνοι πνίγηκαν». Άλλη παραλλαγή αναφέρει, ότι το ζώο ήταν κροκόδειλος και οι άνθρωποι από ευγνωμοσύνη σ' αυτό δεν το σκότωναν αυτό το ζώο, από τότε, για να το φάνε. Αυτή η παράδοση πιστεύεται απ' τους πρωτόγονους²⁰ και συνεπώς, ο μύθος γύρω από το ζώο ήταν, κάποτε, και εκδήλωση φόβου ή λατρείας.²¹

Οπωσδήποτε, σ' αυτές τις διηγήσεις για ζώα βοηθούς, απαραίτητη είναι η πίστη σ' ένα ζώο-προστάτη. Γιατί με την προστασία και τη βοήθεια του ζώου ο άνθρωπος αναπληρώνει την αδυναμία του σ' εκείνα τα πράγματα, στα οποία το ζώο είναι πιο δυνατό και αποτελεσματικό. Συγκεκριμένα, «μία γυναίκα βρήκε ένα νεογέννητο αρκουδάκι και το φρόντιζε σαν παιδί της, καθώς δεν είχε κανένα δικό της στον κόσμο. Όταν το αρκουδάκι μεγάλωσε, πήγαινε στο κυνήγι και έφερνε τροφή στη γυναίκα. Κάτι τέτοιο εξόργισε τα μέλη της φυλής, που ήθελαν να σκοτώσουν το ζώο. Οι δύο ήρωες αναγκάστηκαν να χωρίσουν, όμως, και πάλι συναντιόντουσαν κρυφά.», αναφέρει ο Μ.Γ. Μερακλής.²²

Αυτή η πίστη σ' ένα ζώο ως βοηθό και προστατή δεν απέχει πολύ από την πίστη σε μια εξομοίωση του ανθρώπου με το ζώο. Και πολλές διηγήσεις κάνουν λόγο για την καταγωγή του ανθρώπου από ζώα. Έτσι, κάποτε άνοιξε η γη και βγήκαν όλα τα ζώα από μέσα. Δεν είχαν ολοκληρωθεί σωματικά (χέρια, πόδια) και γι' αυτό έκατσαν στην άμμο. Ξαφνικά, απέκτησαν δύναμη και σηκώθηκαν πάνω σαν κανονικοί άνθρωποι. Το πώς έγινε αυτό είναι ανεξήγητο, αλλά αμερικανικές, αυστραλέζικες και αφρικανικές διηγήσεις αναφέρουν, ότι οι άνθρωποι και τα ζώα ανήκαν στην ίδια οικογένεια.²³

Άλλες διηγήσεις μιλάνε για την προσφορά μαγικών μέσων από τα ζώα προς τον άνθρωπο. Η σχετική διήγηση λέει: «Ένας κυνηγός έτρεχε να πιάσει ένα θηρίο και αφού το έπιασε, το άφησε ελεύθερο μετά από τις ικεσίες του ζώου. Αυτό, τότε, από χαρά του χάρισε τη γνώση όλων των μαγικών μέσων και, μάλιστα, των σχετικών με το κυνήγι. Σ' αυτό, ακριβώς, το σημείο ένας μοναδικός άνθρωπος έρχεται σ' επαφή μ' ένα μοναδικό ζώο.²⁴

Επίσης, η ικανότητα ν' αντιλαμβάνεται κάποιος τη γλώσσα των ζώων αποδεικνύει τη στενή σχέση ανθρώπου και ζώου. Ο πρωτόγονος αφηγητής ευχαριστείται να μιμείται τις φωνές των ζώων και αυτό πηγάζει απ' το γεγονός, ότι η φωνή είναι ένα σπουδαίο στοιχείο της υπάρξεως. Και όποιος μιμείται τη φωνή ενός ζώου, γίνεται και αυτός όμοιος μ' αυτό.²⁵ « Η γλώσσα, λοιπόν, κάνει τα ζώα να μοιάζουν στους ανθρώπους, να επικοινωνούν μαζί τους και να παίζουν ρόλους ανάλογους και σε ισότιμο επίπεδο παρουσίας. Αυτή η αμοιβαία αλληλοδιείσδυση της κοινωνίας των ζώων και της κοινωνίας των ανθρώπων τονίζεται, ιδιαίτερα, στα αφρικανικά παραμύθια, μέχρι το

σημείο που το ζώο φτάνει να διδάξει τη γλώσσα του στους ανθρώπους,» υποστηρίζει ο Ζορζ Ζαν.²⁶

Με την ίδια λογική οι πρωτόγονοι υποστηρίζουν τη μεταμόρφωση του ανθρώπου σε ζώο, αλλά και την αντίστροφη απ' αυτή. Ένα αφρικανικό παραμύθι αναφέρει, ότι οι κάτοικοι μιας πόλης συνήθιζαν να μεταμορφώνονται σε λιοντάρια, ύαινες και λεοπαρδάλεις. Ενώ, ένα άλλο από την Αλάσκα λέει, ότι τα ζώα γίνονταν άνθρωποι και οι άνθρωποι ζώα, οι άνθρωποι περπάταγαν με τα χέρια, πιο καλά πήγαιναν με τα τέσσερα. Και ενώ ο τοτεμισμός, ως θεωρία, διακρίνει τον άνθρωπο από το ζώο, αυτές οι διηγήσεις τους κατατάσσουν όλους σε μία ομάδα, χωρίς να διακρίνουν ζώα από ανθρώπους. Και ακόμα, ένα προερχόμενο από την Αφρική, μιλάει για έναν άντρα, που κάθε φορά, που επισκεπτόταν τους συγγενείς της γυναίκας του-που ήταν ψάρια- μεταμορφωνόταν και αυτός σε ψάρι. Η αφρικανική παράδοση, επιπλέον, καταθέτει, ότι η γυναίκα ενός άντρα, που παντρεύτηκε μία άλλη, μεταμορφώθηκε σε θηλυκό ελέφαντα, όπως ήταν και πριν.²⁷ Οι μεταμορφώσεις σε ζώα αφορούν και τα δύο φύλα, όπως φαίνεται και από τις παραπάνω διηγήσεις και μαρτυρούν έμμεσα, τις προσπάθειες να επανέλθουν οι άνθρωποι στην παραδεισιακή κατάσταση της αρμονικής συνύπαρξης ζώου και ανθρώπου. Την κατάσταση, μάλλον, που προηγήθηκε του κυνηγετικού σταδίου της ανθρωπότητας, στο οποίο μπαίνει και η σταδιακή απομάκρυνση τους.²⁸

Απ' όλα αυτά το, πλέον, αξιοσημείωτο είναι, ότι ο άνθρωπος μεταβάλλεται σε ζώο από μόνος του χωρίς την παρέμβαση κανενός. Αυτού του είδους η μεταμόρφωση δεν αποτελεί μια μαγική πράξη, αλλά προκύπτει σαν ένα αποτέλεσμα της συμβίωσης του ανθρώπου με τα ζώα. Αυτό αποδεικνύεται από ένα ινδικό παραμύθι: «Ένας άντρας πήγε να ζήσει μαζί με τις φώκιες και, μέρα με τη μέρα, αποκτούσε τα χαρακτηριστικά τους, ώσπου έγινε και αυτός φώκια. Οι συγγενείς του προσπάθησαν να τον φέρουν πίσω, αλλά μάταια. Εκείνος ισχυρίστηκε, ότι περνούσε πολύ καλά με τις φώκιες και ζητούσε να τον αφήσουν ήσυχο.» Αυτού του είδους η μεταμόρφωση επιτελέστηκε χωρίς μαγικά μέσα, πολύ πιο παλιά απ' αυτή με μαγικά μέσα, αλλά προκύπτει από τη συνεχή συμβίωση ανθρώπου-ζώου.²⁹

Το γεγονός, ότι άνθρωπος και ζώο κατατάσσονται στην ίδια κατηγορία όντων, δεν αποκλείει και το γάμο μεταξύ τους. Σχετική διήγηση λέει: «Μια φορά δυο όμορφες αρκούδες πήγαν στην ακτή. Ένας άντρας, που τις είδε, παντρεύτηκε τη μια, τη φρόντισε και έκανε μαζί της παιδιά».. Ιδιαίτερα, στους πρωτόγονους κυνηγετικούς λαούς ο γάμος με ζώα σχετίζεται με τη μαγεία του κυνηγιού. Σε μια διήγηση από την Ινδία ένα αγόρι φέρνει τα βουβάλια στην εξουσία των ανθρώπων με το να παντρευτεί ένα θηλυκό βουβάλι. Ο ίδιος μεταμορφώνεται σε βουβάλι και γυρίζει στη φυλή του, όπου διδάσκει, πως μπορεί κανείς να βρίσκει βουβάλια και να τα σκοτώσει.³⁰

Τέλος, τα ζώα-σύζυγοι μπορούν να μεταμορφώνονται και σε ανθρώπους για κάποιο καιρό. Αυτό το θέμα κυριαρχεί στα παραμύθια των πολιτισμένων λαών, γιατί μ' αυτό τον τρόπο μετριάζεται η κακή άποψη ενός πολιτισμένου για το γάμο με ζώα. Αυτό δεν πρέπει να εξηγηθεί μόνο έτσι, αφού με βάση τα κριτήρια μιας, πολιτιστικά, εξελιγμένης κοινωνίας το θέμα εμφανίζεται και στις διηγήσεις των πρωτόγονων. Πρόκειται για μια παλιά πεποίθηση σύμφωνα με την οποία το ζώο έχει και έναν ανθρώπινο πυρήνα και με το να βγάλει το δέρμα του, γίνεται, συγχρόνως, και άνθρωπος.³¹

Όλα αυτά αποδεικνύουν τη σχέση του ανθρώπου με τα ζώα και αποτυπώνονται, τόσο στις διηγήσεις των πρωτόγονων λαών, όσο και των μεταγενέστερων. Η ιδέα της βοήθειας του ζώου προς τον άνθρωπο παρουσιάζεται και εδώ. Τα ζώα έχουν επωφεληθεί, προηγούμενα, απ' αυτόν και έτσι, του ανταποδίδουν αυτή τη βοήθεια. Διαφοροποιείται ως προς το ρόλο των ζώων, που έχει τυποποιηθεί και κατευθύνεται σ' όλη τη διήγηση. Και επιπλέον, ως προς τον τρόπο, που δίνεται η βοήθεια είναι μαγικός και όχι φυσικός, όπως στους πρωτόγονους. Για παράδειγμα ο αετός αναφέρεται, ότι δίνει λίγα απ' τα φτερά του στον ήρωα και του λέει, ότι αν τα κάψει, εκείνος θα εμφανιστεί αμέσως και θα τον βοηθήσει.³²

Επικρατεί η αντίληψη, ότι τα ζώα, καθώς είναι τις περισσότερες φορές ανώτερα από τον άνθρωπο, κατέχουν διάφορα μαγικά μέσα με σκοπό το καλό του, αντίληψη παλιά, αλλά και σύγχρονη. Τα ζώα π.χ. ξέρουν, που βρίσκεται το αθάνατο νερό, το νερό της ομορφιάς ή το βοτάνι της ζωής. Στοιχείο, λοιπόν, κοινό και στους παλιούς και στους νεώτερους λαούς.³³

Αλλά και στα νεώτερα παραμύθια κυριαρχεί η θέση, ότι ο άνθρωπος κατάγεται από τα ζώα. Ειδικότερα, τέτοιου είδους διηγήσεις αρχίζουν με την απαγωγή μιας γυναίκας από μια αρσενική αρκούδα, η οποία κρατάει στη φωλιά της τη γυναίκα και, μάλιστα, της χαρίζει ένα γιο. Συνέπεια αυτού είναι στις διηγήσεις, ο ήρωας να βυζαίνει μια αρκούδα ή ένα οποιοδήποτε ζώο. Παραλείπεται το γεγονός, ότι ο νέος γεννήθηκε από θηλυκό ζώο, γιατί έρχεται σε αντίθεση με τη νεώτερη γνώση και ηθική και ο θηλασμός αποτελεί το σύμβολο της ατέλειωτης δύναμης, που έχουν οι ήρωες αυτοί. Ένα άλλο παραμύθι αναφέρει, ότι ένας άντρας, καθώς πήγαινε για κυνήγι, πέτυχε ένα λαγό. Δεν το σκότωσε και το ζώο απ' τη χαρά του, του υποσχέθηκε ένα παιδί, τη στιγμή που η γυναίκα του κυνηγού δεν είχε κάνει κανένα παιδί. Αμέσως, μόλις, πέθανε ο πατέρας, το παιδί μετατράπηκε σε λαγό.³⁴

Το στοιχείο της γλώσσας των ζώων παρουσιάζεται έντονα και εδώ: και ο άνθρωπος καταλαβαίνει τη γλώσσα τους και αυτά μιλάνε τη γλώσσα των ανθρώπων. Και τα δυο είναι δυνατό να συμβαίνουν πολλές φορές. «Μια νέα κοπέλα, που ψάχνει το άρρωστο βασιλόπουλο μεταμφιεσμένη σε γιατρό το κάνει καλά με τη βοήθεια μιας αλοιφής για την οποία άκουσε, να μιλάνε δυο πουλιά σε ένα δέντρο. Και από την άλλη πλευρά όσο για τα ζώα, που μιλούν ανθρώπινα, γνωστοί είναι οι μύθοι του Αισώπου. Και αυτό προκύπτει από την

παλιά αντίληψη, ότι αφού είναι ισότιμα όντα, κάλλιστα ο ένας μπορεί να καταλαβαίνει τη γλώσσα του άλλου.³⁵

Τώρα, στα νεώτερα παραμύθια επικρατεί η θετική και η αρνητική στάση απέναντι στα ζώα. Και η αρνητική στάση έγκειται στη μεταμόρφωση, καθώς το ζώο είναι πια κατώτερο από τον άνθρωπο με βάση τον πολιτισμό του. Έτσι, η μεταμόρφωση σε ζώο είναι σαν μια μοιραία τύχη, που υφίσταται ο ήρωας, που δεν έκανε κάτι καλά. Υπομονετικά αναμένει την επαναφορά του σε άνθρωπο. Σπάνια, η μεταμόρφωση δεν έχει αυτό το τραγικό μοτίβο και προκαλείται από τον ίδιο τον ήρωα στον εαυτό του. Βασική διαφορά άξια λόγου είναι ότι η μεταμόρφωση των πρωτόγονων διηγήσεων δε χρειάζεται να σταματήσει στο τέλος της διηγήσεως, όπως γίνεται κάτι τέτοιο στις σύγχρονες διηγήσεις. Καθώς ο νεώτερος πιστεύει, ότι είναι ευχάριστο το τέλος σε μια διήγηση, όταν ο μεταμορφωμένος ξαναγίνει άνθρωπος. Ενώ, αντίθετα, οι πρωτόγονοι δε θέλουν το τέλος αυτής της μεταμόρφωσης, γιατί δεν πρόκειται για διηγήσεις «τεχνικές» αλλά για «ζωντανές» ιστορίες και άλλωστε η μεταμόρφωση δεν είναι κακή, ούτε δυσάρεστη.³⁶

Ο γάμος με σύζυγο-ζώο συναντάται και στα νεώτερα παραμύθια και συγκεκριμένα, επιτελείται η μεταμόρφωση της γυναίκας ή του άντρα σε ζώο και η λύτρωσή του με το γάμο μ' έναν άνθρωπο. Ο άντρας έχει, συνήθως, τη μορφή λιονταριού, κάβουρα ή φιδιού, η δε γυναίκα τη μορφή γάτας, αρκούδας, χελώνας. Αυτό το θέμα του γάμου είναι συχνό, αλλά σ' αυτά τα παραμύθια δε συναντάται το φαινόμενο μείξεως ανθρώπου με ζώο, γιατί τότε θα συμπίπτει με την άχαρη πράξη της κτηνοβοσκίας. Αυτό, που συμβαίνει, τώρα, είναι ότι την ημέρα ο σύζυγος έχει τη μορφή ζώου και τη νύχτα στο κρεβάτι γίνεται άνθρωπος. Ένα ανάλογο ελληνικό παραμύθι λέει: «Γινόταν προετοιμασία του γάμου και ο βασιλιάς έστειλε μια άμαξα και ένα πανέρι. Βάλανε τον κάβουρα -το γαμπρό- μέσα σ' αυτό και η μητέρα του, κρατώντας το, φτάσανε στο παλάτι. Η βασίλισσα ήταν θλιμμένη, που θα παντρευόταν έναν κάβουρα. Όμως, το βράδυ ο κάβουρας γινόταν ένα όμορφο παλικάρι, που της ζητούσε να μην το φανερώσει πουθενά, για να μην τον χάσει. Έτσι, με το να παντρευτεί και να δεχτεί την αγάπη από το άλλο μέρος, ο μεταμορφωμένος σύζυγος φτάνει και πάλι στο επίπεδο του ανθρώπου.³⁷

Τέλος, με βάση τις διηγήσεις των πρωτόγονων, η –κατά διαστήματα- μεταμόρφωση του ζώου σε άνθρωπο δεν οφείλεται στην ανάγκη μιας απελευθέρωσης, αλλά στη διπλή όψη του ζώου, που είναι μαζί και άνθρωπος. Η μεταβολή αυτή είναι μια διαδικασία, καθαρά, υλική και γίνεται με την αφαίρεση του δέρματος του ζώου. Μια σχετική διήγηση έχει να πει: «Ένας κυνηγός παρατηρούσε κρυφά τα βουβάλια, που έβγαζαν τα δέρματά τους και κολυμπούσαν ως άνθρωποι. Μια μέρα ο κυνηγός χάλασε ένα απ' αυτά και μη μπορώντας να το βάλει ένας απ' αυτούς, ακολούθησε σαν άνθρωπος. Τότε, ο κυνηγός πήρε το τομάρι και με τη βοήθεια τεχνίτη, το έφτιαξε μάσκα, που χρησιμοποιούνταν στη λατρεία των βουβαλιών». Η πίστη αυτή έμεινε και στα

καινούρια παραμύθια. Και το περίβλημα του ζώου πρέπει να καταστραφεί για να επέλθει η ενανθρώπιση. Στα νεώτερα παραμύθια, η καταστροφή του είναι αποτέλεσμα της σφαγής του ή του πυροβολισμού του και όχι της καύσης του.³⁸

Το συμπέρασμα είναι, ότι η στενή σχέση ανθρώπου και ζώου παρουσιάζεται στις διηγήσεις των πρωτόγονων και πολιτισμένων λαών. Η συχνότητά της αποδεικνύει και τη μεγάλη γνησιότητα, που τη διέπει. Και σίγουρα, οι πρωτόγονοι αποτέλεσαν τη μεγαλύτερη και σπουδαιότερη πηγή, απ' όπου χρησιμοποίησαν πλούσιο υλικό για τις διηγήσεις τους οι νεώτεροι πολιτισμένοι λαοί.³⁹

Παραπομπές

1. «Ζώο», «Εγκυκλοπαίδεια Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα», Τόμος 2 6, Αθήνα 1984, σελ. 168
2. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, «Το λαϊκό παραμύθι- Θεωρητικές προσεγγίσεις», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1994, σελ. 76
3. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Εισαγωγή στην Ελληνική λαογραφία», έκδοση Γ', εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985, σελ. 130-131
4. Κατσαδώρας Κ. Γεώργιος, «Οι μύθοι των ζώων», άρθρο, σελ. 3
5. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας – Α' ανιχνεύσεις», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 83
6. Κυριακίδης Π. Στίλπων, «Ελληνική λαογραφία», Μέρος Α' : Μνημεία του λόγου, εκδ. Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1965, σελ. 243
7. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ. 83
8. Κυριακίδης Π. Στίλπων, ο.π. σελ. 242
9. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ. 83
10. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, ο.π. σελ. 131
11. Κυριακίδης Π. Στίλπων, ο.π. σελ. 243
12. Κυριακίδης Π. Στίλπων, ο.π. σελ. 244
13. Καπλανόγλου Μαριάνθη, «Ελληνική λαϊκή παράδοση» εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1998, σελ. 255
14. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Μύθοι και Μυθοποιοί», (αφιέρωμα), Τόμος 2, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 117
15. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, ο.π. σελ. 76
16. Καπλανόγλου Μαριάνθη, ο.π. σελ. 71-72
17. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, ο.π. σελ. 131
18. Μερακλής Μ.Γ. «Τα παραμύθια μας», εκδ. Κωνσταντινίδη, Θεσσαλονίκη 1980, σελ. 22
19. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 22-23
20. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 23-24
21. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, ο.π. σελ. 131
22. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 25
23. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 25-26
24. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 24-25
25. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 26-27
26. Ζαν Ζορζ, «Η δύναμη των παραμυθιών», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1996, σελ. 106
27. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 27-28

28. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος – Λιάπης Κώστας (επιμέλεια),
«Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα», εκδ. Καστανιώτη,
Αθήνα 1995, σελ. 184
29. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 28-29
30. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 29-30
31. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 30
32. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 30-31
33. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 31
34. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 31-32
35. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 33
36. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 33-34
37. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 34-36
38. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 36-37
39. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 38

2. Η σημασία των ζώων στους μύθους του Αισώπου

Οποιοδήποτε πρόσωπο θα μπορούσε να χρησιμοποιηθεί ως ήρωας των ιστοριών του Αισώπου, παρ' όλα αυτά τα ζώα-πρωταγωνιστές είναι τόσο πολύ συνηθισμένα, ώστε πολύ συχνά θεωρούνται απαραίτητα και καθοριστικά στοιχεία του μύθου. Μέσα στους μύθους του, λοιπόν, τα ζώα μιλούν, πράττουν και σκέφτονται σαν άνθρωποι. Ο κόσμος τους διαθέτει πολλά κοινά στοιχεία σε αναλογία με τον κόσμο των ανθρώπων. Πολλά από τα ζώα σε αρκετές ιστορίες διαμορφώνουν έναν αναγνωρίσιμο χαρακτήρα, όπως η αλεπού είναι, συνήθως, πονηρή, ο λύκος λαίμαργος κι επικίνδυνος, το αρνί αθώο και ανυπεράσπιστο, το λιοντάρι δυναμικό και ο λαγός γρήγορος και γεμάτος αυτοπεποίθηση.¹

Τώρα, το γεγονός, ότι ο μύθος ασχολείται, ιδιαίτερα, με τις πράξεις ζώων, αυτό οδήγησε, αρκετές φορές, τη φιλολογική έρευνα στο συμπέρασμα, ότι σκοπός του μύθου είναι η απεικόνιση φυσικών φαινομένων και πιο συγκεκριμένα, η περιγραφή αμετάβλητων νόμων της φύσης. Ο Lessing τόνισε: «Σκοπός του μύθου δεν είναι σε καμία περίπτωση η νατουραλιστική περιγραφή των πράξεων και του περιβάλλοντος των ζώων». Αλλά πρωτεύει, γι' αυτόν, η περιγραφή ανθρώπινων τυπικών χαρακτήρων, πράγμα που οδηγεί σε μια απ' τις πιο χαρακτηριστικές πλευρές του ρεαλισμού στην Τέχνη, διότι αυτή περιέχει, πέρα από την αλήθεια στις λεπτομέρειες, και την αναπαραγωγή τυπικών χαρακτήρων κάτω από τυπικές συνθήκες.²

Γι' αυτό, ακριβώς, το λόγο, ο μύθος, επειδή δε διδάσκει με αφηρημένο τρόπο, αλλά με το παράδειγμα των πράξεων των ζώων μπόρεσε να αποτελέσει ένα, αρκετά, αποδεκτό είδος απ' τις πλατιές λαϊκές μάζες. Η ύλη των μύθων είχε πολλά «σπέρματα» στην παράδοση της λαϊκής ποίησης, η οποία πήγε από γενιά σε γενιά, έτσι που οι μύθοι να βασιστούν, πλέον, σε υπάρχουσες ιδέες, γνώσεις κι εμπειρίες. Η συμβολική δύναμη των ζώων προήλθε από το πώς δρούσαν αυτά στη ζωή των ανθρώπων και γι' αυτό υπάρχουν αυτά, που κατέχουν έναν ιδιαίτερο ρόλο εξαιτίας της ιδιόμορφης σχέσης τους μ' αυτόν. Και φυσικά, ο μύθος απεικόνισε τις συνθήκες επιβίωσης και τις σκέψεις του λαού, πράγμα που συντέλεσε στην αδιάψευστη λαϊκότητά του.³

- Ένα πρώτο στοιχείο, που πιστοποιεί τη μεγάλη σημασία των ζώων είναι η αριθμητική υπεροχή τους.⁴ Αυτό αποδεικνύεται από το γεγονός, ότι από τους 358 μύθους του Αισώπου οι 255, δηλ. τα τρία τέταρτα, αναφέρονται σε ζώα.⁵ Ο κόσμος του Αισώπου δεν κατοικείται, βέβαια, αποκλειστικά απ' αυτά, αλλά περιβάλλεται από ανθρώπους, θεούς, καθώς και προσωποποιημένα στοιχεία της φύσης και άψυχα αντικείμενα.⁶ Θέση στο μύθο, οπωσδήποτε, έχουν και τα φυτά, τα δέντρα, τα ποτάμια, μ' άλλα λόγια τα πάντα. «Την υπεροπλία, όμως, έχουν τα ζώα», όπως δηλώνει ο Μ. Γ. Μερακλής.⁷ Η αριθμητική υπεροχή τους είναι, σίγουρα, συντριπτική, έτσι

ώστε ο μύθος να είναι γνωστός στην αγγλική βιβλιογραφία ως «beast fable», ενώ τα ζώα-ήρωες αναφέρονται, ακόμα και στον ορισμό του είδους.⁸ Η βασική, λοιπόν, και πολυσύχναστη θέση του ζώου στην αλληγορική λειτουργία του μύθου είναι και μια απόδειξη της πολύ μεγάλης ηλικίας του είδους.⁹

• Κι ενώ το δράμα και το έπος, συνήθως, αποδίδουν στους ήρωές τους ατομικά χαρακτηριστικά και με βάση αυτά τους περιγράφουν, οι χαρακτήρες στο μύθο είναι αδιαφοροποίητοι και μονομερείς. Ίσως, υποστηρίζει ο Lessing ότι: «Ο αμετάβλητος και, γενικά, γνωστός χαρακτήρας ενός ζώου με τα δικά του στοιχεία και τις σταθερές ιδιότητες του είδους του είναι, περισσότερο, ιδανικός για την άμεση διδασκαλία». Ίσως, το αμετάβλητο στοιχείο και αυτή η μονομέρεια των χαρακτήρων των ζώων να βοηθά το συγγραφέα του μύθου να επικεντρωθεί στο κύριο σημείο του χαρακτήρα, σηματοδοτώντας τη βάση της πλοκής με συντομία και ακρίβεια. Επίσης, συντελεί στο ν' αποκαλύπτει τη γενική διδασκαλία οξύτερα και να συγκεντρώνεται στο διανοητικό περιεχόμενο.¹⁰

α) Έτσι και εδώ, κατά την ίδια λογική, αν και όλοι π.χ. οι λύκοι έχουν τον ίδιο χαρακτήρα και την ίδια συμπεριφορά σε αντίθεση με τον κάθε άνθρωπο, που έχει τη δική του ξεχωριστή προσωπικότητα, ο λύκος στο μύθο του Αισώπου είναι ένας συγκεκριμένος. Αποκτά, δηλαδή, ένα συμβατικό και στερεότυπο χαρακτήρα, που –δημιουργώντας ένα σταθερό κώδικα επικοινωνίας– βοηθά στην καλύτερη και πιο εύκολη κατανόηση του λόγου. Συνεπώς, κλασικές φράσεις, όπως «πονηρός σαν αλεπού»,¹¹ «μερίδα του λέοντος», «κροκοδείλια δάκρυα»¹² γίνονται, εύκολα, γνωστές και κατανοητές, αφού έχουν γνωστοποιηθεί οι συμβάσεις, που περιβάλλουν τη δημιουργία των κεντρικών ηρώων τους. Εντούτοις, η απόδοση ενός στερεοτυπικού χαρακτήρα στα ζώα μπορεί να δυσκολεύει τα πράγματα, με την έννοια, ότι δημιουργούνται προκαταλήψεις σε σχέση με κάποια ζώα. Μάλιστα, ο λύκος είναι, πιθανότατα, και ο πιο αδικημένος εξαιτίας του ρόλου, που έχει σε πολλές ιστορίες με αποτέλεσμα την αρνητική στάση απέναντί του.¹³

Οι συμβάσεις, που κυριαρχούν, επικεντρώνονται στις ακόλουθες: η αλεπού η πονηρή, το φίδι μοχθηρό και ύπουλο, ο λύκος άγριος και μοχθηρός, το λιοντάρι δυνατό και αρχοντικό, ο γαϊδαρος υπομονετικός και ανόητος,¹⁴ το αρνί αφελές και αθώο, ο λαγός αφελής, επίσης, και γρήγορος, η μαϊμού υποκρίτρια, η γάτα συμφεροντολόγα και ο σκύλος πιστός φίλος του ανθρώπου.¹⁵ Τα ζώα, λοιπόν, αποκτούν, οριστικά τη συμβολική τους αξία ως αντιπρόσωποι μιας ανθρώπινης αρετής ή ενός ελαττώματος.¹⁶ Αν και μέσα από τις ιστορίες φαίνονται τα πρώτα παραπάνω στοιχεία τυποποίησης των χαρακτήρων, ωστόσο τα στερεότυπα δεν είναι, τελείως, σταθερά, αφού παρουσιάζονται σε μύθους ζώα με τη μη αναμενόμενη εικόνα. Για παράδειγμα η αλεπού, ενώ αντιπροσωπεύει την πονηριά, σε κάποιες άλλες

ιστορίες εμφανίζεται ως σύμβολο λαιμαργίας, ως το θύμα έλλειψης ευστροφίας ή ως το πλάσμα, που προδόθηκε από φίλους. Αντίστοιχα, συμβάσεις της καθημερινής ζωής, που θέλουν τη μέλισσα ως υπόδειγμα εργατικότητας και τέλει κοινωνικής οργάνωσης, οι μύθοι την παρουσιάζουν ως σύμβολο ως σύμβολο μεγίστης κακίας και αφροσύνης.¹⁷

β) Ένα στοιχείο, που πρέπει να επισημανθεί και ενισχύει τη σημασία των ζώων, αφορά το μονοδιάστατο χαρακτήρα τους. Όχι μόνο τα ζώα, αλλά και οι ανθρώπινοι ήρωες δεν έχουν μία ολοκληρωμένη προσωπικότητα. Κανένας απ' αυτούς δεν έχει οικογένεια, μια εργασία, ένα πλάνο ζωής πέρα απ' αυτό, που επιδιώκει να περιγράψει ο μύθος. Ο ρόλος τους είναι πολύ συγκεκριμένος, χωρίς ν' αποκαλύπτει ή να κάνει λόγο για άλλες πτυχές του χαρακτήρα, εκτός απ' αυτές που απαιτούνται για τις ανάγκες της αφήγησης. Ο Arbuthnot μιλάει για τον τρόπο δημιουργίας ενός μύθου από ένα μυθοποιό: «Πρώτα, βρίσκει το δίδαγμα, που επιθυμεί να τονίσει και έπειτα, επιλέγει το ζώο-κεντρικό ήρωα, που θα δώσει «σάρκα και οστά» σ' αυτό το δίδαγμα». Αυτή η τακτική της δημιουργίας μονοδιάστατων ηρώων, ίσως, βοηθά στην απεικόνιση της ανθρώπινης συμπεριφοράς, αλλά αφαιρεί από τη ζωή την πραγματική της υπόσταση.¹⁸ Συνοψίζοντας όλα αυτά, το κάθε ζώο αντιπροσώπευε το στερεότυπο ενός ελαττώματος ή πλεονεκτήματος και ανάλογα η αφήγηση απεικόνιζε και τον τρόπο, που θα μπορούσε, κάποιος, να προφυλαχθεί απ' αυτό ή αντίστοιχα να το υιοθετήσει.¹⁹

• Το τρίτο στοιχείο, που ενδυναμώνει τη μεγαλειώδη σημασία των ζώων, είναι ο ανθρωπομορφισμός στην παρουσίαση τη δική τους, καθώς και του κόσμου τους.²⁰ Τα ζώα, ως ήρωες, απαρτίζουν πολλές λαϊκές διηγήσεις. Ο αφηγητής στηρίζεται σε μια μακράιωνη πλούσια παράδοση, που έδινε στο ζώο και ανθρώπινα χαρακτηριστικά, χωρίς αυτό να σημαίνει, ότι δεν αποδιδόταν σημασία στην παρατήρηση της πραγματικής ιδιότητας και της συμπεριφοράς του.²¹ Ειδικότερα, ο La Fontaine, αξιόλογος μυθογράφος, είχε υποστηρίξει έντονα, ότι τα ζώα όχι μόνο έχουν ψυχή, αλλά έχουν και την ικανότητα να σκέφτονται. Φυσικά, αποδεχόταν, ότι η σκέψη τους περιοριζόταν στην άμεση κατάσταση και δεν ήταν δυνατό να επεξεργαστεί πληροφορίες, η διαφορά έγκειται στο βάθος της σκέψης και όχι στο είδος. Και το να μπορεί κάποιος να καταλάβει τα ζώα πρέπει να καταλαβαίνει τον ίδιο του τον εαυτό, αφού στον άνθρωπο υπάρχει όλο το κακό και το καλό των ζώων.²²

Στους μύθους του Αισώπου, λοιπόν, τα ζώα επιβιώνουν και συμπεριφέρονται, όπως οι άνθρωποι. Έχουν ιδιότητες και υιοθετούν στάσεις ζωής ανθρώπινου τύπου.²³ Οι περιπέτειες τους, ακόμα, ανταποκρίνονται στις εμπειρίες και τα προβλήματα των ανθρώπων, αλλά και των παιδιών.²⁴ Τα ζώα μεταμορφώνονται σε ανθρώπινους διαχρονικούς χαρακτήρες²⁵ και αυτή, ακριβώς, η μεταμόρφωση επιτρέπει τον έμμεσο σχολιασμό και την κριτική ανθρώπινων περιστατικών και συμπεριφορών.²⁶ Και πρέπει να σημειωθεί, ότι

το στοιχείο της αλληγορίας του μύθου πραγματοποιείται μέσω της δυνατότητας, που έχουν τα ζώα, να παρουσιάζονται και να δρουν σαν πραγματικοί άνθρωποι.²⁷

Ο κόσμος των ζώων έχει συγκροτηθεί με βάση τον κόσμο των ανθρώπων. Στην κορυφή της κοινωνίας των ζώων βρίσκεται το λιοντάρι ως βασιλιάς, ακολουθούν τα άγρια σαρκοβόρα θηρία και στη συνέχεια τα αθώα και φυτοφάγα ζώα. Το ίδιο συμβαίνει και με τα πουλιά, που «τα ηνία» κρατάει ο αετός και στα θαλάσσια ζώα το δελφίνι. Κανονικά όλα, ανεξαιρέτως τα ζώα, δραστηριοποιούνται σε πράγματα, όμοια μ' αυτά των ανθρώπων, όπως η εκλογή βασιλιά, η πρόσκληση σε δείπνο και ανάλογες ανθρώπινες συνήθειες.²⁸

Ο Piaget έρχεται να αιτιολογήσει το φαινόμενο του ανθρωπομορφισμού ή αλλιώς ανιμισμού, ανάγοντάς το στα χαρακτηριστικά της νηπιακής και της πρώτης παιδικής ηλικίας, που διαρκεί, κάποτε, μέχρι και την εφηβεία. Για το παιδί δεν υπάρχει διαχωριστική γραμμή ανάμεσα στα άψυχα αντικείμενα και στα ζωντανά. Καθετί, που υπάρχει έχει μια ζωή αρκετά όμοια με τη δική μας,²⁹ γι' αυτό και συνηθίζει το παιδί να αποδίδει ζωή και ανθρώπινα χαρακτηριστικά σε άψυχα αντικείμενα.³⁰ Όπως ο ήλιος είναι κάτι το ζωντανό, γιατί μας δίνει φως και ίσως, το δίνει με τη θέλησή του. Έτσι, καθώς το παιδί είναι εγωκεντρικό νομίζει, ότι τα ζώα και όλα τα άψυχα αντικείμενα αντιλαμβάνονται τα προβλήματά του και μπορούν να το βοηθήσουν.³¹ Το πλέον, θαυμαστό, στην περίπτωση του ανθρωπομορφισμού είναι, ότι η «ανθρωπιά» των ζώων δεν αλλοιώνει την πραγματική ιδιότητά τους σε κανένα απολύτως βαθμό.³²

- Στους μύθους είναι αλήθεια, ότι τα ζώα, φυτά, άνθρωποι και άψυχα αντικείμενα υπακούουν σε μια «ποιητική» αναγκαιότητα. Όλοι αυτοί επικοινωνούν μεταξύ τους ως ισότιμοι και υπαγορεύουν, μ' αυτό τον τρόπο, την ενότητα του σύμπαντος. Η συμπεριφορά του καθενός ξεχωριστά καθορίζεται από την αξία που αντιπροσωπεύει και από το συγκεκριμένο ρόλο, που διαδραματίζει στο μύθο. Συνεπώς, τα ζώα, συχνά, μιλούν μεταξύ τους σαν να είναι άνθρωποι, ενώ άλλοτε παρουσιάζονται ανώτερα απ' αυτούς. Στο μύθο οι οντολογικές κατηγορίες αλλοιώνονται και όλος ο κόσμος δημιουργείται με κριτήριο την ισότητα, ανάμεσα σε ανθρώπους, «φωνήεντα» ζώα και «έλλογα» αντικείμενα.³³

- Ο μύθος, εκτός από το ότι χαρίζει σε όλους λογική και ομιλία, δεν επιδιώκει να αυθαιρετήσει εναντίον της αλήθειας. Σε αντίθεση με άλλα όντα, τα ζώα σκέφτονται και μιλούν σαν άνθρωποι, αλλά ενεργούν σύμφωνα με τις δικές τους ιδιότητες. Για παράδειγμα, ο λύκος δεν κουράζεται, ποτέ, να σκέφτεται, πως θα φάει κατσικάκια. Πρώτοι οι αρχαίοι ρήτορες επέστησαν την παρουσίαση των ζώων σε καταστάσεις αφύσικες. Και ο πρώτος Άγγλος, που μελετά τους μύθους σαν λογοτεχνικό είδος, ο Dolsey, κατηγορεί

κάποιους, γιατί αναφέρονται σε αδύνατες καταστάσεις. Όλα αυτά, ίσως, δείχνουν μια πλούσια φαντασία, ωστόσο φτώχη, σίγουρα, κρίση.

Όπως πάντα υπάρχει η αντίθετη θέση, με βάση την οποία η ασυμφωνία του κόσμου του μύθου με την πραγματικότητα, στο θέμα της πλοκής, κρύβει, έμμεσα, ένα άλλο επίπεδο, αυτό της κρυμμένης ηθικής αλήθειας στο οποίο υπάρχουν φαινομενικές αντιφάσεις.³⁴ Γενικότερα, οι μύθοι δε φαίνεται να σέβονται τη φυσιολογική οντότητα των ζώων. Δεν είναι μόνο η αλεπού, ως εκφραστής της πονηριάς. Και η οικολογική συνέπεια, εδώ, αμφισβητείται και μαζί κατηγορείται. Φυσικά, στόχος του μύθου είναι το επιμύθιο, αλλά αυτό και μόνο δεν αιτιολογεί την όποια αντίθεση προς την ισορροπία της φύσης.³⁵

- Τέλος, χαρακτηριστικό στοιχείο της λογοτεχνίας, καθώς και του τρόπου με τον οποίο το παιδί κατανοεί τον κόσμο γύρω του αποτελεί η προσωποποίηση του καλού και του κακού και η συνεχής πάλη μεταξύ τους. Όπως στις ιστορίες το κακό έχει μια ιδιαίτερη ταυτότητα, με την ίδια λογική και το παιδί ψάχνει τον κακό στο πρόσωπο κάποιου ήρωα. Και οι δυο, όμως, αρνούνται το σχετικό χαρακτήρα των ανθρώπων και δίνουν ώθηση μεγάλη σε ιδιότητες. Ο κακός είναι πάρα πολύ κακός και ο καλός, τελείως, άμεμπτος.³⁶ Η επικράτηση αυτών των δυο αντίθετων τύπων βοηθά τον άνθρωπο και μάλιστα, το παιδί να κατευθύνει σωστά τον ψυχισμό του. Οι έννοιες «καλός» και «κακός» δεν αποκαλύπτουν πολλά στοιχεία σ' αυτό, αλλά αυτό που πρωτεύει είναι τα πρόσωπα, που κάνουν καλά ή κακά έργα και φυσικά, τα ίδια τα έργα τους. Διότι το παιδί δε διερωτάται: «Μήπως θέλω να γίνω καλός;» αλλά «Με ποιόν θα ήθελα να μοιάσω.»³⁷ Άρα, το στοιχείο του καλού και του κακού αποτελεί ένα, εξίσου, σπουδαίο, με τα άλλα, θέμα, που ενισχύει την αξεπέραστη σημασία των ζώων στους αισώπειους μύθους.

Παραπομπές

1. Γιαννικοπούλου Α.Α., «Τα ζώα στους αισώπειους μύθους και η στάση των νηπίων απέναντί τους», περ. «Διαδρομές», τ. 42/1996, σελ. 91
2. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Μύθοι και Μυθοποιοί», (αφιέρωμα), Τόμος 2, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 116
3. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 117
4. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 91
5. Κλιάφα Μαρούλα, «Οι μύθοι του Αισώπου και η λαϊκή παράδοση», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 49
6. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 91
7. Μερακλής Μ. Γ. «Έντεχνος λαϊκός λόγος», εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993, σελ. 213
8. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 91
9. Μερακλής Μ. Γ. ο.π. σελ. 213
10. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 116
11. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 91
12. Κατσαδώρος Κ. Γεώργιος, «Οι μύθοι των ζώων», άρθρο, σελ. 4
13. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 91
14. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 91
15. Χωρεάνθη Ελένη, «Η διαχρονική λειτουργία των αισώπειων μύθων», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 38
16. Σαρίκας Ζήσης, (επιμέλεια), «Αίσωπος μύθοι», εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1993, σελ. 25
17. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 91-92
18. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 92
19. Κατσαδώρος Κ. Γεώργιος, ο.π. σελ. 10
20. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 93
21. Αυδίκος Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ. Γ. (εισαγωγή), «Από το παραμύθι στα κόμικς - Παράδοση και νεωτερικότητα», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1996, σελ. 248
22. Κατσαδώρος Κ. Γεώργιος, ο.π. σελ. 7
23. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 93
24. Καπλανόγλου Μαριάνθη, «Ελληνική λαϊκή παράδοση» εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1998, σελ. 93
25. Μπενέκος Αντώνης, «Ο Αίσωπος εικονογραφημένος», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 44
26. Καπλανόγλου Μαριάνθη, ο.π. σελ. 79

27. Μερακλής Μ. Γ. ο.π. σελ. 212
28. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 93
29. Σακελλαρίου Χάρης, «Το παραμύθι χτες και σήμερα – η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ. 93
30. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 93
31. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 93-94
32. Ζαν Ζορζ, «Η δύναμη των παραμυθιών», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1996, σελ. 105
33. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 94
34. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 94
35. Κοντολέων Μάνος, «Απόψεις για την παιδική λογοτεχνία», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1988, σελ. 54-55
36. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 94-95
37. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 40

3. Η στάση των νηπίων απέναντι στα ζώα των μύθων – πως ταυτίζονται οι χαρακτήρες των ανθρώπων με τους χαρακτήρες των ζώων.

• Είναι, σίγουρα, γνώστη η κλίση των παιδιών προς τα ζώα και συνεπώς, η κλίση τους προς ανάλογα αναγνώσματα.¹ Τα ζώα τα βλέπουν με ψυχαγωγική παρατήρηση, αλλά πάνω απ' όλα με αγάπη.² Αισθάνονται μια τεράστια φυσική κλίση απέναντι σ' αυτούς τους ήρωες.³ Όλα αυτά αποδεικνύουν, ότι η αριθμητική υπεροχή των ζώων σε σχέση με άλλους πρωταγωνιστές στους αισώπειους μύθους συμπίπτει με τις προτιμήσεις των παιδιών. Σχετική έρευνα, που έχει ασχοληθεί μ' αυτό το θέμα, είναι εκείνη του Applebee (το 1973), επιβεβαιώνοντας την έντονη εύνοια των παιδιών για τα ζώα – κεντρικούς ήρωες, ακόμη και σε βάρος των ανθρώπων. Νοιώθουν, λοιπόν, τρυφερότητα και συμπάθεια απέναντι σ' αυτά, ίσως γιατί είναι τα μόνα πλάσματα που βασίζονται στα παιδιά, που αναγκάζονται να βασίζονται σε άλλους για να ζήσουν.⁴ «Έτσι, γεφυρώνεται η απόσταση ανάμεσα στο μύθο και το παιδί», δηλώνει ο Μοισιόδακας, διατυπώνοντας έμμεσα μια πολύ παλιά θεωρία: τη σχέση-αναλογία μεταξύ παιδιού και ζώου.⁵ Επιπλέον, η μεγάλη ευχαρίστηση για τα ζώα μπορεί να οφείλεται στη διφορούμενη ταυτότητά τους. Διότι η φαντασία μπορεί να συλλαμβάνει αυτές τις πράξεις, που είναι όμοιές μας και, όμως, τόσο διαφορετικές, ανήκοντας σ' έναν άλλο κόσμο. Συχνά, δηλαδή, ο αφηγητής για να προωθήσει την «ταύτιση εξ αποστάσεως», διευκολύνει την «εξανθρωπισμένη» προσέγγιση του ζώου.⁶ Και συνεπάγεται η μεγάλη συμπάθειά τους για τα ζώα, ως ήρωες μύθων, αλλά και παραμυθιών.

• Όσον αφορά το στερεοτυπικό χαρακτήρα βάσει του οποίου παρουσιάζεται το ζώο στο μύθο, είναι αρκετά δύσκολο ν' ανιχνευτεί από τα παιδιά. Και κάτι τέτοιο δεν είναι και τόσο ευχάριστο, διότι δεν επιτυγχάνεται η κατανόηση του «κρυμμένου» διδάγματος του μύθου, αν δεν κατανοηθεί ο χαρακτήρας, που αντιπροσωπεύει ο κάθε ήρωας. Σχετική έρευνα της Γιαννικοπούλου Α. Α. απέδειξε, ότι οι γνώσεις των παιδιών, σ' αυτό το θέμα, είναι ελάχιστες. Περιορίζονται σε γενικές εκτιμήσεις των ηρώων, όπως «πολύ καλός, πολύ κακός». Έτσι, εκφράζονται για ένα φυτοφάγο ζώο (επειδή τρώει φυτά-άψυχα πράγματα), ότι είναι καλό και για ένα σαρκοφάγο (επειδή τρώει άλλα ζώα-έμψυχα όντα), ότι είναι κακό. Όπως χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η αλεπού, που αντιπροσωπεύει την πονηριά. Κατονομάστηκε από τα παιδιά ως πολύ κακή, γιατί «τρώει τις κόττες», ενώ η πονηριά της δόθηκε ως απάντηση από το 86,7% των παιδιών. Η έρευνα του Applebee (το 1978) ενισχύει την παραπάνω άποψη της Γιαννικοπούλου, τα παιδιά, τελικά, αντιλαμβάνονται το στερεότυπο χαρακτήρα των ηρώων σε ηλικία μεγαλύτερη από την προσχολική, αφού η έρευνα πραγματοποιήθηκε σε νήπια. Επίσης, ο Applebee θεωρεί, ότι τα παιδιά καταλαβαίνουν πιο εύκολα το χαρακτήρα

πρωταγωνιστών, όταν πρόκειται για φανταστικά πρόσωπα, παρά για πραγματικά. Το διευκρινίζει λέγοντας, ότι «το λιοντάρι μιας αφήγησης και το λιοντάρι στο ζωολογικό κήπο προκαλούν αλληλοσυγκρουόμενες προσδοκίες. Σε αντίθεση με μάγισσες και νεραϊδες, που λειτουργούν στον κόσμο του φανταστικού και προκαλούν ευκολότερες προσδοκίες».⁷ Άρα, κάτι που για τα μικρότερα παιδιά θεωρείται δύσκολο, η κατανόηση του στερεοτυπικού χαρακτήρα, για τα μεγαλύτερα παιδιά είναι, σαφέστατα, πιο εύκολο.

• Πολλά από τα σημερινά παιδιά δεν ξέρουν, τι είναι το πραγματικό ζώο, όμως, γνωρίζουν αρκετά καλά την κοινωνία των φανταστικών ζώων μέσα από την πραγματικότητα. Είναι γεγονός, ότι μερικές φορές συγχέουν το ζώο και τη συμπεριφορά του με την ανθρωπομορφική αφαίρεση αυτών των όντων, που δεν είναι ούτε άνθρωποι, ούτε ζώα, αλλά πλαστά και κατασκευασμένα τέρατα και πολλά άλλα.⁸ Ωστόσο, η χρήση εξανθρωπισμένων όντων μέσα στους μύθους δεν εκπλήσσει αρνητικά τα παιδιά. Και αυτό, γιατί όχι μόνο έχουν αποδεχτεί τα ζώα ως κεντρικούς ήρωες πολλών ιστοριών, αλλά και γιατί πιστεύουν, ότι κατέχουν κάποιες ανθρώπινες ικανότητες. Γνωστό στοιχείο της σκέψης των παιδιών είναι ο ανιμισμός, σύμφωνα, πάντα, με τον Piaget. Αν και τα παιδιά είναι σε θέση να καταλάβουν την ανικανότητα των ζώων να μιλήσουν σαν τους ανθρώπους, παρ' όλα αυτά η ίδια, παραπάνω, έρευνα αποδεικνύει, ότι τα παιδιά εξηγούν τις ενέργειες των ζώων με βάση τα ανθρώπινα μέτρα και κρίνουν με ηθικά κριτήρια. Αυτό φαίνεται στο ακόλουθο παράδειγμα:⁹

«Όταν τα παιδιά μίλησαν για τις διατροφικές συνήθειες του λιονταριού, το μικρό ποσοστό της τάξεως του 10,5% έκανε λόγο για φυσική αναγκαιότητα, δηλαδή τρώει τα ζώα για να μεγαλώσει. Το 42% εξ αυτών μίλησε συνδυάζοντας τον φυσικό με τον ηθικό νόμο, λέγοντας, ότι καλό είναι να τρώει μόνο τα κακά ζώα, έτσι ώστε να επιβιώνει το ίδιο, αλλά και να εξυπηρετεί έργο κοινωνικής δικαιοσύνης. Φυσικά, υπήρχε και εκείνη η μειοψηφία, που πρότεινε την αλλαγή των συνηθειών του ζώου, δηλαδή, να τρώει, μόνο, τροφές.¹⁰

Έτσι, τα παιδιά αναγνωρίζουν την έλλειψη ανθρώπινων ικανοτήτων στα ζώα, όμως, πιστεύουν, ότι οι ίδιοι ηθικοί νόμοι διέπουν ανθρώπους και ζώα. Προκύπτει, λοιπόν, το είδος του ηθικού ανιμισμού. Και κατά τον ίδιο τρόπο, τόσο ένας άνθρωπος, που θανατώνει μια κότα, όσο κι ένα ζώο κάνοντας το ίδιο, φταίνε, απολύτως και οι δύο.¹¹

Το φαινόμενο του ανθρωπομορφισμού, όμως, συναντά και τις αντιδράσεις πολλών. Η απόδοση ανθρώπινων ιδιοτήτων στα ζώα εξισώνει το επίπεδό τους μ' αυτό των ανθρώπων. Κι αν ο άνθρωπος εκτιμήσει ως σπουδαία «δώρα» του ανθρώπου τη γλώσσα και τη λογική, τότε ποια θα είναι τα στοιχεία, που θα τον κάνουν ανώτερο από τα άλλα όντα, αν εξισωθεί μ' αυτά, τη στιγμή, που κάτι τέτοιο δεν είναι δίκαιο. Εύλογα, υπάρχει και «η αντίπερα όχθη», που θεωρεί, ότι το παιδί αντιλαμβάνεται πολύ καλά την ανικανότητα των ζώων να

μιλήσουν και ότι πρόκειται, καθαρά, για φανταστικά γεγονότα. Απλά, διασκεδάζει με το μύθο και κατανοεί το επιμύθιο, σύμφωνα με το οποίο ο κακός, οπωσδήποτε, θα τιμωρηθεί για τις πράξεις του.¹²

- Ο κόσμος για τα παιδιά είναι ενιαίος, όλοι και όλα είναι ισότιμα μπροστά στα δικά τους μάτια σύμφωνα με τη δική τους αφελή και παιδική σκέψη. Συνεπώς, αφού όλοι είναι ίσοι, διέπονται και από τους ίδιους απaráβατους ηθικούς νόμους. Η ιδέα της ενότητας των ζώων, φυτών, ανθρώπων και άψυχων όντων δε φαίνεται να ενοχλεί τα παιδιά. Αλλά ούτε και το γεγονός, ότι κάποια άλλα πλάσματα, εκτός από τον άνθρωπο, διαθέτουν ανθρώπινους όρους διαβίωσης και συμπεριφέρονται εξίσου, με την ίδια ιδιότητα. Για τα παιδιά δεν υπάρχουν διακρίσεις ανάμεσα στα ποικίλα έμψυχα και άψυχα όντα μαζί.¹³

- Ο Αίσωπος, όπως ειπώθηκε και παραπάνω, δε φαίνεται να μη δέχεται τα φυσικά γεγονότα στις ιστορίες του. Μ' άλλα λόγια δέχεται, ότι τα μεγαλόσωμα και δυνατά ζώα τρώνε τα πιο μικρόσωμα και αδύναμα. Σέβεται ουσιαστικά την πραγματικότητα, που επικρατεί. Απλά καινοτομεί με το δικό του τρόπο, που γίνεται εύκολα αποδεκτός από τα παιδιά. Ερμηνεύει τα φυσικά γεγονότα με βάση ηθικά κριτήρια και αντίστοιχα αντικαθιστά το φυσικό νόμο με τον ηθικό. Αυτή η πρωτοτυπία του δεν προκαλεί καμία αντίδραση στα παιδιά και αντιθέτως, ενισχύει το ενδιαφέρον τους για την ιστορία του μύθου.¹⁴

- Τα παιδιά και ειδικά, εδώ, τα νήπια, συνηθίζουν να κάνουν απόλυτες κρίσεις για το χαρακτήρα ενός ζώου, χρησιμοποιώντας τις κλασικές λέξεις «καλός» και «κακός». Το αποτέλεσμα είναι να παραβλέπουν ενδείξεις ή αποδείξεις για το αντίθετο. Ο τομέας της ψυχολογίας έρχεται να πιστοποιήσει αυτή την άποψη, όπου όταν διαμορφωθεί η εικόνα γύρω από το χαρακτήρα κάποιου, όλες οι ενέργειες, που εναντιώνονται σ' αυτή πρέπει να μη ληφθούν υπόψη, με σκοπό να εναρμονιστούν με την, ήδη υπάρχουσα εικόνα. Έτσι, τα παιδιά, συνήθως, χωρίζουν τον κόσμο σε δυο αντίθετες ομάδες χωρίς την περίπτωση της ενδιάμεσης κατάστασης. Αυτό τα οδηγεί σε χαρακτηρισμούς, ίσως, κάπως άστοχους και αυθαίρετους. Αυτό φαίνεται ξεκάθαρα στην ακόλουθη έρευνα:¹⁵

Δίνονται δυο μύθοι, ένας με θετικούς ήρωες (π.χ. Το λιοντάρι και το ποντίκι) και ένας με αρνητικούς (π.χ. Ο τζίτζικας και ο μέρμηγκας). Στον πρώτο μύθο το λιοντάρι θεωρήθηκε κακό «γιατί τρώει τα παιδιά» ή «γιατί ήθελε να σκοτώσει το ποντίκι, πατώντας το». Στο δεύτερο μύθο τέθηκαν όλοι οι δυνατοί συνδυασμοί, για να λειτουργήσει το γνωστό σχήμα. Αρχικά, «κακό τζίτζικι-καλό μυρμήγκι), όπου το τζίτζικι ήταν κακό, «γιατί δε δούλευε» ή «γιατί κορόιδευε το μυρμήγκι» ή «επειδή πείναγε», ενώ το μυρμήγκι καλό «γιατί δούλευε συνέχεια». Έπειτα, «κακό μυρμήγκι-καλό τζίτζικι», το μυρμήγκι ήταν κακό «γιατί δεν έδωσε φαί στο τζίτζικα» ή «διότι δαγκώνει», ενώ ο τζίτζικας καλός «γιατί δεν τρώει παιδιά» ή «δεν έκανε τίποτα, μόνο δε

δούλευε». Διαπιστώνεται, ότι τα παιδιά χρησιμοποιούν το μοτίβο «κακός εναντίον καλού», αιτιολογώντας τις κρίσεις τους, είτε στηριζόμενοι σε παλιές γνώσεις, είτε «κολλημένοι» σε μεμονωμένες φράσεις του μύθου.¹⁶

Σύμφωνα με μία, ακόμα, θεωρία της ψυχολογίας τα παιδιά συνηθίζουν να βλέπουν τον κόσμο σαν ένα οικοδόμημα ηθικό, που κυριαρχεί η δικαιοσύνη, έτσι ώστε το καλό, πάντα, να επικροτείται και το κακό να νικιέται-να τιμωρείται. Όσο μεγαλώνουν, θα βλέπουν αυτό το γεγονός πιο φιλοσοφικά, θα χρειαστεί, σίγουρα, αρκετός χρόνος, που το παιδί έτοιμο συναισθηματικά θ' αντιμετωπίσει την ιδέα ενός απρόσωπου σύμπαντος και θα αποφασίσει, αν θα το δεχτεί ή όχι.¹⁷

Ανακεφαλαιώνοντας, η έντονη διάκριση σε θετικές και αρνητικές μορφές προκύπτει από την επεξεργασία της βασικής ανθρώπινης ικανότητας, που είναι διαχρονική και διατοπική: ο άνθρωπος αποφασίζει, σύμφωνα με τα δικά του σταθμά το καλό και το κακό. «Σε αντίθεση με τα ζώα μπορεί, ελεύθερα, να συμφωνεί ή ν' απορρίπτει, αλλά ως άνθρωπος είναι και υποχρεωμένος και ελεύθερος να κρίνει», αναφέρει χαρακτηριστικά ο Μ. Γ. Μερακλής.¹⁸

⇒ Πως ταυτίζονται οι χαρακτήρες των ανθρώπων με τους χαρακτήρες των ζώων

Οι αντιλήψεις για μία σύνδεση, ιδιαίτερα, του παιδιού με το ζώο δεν αποτελούν ένα καινούριο θέμα. Ίσως, βέβαια, έρχεται σε αντίθεση η αθωότητα, που χαρακτηρίζει το παιδί με τη, ριζικά, διαφορετική θεωρία για το ζώο και την αγριότητα, που το αντιπροσωπεύει. Όμως, στη λογοτεχνία του 19^{ου} αιώνα, το ζώο έχανε, σιγά-σιγά, τη φυσική του διάσταση, που το έκανε να διαφέρει από τον άνθρωπο και χρησίμευε ως μέσο για κοινωνική και πολιτική κριτική. Εκείνη την εποχή τα ζώα παρουσιάζονταν στις εικόνες βιβλίων να μιλούν, να συμπεριφέρονται, αλλά και να ντύνονται, όπως οι άνθρωποι. Απαλλαγμένα, λοιπόν, από τα ζώωδη τους στοιχεία μπορούσαν εύκολα να συνδεθούν με τα παιδιά.¹⁹

Από το 1880 και έπειτα εμφανίζονται στα παιδικά περιοδικά ιστορίες, που αναφέρονται στις σχέσεις παιδιών-ζώων ή στις περιπέτειες ανθρωπόμορφων ζώων, στις οποίες αποκαλύπτεται, φανερά, η συμβολική ταύτιση παιδιού και ζώου. Το ζώο είναι τις πιο πολλές φορές προσκολλημένο στον κόσμο των ανθρώπων. Οι κλασικοί ήρωες αλεπού, λύκος, γαϊδαρος, παραμένουν στους νέους, πια, μύθους δίχως ν' αλλάζει ο χαρακτήρας τους. Δίπλα σ' αυτούς τους γνωστούς πρωταγωνιστές παρουσιάζονται κι άλλα πρόσωπα, που βρίσκονται πιο κοντά στο παιδί και τα προβλήματά του. Πρόκειται για κατοικίδια μικρά ζώακια, όπως κοτοπουλάκια, παπάκια, γατάκια, σκυλάκια και ποντικάκια, που βρίσκονται γύρω από το σπίτι, μ' άλλα λόγια σ' ένα χώρο πολύ κοντά

στον άνθρωπο. Κοντά σ' αυτά τα ζώα υπάρχουν οι γονείς τους, τονίζοντας μ' αυτό τον τρόπο τη σχέση μεταξύ μητέρας και παιδιού.²⁰

Αυτή η ταύτιση, λοιπόν, του ανθρώπου με το ζώο στηρίζεται στην ομοιότητα των καταστάσεων, που ζουν τα παιδιά και τα ζώα-ήρωες της ιστορίας. Και τα δυο περνούν το διάστημα μάθησης και διαπαιδαγώγησης. Έτσι, εμφανίζονται ήσυχα και άτακτα ζώα και ήσυχα και άτακτα παιδιά. Πολλές είναι οι ιστορίες με μικρά άτακτα ζώακια, που θέλοντας ν' απαλλαγούν από τους γονείς τους, ξεκινούν για έναν άλλο κόσμο. Αυτό, όμως, φτάνει μέχρι την πόρτα του σπιτιού και τόσο τα παιδιά, όσο και τα ζώα επιστέφουν μετανιωμένα στη μητέρα τους. Και οι δύο αντιμετωπίζουν κοινά προβλήματα και ανησυχίες.²¹

Πιο συγκεκριμένα, αυτή η ταύτιση των ζώων με τους ανθρώπους έγινε γνωστή με τον Αίσωπο²² και θα πρέπει, ιδιαίτερα, ν' αποδοθεί στους αιγυπτίους δούλους. Αυτοί κράτησαν μερικά από τα σατιρικά χαρακτηριστικά των ζώων στα κηρύγματα τους για να είναι πιο κατανοητοί και με αξιοπρεπή τρόπο στους συνανθρώπους τους. Αυτά τα στοιχεία, υπακούοντας σε μια κυρίαρχη ενόρμηση παρουσιάζονται καθαρότερα στα ζώα, παρά στον άνθρωπο. Έτσι, ο μυθοποιός συνδυάζει το σατιρικό στοιχείο με την ηθική, χωρίς να την προωθεί. Χρησιμοποιεί με το δικό του ξεχωριστό τρόπο τις φάσεις της κοινωνικής ζωής και ο μύθος καθορίζει την πολιτική δράση του.²³

Οι χαρακτήρες των ανθρώπων ταυτίζονται με τους χαρακτήρες των ζώων, καθώς από τη μια πλευρά θέτονται οι ανθρώπινες πράξεις, σκέψεις, αρετές και από την άλλη πλευρά τα σύμβολα των ζώων. Τα χαρίσματα της λογικής και της ομιλίας πλουτίζουν τους χαρακτήρες των ζώων, προσφέροντας τους την ανθρώπινη υπόσταση. Για το λόγο αυτό οι πράξεις των ανθρώπων εξετάζονται, οι αδυναμίες τους εκτίθενται και η επικοινωνία τους περιγράφεται, έτσι που να παραπέμπει το θεατή στη σκέψη του μ' ένα πιο δυνατό μέσο, πέρα από την άμεση κατηγορία.²⁴

Πολλές παραλλαγές έχουν ως θέμα τους τη βοήθεια του αδύνατου προς το δυνατό και γίνεται αναφορά στο μύθο του λιονταριού και του ποντικιού. Αυτό το θέμα, γνωστό από τη γραπτή και την προφορική παράδοση προσαρμόζεται για τα παιδιά. Ο μικρός, λοιπόν, αδύναμος ήρωας υποκαθιστά ή αντιπροσωπεύει το μικρό παιδί, που νοιώθει κατώτερο εξαιτίας της ηλικίας του. Η νίκη, τελικά, του αδυνάτου σε σχέση με το δυνατό και σε συνδυασμό με τον ανθρωπομορφικό χαρακτήρα του βοηθούν στην ταύτισή του με το παιδί. Αυτό το θέμα παρουσιάζεται με 2 τρόπους: α) ο αδύνατος νικά το δυνατό β) ο αδύνατος προσφέρει βοήθεια στο δυνατό.²⁵

Τώρα, σε αντίθεση μ' εκείνες τις ιστορίες, όπου ο ήρωας αντιλαμβανόταν την αδυναμία του και την έλλειψη μέσων για να νικήσει, ο μύθος για τη βοήθεια του αδυνάτου οδηγεί σ' άλλο συμπέρασμα. Πάντως, η σχέση δυνατού και αδυνάτου δεν περιορίζεται στον κόσμο των ζώων και η ταύτιση, πάντα, δε λειτουργεί. Διότι υπάρχουν και οι διηγήσεις, που αναφέρονται στην

άθλια συμπεριφορά των ζώων από τα παιδιά και εκεί, τα ζώα μιλούν για τα παθήματά τους.²⁶

Τέλος, σε μία δεύτερη έρευνα της Γιαννικοπούλου σ' αυτό το θέμα, ζητήθηκε από τα παιδιά να διαλέξουν, ποιος ήρωας θα ήθελαν να είναι από 6 μύθους, που τους διαβάστηκαν. Ένα μεγάλο ποσοστό, το 75% θέλησε να παίξει το ρόλο του θετικού προσώπου του μύθου, συνεπώς, επέλεξαν να ταυτιστούν μ' αυτό. Αν και υπήρξαν διαφωνίες σχετικά με το χαρακτήρα του ήρωα, που διακυμάνθηκε από πολύ κακό μέχρι πολύ καλό, τα νήπια έδειξαν, ότι το σπουδαιότερο κριτήριο ταύτισης τους μ' έναν ήρωα είναι ο κοινωνικά και ηθικά αποδεκτός χαρακτήρας του. Εντύπωση προκαλεί, ότι τα παιδιά επέμειναν στην επιλογή του ήρωα, ακόμα και για τους μύθους, που κατέληγαν με το θάνατο του ευνοούμενου ήρωα.²⁷

Το δεύτερο κριτήριο ταύτισής τους με τους ήρωες ήταν το ενδιαφέρον, που είχε η συμπεριφορά τους, καθώς τα νήπια ευχαριστιούνταν μ' εκείνον, που επιτέλεσε όμορφες και αξιόλογες πράξεις. Έτσι, όμως, προτιμούσαν ταυτόχρονα και ήρωες, που είχαν και ελαττώματα. Ο πρωταγωνιστής έφτανε να συνδυάζει ηθικά αποδεκτό χαρακτήρα με δραστήρια στάση και ελκυστική συμπεριφορά σύμφωνα με τις προτιμήσεις τους. Τέλος, το τρίτο κριτήριο ήταν η τελική έκβαση της ιστορίας. Δηλαδή το πρόσωπο, το οποίο νικά και αποδεικνύεται ο πιο δυνατός και έξυπνος, προτιμάται από τα παιδιά. Ίσως, όμως, να μην είναι και τόσο δίκαιο αυτό κάποιες φορές, όπως στο μύθο με τη χελώνα, που στο τέλος νίκησε, όχι και δίκαια. Πολύ ελάχιστα ήταν τα παιδιά, που επέλεξαν τον αγαπημένο τους ήρωα με βάση κάποιο κοινό στοιχείο, που παρουσιάζει μ' αυτόν. Όλα αυτά απεικονίζουν την ταύτιση του παιδιού με τους ήρωες, πάντα, σύμφωνα με τις δικές του προσωπικές απαντήσεις, που δεν παύουν να είναι αξιόλογες.²⁸

Παραπομπές

1. Κατσίκη-Γκιβάλου Άντα, «Παιδική Λογοτεχνία-Θεωρία και πράξη», Τόμος 1^{ος}, Έκδοση Β', εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995, σελ. 252
2. Λουκάτος Σ. Δημήτριος (επιμέλεια), «Νεοελληνικοί παροιμιομύθοι», εκδ. Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1978, σελ. 13
3. Καπλανόγλου Μαριάνθη, «Ελληνική λαϊκή παράδοση» εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1998, σελ. 77
4. Γιαννικοπούλου Α.Α., «Τα ζώα στους αισώπειους μύθους και η στάση των νηπίων απέναντί τους», περ. «Διαδρομές», τ. 42/1996, σελ. 91
5. Καπλανόγλου Μαριάνθη, ο.π. σελ. 77
6. Ζαν Ζορζ, «Η δύναμη των παραμυθιών», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1996, σελ. 107
7. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 92
8. Ζαν Ζορζ, ο.π. σελ. 108
9. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 93
10. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 93
11. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 93
12. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 93-94
13. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 94
14. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 94
15. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 95
16. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 95
17. Πέτροβιτς – Ανδροτσοπούλου Λότη, «Όπως και στ' αηδόνια», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ. 18
18. Αυδίκος Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ.Γ. (εισαγωγή), «Από το παραμύθι στα κόμικς - Παράδοση και νεωτερικότητα», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1996, σελ. 22
19. Καπλανόγλου Μαριάνθη, ο.π. σελ. 84-85
20. Καπλανόγλου Μαριάνθη, ο.π. σελ. 85-87
21. Καπλανόγλου Μαριάνθη, ο.π. σελ. 87-88
22. Σέξτου Περσεφόνη, «Οι Αισώπειοι μύθοι στη θεατρική δράση», περ. «Διαδρομές», τ. 42/1996, σελ. 100
23. Σαρίκας Ζήσης, (επιμέλεια), «Αίσωπος μύθοι», εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1993, σελ. 25-26
24. Σέξτου Περσεφόνη, ο.π. σελ. 100
25. Καπλανόγλου Μαριάνθη, ο.π. σελ. 81-82
26. Καπλανόγλου Μαριάνθη, ο.π. σελ. 82-83
27. Γιαννικοπούλου Α. Α. «Κριτήρια ταύτισης του νηπίου με τους ήρωες της λογοτεχνίας», περ. «Διαδρομές», τ. 37/1995, σελ. 56-57

28. Γιαννικοπούλου Α.Α., ο.π. σελ. 57

4. Η διαχρονική λειτουργία των αισώπειων μύθων

Δεν υπάρχει, σίγουρα, άνθρωπος, που κατά την παιδική του, κυρίως, ηλικία δεν άκουγε μύθους και ιστορίες για ζώα, πουλιά, δέντρα.¹ Το έργο του Αισώπου δεν έχει επιβιώσει τυχαία στις μέρες μας.² Οι μύθοι του αποτελούν τις αιώνιες, αδιάψευστες και, πάντοτε, επίκαιρες διδαχές της ανθρώπινης οντότητας. Και οποιαδήποτε αντίδραση παρουσιάζεται ως προς την αξία τους δεν ευσταθεί, διότι συνιστούν ένα έργο διάρκειας, ολοκληρωμένο με διάχυτη την παρουσία της λαϊκής θυμοσοφίας και βιοσοφίας. Ένα έργο, που εκφράζει τη λαϊκή κοσμοαντίληψη, την πείρα της ζωής, αλλά και την εμπειρία από την παρατήρηση του φυσικού περιβάλλοντος, της πολιτικής και της κοινωνικής κατάστασης μιας οργανωμένης κοινωνίας. Συμπυκνώνει, μ' άλλα λόγια, μία μακραίωνη ενασχόληση με τον άνθρωπο και τα μικρά-μεγάλα καθημερινά του προβλήματα.³

Δεν έχει σημασία, αν δημιουργός των μύθων είναι ο Αίσωπος ή οι άνθρωποι σε τελική ανάλυση. Το γεγονός είναι, ότι, όποιος από τους δυο και να είναι, διδάσκει συστηματικά, εκφράζεται όμορφα και απλά μέσα από παραδείγματα της καθημερινής επιβίωσης, κυρίως, των ζώων.⁴ Πέρα από τις επιμέρους αντιδράσεις είναι εμφανής μια φιλοσοφική θέση, που επειδή είναι γνήσια, ξεφεύγει, συχνά, από τα καθορισμένα πράγματα και διατυπώνει μια «υπόγεια» επαναστατικότητα.⁵ Δηλαδή ο μεγάλος μυθοποιός δε θέλει να παρουσιάσει ωμή την αλήθεια και γι' αυτό με υπαινιγμούς μεταφέρει όλη τη δράση στο χώρο των ζώων και των φυτών.⁶ Από καθαρή λεπτότητα μεταφέρει τα άσχημα σημεία των ανθρώπων στα ζώα, για να μη τους προσβάλλει άμεσα.⁷ Έτσι, ο ίδιος είναι θεατής του εαυτού του, ενώ στην ουσία είναι ο ίδιος παίκτης και πρωταγωνιστής των καταστάσεων, που λαμβάνουν χώρα. Πρέπει ν' αντλήσει μόνος του την αλήθεια μέσα απ' αυτές τις καταστάσεις και να πορευτεί ανάλογα.⁸

Ο τόπος, που «παίζεται» ο μύθος, είναι, συνήθως, το ύπαιθρο, ο χώρος της ποιητικής γεωγραφίας του δημιουργού της, ο μαγικός χώρος της φαντασίας. Εκεί, επικρατεί ο ανιμισμός και ο ανθρωπομορφισμός και τα έμψυχα έχουν ανθρώπινες ιδιότητες, ψυχή τα άψυχα. Στη μαγεία αυτής της παραλογίας συνυπάρχουν τα ετερογενή και τα ετερόκλητα στοιχεία, δίχως οι ήρωες ν' αλλάζουν χαρακτήρα και να βγαίνουν έξω απ' το περιβάλλον τους. Ακόμα και όταν ξεφύγουν από εκεί για τις απαιτήσεις του μύθου επιστρέφουν με πλούσιες εμπειρίες ή καταστρέφονται εξαιτίας της απερισκεψίας τους. Στη φύση υπάρχουν νόμοι, που ρυθμίζουν τα πάντα. Τα ετερόκλητα στοιχεία συναντιούνται για να τονίσουν την ιδιαιτερότητα του καθένα και για να υπενθυμίσουν, πως όποιος ξεφύγει από το χώρο του, δε μπορεί να υπάρξει. Ο δημιουργός κινείται, όπως θέλει σ' αυτό το χώρο, κάτι που δεν κατανοείται εύκολα από τον ανθρώπινο παράγοντα. Οι άνθρωποι συναναστρέφονται με ζώα, αυτά μιλούν ανθρώπινα, τα μέλη του σώματος «ερίζουν» μεταξύ τους

και οι θεοί υλοποιούν τις λογικές και τις παράλογες προσδοκίες όλων, ώστε να διαπιστώσουν τις συνέπειες μιας λανθασμένης πράξης.⁹

Το συμπέρασμα, που προκύπτει, είναι ότι η φύση δεν αλλάζει με τίποτα για τον Αίσωπο. Και μεταξύ των «κατοίκων» της υπάρχουν ακατάλυτες αξίες και αρετές: η φιλία, η αγάπη, η ομορφιά, η ειλικρίνεια, η τιμιότητα, η αξιοπρέπεια και η ακλόνητη πίστη στον αγώνα της ζωής.¹⁰ Από την άλλη πλευρά υπάρχουν και πολλά πάθη, που συντροφεύουν τη ζωή, όπως ο φθόνος, ο δόλος, η πονηριά και η υστεροβουλία, ο εγωισμός, η καχυποψία και η έπαρση. Όλα αυτά τα θετικά και αρνητικά, που είναι συνυφασμένα με την πορεία του ανθρώπου στους αιώνες¹¹, τα έχει επεξεργαστεί, εκτενώς, στις ιστορίες του ο Αίσωπος. Και εδώ, ακριβώς, οφείλεται η αντοχή και η διαχρονική τους αξία. Αντανακλούν όλες τις εκδηλώσεις της ζωής μιας κοινωνίας, παριστάνοντας ανάγλυφα το πορτραίτο της, όπου το κακό τιμωρείται και το καλό θριαμβεύει και αναγνωρίζεται ως υπέρτατη αξία, ακόμα κι αν κάποτε, τελικά, δεν υπερισχύει.¹²

Αυτός, λοιπόν, ο καμπούρης δούλος από τη Φρυγία,¹³ ο ουδέτερος παρατηρητής των όσων διαδραματίζονται στην ανθρώπινη κοινωνία¹⁴ δεν έχει αφήσει τίποτα ανεξερεύνητο, που να μην του έχει δώσει λύση. Για κάθε περίπτωση επιλέγει το κατάλληλο «πρόσωπο», το ζώο με τις ανάλογες ικανότητες, καθώς και το κατάλληλο περιβάλλον. Οι ήρωες του αναπαριστούν τύπους ανθρώπων της ζωής μας. Όπως η αλεπού είναι το μάτι το πονηρό, αλλά και αποδίδει τον εγωιστή, τον καχύποπτο και τον πλεονέκτη. Ο λαγός χρησιμοποιείται για την αφέλειά του. Ο λύκος μοχθηρός, πονηρός και ανέντιμος. Το λιοντάρι δυναμικό, εξουσιαστικό, αλλά και τεμπέλικο. Η μαϊμού υποκρίτρια, η γάτα νοιάζεται μόνο για τον εαυτό της κι ο γαϊδαρος υπομονετικός και αφελής.¹⁵ «Όλοι αυτοί οι τύποι του έχουν, βέβαια, μία διαχρονική υπόσταση. Συναντιούνται και σήμερα, υπάρχουν, αναγνωρίζονται», δηλώνει ο Μάνος Κοντολέων. Και αυτό, το αιώνια ,ανθρώπινο τους έδωσε το δικαίωμα να επιβιώνουν μέσα στο χρόνο, ακόμα και στις μέρες μας.¹⁶

Ο Αίσωπος παρουσιάζει ανάγλυφες τις αδυναμίες, τα ελαττώματα, αλλά και τα πλεονεκτήματα των ανθρώπων, πάντα, με διάθεση σκωπτικού χαρακτήρα.¹⁷ Έτσι, το αυξημένο ενδιαφέρον του λαού για τη μόρφωση και την ψυχαγωγία των παιδιών του, προκάλεσαν μια εξαιρετική εκδοτική δραστηριότητα γύρω από το παιδικό βιβλίο. Πολλοί εκδότες και συγγραφείς αναζήτησαν θέματα από την αρχαία ελληνική γραμματεία και ο Αίσωπος βρέθηκε μεταξύ των πρώτων προτιμήσεών τους.¹⁸ Οι πολλαπλές, τελικά, εκδόσεις των μύθων, οι εκφράσεις και οι διασκευές τους καταμαρτυρούν και ενισχύουν, ακόμη περισσότερο, την αξιόπεραστη σημασία τους στο χρόνο.¹⁹

Χάρη στη συντομία, την απλότητα και τη σαφήνεια τους λειτούργησαν πολύ γρήγορα μέσα στην αρχαία κοινωνία, όπως και στη νεότερη βέβαια. Λειτούργησαν όχι μόνο σαν μέσο ψυχαγωγίας, αλλά και σαν μέσο

παιδαγωγικό και μορφωτικό, ως θέμα λογοτεχνικό.²⁰ Ο οποιοσδήποτε μύθος και εδώ συγκεκριμένα οι μύθοι του Αισώπου επικράτησαν για πολλά χρόνια ως σχολικό ανάγνωσμα από το δημοτικό, ακόμα, σχολείο και βρίσκονταν αμετάφραστοι στις χρηστομάθειες των σχολείων. Τα παιδιά έχουν εξοικειωθεί από τότε, ακόμα, μ' αυτούς²¹ και σήμερα γνωρίζουν πολλούς, μιας και η διδασκαλία τους συνεχίζεται. Και όταν θα έχει επέρθει ο χρόνος, τα παιδιά αλλά και οι γονείς τους θα ξαναδιηγηθούν, ό,τι διδάχτηκαν, προσαρμοσμένο, πλέον, στο λαϊκό πνεύμα. Το σχολείο ή τα παιδικά βιβλία, διδάσκοντας λαϊκά κείμενα, όχι μόνο μύθους προσφέρουν μια λαογραφική γνώση στα παιδιά, που μεγαλώνοντας θα την κάνουν τοπική, ειδικά αν αυτά δε μορφωθούν κι οι δικοί τους άνθρωποι τους μάθουν κάτι από τα διαβάσματά τους.²²

Τελικά, αποδεικνύεται, ότι ένας μύθος δημιουργείται για μία συγκεκριμένη περίπτωση ή ένας προϋπάρχων μύθος, που είχε δημιουργηθεί για μία συγκεκριμένη περίπτωση στο παρελθόν, ξαναχρησιμοποιείται, οποτεδήποτε, εμφανίζεται μία παρόμοια περίπτωση.²³ Έτσι, σαφώς και σήμερα είναι γνωστή η συνήθεια των ανθρώπων να εκφράζονται με ιστορίες ζώων ή να χρησιμοποιούν παροιμιώδεις φράσεις από τον κόσμο των ζώων.²⁴ Πάντα είναι πρόχειρες στις αλληγορικές κουβέντες του λαού, επειδή είναι εύκολες και παραστατικές. Σε κάθε ευκαιρία θυμούνται το σχετικό μύθο ή την ιστορία και την αναφέρουν είτε ολόκληρη, είτε έμμεσα με υπαινιγμούς όπως «Την έπαθε σαν την αλεπού με τα σταφύλια» ή «Μας έβγαλαν ασπροπρόσωπους σαν εκείνον με το γιαούρτι.»²⁵

Οι μύθοι, σίγουρα, έχουν την ικανότητα να ξαναζωντανεύουν το μεγαλείο της πλούσιας ζωής της προφορικότητας. Ποτέ δε θα αρκεί η εμμονή στην πολιτιστική και οικολογική αναγκαιότητα της απαίτησης, που ξυπνούν όλοι οι αφηγητές (τα παιδιά και οι γονείς) για τη δημόσια προβολή των μύθων, που οι «ομιλούσες μηχανές» δε μπόρεσαν κι ούτε επιδίωξαν να τους δώσουν. Οι μύθοι, οπωσδήποτε, ανοίγουν το δρόμο της γραπτής λογοτεχνίας και το να μάθει κανείς ν' ακούει και να λέει τέτοιους οδηγεί στην απόλαυση «να διαβάζει όλα τα βιβλία με μύθους».²⁶ Η διαχρονικότητά τους ξεπερνά σ' αυτό το σημείο το πρόβλημα της τεχνολογίας και τη μηχανιστική αντίληψη, που κυριαρχεί, διδάσκοντας με το δικό τους τρόπο τη σοφία της ζωής.²⁷

Η αισιοδοξία για το ότι οι μύθοι «ζουν» ενδυναμώνεται κι από κάτι άλλο. Σε κάθε τόπο και σε κάθε χωριό δεν είναι δυνατόν να μην υπάρχει ένας καλός αφηγητής, που ν' αγνοεί να πει παραμύθια ή μύθους. Αρκεί να τον ενθαρρύνουμε να τα θυμηθεί με το ενδιαφέρον και την αγάπη μας, αλλά και με το θαυμασμό απέναντι στη λαϊκή λογοτεχνία, που εκπροσωπεί.²⁸

Ένα, τελευταίο, αξιόλογο στοιχείο, που αποδεικνύει τη ζωή των μύθων φαίνεται από τη «συγκομιδή», που έδωσε πριν λίγα χρόνια η εγκύκλιος του Λαογραφικού Αρχείου της Ακαδημίας προς τα σχολεία σχετικά με την καταγραφή μύθων των ζώων από τους μαθητές. Η «συγκομιδή» αυτή ξεπέρασε τους 3.500 μύθους. Και εκτός των άλλων ο λαός της Ελλάδας σε

συνδυασμό με τα έθιμα των προγόνων του έχει διατηρήσει άμεμπτη την προφορική του παράδοση, η οποία διέσωσε τις λαϊκές αφηγήσεις ακέραιες.²⁹

- Οι μύθοι σε ποιους απευθύνονται

Μια θεωρία, που αντανακλά την άποψη πολλών, είναι, ότι οι μύθοι του Αίσωπου και το παιδευτικό τους έργο απευθύνονται στα παιδιά και όχι στους μεγάλους.³⁰ Η αλήθεια είναι, ότι οι μύθοι και τα παραμύθια δεν ξεκίνησαν ως παιδικές ιστορίες, όμως αρκετά γρήγορα τα παιδιά όλων των ηλικιών έγιναν οι βασικοί αποδέκτες τους.³¹ Σύμφωνα μ' αυτή τη θεωρία πολλά από τα σημεία των μύθων είναι προσαρμοσμένα στις ανάγκες και τις ικανότητες της παιδικής φαντασίας³² και ακριβώς αυτό το χαρακτηριστικό της παιδικής ηλικίας έδωσε ώθηση σ' αυτά να γίνουν οι κύριοι αποδέκτες των μύθων ή ιστοριών με ζώα.³³ Φαίνεται να προσεγγίζουν περισσότερο την παιδική ψυχοσύνθεση και την αντιληπτική ικανότητα,³⁴ τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους.³⁵ Μ' αυτή τη λογική επιδιώκουν να επιδράσουν μορφωτικά, παιδευτικά και ψυχαγωγικά μόνο ή κυρίως σε νέους ανθρώπους, που βρίσκονται στο πρωταρχικό στάδιο ανάπτυξης τους.³⁶

Η παραπάνω αντίληψη, που διατυπώνεται, μάλλον, δεν είναι και τόσο σωστή. Αντιτίθεται, έντονα, στη θεμελιώδη παιδαγωγική αρχή, που προέρχεται και βασίζεται στην ίδια την ανθρώπινη οντότητα και που ισχυρίζεται, ότι ο άνθρωπος όχι μόνο μορφώνεται, αλλά και δέχεται τις διάφορες αρχές-αξίες και προσαρμόζεται στις ανάγκες της ανθρώπινης επιβίωσης σ' όλη τη διάρκεια της ζωής του. Μορφώνεται και διδάσκεται συνέχεια σύμφωνα με το αξιόλογο ρητό «Γηράσκω αεί διδασκόμενος». Ίσως, ο Αίσωπος, επιμένοντας, ότι οι μύθοι είναι για τα παιδιά μόνο, ν' αποκαλύπτει έμμεσα μια πνευματική και ηθική αδιαφορία του σημερινού ανθρώπου να ολοκληρωθεί, εξίσου, πνευματικά και ηθικά. Διότι αυτός στην εποχή μας ενδιαφέρεται πιο πολύ για την απόκτηση υλικών αγαθών και αγνοεί την αναζήτηση πιο ανθρώπινων κανόνων συμβίωσης, αποτέλεσμα της καταναλωτικής κοινωνίας, στην οποία ζούμε.³⁷ Και δίκαια, έχει επικρατήσει να θεωρείται, ότι το παραμύθι είναι η πρώτη ή μια από τις αρχικές μορφές ωραίων αφηγήσεων από την παιδικότητα της ανθρωπότητας.³⁸

Τελικά, η άποψη «όχι μόνο για τους μικρούς, αλλά και για τους μεγάλους» είναι, ευρέως, διαδεδομένη, αφού χαρακτηρίζει το φιλοσοφικό και κοινωνικό-ανθρωπιστικό έργο κορυφαίων Ελλήνων συγγραφέων και σοφών από την αρχαιότητα. Ο Όμηρος και άλλοι φιλόσοφοι, ρήτορες, ιστορικοί, όταν έγραφαν τα έργα τους ή και τα δίδασκαν στους άλλους, είχαν ένα βασικό πράγμα στο μυαλό τους: στόχος τους ήταν ο κάθε άνθρωπος από οποιαδήποτε τάξη και από οποιαδήποτε ηλικία με σκοπό την πολύπλευρη βελτίωση και ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του.³⁹ Αποδεικτικό στοιχείο, ότι οι μύθοι

δεν είχαν, τουλάχιστον τότε, ηλικία, είναι πως διαδόθηκαν και αγαπήθηκαν όχι μόνο ανάμεσα στα λαϊκά στρώματα, στους απλούς και καταπιεσμένους ανθρώπους, αλλά και πολύ ψηλότερα απ' αυτούς, στα ανώτερα στρώματα της κοινωνίας.⁴⁰

Σήμερα, φτάνοντας στο «κατώφλι» του 20^{ου} αιώνα, που χαρακτηρίζεται από την έλευση της τεχνολογίας, τα παραμύθια και οι μύθοι, που δημιουργήθηκαν μέσα στον αιώνα, αλλά και αυτά που κληρονόμησε η παράδοση συνεχίζουν να εντυπωσιάζουν τους ανθρώπους κάθε ηλικίας. Αν και είναι γνωστό, ότι απευθύνονται στα παιδιά, όσα απ' αυτά γλίτωσαν τις φθορές του χρόνου και σήμερα υπάρχουν με διάφορες παραλλαγές διαβάζονται πολύ ευχάριστα απ' όλες τις ηλικίες.⁴¹ Όπως υποστηρίζει και ο Μερακλής: «Οι λαϊκοί μύθοι με τις ποικίλες δυνατότητές τους εντυπωσιάζουν, ασκούν επιρροή τόσο σ' ένα παιδικό κοινό, όσο και σ' ένα κοινό ενηλίκων: συγκινησιακά, αλλά και γνωστικά. Αποτελούν, λοιπόν, ένα παραδοσιακό αγαθό του λαϊκού πολιτισμού, το οποίο ψυχαγωγεί, αλλά και συντελεί στην κοινωνικοποίηση παιδιών και μεγαλύτερων ατόμων».⁴²

Τελικά, ο μύθος ανταποκρίνεται σε μια εσωτερική ανθρώπινη διάθεση και ανάγκη, που δεν έχει «όνομα». Διότι όχι μόνο το παιδί, αλλά και ο ώριμος, πια, άνθρωπος νοιώθει, κάποιες φορές να θέλει να «πετάξει» μακριά από την πραγματικότητα, πλάθοντας μύθους και κάνοντας οράματα. Να φανταστεί έναν καλύτερο κόσμο,⁴³ να προκληθεί η φαντασία του μαζί με τη φαντασία των παιδιών, ώστε να ζήσουν όλοι μαζί τον κόσμο της φανταστικής δημιουργίας, που αφηγείται τις περιπέτειες ατόμων ή ζώων και που επιδιώξαν λύσεις για την αντιμετώπιση της πραγματικότητας.⁴⁴ Και είναι κρίμα, αν ο κάθε άνθρωπος δεν έχει αυτή τη δυνατότητα, αν σκεφτεί κανείς, ότι ο καθένας κρύβει βαθειά, μέσα του, ένα παιδί, που φυσιολογικό είναι να θέλει να ονειρεύεται.⁴⁵

Αν η επιστροφή, μ' αυτό τον τρόπο, στην παιδική ηλικία εμφανίζεται με την άνοδο του ενδιαφέροντος για το μύθο, κάτι τέτοιο δεν είναι τυχαίο. Αυτού του είδους η επιστροφή δε σημαίνει, ότι γίνεται και πάλι παιδί, αλλά επιστρέφει σε μια κατάσταση ή διάθεση νοσταλγίας. Ο ώριμος άνθρωπος κατέχει μια μεγάλη πείρα ζωής και δεν απορρίπτει, ότι έζησε. Απλά, η επιστροφή σημαίνει μια διαφορετική βίωση του παρόντος, συνυφασμένη με μια χαμένη αφέλεια και απλότητα, που σίγουρα θ' ανακούφιζε τον καθένα. Και πράγματι έτσι, συμβαίνει και τώρα. Και οι μεγάλοι με το ζήλο τους για το μύθο δεν επιστρέφουν οι ίδιοι, όμως, επιχειρούν την επιστροφή των- πρόωρα-ενηλικιωμένων παιδιών στην παιδική τους ηλικία.⁴⁶

Συμπεραίνεται, λοιπόν, ότι τόσο ο μύθος, όσο και το παραμύθι προσφέρεται για μία διπολικότητα της ύπαρξης. Συνιστά, πιθανότατα, το μοναδικό είδος της λογοτεχνίας, που αποτελείται και από τους δυο πόλους: της παιδικότητας, αλλά και της ωριμότητας. Εξίσου και το παιδί, ενώ

βρίσκεται σ' επαφή με τον παραστατικό κόσμο της παιδικότητας, αποδέχεται και τις εμπειρίες και τα βιώματα του κόσμου της ωριμότητας.⁴⁷

- Ποιοι μύθοι είναι κατάλληλοι για τα παιδιά

Υπάρχει ένα πλήθος από ιστορίες ή μυθιστορήματα με θέμα μυθολογικό, καθώς και θρύλοι για θεούς και ημίθεους, ζώα και φυτά, που προσφέρονται για τα μικρά παιδιά. Όλες αυτές οι διηγήσεις περιέχουν και κάποιο μήνυμα με τη μόνη διαφορά, ότι όλες δεν είναι κατάλληλες για τα παιδιά,⁴⁸ αφού βασικά δεν προορίζονταν γι' αυτά.⁴⁹ Διαμορφώθηκαν στον κόσμο των μεγάλων και γι' αυτό μια επιλογή, που ν' απευθύνεται σ' αυτά, συναντά αρκετά εμπόδια.⁵⁰ «Δεν είναι εύκολο να βρεθούν παραμύθια ή μύθοι πλήρη και άρτια, που να έχουν αρετές αφηγηματικές και, συγχρόνως, να προσαρμόζονται στη σύνθεση και στη φράση και για παιδαγωγικούς σκοπούς», γράφει ο Γ. Α. Μέγας.⁵¹

Οι σύγχρονες κοινωνίες και εκπαιδευτικές συνθήκες, που επικρατούν, καθώς και οι νέες παιδαγωγικές και ηθικές αρχές προβάλλουν, έντονα, αρκετές αντιτιθέμενες απόψεις σχετικά με την ωφελιμότητα ή μη κάποιων μύθων. Γνωστό παράδειγμα τέτοιου μύθου είναι «ο τζίτζικας και ο μερμήγκι». Ο Πλάτωνας, ιδιαίτερα, ασχολήθηκε με το παιδαγωγικό κύρος των μύθων, όπου αναφερόμενος στην αγωγή των παιδιών λέει, ότι «πρώτα στα παιδιά λέμε μύθους» και τέτοιοι είναι τα παραμύθια, οι μύθοι για τα ζώα κ.α. Και για το λόγο, ότι τέτοιες διηγήσεις εντυπωσιάζουν πολύ τα παιδιά, δε θα πρέπει η πολιτεία να επιτρέψει ν' ακούνε οποιουσδήποτε απ' αυτούς. Οι μητέρες μαζί με τους δασκάλους μπορούν να συμβάλουν σ' αυτό, αν διηγούνται στα παιδιά μύθους, που μορφώνουν και καλλιεργούν το χαρακτήρα τους.⁵²

Τα στοιχεία, λοιπόν, που συνθέτουν ένα αξιόλογο παιδαγωγικό κείμενο και στην περίπτωση αυτή τους μύθους είναι σε γενικές γραμμές τα' ακόλουθα:

- Πρέπει να είναι προσαρμοσμένα στην ηλικία των παιδιών, στο πνευματικό τους επίπεδο, στις αντιληπτικές τους ικανότητες και στο συναισθηματικό τους κόσμο. Όλα αυτά συνεπάγονται μία καλή γνώση της παιδικής ψυχολογίας.
- Πρέπει ο μύθος να έχει αισιόδοξη πλοκή και, βέβαια, ηθικού χαρακτήρα.⁵³ Διότι για να προσελκύσει μια ιστορία το παιδί πρέπει να το διασκεδάζει και να του ξυπνά την περιέργειά του.⁵⁴ Αντίθετα, μύθοι που περιέχουν σκηνές φόβου και βίας ή αναφέρονται σε πάθη ή μίση θεωρούνται, σαφώς, αντιπαιδαγωγικοί.⁵⁵
- Πρέπει να ερεθίζει και να ενεργοποιεί τη φαντασία των παιδιών,⁵⁶ απουσιάζοντας εκείνη η τυπική, ψυχρή και ιστορική αφήγηση των σχολικών βιβλίων.⁵⁷

- Καλό είναι να εκφράζει τις σύγχρονες ανθρώπινες σχέσεις, δηλαδή να περιστρέφεται διαχρονικά, δικαιώνοντας το καλό και καταδικάζοντας το κακό. Έτσι, εκπέμπει μια αισιόδοξη όψη της ζωής,⁵⁸ βοηθώντας να καταλαβαίνει τις δυσκολίες, που συναντά και να λύνει τα θέματα, που το απασχολούν, απαιτώντας εμπιστοσύνη στον εαυτό του και στους άλλους.⁵⁹
- Πρέπει ν' αποφεύγει τις έντονες συγκινήσεις, σταθεροποιώντας την ευαισθησία των παιδιών, που εύκολα «λυγίζουν» και κάνοντας πιο ευαίσθητους τους σκληρούς. Μ' άλλα λόγια στόχος είναι να επέρχεται η χαλάρωση του και όχι η αναταραχή του.⁶⁰
- Άξιο προσοχής είναι να υποβάλλει, όσα περισσότερα πρότυπα είναι δυνατόν για μίμηση.⁶¹
- Πρέπει τα πρόσωπα να προέρχονται από την οικογενειακή του ζωή και ν' αντιπροσωπεύουν διάφορες καταστάσεις και επαγγέλματα (εργατικός, αδιάφορος-ξυλοκόπος, αγρότης). Μπορούν και να αναφέρονται σε ζώα του περιβάλλοντος του παιδιού.⁶²
- Τέλος, να προκαλεί για γλωσσική ανάπτυξη. Οι λέξεις να έχουν μία λογοτεχνική δύναμη, ώστε να προσεγγίσουν την ευαισθησία των παιδιών και να ενισχύουν τη φαντασία τους.⁶³

Οι μύθοι του Αισώπου συγκεντρώνουν πολλά από τα παραπάνω κριτήρια, γι' αυτό είναι ανεπανάληπτοι στο είδος τους. Ο αρχαίος μυθογράφος εξαιτίας όλων αυτών των χαρακτηριστικών του διαπαιδαγόησε αμέτρητες γενιές με τους μύθους του. Και δίκαια, αυτοί -στις μέρες μας-αποτελούν ένα αξιοπρεπές μέσο πατριδογνωστικής διδασκαλίας.⁶⁴

Παραπομπές

1. «Διαδρομές μέσα στο μύθο», περ. «Διαδρομές», τ. 42/1996, σελ. 83
2. Κοντολέων Μάνος, «Απόψεις για την παιδική λογοτεχνία», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1988, σελ. 55
3. Χωρεάνθη Ελένη, «Η διαχρονική λειτουργία των αισώπειων μύθων», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 36
4. Χωρεάνθη Ελένη, ο.π. σελ. 36
5. Κοντολέων Μάνος, ο.π. σελ. 55
6. Χωρεάνθη Ελένη, ο.π. σελ. 36
7. Γκίκας Σωκράτης, «Μύθοι και ανέκδοτα του Αισώπου», εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2001, σελ. 10
8. Χωρεάνθη Ελένη, ο.π. σελ. 36
9. Χωρεάνθη Ελένη, ο.π. σελ. 36
10. Χωρεάνθη Ελένη, ο.π. σελ. 37
11. Σέξτου Περσεφόνη, «Οι Αισώπειοι μύθοι στη θεατρική δράση», περ. «Διαδρομές», τ. 42/1996, σελ. 101
12. Χωρεάνθη Ελένη, ο.π. σελ. 37
13. Νούκιος Ανδρόνικος-Αιτωλός Γεώργιος, «Αισώπουι μύθοι», εκδ. Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1993, σελ. 23
14. Γκίκας Σωκράτης, ο.π. σελ. 11
15. Χωρεάνθη Ελένη, ο.π. σελ. 38
16. Κοντολέων Μάνος, ο.π. σελ. 55
17. Χωρεάνθη Ελένη, ο.π. σελ. 38
18. Βουγιούκας Αριστείδης, «Άρθρα και Μελετήματα», Αθήνα 1980, σελ. 297-298
19. «Διαδρομές μέσα στο μύθο», ο.π. σελ. 83
20. «Αίσωπος», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια-Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Τόμος Ι^{ος}, Αθήνα 1983, σελ. 109
21. Τροβάς Α. Διονύσιος, «Οι μύθοι του Αισώπου κι οι συλλογείς, μεταφραστές και διασκευαστές τους», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 54
22. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα», εκδ. Βασιική Βιβλιοθήκη, τ. 48, Αθήνα 1957, σελ. 14
23. Νούκιος Ανδρόνικος-Αιτωλός Γεώργιος, ο.π. σελ. 28
24. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, «Το λαϊκό παραμύθι – θεωρητικές προσεγγίσεις», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1994, σελ. 77

25. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Το παραμύθι και οι παραμυθάδες» (αφιέρωμα), Τόμος 3^{ος}, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ. 39
26. Ζορζ Ζαν, «Η δύναμη των παραμυθιών», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1996, σελ. 315
27. «Διαδρομές μέσα στο μύθο», ο.π. σελ. 83
28. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, ο.π. σελ. 14
29. Μέγας Γ. Α. «Το ελληνικό παραμύθι, αναλυτικός κατάλογος τύπων και παραλλαγών κατά το σύστημα Aarne-Thompson», Τεύχος 1^ο : Μύθοι ζώων, Δημοσιεύματα του Κέντρου Ερεύνης της Ελληνικής Λαογραφίας, εκδ. Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1978, σελ. 6
30. Μητσόπουλος Θανάσης, «Σε ποιους απευθύνεται ο Αίσωπος», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 56
31. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 147
32. Αυδίκος Ευάγγελος, «Ο παππούς-αφηγητής και το νηπιαγωγείο. Πλανητική σκέψη και (ή) τοπικός πολιτισμός», Πρακτικά ημερίδας «Το παραμύθι και η εκπαίδευση», Φλώρινα 1994, σελ. 131
33. Καπλανόγλου Μαριάνθη, «Ελληνική λαϊκή παράδοση» εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1998, σελ. 72
34. Μητσόπουλος Θανάσης, ο.π. σελ. 56
35. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Ο μύθος και η παιδαγωγική του προσέγγιση», περ. "Διαδρομές", τ. 42/1996, σελ. 88
36. Μητσόπουλος Θανάσης, ο.π. σελ. 56
37. Μητσόπουλος Θανάσης, ο.π. σελ. 56
38. Αυδίκος Ευάγγελος, ο.π. σελ. 131
39. Μητσόπουλος Θανάσης, ο.π. σελ. 56
40. «Αίσωπος», Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια-Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό, εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Τόμος 1^{ος}, Αθήνα 1983, σελ. 109
41. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 149-150
42. Μερακλής Μ. Γ. «Έχουν μορφωτική αξία τα παραμύθια» περ. «Το σύγχρονο νηπιαγωγείο»
43. Μητσόπουλος Θανάσης, ο.π. σελ. 57
44. Ζορζ Ζαν, ο.π. σελ. 315
45. Μητσόπουλος Θανάσης, ο.π. σελ. 57
46. Μερακλής Μ.Γ. «Το λαϊκό παραμύθι – Κείμενα παραμυθολογίας», εκδόσεις Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 20-211
47. Μερακλής Μ.Γ. ο.π. σελ. 211
48. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας-Α' ανιχνεύσεις», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 94-95
49. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού», Έκδοση Β', εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ. 63

50. Νάκου Ηλ. Αρετή, «Το παραμύθι στην προσχολική ηλικία και επιλογή 50 παραμυθιών», Ιωάννινα, σελ. 17
51. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Η ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά τη μεταπολεμική περίοδο», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1991, σελ. 82
52. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού», Έκδοση Β΄ εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ. 63-64
53. Νάκου Ηλ. Αρετή, ο.π. σελ. 18
54. Κουλουμπή-Παπαπετροπούλου Κούλα, «Η τέχνη της αφήγησης», εκδ. Πατάκη, Αθήν, 1997, σελ. 126
55. Αυδίκος Ευάγγελος, ο.π. σελ. 134
56. Μιχαλοπούλου-Δημάκη Ελένη, «Μορφές δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου», Αθήνα 1986, σελ. 148
57. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας-Α΄ ανιχνεύσεις», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 94-95
58. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Η ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά τη μεταπολεμική περίοδο», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1991, σελ. 83
59. Σακελλαρίου Χάρης, «Το παραμύθι χτες και σήμερα-η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ. 32
60. Νάκου Ηλ. Αρετή, ο.π. σελ. 19
61. Μιχαλοπούλου-Δημάκη Ελένη, ο.π. σελ. 149
62. Νάκου Ηλ. Αρετή, ο.π. σελ. 19
63. Νάκου Ηλ. Αρετή, ο.π. σελ. 19
64. Νάκου Ηλ. Αρετή, ο.π. σελ. 19

5. Αξιοποίηση των μύθων στο νηπιαγωγείο μετά την αφήγησή τους

Η αφήγηση μύθων στο νηπιαγωγείο κατατάσσεται στα πλαίσια του αισθητικού τομέα. Το παιδί βιώνει ποικίλες καταστάσεις μέσα από ένα τέτοιο λογοτεχνικό είδος, εμπλουτίζοντας τις εμπειρίες του. Δέχεται πολλά μηνύματα σε σχέση με τις ηθικές και κοινωνικές αξίες της εποχής. Και ακόμα ψυχαγωγείται, αποκτά πληροφορίες σχετικά με τον κόσμο και ενισχύεται η γλωσσική του ανάπτυξη.¹

Οι μεγάλοι παιδαγωγοί έχουν αποδώσει τεράστια σημασία στη χρήση των αισθήσεων στην αγωγή και τη μάθηση, αφού κανόνας της εκπαίδευσης είναι η χρήση, όσο το δυνατόν, πιο πολλών απ' αυτών. Καλό είναι να κατακτήσουν τα παιδιά τη γνώση με δημιουργική και ανακαλυπτική συμμετοχή, αποφεύγοντας τη λεγόμενη «ταϊστική» μέθοδο διδασκαλίας.² Κάτι τέτοιο είναι δυνατό να επιτευχθεί μέσα από τους δευτερεύοντες στόχους της αφήγησης, που είναι σφαιρικής και πολύπλευρης σημασίας. Καλλιεργούν και αναπτύσσουν τον ψυχοκινητικό, νοητικό, συναισθηματικό, κοινωνικό και ηθικό τομέα. Το παιδί μέσα απ' όλες αυτές τις δραστηριότητες θα εκφραστεί δημιουργικά, θα προβληθεί εσωτερικά, θα επικοινωνήσει και θα συνεργαστεί με τους άλλους, καθώς και θα χαλαρώσει σωματικά και ψυχικά.³

1) Τώρα, όσον αφορά την επιτυχία μετάδοσης του μύθου, σίγουρα, είναι απαραίτητη η αφήγησή του και όχι η ανάγνωσή του. Χρέος του δασκάλου, αλλά και του γονιού είναι να γνωρίζει καλά το περιεχόμενο του. Αυτό δε σημαίνει, ότι πρέπει να το ξέρει ακριβώς όπως είναι, απ' έξω, μ' αλλά λόγια να το αποστηθίζει, αλλά ούτε και να προσπαθεί να το θυμηθεί την ώρα της αφήγησης.⁴ Απλά, χρειάζεται να είναι τόσο πιστός στο κείμενο του, ώστε να εκπέμπει μέσα απ' αυτό την προσωπική του ανάσα, τη ζεστασιά και το θαυμασμό του.⁵ Διότι η σωστή αφήγηση συνιστά όλες τις προϋποθέσεις της επικοινωνίας μεταξύ δασκάλου και μαθητή, αποτελώντας, ίσως, και την πρώτη καλλιτεχνική έκφραση του παιδιού.⁶

2) Αμέσως μετά την αφήγηση έπεται η συζήτηση πάνω στο μύθο, που είτε γίνεται αυθόρμητα, είτε βάση κάποιου προγραμματισμού-σχεδίου.

-Τα παιδιά παίρνουν την πρωτοβουλία και διατυπώνουν ερωτήσεις, απορίες ή σχόλια πάνω στην όλη πλοκή της ιστορίας. Παίρνουν αφορμή από τα διαδοχικά επεισόδια και από τη στάση ή τη συμπεριφορά των ηρώων. Κάποιες φορές, η νηπιαγωγός καλείται να δώσει απάντηση σε γνωστικά θέματα, που προκύπτουν από την αφήγηση και προβληματίζουν τα παιδιά.⁷

-Άλλοτε, την πρωτοβουλία κατέχει η ίδια η νηπιαγωγός και είναι ο συντονιστής της συζήτησης. Κάνει ερωτήσεις προβληματισμού σ' αυτά, προκαλώντας τη σκέψη και τη δημιουργικότητά τους. Επιπλέον, τα καλεί να βρεθούν και να σκεφτούν, τι θα έκαναν στη θέση των ηρώων. Και δεν παραλείπει να αναφερθεί σε ηθικές αξίες, που προβάλλονται μέσα από την αφήγηση και να τις συζητήσει εκτενώς μαζί τους.⁸

3) Η αναδιήγηση του μύθου είναι, ακόμα, μια συνηθισμένη δραστηριότητα. Και παρουσιάζεται με τις εξής μορφές:

-με ένα παιδί: Εδώ, η αναδιήγηση εμφανίζει ποικιλία στο λόγο ανάλογα με το μαθητή, που διηγείται. Γιατί οι άνθρωποι διαφέρουν ως προς τη γλώσσα, τα ήθη και τα έθιμα, όμως, οι διηγήσεις προσεγγίζουν το ίδιο μοτίβο, τον ίδιο πυρήνα του και τη βασική μορφή του. Αλλά και το παιδί του νηπιαγωγείου μπορεί να προσθέσει στοιχεία στο μύθο, ν' αλλάξει ή να παραλείψει κάποια.⁹

-με περισσότερα παιδιά: Η νηπιαγωγός αναθέτει σ' ένα παιδί ν' αρχίσει την αναδιήγηση και μετά συνεχίζει κάποιο άλλο και αυτό γίνεται με πολλά παιδιά, μέχρι να ολοκληρωθεί η ιστορία. Αυτή η τακτική καλλιεργεί την προσοχή των μαθητών, ώστε ν' αποδώσουν όλα τα γεγονότα και με τη σωστή τους πορεία.¹⁰

-με το φανελοπίνακα: Η νηπιαγωγός έχει φτιάξει μόνη της ή με τα παιδιά τις εικόνες των ηρώων. Οι εικόνες τοποθετούνται διαδοχικά πάνω στο φανελοπίνακα και τα παιδιά πρέπει ν' αφηγηθούν σωστά το μύθο. Τους αρέσει πολύ, όταν παίρνει μορφή η ιστορία και, πολλές φορές, προσθέτουν και τα δικά τους στοιχεία.¹¹

-και μ' επίδειξη των εικόνων: Τα παιδιά κοιτάνε τις εικόνες του μύθου και τον αναδιηγούνται. Η εικόνα είναι εκείνο το μέσο, που ζωντανεύει το περιεχόμενο της αφήγησης, βοηθώντας το παιδί ν' αναγνωρίσει την εξέλιξη. Αυτό προσφέρει αυτοπεποίθηση και ικανοποίηση στο παιδί, αφού μόνο του, πλέον, προεκτείνει την ιστορία.¹² Και επίσης, καλλιεργείται η δημιουργική του φαντασία και ο λόγος του.¹³

4) Ο μύθος διαθέτει και την εικαστική του διάσταση.

-Μ' έναυσμα την επίδειξη των εικόνων το παιδί αποδίδει στο χαρτί τις φιγούρες των ηρώων του μύθου ή ότι, του έκανε εντύπωση, καθώς είναι γνωστό, ότι αυτές το επηρεάζουν συγκινησιακά.¹⁴ Υπάρχουν πολλά υλικά, που μπορούν ν' αποδειχθούν δημιουργικά για τα παιδιά σ' αυτό το σημείο, όπως ξυλομπογιές, μαρκαδόροι, κηρομπογιές και νερομπογιές.¹⁵ Και μέσα από το κολλάζ και την πηλοπλαστική, σπουδαίες τεχνικές, μπορεί ν' αναπαραστήσει τους πρωταγωνιστές.¹⁶

Το παιδί μπορεί να ζωγραφίσει και σκηνές ή φιγούρες, που δεν απεικονίζονται στις κάρτες (του φανελοπίνακα ή του βιβλίου).¹⁷ Είναι πολύ χρήσιμο να το αφήσουμε να ζωγραφίσει μόνο του, γιατί έτσι καλλιεργείται η φαντασία και η πρωτοτυπία του. Αν και όλα τα παιδιά έχουν ακούσει τον ίδιο μύθο, ωστόσο το καθένα φαντάζεται διαφορετικά τα πρόσωπα και τους τόπους. Τα σχέδιά τους μπορεί να είναι από πολύ απλά μέχρι πολύ σύνθετα, όμως, είναι γεμάτα ζωή και δύναμη.¹⁸

-Επιπλέον, σε κάθε νηπιαγωγείο υπάρχουν διάφορα άχρηστα αντικείμενα, όπως υφάσματα, χάντρες, κοχύλια, κουτιά, καπάκια, κλωστές και πλήθος άλλων. Όλα αυτά μπορεί να τα χρησιμοποιήσει για να εκφραστεί με

διάφορους καλλιτεχνικούς τρόπους, φτιάχνοντας ζωάκια, ανθρώπους, σπίτια και τόσα άλλα.¹⁹

5) Η ανατροπή της εξέλιξης του μύθου εντυπωσιάζει, ιδιαίτερα, ως ιδέα τα παιδιά. Η νηπιαγωγός παρεμβαίνει στο τέλος του μύθου και τα ενθαρρύνει ν' αλλάξουν την πλοκή του, όπως εκείνα φαντάζονται.²⁰ Έτσι, ανατρέπεται το τέλος του γνωστού μύθου και η λύση είναι, πλέον, πολλαπλή, αφού κάθε παιδί δίνει τη δική του.²¹

6) Η δημιουργία ποιήματος, ενδιαφέρουσα δραστηριότητα, αλλά απαιτεί πολλούς πειραματισμούς σε διάφορες φάσεις από τα παιδιά. Με βάση την ιστορία, που άκουσαν, καλούνται να φτιάξουν ένα ποίημα, δίνοντας – βέβαια σαν παράδειγμα- 2 ή 3 στίχους η νηπιαγωγός.²²

7) Η παντομίμα ή μίμηση είναι μια ενασχόληση, κατά την οποία οι κινήσεις αντικαθιστούν το λόγο. Επιλέγονται δυο ήρωες ή τρεις ήρωες του μύθου σε καθορισμένα επεισόδια και μερικά παιδιά προσπαθούν να τις αναπαραστήσουν με κινήσεις.²³

8) Η διαδικασία της ανάγνωσης στοχεύει, ώστε να μάθει το παιδί να συνδέει το γραπτό λόγο με τον προφορικό. Η νηπιαγωγός ζωγραφίζει, πάλι, μόνη της ή με τα παιδιά καρτέλες με τους ήρωες και τα αντικείμενα του μύθου. Η ίδια γράφει σε άλλες καρτέλες με λέξεις τα παραπάνω στοιχεία. Δείχνει τις καρτέλες-εικόνες στα παιδιά και τους ζητάει να πουν, τι βλέπουν. Έπειτα, τοποθετεί εικόνα με καρτέλα-λέξη δίπλα-δίπλα, αφού τις διαβάξει δυνατά. Και αφού τις ανακατέψει, τους ζητά να δημιουργήσουν τα ζευγάρια.²⁴

9) Ως συνακόλουθη της ανάγνωσης προτάσσεται η γραφή, που συνδέεται με την αγωγή του ματιού και του χεριού και πρόκειται για κίνηση του σώματος στο φυσικό χώρο.²⁵ Μετά την αφήγηση η νηπιαγωγός ρίχνει πετραδάκια στο χώρο, έτσι που να μαρτυρούν την πορεία δράσης του μύθου. Τα παιδιά καλούνται να τη περπατήσουν και, στη συνέχεια, να τη μεταφέρουν με μολύβι σε μια κόλλα χαρτί.²⁶

10) Ο τομέας των προμαθηματικών έχει σκοπό να προετοιμάσει το παιδί πάνω σε κάποιες βασικές έννοιες, που είναι δυνατό να γίνουν αντιληπτές σύμφωνα με την ηλικία του. Τέτοιες είναι οι χωροχρονικές σχέσεις, η ταξινόμηση πραγμάτων, η σύγκριση μεγεθών, η διάταξη αντικειμένων και γεγονότων, καθώς και οι αντιστοιχίσεις. Όπως ένας μύθος «Ο λαγός κι η χελώνα» αναφέρεται σ' ένα μικρό ζώο (τη χελώνα) και σ' ένα μεγάλο ζώο (το λαγό).²⁷

11) Το κουκλοθέατρο είναι το ζωντανέμα ενός μύθου ή παραμυθιού με ήρωες κούκλες.²⁸ Τα παιδιά τις κρατούν στα χέρια τους και απέναντι από τα άλλα παιδιά ξεκινούν την ενσάρκωση των ρόλων. Αγαπημένη δραστηριότητά τους, η οποία παρουσιάζεται, πίσω από τη σκηνή πλέον, με δυο μορφές:

-Από τη νηπιαγωγό, που επιχειρεί να παίξει το έργο για τα παιδιά, λαμβάνοντας υπόψη τις προϋποθέσεις μεταφοράς ενός μύθου στο

κουκλοθέατρο. Εδώ, τα παιδιά μπορούν να βοηθήσουν στην κατασκευή κούκλων και σκηνικών.

-Από τα ίδια τα παιδιά, κάτι που απαιτεί προσοχή και καλή οργάνωση. Αυτά πρέπει να συνεργαστούν μεταξύ τους, να τους μιμηθούν και ν' αποδώσουν όλοι μαζί τα διαλογικά μέρη.²⁹

Και φυσικά, χρειάζεται να γίνει μια σωστή επιλογή έργου με σύντομη διάρκεια, διάλόγους και λίγα πρόσωπα. Καλλιεργείται η φαντασία, ο αυτοσχεδιασμός, ο λόγος τους και η τέχνη της μίμησης.³⁰ Η κούκλα, ως στοιχείο από μόνο του, συμβάλλει στην ψυχαγωγία του παιδιού και στην έμμεση-αβίαστη μάθησή του.

12) Ένας μύθος προσφέρεται και για δραματοποίηση στο σχολείο. Δραματοποίηση, λοιπόν, είναι η μετατροπή, ανάπλαση και επεξεργασία ενός αφηγηματικού έργου μέσω του δραματικού κώδικα και την απόδοσή του από τα παιδιά και βασίζεται, καθαρά, σ' ένα δομημένο υπάρχον κείμενο, όπως ο μύθος.³¹

Μια τέτοια δραστηριότητα δε μπορεί να γίνει, αμέσως, μετά την αφήγηση, αλλά χρειάζεται χρόνο. Χρόνος, τόσο για την κατασκευή κουστουμιών και σκηνικών από τα ίδια τα παιδιά, όσο και χρόνος για την προετοιμασία των σκηνών της ιστορίας.³² Όπως και στο κουκλοθέατρο, έτσι και εδώ, πρέπει να επιλέξουν τους ρόλους τους και να μιμηθούν τους ήρωές τους, ως ανθρώπινη οντότητα τώρα.³³

Τα παιδιά αυτοσχεδιάζουν, μιμούνται τρόπους συμπεριφοράς, ανακαλύπτουν τις δυνατότητές τους και εκφράζονται ελεύθερα, λεκτικά και σωματικά. Η νηπιαγωγός δεν τα κατευθύνει όλα αυτά, αλλά εμπνέει και δίνει ερεθίσματα στα παιδιά.³⁴

13) Και το θεατρικό παιχνίδι έχει καταλάβει τη θέση του. Στηρίζεται στην ανάγκη δραματικής έκφρασης του παιδιού, δηλαδή στην αποδέσμευση του συναισθήματος μέσα από γλωσσικά, σωματικά, τεχνικά και υλικά μέσα έκφρασης και έχει ως σκοπό την ψυχαγωγία και την επικοινωνία των μελών μεταξύ τους.³⁵ Δεν έχει ένα καθορισμένο σενάριο ή θέμα, απλά χαρακτηρίζεται από τον αυθορμητισμό, την ελεύθερη έκφραση, τη διαρκή κίνηση και τη μίμηση.³⁶

14) Τέλος, μια μικρή «πινελιά» μπορεί να προσθέσει στο κουκλοθέατρο, στη δραματοποίηση και στο θεατρικό παιχνίδι η συμβολή της μουσικής. Η μουσική είναι πολύ στενά δεμένη με τη ζωή στο νηπιαγωγείο, αφού περιέχει ρυθμό, που είναι κίνηση και η κίνηση είναι η πιο άμεση εκδήλωση της ζωής του παιδιού.³⁷ Σαφώς, τα παιδιά μπορούν όχι μόνο να χρησιμοποιήσουν τα υπάρχοντα μουσικά όργανα, αλλά να φτιάξουν αυτοσχέδια με απλά υλικά, επενδύοντας τις παραπάνω δραστηριότητες.³⁸ Και η νηπιαγωγός χρειάζεται να οργανώνεται, ψάχνοντας να βρει τραγούδια σχετικά μ' αυτό που διδάσκει.³⁹

Για να είναι επιτυχημένες όλες αυτές οι μετεφηγηματικές δραστηριότητες τον καθοριστικό ρόλο τον παίζει η νηπιαγωγός. Απαραίτητες φροντίδες της πρέπει να είναι ο κατάλληλος προγραμματισμός, η σωστή και πολύπλευρη ενημέρωση γύρω από σχετικά θέματα, καθώς και η ευελιξία και η ετοιμότητα της σε κάθε στιγμή, που τα παιδιά παρουσιάζουν απορίες.⁴⁰ Βέβαια, στην επιτυχία όλων αυτών συμπεριλαμβάνεται και ο άλλος «κρίκος» της παιδαγωγικής διαδικασίας, τα ίδια τα παιδιά, που με τη συμμετοχή τους θα δώσουν ουσιαστική μορφή στο όλο κλίμα.⁴¹

Ανεξάρτητα από τη βαρύτητα και τη δέουσα προσοχή σ' αυτές τις δραστηριότητες, δε θα πρέπει να παραμεληθεί ο κύριος σκοπός της αφήγησης ενός μύθου, που είναι η διδακτικότητά του και η αισθητική απόλαυση σε συνδυασμό με τη διέγερση της φαντασίας.⁴² Όσο για την αφηγηματική δεξιότητα, τόσο ο δάσκαλος, όσο και ο οποιοσδήποτε την αποκτά μέσα από την επανάληψη και τη διαρκή εμπειρία και επαφή μ' ανάλογα αφηγηματικά κείμενα.⁴³

Παραπομπές

1. «Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο», βιβλίο νηπιαγωγού, εκδ. Οργανισμός εκδόσεως διδακτικών βιβλίων, Αθήνα 1991, σελ. 182
2. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Λιάπης Κώστας (επιμέλεια), «Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995, σελ. 141
3. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, «Η τέχνη της αφήγησης» εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997, σελ. 181
4. Μιχαλοπούλου-Δημάκη Ελένη, «Μορφές δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου», Αθήνα 1986, σελ. 149
5. Νάκου Ηλ. Αρετή, «Το παραμύθι στην προσχολική ηλικία και επιλογή 50 παραμυθιών», Ιωάννινα, σελ. 21-22
6. Αυδίκος Ευάγγελος, «Ο παππούς-αφηγητής και το νηπιαγωγείο. Πλανητική σκέψη και (ή) τοπικός πολιτισμός», Πρακτικά ημερίδας «Το παραμύθι και η εκπαίδευση», Φλώρινα 1994, σελ. 136
7. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 182-183
8. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 183
9. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998, σελ. 173
10. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 188
11. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 188
12. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 188
13. Μιχαλοπούλου-Δημάκη Ελένη, ο.π. σελ. 150
14. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 184-185
15. Κουτσοβάνου Ευγενία και ομάδα εργασίας, «Μορφές και τρόποι εργασίας στο νηπιαγωγείο», Έκδοση Στ', εκδ. Οδυσσεάς, Αθήνα 1998, σελ. 143-144
16. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 185
17. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Λιάπης Κώστας (επιμέλεια), ο.π. σελ. 136
18. Γκλυν Τόμας-Άνζελ Σίλη, «Η ψυχολογία του παιδικού σχεδίου», (μετάφραση Μπονώτη Φαννύ), εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997, σελ. 17
19. «Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο», ο.π. σελ. 130
20. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 189
21. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998, σελ. 197
22. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 191
23. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 192
24. «Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο», ο.π. σελ. 282-283
25. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ. 264

26. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 185-186
27. Κουτσοβάνου Ευγενία και ομάδα εργασίας, ο.π. σελ. 298-320
28. Κουτσοβάνου Ευγενία και ομάδα εργασίας, ο.π. σελ. 169
29. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 190-191
30. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 191
31. Σέξτου Περσεφόνη, «Δραματοποίηση», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998, σελ. 31
32. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 193
33. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 191
34. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 193-194
35. Σέξτου Περσεφόνη, ο.π. σελ. 19
36. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ. 257
37. Κουτσοβάνου Ευγενία και ομάδα εργασίας, ο.π. σελ. 119-120
38. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 193
39. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Λιάπης Κώστας (επιμέλεια), ο.π. σελ. 136
40. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 194
41. Νάκου Ηλ. Αρετή, ο.π. σελ. 22
42. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 195
43. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Λιάπης Κώστας (επιμέλεια), ο.π. σελ. 140

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΩΝ ΜΥΘΩΝ ΣΤΗΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΑΙ ΨΥΧΙΚΗ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Είναι, πλέον, γεγονός, ότι ανάμεσα στις ποικίλες δραστηριότητες του σχολείου εξαιρετική θέση έχουν αυτές κατά τις οποίες το παιδί έρχεται σ' επαφή με τα κείμενα του έντεχνου λόγου. Τα παιδιά, πολλές φορές, κατά τη διάρκεια της χρονιάς, έχουν την ευκαιρία να ακούν από το δάσκαλο /α όμορφα και, προπάντων, καλοεπιλεγμένα κείμενα, όπως ιστορίες, παραμύθια, μύθους.1. Πέρα από το ότι αποτελούν μια μορφή τέχνης, που ο κύριος σκοπός της είναι αισθητικός, όπως και οι άλλες τέχνες, έχει και έναν άλλο σκοπό: δίνει δυνατότητες συνδιαλλαγής, επικοινωνίας και ψυχαγωγίας.²

Συγχρόνως, συμβάλλει σε μεγάλο βαθμό στην κοινωνικο-συναισθηματική, ηθική και νοητική ανάπτυξη του παιδιού. Βιώνει ποικίλες καταστάσεις μέσα από τα λογοτεχνικά έργα και εμπλουτίζει τις εμπειρίες του. Δέχεται μηνύματα σχετικά με τις ηθικές και κοινωνικές αξίες της ζωής και μαθαίνει να συμπεριφέρεται σωστά. Τέλος, αποκτά ανεξάντλητες πληροφορίες και γνώσεις για τον κόσμο και ενισχύει τη γλωσσική του καλλιέργεια και ανάπτυξη μέσα απ' αυτά.³

Η λογοτεχνία λοιπόν, από τη φύση της προσφέρει μια πολύπλευρη εικόνα της ζωής, κρύβοντας μια δυναμική που επηρεάζει με κάθε τρόπο τον άνθρωπο, και ιδιαίτερα, τους νέους⁴. Μία ασυναγώνιστη αυτοτέλεια και αυτοδυναμία που πραγματώνεται μοναδικά μέσα σ' αυτήν⁵. Εκεί, πραγματικά βρίσκονται «ριζωμένοι» οι πόθοι, τα μικρά και μεγάλα προβλήματα του ανθρώπου, οι κατακτήσεις και η κουλτούρα του.⁶

Ένα τέτοιο είδος της λογοτεχνίας, οι μύθοι υπηρετούν τους, παραπάνω, σκοπούς και διαθέτουν τα - παραπάνω - χαρακτηριστικά. Αναμφισβήτητα, επιδρούν πολύπλευρα και ισόρροπα στις διάφορες πτυχές της ανθρώπινης προσωπικότητας και, ειδικότερα, της «πρώτο-διαμορφούμενης» προσωπικότητας του παιδιού. Καλύπτουν καιρία σημεία της, όπως η γλώσσα του παιδιού, το γνωστικό του επίπεδο, η ηθική του συνείδηση, οι ευαισθησίες- τα συναισθήματά του, η συμπεριφορά του, τα πρότυπα που αφομοιώνει και η αισθητική του. Συγκεκριμένα, όσον αφορά:

1. Τη γλωσσική καλλιέργεια του παιδιού

Στη σημερινή εποχή το παιδί είναι εκτεθειμένο στη δύναμη της οπτικής αίσθησης και των οπτικοακουστικών ερεθισμάτων των μέσων μαζικής

ενημέρωσης. Ο άσχημος έντυπος λόγος κυκλοφορεί ανάμεσά του, επηρεάζοντάς το αρνητικά. Γι' αυτό και οι ελπίδες για τη σωστή γλωσσική καλλιέργειά του εναποθέτονται στα χέρια του δασκάλου. Και βέβαια, σε συνδυασμό με την επιτυχία της διδακτικής μεθόδου και την επάρκεια μέσων για την επίτευξή της.⁷ Η αγωγή, τόσο στο δημοτικό σχολείο, καθώς και στο νηπιαγωγείο οφείλει ν' ανταποκριθεί στις δύο βασικές ανάγκες. Πρώτον, να προσφέρει γλωσσικά ακούσματα σε γλώσσα πλούσια, αντιληπτή από το παιδί και παιχνιδιάρικη. Και δεύτερον, να δώσει γλωσσικό υλικό και να προτείνει δραστηριότητες για να παράγει το παιδί λέξεις, προτάσεις, ιστορίες.⁸

Ένα γεγονός, που προβληματίζει γύρω από τους μύθους, είναι η γλωσσική-λογοτεχνική τους αρτιότητα.⁹ Κι όμως, ο λόγος τους κάθε άλλο παρά ακατάλληλος για τα παιδιά είναι. Διαθέτουν λόγο απλό, λιτό, αποφθεγματικό και συμπερασματικό με φράσεις αρκετά σαφείς, καθαρές σύντομες, αλλά ταυτόχρονα περιεκτικές.¹⁰ Δε χρησιμοποιούνται λέξεις ή φράσεις άγνωστες για τον κόσμο των παιδιών και ούτε ο λόγος τους εμπλουτίζεται με περιττά στοιχεία.¹¹ Αλλά πρόκειται για λέξεις με λογοτεχνική και συγκινησιακή σημασία γι' αυτά.¹² Τέτοιου είδους στοιχεία είναι προσιτά για την ηλικία των παιδιών και τα διευκολύνουν να εκφραστούν ή να μάθουν να εκφράζονται καλύτερα. Αντίθετα, μια γλώσσα στρυφνή, δύσκαμπτη, πολύπλοκη και δίχως λυρισμό¹³, η οποία καταλαμβάνει ένα τεράστιο κείμενο σ' έκταση, δεν προσελκύει, ιδιαίτερα, τα παιδιά να βελτιώσουν το λόγο τους.¹⁴

Η ώρα της αφήγησης του μύθου είναι η πιο αγαπητή για τα παιδιά και την αναμένουν με ανυπομονησία. Ο εκπαιδευτικός αντικαθιστά το λαϊκό αφηγητή και αναλαμβάνει την ευθύνη της αφήγησης.¹⁵ Σ' αυτό το σημείο καθοριστικό ρόλο παίζει η γλώσσα και η συμπεριφορά του. Τα παιδιά τον παρακολουθούν μ' ενδιαφέρον και προσοχή. Ο ίδιος αποτελεί, πλέον, ένα γλωσσικό υπόδειγμα για τους μικρούς μαθητές και γι' αυτό το λόγο είναι η ευθύνη του μεγάλη. Το παιδί αρχίζει να μιμείται τη γλώσσα του και ταυτόχρονα τη λογοτεχνική γλώσσα του μύθου, που είναι καθαρή και εύηχη.¹⁶ Πρέπει να σέβεται τη νεοελληνική γλώσσα και ν' αποφεύγει τα διαλεκτικά ιδιώματα, γιατί ό,τι λέει-αφηγείται, αποτυπώνεται αυτόματα απ' αυτό. Έτσι, ανεβάζει τη γλώσσα του παιδιού στο επίπεδο της σωστής μορφής, που της αξίζει.¹⁷

Τα παιδιά, αμέσως, μετά το τέλος της αφήγησης προθυμοποιούνται να την επαναλάβουν με δικά τους λόγια. Και αυτό, καθώς τέτοιες ιστοριούλες αγγίζουν την ψυχοπνευματική και συναισθηματική κατάσταση τους, νοιώθουν, ότι απευθύνονται σ' αυτούς. Επηρεασμένοι από τα χαρούμενα ή λυπηρά γεγονότα, που συνέβησαν, αισθάνονται την ανάγκη να τα επαναδιηγηθούν, να εκφραστούν, όπως μπορούν. Και μ' αυτό τον τρόπο μέσα από την αναδιήγηση αντλούν πολλά στοιχεία-λέξεις απ' ότι άκουσαν, ακόμα και φράσεις που ευνοούν τη βελτίωση της γλωσσικής τους καλλιέργειας.¹⁸

Ύστερα από μια τέτοια δραστηριότητα το παιδί -εξαιτίας της φύσης του και της έλλειψης γνώσεών του- κάνει ερωτήσεις πάνω στο περιεχόμενο του μύθου. Εκφράζει τις απορίες του, τον ενθουσιασμό του ή τη λύπη του για τον ήρωα και, γενικά, το διακατέχει ένας αυθορμητισμός.¹⁹ Αλλά και ο δάσκαλος μέσα από σχετικές ερωτήσεις τα παρακινεί να μιλήσουν²⁰, να εκφράσουν τη γνώμη τους και ακολουθεί έτσι, μια συζήτηση.²¹ Πέρα από την ανάπτυξη της αφηγηματικής ικανότητας και του γλωσσικού αυθορμητισμού του,²² ο παιδαγωγός ξυπνά το ζωντανό και φυσικό διάλογο μεταξύ τους.²³ Τη θαυμάσια αυτή μορφή του λόγου, που όχι μόνο συμβάλλει στη γλωσσική ευχέρεια του παιδιού, αλλά και των μεγάλων ανθρώπων.²⁴

Επιπλέον, το λεξιλόγιο του παιδιού αλλάζει. Μέσα από το μύθο, ως ένα είδος της λογοτεχνίας, που αντιπροσωπεύει, μεταδίδονται καινούριες λέξεις στα παιδιά και εμπλουτίζονται οι ιδέες τους. Ίσως, κατά ένα τρόπο «μαγικό» να επιλύονται προβλήματα και δυσκολίες σχετικά με τη σύνταξη και τη δομή της γλώσσας του κάθε παιδιού.²⁵ Πάντως, ο δάσκαλος χρήσιμο είναι να τα ενθαρρύνει να επαναλαμβάνουν λέξεις, προτάσεις, που σιγά-σιγά μπορεί και με την επανάληψη να τις αφομοιώσουν.²⁶ Και βέβαια, κάθε καινούρια λέξη που ακούει, είναι μια ανακάλυψη γι' αυτό και έτσι, πρέπει οι λέξεις να διατυπώνονται καθαρά και ολοκληρωμένα από το δάσκαλο.²⁷

Η μυθική διήγηση ως περιεχόμενο ευχαριστεί και διασκεδάζει όλες τις ηλικίες των ανθρώπων, τόσο τους μαθητές της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης, όσο και της δευτεροβάθμιας,²⁸ διότι το γέλιο και η ψυχαγωγία είναι από τις βασικές ανάγκες του παιδιού, όπως η τροφή, ο ύπνος και το παιχνίδι.²⁹ Η χαρά και η ευχαρίστηση της ακρόασης προκαλεί αντίστοιχα τη χαρά της ομιλίας και της γλώσσας.³⁰ Μέσα από τη διήγηση ο ένας σκοπός, που προκύπτει είναι η τέρψη, αλλά κυρίως η μόρφωσή του, ως επακόλουθο αυτής της τέρψης που νοιώθει.³¹

Τέλος, μέσα απ' όλες τις δραστηριότητες αξιοποίησης των μύθων στο σχολείο καλλιεργείται ο λόγος των παιδιών. Το παίξιμο του μύθου, η δραματοποίηση του είναι μια αξιόλογη ευκαιρία για συμβολική, δημιουργική, αλλά και γλωσσική έκφραση.³² Εξίσου και το κουκλοθέατρο, η σύνθεση ποιημάτων ή η ανατροπή της εξέλιξης του μύθου δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να παράγουν φυσικά, αβίαστα, αλλά και ευχάριστα λόγο, πράγμα που δείχνει, ότι ο νους τους οξύνεται.³³ Μ' άλλα λόγια μέσα από αυθόρμητες -και ψυχαγωγικού χαρακτήρα- ενέργειες το παιδί βρίσκει διέξοδο στην έκφρασή του και βιώνει τη χαρά της προσωπικής δημιουργίας.³⁴

Τελικά, δεν υπάρχει πιο κατάλληλο έναυσμα από ένα παραμύθι ή ένα μύθο, που θα βοηθήσει το παιδί, ώστε ν' αρχίσει να εκφράζεται. Ο μύθος είναι ένα άριστο μέσο για την καλλιέργεια της γλωσσικής ικανότητάς του, αλλά και για την εξάσκηση του στην ακρόαση και την ομιλία.³⁵ Αυτό δε σημαίνει, φυσικά, ότι το παιδί θα μάθει αποκλειστικά τη γλώσσα από τα βιβλία. Θα τη μάθει σε οτιδήποτε έχει πιο σπουδαίο από τους ανθρώπους του

περιβάλλοντός του και πάνω εκεί, θα οικοδομηθεί ο γλωσσικός του πλούτος κατά κύριο λόγο. Απλά, το βιβλίο και, ιδιαίτερα, το καλογραμμένο, ακόμα και με μύθους, θα το βοηθήσει, αποτελεσματικά, να τελειοποιήσει το γλωσσικό του όργανο. Αρκεί το βιβλίο να είναι γραμμένο στη ζωντανή μητρική και ανεξάντλητη γλώσσα του.³⁶

Παραπομπές

1. «Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο», βιβλίο νηπιαγωγού, εκδ. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα 1991, σελ. 182
2. Κουτσουβάνου Ευγενία και ομάδα εργασίας στο νηπιαγωγείο, Έκδοση ΣΤ', εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1998, σελ. 92
3. «Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο», ο.π.σελ. 182
4. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλώσσα και λογοτεχνία στην εκπαίδευση», Πανεπιστημιακές σημειώσεις II, Βόλος 1999, σελ 104-105.
5. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π., σελ 103
6. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π., σελ 104
7. Αίθουσα Γαλλικού Ινστιτούτου Αθηνών, «Το γλωσσικό μάθημα στην πρωτοβάθμια και δευτεροβάθμια εκπαίδευση, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1992, σελ 50
8. Μουρούτη - Γκενάκου Ζωή, «Η Ελληνική γλώσσα και το μικρό παιδί», Αθήνα 1995. σελ 10
9. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος , «Η Ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά την μεταπολεμική περίοδο (1945-1958)» εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1991, σελ.90
10. Χωρεάνθη Ελένη «Η διαχρονική λειτουργία των Αισώπειων μύθων», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ 36
11. Σακελλαρίου Χάρης,«Το παραμύθι χτες και σήμερα – Η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ 33-34
12. Νάκου Ηλ. Αρετή, «Το παραμύθι στην προσχολική ηλικία και επιλογή 50 παραμυθιών», Ιωάννινα, σελ. 19
13. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998, σελ 58
14. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Δελώνης Αντώνης, «Παιδική λογοτεχνία και σχολείο», », εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1984, σελ 49
15. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998, σελ 50
16. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ 45-46
17. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ 48-49
18. Μαντάς Γ. Κωνσταντίνος, «Το παραμύθι – η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του», Πάτρα 1972, σελ. 50
19. Μαντάς Γ. Κωνσταντίνος, ο.π. σελ. 50
20. Μουρούτη-Γκενάκου Ζωή, ο.π. σελ 8

21. *Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, «Ο παππούς αφηγητής και το νηπιαγωγείο. Πλανητική σκέψη και (ή) τοπικός πολιτισμός», Πρακτικά Ημερίδας «Το παραμύθι και η εκπαίδευση», Φλώρινα 1994, σελ. 137*
22. *Κουτσουβάνου Ευγενία και ομάδα εργασίας, ο.π. σελ. 109*
23. *Μουρούτη-Γκενάκου Ζωή, ο.π. σελ 16*
24. *Μαντάς Γ. Κωνσταντίνος, ο.π. σελ. 50*
25. *Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλώσσα και λογοτεχνία στην εκπαίδευση», Πανεπιστημιακές σημειώσεις ΙΙ, Βόλος 1999, σελ 116*
26. *Μουρούτη-Γκενάκου Ζωή, ο.π. σελ 16*
27. *Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Παιδική λογοτεχνία και σχολείο», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1984, σελ 39*
28. *Νάκου Ηλ. Αρετή, ο.π. σελ. 16*
29. *Νάκου Ηλ. Αρετή, ο.π. σελ. 25*
30. *Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998, σελ 180*
31. *Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος, ο.π. σελ. 137*
32. *Μιχαλοπούλου-Δημάκη Ελένη, «Μορφές δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου», Αθήνα 1986, σελ. 151*
33. *Μουρούτη-Γκενάκου Ζωή, ο.π. σελ 16*
34. *Σέξτου Περσεφόνη, «Δραματοποίηση», εκδ Καστανιώτη, Αθήνα 1998, σελ. 34*
35. *Σπυροπούλου Ζωή, «Μύθοι περί ζώων», Έκδοση Β', εκδ Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1988, σελ. 11*
36. *Βουγιούκας Αριστείδης, «Άρθρα και Μελετήματα», Αθήνα 1980, σελ. 274*

2. Το γνωστικό επίπεδο του παιδιού

Αναμφισβήτητα, όπως κάθε καλό λογοτεχνικό βιβλίο διδάσκει με τον τρόπο του και προσφέρει γνώσεις, έτσι κι ένας μύθος μεταδίδει ποικίλες γνώσεις στους αναγνώστες του και, κυρίως, στα μικρά παιδιά.¹ Το σχολείο, αποσκοπώντας κατά ένα μεγάλο μέρος στην απόκτηση γνώσεων, έδινε και συνεχίζει να δίνει σημασία στην επανάληψή τους ως βασικό τρόπο μάθησης. Η επανάληψη ως έννοια, πάντα, χρησιμεύει για την ανακεφαλαίωση μιας διδακτικής ενότητας, για τη σύνδεση παλιάς και νέας γνώσης, αλλά και για την ενεργοποίηση των παιδιών σε ασκήσεις ανασύνθεσης ή επίλυσης καταστάσεων, που παρουσιάζονται.²

Αν, λοιπόν, ληφθεί υπόψη το παιδί ως νόμιμος σημερινός αναγνώστης των μύθων, τότε σίγουρα τονίζεται η σημασία της επανάληψης στην ανθρώπινη ύπαρξη. Χάρη σ' αυτήν καλλιεργούνται οι ικανότητες και οι δεξιότητες και όση σημασία έχει η επανάληψη για τη δράση, έχει και για τη γνώση. Γενικά, κάθε νέα γνώση είναι μία επανάληψη της γνώσης και αυτό αποδεικνύεται έμπρακτα από τη χαρά του παιδιού, όταν αναγνωρίζει κάτι που έχει ξαναδεί ή έχει ξανακούσει.³ Αυτή η μέθοδος της επανάληψης, που εφαρμόζει ο δάσκαλος, συνιστά μια τεχνική, που βασίζεται στη γνώση της ψυχολογίας του παιδιού προσχολικής και σχολικής ηλικίας, μια γνώση, που προέρχεται από προσωπική εμπειρία και παρατήρηση και όχι από επιστημονικές μετρήσεις.⁴

Ο μύθος καταφέρνει να δώσει στα παιδιά κάθε εγκυκλοπαιδική γνώση για τον άγνωστο φανταστικό κόσμο της μυθολογίας, αλλά και για τον κόσμο των ζώων.⁵ Πρώτα-πρώτα, τα εισάγει στα στοιχεία του πνευματικού πολιτισμού και των παραδόσεων με ελεύθερο και φυσικό τρόπο, ώστε να κατανοήσουν ιστορικά γεγονότα. Κι έπειτα, ο μύθος ως είδος της λογοτεχνίας, που τα εισάγει στον πνευματικό κόσμο, τα φέρνει σ' επαφή ταυτόχρονα και με την πνευματική τους κατάσταση. Αυτή η επαφή του με το μύθο ενισχύει τη σκέψη του και συμπληρώνει τη γνώση του με οικείες εικόνες του.⁶ Γνωρίζει, βέβαια, τους θεούς και τις θεότητες, τους άρχοντες⁷, αλλά και αποκτά ζωολογικές, βοτανικές, φυσικές και γεωγραφικές γνώσεις.⁸ Διερευνά το φυσικό περιβάλλον με άμεσο τρόπο, τα χαρακτηριστικά των ζώων, των φυτών και των γεωφυσικών στοιχείων⁹, αποκτώντας μια πλήρη αντίληψη του ζωικού και φυτικού κόσμου.¹⁰ Και ακόμα, μαθαίνει για τις σχέσεις των ζώων μεταξύ τους, των ανθρώπων και τι προκύπτει από τη συνύπαρξή και των δύο.¹¹

Κοινή διαπίστωση είναι, ότι ο μύθος -σ' όλες τις διαστάσεις του- έχει τεράστια μορφωτική αξία, γιατί το περιεχόμενό του με βάση την ποικιλομορφία του φέρνει το παιδί σ' επαφή μ' όλες τις περιοχές της γνώσης, δημιουργώντας πολύ δυνατούς δεσμούς.¹² Τόσο δυνατούς, που συμβάλει στη δημιουργία σταθερών σχέσεων ανάμεσα στα παιδιά και στο φυσικό τους περιβάλλον¹³, που να μην αποσπάται η προσοχή και το ενδιαφέρον τους εύκολα απ' αυτές.¹⁴

Ο μύθος (αλλά εξίσου και το παραμύθι) λειτουργεί σαν ένα μαγικός καθρέφτης, που μέσα του τα παιδιά βλέπουν, ότι η ζωή δεν είναι απαλλαγμένη συγκρούσεων¹⁵ και τα συναισθήματα, που υπάρχουν στους ανθρώπους κυμαίνονται από καλοσύνη, δικαιοσύνη και τιμιότητα, μέχρι ατιμία, ψέμα και αδικία.¹⁶ Ο μύθος αγγίζει προβλήματα και καταστάσεις της οικογενειακής ζωής όλων των ανθρώπων. Και παράλληλα, εφαρμόζει έμμεσα τρόπους εξομάλυνσης αυτών των οικογενειακών συγκρούσεων και, γενικά, ολόκληρης της καθημερινής ζωής.¹⁷ Δίνει σ' όλο της το μεγαλείο την πορεία της ανθρωπότητας,¹⁸ αφού διαπραγματεύεται θεμελιώδη διαχρονικά προβλήματα που αφορούν μικρούς και μεγάλους.¹⁹ Το παιδί, λοιπόν, γνωρίζει για όλα όσα ή τα περισσότερα λαμβάνουν χώρα στην πραγματικότητα μέσα από αυτό το λογοτεχνικό είδος.

Τα συγκρουσιακά προβλήματα, οι ηθικές «αταξίες», τα κοινωνικά θέματα, όλα δείχνουν στους μύθους, ότι τα περιμένει η λύση τους.²⁰ Δίνουν άνετα την ελπίδα, ότι μπορούν να βρουν μια διέξοδο στις δύσκολες καταστάσεις και μία λύση στις συγκρούσεις.²¹ Αρκεί, βέβαια, ο ήρωας ν' αγωνίζεται και να θυσιάζεται με γενναιότητα²² για το σκληρό στίβο της ζωής μ' εφόδια την ψυχική ευαισθησία, την ανθρωπιά, την αλληλεγγύη και την κατανόηση προς το συνάνθρωπο.²³ Μ' αυτό τον τρόπο όλα όσα συμβαίνουν εκεί, συμβαίνουν και στο παιδί, όσο μεγαλώνει και επιχειρεί να βρει το δρόμο του. Προετοιμάζουν μ' άλλα λόγια την είσοδο του παιδιού στον κόσμο, γνωστοποιώντας του ποικίλες καταστάσεις και επιλύσεις τους.²⁴

Επόμενο είναι με βάση όλα τα παραπάνω να πλαταίνει ο κύκλος των παραστάσεων και ν' αποκτά πλούσιες εμπειρίες, αφού ζει έμμεσα τα βιώματα των ηρώων.²⁵ Όλα αυτά το βοηθούν, αλλά και θα το βοηθήσουν να υπερνικήσει τις δυσκολίες στη ζωή του και ν' απαλλαγεί απ' αυτές αντιδρώντας²⁶ έτσι, όπως ο μύθος του μετέφερε το μήνυμα μ' έμμεσο, αλλά αποτελεσματικό τρόπο.²⁷

Αυτή η πολύπλευρη εικόνα της ζωής, που δίνει η λογοτεχνία ή εδώ η τέχνη του μύθου, μέσα από ρεαλιστικές ή φανταστικές καταστάσεις, όπου πρωταγωνιστούν ήρωες αποτελεί στην ουσία μια καθολική γνώση ζωής.²⁸ Αν και περιγράφονται με φανταστική και συμβολική μορφή τα στάδια ανάπτυξης σε μια οντότητα ξεχωριστή, έτσι, φτάνει κανείς στην ολοκλήρωση της προσωπικότητάς του, θέμα ζωτικής σημασίας για τον καθένα από τώρα και για πάντα.²⁹ Μία τέτοια αντίθεση πραγματικού και φανταστικού ωφελεί το παιδί, γιατί του επιτρέπει να παρατηρήσει το γεγονός στο μύθο και να γνωρίσει την πραγματικότητα.³⁰

Τέλος, τα παιδιά ενδιαφέρονται αρκετά για τα ζώα σ' αυτή την ηλικία και προτιμούν βιβλία που να τα περιέχουν.³¹ Και ίσως, να εκπέμπουν οι μύθοι μία δόση γέλιου, που, όμως, στη σωστή δόση του βοηθάει τα παιδιά.³² Διότι, έτσι αποκτούν γνώσεις μ' ευχάριστο και παιγνιώδη τρόπο³³, χωρίς να

λαμβάνεται αυτή η γνώση ως ένα είδος, αλλά σαν μία διδασκαλία που προκαλεί ηδονή, ευχαρίστηση και περιέργεια.³⁴

Όπως και στη γλώσσα, έτσι κι εδώ οι τόσες εμπειρίες και τα τόσα βιώματα της ζωής δεν είναι δυνατόν ν' αντικαταστήσουν -σε θέμα γνώσης- ολόκληρους τόμους της λογοτεχνίας. Μία ζωή γεμάτη εμπειρίες και βιώματα είναι η βάση της προσωπικής δημιουργίας. Ο καθένας «αντλεί» απ' αυτήν ό,τι μπορεί. Πολλοί είναι αυτοί, που παρασύρονται και δεν εκμεταλλεύονται τις ευκαιρίες που παρέχει.. Άρα, οι γνώσεις προσφέρονται απλόχερα μέσα από τις ποικίλες εμφανίσεις της. Απλά, οι μύθοι συντελούν στο να καταλάβουμε καλύτερα τη ζωή και να τη ζήσουμε πιο όμορφα.³⁵

Παραπομπές

1. Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου Λότη, «Η παιδική λογοτεχνία στην εποχή μας», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1990, σελ. 97
2. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, «Η τέχνη της αφήγησης» εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997, σελ. 208
3. Επιθεώρηση Παιδικής λογοτεχνίας, «Το παραμύθι και οι παραμυθάδες» (αφιέρωμα), Τόμος 3^{ος}, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ. 22
4. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 210
5. Λουκάτος Σ. Δημήτριος «Εισαγωγή στην Ελληνική λαογραφία», Έκδοση Γ΄ εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985, σελ. 147-148
6. Μαντάς Γ. Κωνσταντίνος, «Το παραμύθι – η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του», Πάτρα 1972, σελ. 48
7. Μαντάς Γ. Κωνσταντίνος, ο.π., σελ. 64
8. Μαντάς Γ. Κωνσταντίνος, ο.π., σελ. 59
9. «Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο», βιβλίο νηπιαγωγού, εκδ. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα 1991, σελ. 211
10. Παπάς Ε. Αθανάσιος «Διδακτική μεθοδολογία και προσχολική πρακτική», εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1990, σελ. 48
11. Μαντάς Γ. Κωνσταντίνος, ο.π., σελ. 64
12. Σπυροπούλου Ζωή, «Μύθοι περί ζώων», Έκδοση Β΄, εκδ Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1988, σελ. 13
13. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού», Έκδοση Β΄, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ. 89
14. Σπυροπούλου Ζωή, ο.π. σελ. 13
15. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ. Γ. (εισαγωγή), «Από το παραμύθι στα κόμικς», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1996, σελ. 374
16. Νάκου Ηλ. Αρετή, «Το παραμύθι στην προσχολική ηλικία και επιλογή 50 παραμυθιών», Ιωάννινα, σελ. 17
17. Σακελλαρίου Χάρης, «Το παραμύθι χτες και σήμερα – Η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ 25
18. Νάκου Ηλ. Αρετή, ο.π. σελ. 17
19. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 125
20. Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ. Γ. (εισαγωγή), ο.π. σελ. 381

21. *Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ. Γ. (εισαγωγή), ο.π. σελ. 374*
22. *Μερακλής Μ. Γ. «Το λαϊκό παραμύθι – κείμενα παραμυθολογίας», εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1999, σελ 193*
23. *Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλώσσα και λογοτεχνία στην εκπαίδευση», Πανεπιστημιακές σημειώσεις ΙΙ, Βόλος 1999, σελ. 105*
24. *Αυδίκος Γρ. Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ. Γ. (εισαγωγή), ο.π. σελ. 374*
25. *Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Δελώνης Αντώνης, «Παιδική λογοτεχνία και σχολείο», », εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1984, σελ 38*
26. *Μερακλής Μ. Γ. ο.π. σελ 198*
27. *Καπλάνογλου Μαριάνθη, «Ελληνική λαϊκή παράδοση» εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1998, σελ 93*
28. *Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ 106*
29. *Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ 29*
30. *Σπυροπούλου Ζωή, ο.π. σελ. 11*
31. *Μαντάς Γ. Κωνσταντίνος, ο.π. σελ. 69*
32. *Πέτροβιτς – Ανδρουτσοπούλου Λότη, ο.π. σελ. 103*
33. *Νάκου Ηλ. Αρετή, ο.π. σελ. 15*
34. *Καπλάνογλου Μαριάνθη ο.π. σελ.77*

35. *Βουγιούκας Αριστείδης, «Άρθρα και Μελετήματα», Αθήνα 1980, σελ. 272-273*

3. Την ηθική συνείδηση του παιδιού

Ανάμεσα σ' όλες τις λειτουργίες, που υπηρετούν οι μύθοι, κατατάσσεται και αυτή με το ηθικό περιεχόμενο. Η ηθική αγωγή αποτελεί μία συνεχή ευαισθητοποίηση, που βοηθάει το παιδί να φτάσει στα επιθυμητά επίπεδα ηθικής τελειότητας του εαυτού του, καθώς και μέσα στο κοινωνικό σύνολο.¹ Ειδικά, η Έλλη Αλεξίου πιστεύει, ότι είναι πολύ χρήσιμο τα παιδιά από τη μικρή ηλικία ν' απολαμβάνουν τ' απαραίτητα μορφωτικά στοιχεία, που παρέχουν οι μύθοι, γιατί εισχωρούν, ταυτόχρονα, μέσα τους και τα πρώτα ηθικά σπέρματα.² Επωμίζονται αξιόλογες αρχές και πλούσια μηνύματα με ανθρωποπλαστικό χαρακτήρα.³

Η τελευταία πρόταση των μύθων είναι γνωστό, ότι αποτελεί το λεγόμενο επιμύθιο, όπου εκεί συγκεντρώνεται όλη η ουσία της ιστορίας με σκοπό να επιδράσει φρονηματιστικά στα παιδιά.⁴ Η ουσία αυτή δεν προβάλλεται σαν σχολαστική ηθικολογία, αλλά με πρακτικό τρόπο μέσα από την ιδέα της ευχάριστης διήγησης του μύθου,⁵ λογοτεχνικά δοσμένη, ώστε να μην αποβλέπει στην ξερή διδαχή.⁶ Καταφέρνει να περνά ηθικά μηνύματα στα παιδιά με τρόπο φυσικό και αβίαστο, που να συμφωνεί με τη δεκτικότητα της ψυχής τους. Τα εισάγει σε ηθικές αλήθειες έμμεσα, εμπλουτίζοντας, όμως, υπεύθυνα τη συνείδησή τους.⁷

Την παραπάνω θέση ενισχύει ο Σίλλερ υποστηρίζοντας την υπεροχή των μύθων: «Βρήκε πολλές βαθιές έννοιες μέσα στα παραμύθια και στους μύθους, που άκουσε όταν ήταν παιδί, παρά στις αλήθειες, που του διδάσκει η ζωή». Και από την άλλη πλευρά ο Bettelheim θεωρεί, ότι αυτά τα λογοτεχνικά είδη είναι το πρώτο και το τελευταίο πράγμα, που βοηθάει το παιδί να καταλάβει, πριν φτάσει στην πνευματική του ωριμότητα.⁸

Οι μύθοι, λοιπόν, εκφράζουν την ηθική τάξη του κόσμου απλά και μεθοδικά και εισάγουν το παιδί στις ηθικές αλήθειες και αξίες. Εκεί, κυριαρχεί η υποχώρηση των σκοτεινών δυνάμεων και, γενικώς, του κακού και ο θρίαμβος του καλού. Οι κακοί τιμωρούνται και οι καλοί αμείβονται. Έτσι, ακριβώς, και το παιδί διαισθάνεται την αδικία, που υπάρχει, τάσσεται υπέρ του καλού και προσπαθεί να το υιοθετήσει, απορρίπτει το κακό καταδικάζοντάς το έντονα.⁹ Εύλογα, η ηθική του συνείδηση διαμορφώνεται όχι μέσα από ξερές ηθικές εντολές, προσταγές και απαγορεύσεις, αλλά μέσω αυτού του δυνατού συνδυασμού: Διασυρμός του κακού – έπαινος του καλού. Αυτός ο τρόπος κρίνεται, πιθανότατα, ο καταλληλότερος για τη δημιουργία ηθικής σκέψης, εξαιτίας της ανώριμης ηλικίας του, που δεν του επιτρέπει ν' αντιλαμβάνεται τα ηθικά κίνητρα μέσα στη ζωή.¹⁰ Και μ' αυτό τον τρόπο παίρνει μορφή ο πρώτος ηθικός κώδικας του μικρού παιδιού.¹¹

Πέρα από την έννοια του καλού και του κακού, που αντιπροσωπεύουν μία αξιόλογη αρχή για όλα τα παιδιά, προτάσσονται στους μύθους και άλλες αρχές και αξίες. Τέτοιες είναι η ειλικρίνεια, η φιλία, η δικαιοσύνη, η

εγκράτεια, η αγάπη για το συνάνθρωπο, η εκτίμηση και τόσες άλλες,¹² σε αντιδιαστολή μ' αυτές, που προειδοποιούν το παιδί να τις προσέξει, όπως το ψέμα, η απληστία, η κολακεία, η υπεροψία, η υποκρισία, η πονηριά και ο ατομικισμός. Οι πρώτες υπαγορεύουν το σωστό και εκτιμούνται από τα παιδιά, τα οποία προσπαθούν να τις υιοθετούν, ενώ οι δεύτερες απορρίπτονται απ' αυτά έντονα.¹³ Ωστόσο, επικρατούν και βαθύτερες αξίες, που έχουν σχέση με την οικογένεια, την κοινωνία, τη φύση και το σεβασμό της, καθώς και την εργασία. Συνεπώς ο -παιδαγωγικά- κατάλληλος μύθος φέρνει το παιδί σ' επαφή με τις βασικές αρχές του ηθικού κώδικα των ανθρώπων.¹⁴

Επιπλέον, οι άνθρωποι δίνουν μεγάλη σημασία στο χαρακτήρα του ατόμου-του παιδιού και ο οποίος δεν είναι έμφυτος. Ο ηθικός σκοπός του μύθου πετυχαίνει να τον διαμορφώσει μέσα από τη μίμηση-τον παραδειγματισμό που ασκεί.¹⁵ Του αναπτύσσει την ευθύνη και την υπευθυνότητα,¹⁶ του δημιουργεί εσωτερική ασφάλεια και ισορροπία και του μαθαίνει την έννοια της αυτογνωσίας, αλλά και του κόσμου του.¹⁷ Όλα αυτά συμβάλλουν στη διαμόρφωση του χαρακτήρα του και βοηθούν το νεαρό άτομο να γίνει μία ολοκληρωμένη προσωπικότητα.¹⁸ Άμεσο αποτέλεσμα αυτής της ανάπτυξης του χαρακτήρα μέσω των μύθων είναι και η σωστή στάση και συμπεριφορά του απέναντι στους άλλους ανθρώπους, μ' άλλα λόγια τις διαπροσωπικές σχέσεις, που προκύπτουν.¹⁹

Ανακεφαλαιώνοντας, η ηθική αγωγή στο σχολείο δε θα πρέπει να επιδιώκεται με ξερές νουθεσίες και στείρες παραινήσεις.²⁰ Οπωσδήποτε, οι μύθοι συντελούν στην ηθικοποίηση του παιδιού, αφού αποτελεί έναν από τους βασικούς στόχους της παιδείας. Με τη διαφορά, ότι το επιτυγχάνουν αυτό αποτελεσματικά, όταν ο φρονηματισμός τους προβάλλεται έμμεσα, μέσα από τα παραδείγματα-παθήματα των ηρώων και δεν καταντούν ένα ανούσιο κήρυγμα ηθικής. Όταν πρόκειται για πραγματικές καταστάσεις, όπως και στη ζωή και μεταξύ της μάχης ενστίκτου-ηθικής επιταγής, προβάλλεται η αρετή σαν προσωπική κατάκτηση.²¹

Παραπομπές

1. Παπάς Ε. Αθανάσιος, «Διδακτική μεθοδολογία και προσχολική πρακτική», εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1990, σελ. 115
2. Παπάς Ε. Αθανάσιος, ο.π. σελ. 56
3. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Δελώνης Αντώνης, «Παιδική λογοτεχνία και σχολείο», », εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1984, σελ 17
4. Αυδίκος Ευάγγελος, «Το λαϊκό παραμύθι- Θεωρητικές προσεγγίσεις», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1994, σελ. 80
5. Παπάς Ε. Αθανάσιος, ο.π. σελ. 124
6. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, «Η τέχνη της αφήγησης», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997, σελ. 125
7. Μαντάς Γ. Κων/νος, «Το παραμύθι-η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του», Πάτρα 1972, σελ. 39
8. Σακελλαρίου Χάρης, «Το παραμύθι χτες και σήμερα – η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ. 118
9. Σπυροπούλου Ζωή, «Μύθοι περί Ζώων», Β' έκδοση, εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1988, σελ. 11
10. Μαντάς Γ. Κων/νος, ο.π. σελ. 39-40
11. Αυδίκος Ευάγγελος, «Ο παππούς-αφηγητής και το νηπιαγωγείο. Πλανητική σκέψη και (ή) τοπικός πολιτισμός», Πρακτικά ημερίδας «Το παραμύθι και η εκπαίδευση», Φλώρινα 1994, σελ. 133
12. «Αισώπου μύθοι», εκδ. Γιάννης Ρέκος & Σία Ο.Ε., Αθήνα 1989, σελ. 5
13. Σπυροπούλου Ζωή, ο.π. σελ. 13
14. Κουτσουβάνου Ευγενία και ομάδα εργασίας, «Μορφές και τρόποι εργασίας στο νηπιαγωγείο», Έκδοση ΣΤ', εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1998, σελ. 92
15. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, ο.π. σελ. 202
16. Παππάς Ε. Αθανάσιος, ο.π. σελ. 124
17. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος- Δελώνης Αντώνης, ο.π. σελ. 38
18. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 103
19. Παππάς Ε. Αθανάσιος, ο.π. σελ. 48
20. «Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο», βιβλίο νηπιαγωγού, εκδ. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών βιβλίων, Αθήνα 1991, σελ.85
21. Βουγιούκας Αριστείδης, «Άρθρα και μελετήματα», Αθήνα 1980, σελ. 277

4. Τις ευαισθησίες και τα συναισθήματα του παιδιού

Η τέχνη είναι εκείνο το πολύτιμο στοιχείο, που υπάρχει σε κάθε ανθρώπινη ψυχή, με τη διαφορά, ότι εκφράζεται με διάφορους τρόπους, ανάλογα με την ικανότητα και την καλλιέργεια του καθενός. Ο μύθος αποτελεί μια τέλεια μορφή διδασκαλίας, αλλά και μία αναμφισβήτητη αισθητική αγωγή. Είναι μία πρώτη μύηση στη μεγάλη τέχνη, όπου ο άνθρωπος ενεργοποιεί τον πλούσιο ψυχισμό του, την κρίση του και το συναίσθημά για ν' αντιληφθεί το σκοτεινό νόημα του μύθου.¹ Ιδιαίτερα, το σχολείο βοηθάει το παιδί στην εξοικείωσή του με τον ψυχισμό του-τη συναισθηματική του κατάσταση μέσα από το μύθο και το παραμύθι, ώστε να ευχαριστιέται όχι μόνο από τις «υλικές» χαρές, αλλά και από τέτοιου είδους χαρές.²

Διότι οι υλικές χαρές, η βιοτική φροντίδα των ανθρώπων και η τυποποίηση της ζωής μέσω της τεχνολογίας, έχουν στερήσει, σήμερα, τα μικρά παιδιά από τη γεύση της χαράς. Και αν η χαρά αποτελεί τη βασική τροφή της παιδικής ψυχής, τότε είναι εύλογο, ότι ο μύθος απλόχερα την προσφέρει.³ Όλα τα παιδιά περιμένουν με αγωνία τη διήγηση του μύθου κάθε στιγμή. Μέσα σ' αυτόν ανακαλύπτουν τον ίδιο τους τον εαυτό και μάλιστα τον τρόπο σκέψης τους, τις ανησυχίες τους, τις συναισθηματικές τους καταστάσεις, καθώς και πολλά από τα στοιχεία του εναρμονίζονται με την ψυχοσύνθεση του παιδιού. Και το παιδί κυριεύεται από το συναίσθημα, τα περισσότερα πράγματα τα κατανοεί με βάση αυτό, παρά με τη λογική.⁴

Έτσι, ο μύθος πετυχαίνει να προσεγγίσει αποτελεσματικά τη συναισθηματική του κατάσταση. Η αφήγηση του αναφέρεται σ' αυτά, που κάνει ή παθαίνει ο ήρωας, που επιχειρεί να βελτιώσει την κατάστασή του, είτε πιεζόμενος από μία στέρση στο συναισθηματικό, φυσικό ή υλικό επίπεδο, είτε εξαιτίας της αναστατωμένης του, πλέον, κατάστασης, μετά από μία απρόσμενη εξέλιξη. Γίνεται, δηλαδή, λόγος για μία αντίθεση ανάμεσα στο υποκείμενο και στο αντικείμενο επιθυμίας του. Συνήθως, πάντα, το τέλος είναι ευτυχισμένο, αφού ο ήρωας πετυχαίνει αυτό, που ήθελε. Ζει τις περιπέτειες του μοναχός, χωρίς να γνωρίζει εκ των προτέρων τι θ' ακολουθήσει και, τελικά, κατακτά την ελευθερία, επιστρέφοντας στην -άνευ μαγείας- πραγματικότητα.⁵

Εφόσον το παιδί παρακολουθεί και ζει έντονα όλη αυτή την πλοκή του μύθου μέσα από την αφήγησή του και βάζει τη δική του ψυχή στην ψυχή των διαφόρων ηρώων του, φυσικό είναι να γεύεται πλήθος συναισθημάτων.⁶ Ιδιαίτερα, όταν οι ήρωες είναι τα ζώα, που ως πολύ αγαπημένα πλάσματα των παιδιών, δημιουργούν αυτόματα έναν ασύνειδο μηχανισμό ταυτισμού μαζί τους.⁷ Ο καθηγητής Νουάρος τονίζει, αρκετά, αυτή την τάση των παιδιών να προβάλλουν τη δική του ψυχική ζωή πάνω στα ζώα, εδώ, και να

τα θεωρούν όμοια μ' αυτούς, διαθέτοντας επιθυμίες, σκέψεις, αλλά και αισθήματα.⁸

Αυτή η τάση, λοιπόν, εκφράζεται από τα παιδιά για τους ήρωες, που ζουν την περιπέτεια, την ανεξάρτητη ζωή ή τη γενναιόφρονη στάση.⁹ Γι' αυτούς, που τολμούν, που αγωνίζονται και, τελικά, αμείβονται-νικούν και είναι ευχαριστημένοι και χαρούμενοι απ' αυτό, που πέτυχαν μόνοι τους. Από την άλλη πλευρά, συμπάσχει και μ' αυτούς, που δειλιάζουν, που αγνοούν και δε νικούν εύκολα πάντα, αλλά δοκιμάζουν κινδύνους και εμπόδια. Μ' άλλα λόγια συμμετέχει στη χαρά του ήρωα και στη λύπη του, αγωνιά, όταν αγωνιά αυτός και τον συμπονεί, όταν έχει κοπιάσει πολύ. Τα συναισθήματά του ήρωα, που διακυμαίνονται από χαρά μέχρι πόνο και θλίψη, διαπερνούν με την ίδια σειρά και το παιδί. Όλος αυτός ο συναισθηματικός ρεαλισμός, που προβάλλει ο μύθος, βοηθάει τα παιδιά ν' απελευθερωθούν και να ωριμάσουν.¹⁰

Με τον ίδιο, ακριβώς, τρόπο που, οι ήρωες-τα ζώα με τα οποία ταυτίζονται τα παιδιά, υπερνικούν τις αγωνίες και τους φόβους τους, έτσι και αυτά μαθαίνουν να ξεπερνούν τέτοιου είδους στοιχεία στη ζωή τους, όταν τα αναδιηγούνται ή τα παριστάνουν οι μύθοι.¹¹ Μία έκφραση φόβου στο μύθο, επενεργεί στη δική τους αποδέσμευση φόβου, μία επισήμανση ζήλιας βοηθά στη συνειδητοποίηση της δικής τους ζήλιας, ενώ μία έκφραση οργής οδηγεί σ' ένα ανάλογο ξέσπασμα.. Όλα αυτά τα συναισθήματα ενδυναμώνουν το παιδί ως άτομο.¹²

Παρατηρείται τις περισσότερες φορές, ότι το παιδί ταυτίζεται με τον κεντρικό ήρωα του μύθου. Θεωρεί, ότι είναι ο πιο καλός, ο κοινωνικά και ηθικά αποδεκτός και ευχαριστιέται μ' αυτόν, γιατί οι πράξεις του είναι καλές. Είναι αυτός, ο οποίος νικά και, φυσικά, ο πιο έξυπνος και δυνατός. Επωμίζεται, έντονα, τα συναισθήματά του, του συμπαραστέκεται και προσπαθεί να τα εκδηλώσει, γενικότερα, στη ζωή του, θεωρώντας τα σωστά, εφόσον έχει ταυτιστεί τόσο πολύ μαζί του.¹³ Αυτά διαφοροποιούνται για κάθε φύλο, αφού τα αγόρια αποδίδουν σημασία στην εξυπνάδα, την πονηριά και τον ηρωισμό, ενώ τα κορίτσια στην ειλικρίνεια, την πίστη και την αφοσίωση.¹⁴

Η ποικιλία των συναισθημάτων, που υπάρχουν μέσα στους μύθους το βοηθά να βάλει λίγη τάξη στη σύγχυση όλων αυτών και να καταλάβει, ότι οι λύσεις είναι δυνατές, ακόμα και στις πιο πιεστικές ψυχολογικές καταστάσεις.¹⁵ Βοηθώντας το να λύσει διάφορα προβλήματα του, απελευθερώνει αρνητικά συναισθήματα, που το μπλοκάρουν. Έτσι, μέσα από τους χαρακτήρες των ζώων, τους καλούς και τους κακούς, μέσα από τα ψέματά τους, τις πονηριές τους, τις αρετές τους και τα προτερήματά τους, το παιδί αρχίζει να σκέφτεται και να κρίνει σωστά, αλλά και να προβληματίζεται.¹⁶ Οι διαχρονικές αυτές έννοιες συγκινούν την αδιάφθορη παιδική οντότητα, την ευαισθητοποιούν και την κάνουν πιο αγωνιστική,¹⁷

αποτελούν οι ατομικές ικανότητες και τ' ατομικά μειονεκτήματα, πλέον, αφορμές προβληματισμού, μ' αποτέλεσμα τα παιδιά να γίνονται πιο ευαίσθητα, πιο ανθρώπινα και πιο κοινωνικά.¹⁸ Διότι αφού έχει καλλιεργήσει την ευαισθησία του, καταλαβαίνει καλύτερα τον εαυτό του, αλλά και τους άλλους, «μπαίνει», όσο μπορεί στη δική τους θέση και, σαφώς, τους συμπεριφέρεται αξιοπρεπώς.¹⁹

Όμως, ο μύθος αποτελεί κι ένα είδος αναπλήρωσης συναισθημάτων για το αδύναμο άτομο μπροστά στην παντοδυναμία των στοιχείων της φύσης ή του κατεστημένου, μ' άλλα λόγια των εχθρών. Η τεράστια πίεση, που του ασκούν όλοι αυτοί, αναπληρώνεται ή εξουδετερώνεται από την έννοια της θέλησης, που εκπέμπει η μυθική διήγηση. Κι εδώ, έγκειται η συγκίνηση του μύθου, γιατί τονώνει το αυτοσυναίσθημα, παρηγορεί το παιδί και το γεμίζει με αισιοδοξία. Το αδύναμο και προβληματικό άτομο μετατίθεται για λίγο στη θέση του ήρωα και κατορθώνει, κάπως, να ξεπεράσει αυτή την αδυναμία, αυτό το αίσθημα κατωτερότητας, που τον διακατέχει.²⁰ Η έκβαση αυτή, όχι μόνο τονώνει το συναίσθημά του, αλλά του εδραιώνει και την πεποίθηση, ότι όσες δυσκολίες και αν του προκύψουν, με αγωνιστικότητα, συνέπεια και σκληρότητα θα βγει νικητής. Αρκεί, να σκεφτεί κανείς, πόσοι γνωστοί ήρωες περιφρονημένοι πέτυχαν στη ζωή τους.²¹

Αξίζει, ακόμα, να σημειωθεί, ότι ο μύθος δεν είναι λίγες οι φορές, που ξεσκεπάζει άγνωστες πτυχές της συναισθηματικής κατάστασης του παιδιού, τις οποίες δε συλλαμβάνει το «γυμνό μάτι». Κατορθώνει με τη δεξιότητά του να εκφράσει αλήθειες, συγκινήσεις, αποχρώσεις αισθημάτων, που όταν κι ακόμα το παιδί τις διαισθάνεται, δε μπορεί να τις διατυπώσει και να τις μεταδώσει στους άλλους. Όμως, τα έργα της λογοτεχνίας είναι αναλυτικά ψυχογραφήματα, που τις αναδεικνύουν με μια γλώσσα παραστατική.²² Και μ' αυτό τον τρόπο κρυμμένα συναισθήματα μέσα του, έρχονται στο φως μέσα από την αφήγηση και τη, μετέπειτα, συζήτηση, που ακολουθεί σε σχέση μ' αυτόν.²³

Τέλος, με τις διάφορες σκηνές, που εναλλάσσονται τα γεγονότα, ενισχύεται και αναπτύσσεται, κατά μεγάλο βαθμό, το συναίσθημα του παιδιού.²⁴ Διότι τα περιστατικά του μύθου δεν ακολουθούν μία ευθεία και καθορισμένη πορεία, αλλά όσον αφορά τη συναισθηματική φόρτιση, περιέχουν στιγμές έντασης, που τις διαδέχονται στιγμές πτώσης και χαλάρωσης, στιγμές αγωνίας μαζί με άλλες ανακούφισης και ικανοποίησης, τελικά, για την εκπλήρωση του επιθυμητού. Έτσι, δημιουργείται μία αλυσίδα από αλληπάλληλες εντάσεις και χαλαρώσεις, με τελευταία την αναντικατάστατη έννοια της ανακούφισης.²⁵

Η ανακούφιση είναι η ευτυχής λύση, που, πάντα, προσφέρει στο παιδί, τόσο ο μύθος, όσο και το παραμύθι, αναπτερώνοντας τις ελπίδες του, πως όλα μπορούν ν' αλλάξουν στο μέλλον.²⁶ Πως και τα ίδια τα παιδιά μπορούν να γίνουν πιο δυνατά, να μεγαλώσουν και ν' αποκτήσουν τις δυνάμεις-αρετές

του ήρωα. Τέτοιες, όπως η αισιοδοξία και η ελπίδα, που ενυπάρχουν σ' όλα τα λογοτεχνικά είδη και η επίδραση τους στην ψυχολογία του είναι καταλυτική,²⁷ τη στιγμή, που η σκληρή πραγματικότητα, που μας περιβάλλει με την ηγεμονία της μηχανής τείνει να εξαφανίσει τέτοια στοιχεία.²⁸

Παραπομπές

1. Μαντάς Γ. Κων/νος, «Το παραμύθι-η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του», Πάτρα 1972, σελ. 52-53
2. Μαντάς Γ. Κων/νος, ο.π. σελ. 60
3. Μαντάς Γ. Κων/νος, ο.π. σελ. 51
4. Νάκου Ηλ. Αρετή, «Το παραμύθι στην προσχολική ηλικία και επιλογή 50 παραμυθιών», Ιωάννινα, σελ. 24-25
5. Μιχαλοπούλου Κατερίνα, «Η επίδραση των παραμυθιών στο παιδί της προσχολικής ηλικίας», περ. «Διαδρομές», τ. 46/1997, σελ. 4
6. Μαντάς Γ. Κων/νος, ο.π. σελ. 52
7. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Η Ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά την μεταπολεμική περίοδο (1945-1958)» εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1991, σελ.84
8. Κουλουμπή – Παπαπετροπούλου Κούλα, «Η τέχνη της αφήγησης», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997, σελ. 214
9. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Παιδική λογοτεχνία και σχολείο», », εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1984, σελ 51
10. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλώσσα και λογοτεχνία στην εκπαίδευση», Πανεπιστημιακές σημειώσεις ΙΙ, Βόλος 1999, σελ 105
11. Μερακλής Μ. Γ. «Το λαϊκό παραμύθι – Κείμενα παραμυθολογίας», εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 195
12. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Μύθοι και μυθοποιοί» (αφιέρωμα), Τόμος 2ος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 33-34
13. Γιαννικοπούλου Α. Αγγελική, «Κριτήρια ταύτισης του νηπίου με τους ήρωες της λογοτεχνίας», περ. «Διαδρομές» τ. 37/1995, σελ. 56-57
14. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Το παραμύθι και οι παραμυθάδες στην Ελλάδα» (αφιέρωμα), Τόμος 3ος, εκδ.Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ. 48
15. Μιχαλοπούλου Κατερίνα, ο.π. σελ.4
16. Κουτσοβάνου Ευγενία και ομάδα εργασίας, «Μορφές και τρόποι εργασίας στο νηπιαγωγείο», Έκδοση ΣΤ', εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1998, σελ. 109
17. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ 105
18. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Παιδική λογοτεχνία και σχολείο», », εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1984, σελ 20
19. Βουγιούκας Αριστείδης, «Άρθρα και μελετήματα», Αθήνα 1980, σελ. 272
20. Σακελλαρίου Χάρης, «Το παραμύθι χτες και σήμερα – η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ. 27-28

21. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 87-88
22. Βουγιούκας Αριστείδης, ο.π. σελ. 272
23. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 51
24. Παπάς Ε. Αθανάσιος, «Διδακτική μεθοδολογία και προσχολική πρακτική», εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1990, σελ.48
25. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ.40
26. Σακελλαρίου Χάρης, «Ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας» (ελληνική και παγκόσμια) Έκδοση 7^η, εκδ. Φιλιπότη, Αθήνα 1991, σελ. 255
27. Μιχαλοπούλου Κατερίνα, ο.π. σελ.4
28. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού», Έκδοση Β', εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ. 89

5. Τη συμπεριφορά του παιδιού

Η τέχνη, που μια πτυχή της αποτελούν και οι μύθοι δεν αναπαριστά, απλώς, την καθημερινή ζωή του ανθρώπου, αλλά και τη διαμορφώνει κατά ένα σημαντικό βαθμό.¹ Έτσι, ο -υπό διαμόρφωση- χαρακτήρας της παιδικής οντότητας και η κοινωνική της αγωγή δέχονται την επίδραση των μύθων.² Και, συχνά, οι άνθρωποι και, ιδιαίτερα, τα παιδιά ρυθμίζουν τη συμπεριφορά τους σύμφωνα με κάποιους ήρωες.³

Όπως άλλωστε είναι γνωστό, ο Αίσωπος παρουσιάζει διάφορες ανθρώπινες αρετές, αλλά και αδυναμίες, πάθη μέσα από τις μορφές των ζώων, όπως παρατηρούνται στην κοινωνική ζωή. Τύπους, που φοβούνται, που νοιάζονται μόνο για τον εαυτό τους, πονηρούς, έξυπνους, μοχθηρούς, υποκριτές, αλλά και υπομονετικούς, αθώους, αδύναμους ψυχολογικά, αφελείς, δυνατούς αγωνιστές.⁴ Το παιδί παρατηρεί όλους αυτούς τους χαρακτήρες μέσα από αυτά τα πολύ συγκεκριμένα, επίσης, παραδείγματα. Ταυτίζεται μαζί τους με το δικό του τρόπο. Επιλέγει ιδιότητες τους ή συγκινείται από το χαρακτήρα τους και επιδιώκει να τους μιμηθεί.⁵ Συνεπώς, οι αξίες, που μεταδίδονται μ' αυτό τον τρόπο στις ψυχές των παιδιών επηρεάζουν την κατοπινή συμπεριφορά τους, που σ' αυτό το αρχικό στάδιο της ζωής τους επηρεάζονται σημαντικά απ' αυτούς.⁶ Άλλοτε, επηρεάζουν θετικά τη συμπεριφορά του, αν πρόκειται για αρετές και άλλες φορές, πάλι, αρνητικά, όταν πρόκειται για αδυναμίες ή πάθη. Σημασία έχει, ότι η συμπεριφορά του ακολουθεί –κατά ένα βαθμό- τα χνάρια της συμπεριφοράς του ήρωα.

Μέσα από την οποιαδήποτε τύχη του ήρωα έρχεται σ' επαφή με κινδύνους, προβλήματα, εμπόδια και περιπέτειες.⁷ Γνωρίζει τη διάρκεια μιας ανθρώπινης πορείας μέσα στο χρόνο με τα θετικά και αρνητικά της βήματα.⁸ Οδηγείται στο να ξεπεράσει τις αδυναμίες –τις δυσκολίες του ήρωα, συμπάσχοντας μαζί του. Χαίρεται, στεναχωριέται ή προβληματίζεται μ' όσα του συμβαίνουν. Τελικά, ο ήρωας πετυχαίνει το σκοπό του κι αποκτά ένα αισιόδοξο συναίσθημα.⁹ Αναγνωρίζει τη σοβαρότητα των δυσκολιών του ήρωα και, συγχρόνως, καλλιεργείται η πίστη στον εαυτό του.¹⁰ Παραδειγματίζεται απ' όλα αυτά, που μπορεί να του τύχουν και όσο περνάει ο καιρός, αισθάνεται πιο δυνατό, ώστε να γίνει ανεξάρτητο και να στηριχθεί στον εαυτό του.¹⁰ Παραδειγματίζεται απ' όλα αυτά, που μπορεί να του τύχουν και όσο περνάει ο καιρός, αισθάνεται πιο δυνατό, ώστε να γίνει ανεξάρτητο και να στηριχθεί στον εαυτό του.¹¹ Οπωσδήποτε, μαθαίνει ν' αντιμετωπίζει και να δέχεται τα πάντα, πριν ολοκληρώσει το στόχο, που έχει θέσει, πλέον, στη ζωή του. Και αυτή η συμπεριφορά, που θα έχει αποκομίσει θα συντελέσει, ώστε ν' ανταποκριθεί αναλόγως και στις ανάγκες της κοινωνίας.

Το βασικό ζευγάρι του καλού και του κακού ήρωα ενυπάρχει σε κάθε μύθο ή και παραμύθι. Αντανακλά δύο κλασικούς-καίριους χαρακτήρες αυτών

των ιστοριών. Και συνήθως η, κοινά, αποδεκτή αρχή θέλει τη νίκη του καλού και την ήττα του κακού. Και ο μύθος συμβάλλει στην κατανόηση της σχέσης ανάμεσα στη δίκαιη προσπάθεια και την ανταπόδοση.¹² Όμως, οι θέσεις του μύθου είναι και θέσεις του παιδιού. Μύθος και παιδί είναι με το μέρος του καλού, του αδύνατου, θέλουν να τιμωρείται ο κακός και ν' απονέμεται δικαιοσύνη.¹³ Διότι ο κοινωνικά και ηθικά αποδεκτός χαρακτήρας του ήρωα αποτελεί, συνήθως, αυτό το κριτήριο με το οποίο ταυτίζεται μαζί του.¹⁴ Ταυτίζεται τόσο, που προσπαθεί να μιμηθεί τη συμπεριφορά του, να την κάνει τρόπο ζωής. Και από την άλλη αγανακτεί με τη συμπεριφορά του κακού, την κατακρίνει και απορεί μ' αυτήν. Όπως τονίζει και ο καθηγητής Μιχαηλίδης-Νουάρος, αν υπήρχαν, αντίθετα, παραμύθια-μύθοι, που θα τιμωρούνταν ο καλός και θα νικούσε ο κακός ή αν κατασκεύαζε κανείς τέτοια, σίγουρα, η αντίδραση του παιδικού ακροατηρίου θα ήταν, έντονα, αρνητική.¹⁵

Ωστόσο, στη σημερινή εποχή η συμπεριφορά του παιδιού μπορεί να επηρεάζεται ακούγοντας τέτοιου είδους ιδέες από τους μύθους, χωρίς να είναι αρκετές, ώστε να διατηρηθούν μέσα του για πολύ καιρό. Η εισβολή της τηλεόρασης και, γενικότερα, η εκβιομηχάνιση επέφεραν νέους τύπους συμπεριφοράς,¹⁶ που προσελκύουν περισσότερο το ενδιαφέρον του να τους προσεγγίσει. Τόσο διαφορετικούς τύπους συμπεριφοράς, αλλά και πρότυπα, όπως αναφέρεται παρακάτω, που συμβάλλουν αρνητικά, αλλοιώνοντας τη μετάδοση τέτοιων από τους μύθους.

Παραπομπές

1. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλώσσα και λογοτεχνία στην εκπαίδευση», Πανεπιστημιακές Σημειώσεις II, Βόλος 1999, σελ. 105
2. Μερακλής Μ.Γ. «Το λαϊκό παραμύθι-κείμενα παραμυθολογίας», εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1999, σελ. 193
3. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ. 105
4. Χωρεάνθη Ελένη, «Η διαχρονική λειτουργία των αισώπειων μύθων», περ. «Διαβάζω», τ. 167/1987, σελ. 38
5. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Το παραμύθι και οι παραμυθάδες», (αφιέρωμα), Τόμος 3^{ος}, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ. 51
6. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 48
7. Σακελλαρίου Χάρης, «Το παραμύθι χτες και σήμερα-η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ. 118
8. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Δελώνης Αντώνης, «Παιδική λογοτεχνία και σχολείο», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1984, σελ. 38
9. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 118-119
10. Κουλουμπή Παπαπετροπούλου Κούλα, «Η τέχνη της αφήγησης», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997, σελ. 126-127
11. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 29
12. Αυδίκος Ευάγγελος, «Ο παππούς-αφηγητής και το νηπιαγωγείο. Πλανητική σκέψη και (ή) τοπικός πολιτισμός», Πρακτικά ημερίδας «Το παραμύθι και η εκπαίδευση», Φλώρινα 1994, σελ. 133
13. Νάκου Ηλ. Αρετή, «Το παραμύθι στην προσχολική ηλικία και επιλογή 50 παραμυθιών», Ιωάννινα, σελ. 25
14. Γιαννικοπούλου Αγγελική, «Κριτήρια ταύτισης του νηπίου με τους ήρωες της λογοτεχνίας», περ. «Διαδρομές», τ. 37/1995, σελ. 58
15. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 51-52
16. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 155

6. Τα πρότυπα του παιδιού

Το κάθε παιδί επιλέγει, περισσότερο ή λιγότερο συνειδητά, έναν από τους ήρωες της ιστορίας του μύθου και ταυτίζεται μαζί του.¹ Υπάρχει, δηλαδή, από μέρος του παιδιού μία «ειλικρινής» πίστη σ' αυτούς, συνιστώντας τον ιδιαίτερο ψυχικό κόσμο του.² Συμμετέχει έμμεσα στις καταστάσεις του ήρωα, εμπλουτίζοντας τις γνώσεις του, τροποποιώντας τις απόψεις του και μαθαίνοντας για τις θετικές ή αρνητικές συνέπειες πολλών ενεργειών.³ Το πρόσωπο με το οποίο ταυτίζεται καθορίζει τις επιθυμίες του, η πραγματοποίηση των οποίων συναντά εμπόδια. Δημιουργεί ένα σχέδιο δράσης και συγκεντρώνει τα απαραίτητα μέσα. Οι αντιδράσεις του κυμαίνονται από υψηλών μέχρι χαμηλών τόνων, την ίδια πορεία ακολουθεί και η αγωνία του.⁴ Πάντα, όμως, επέρχεται το ευχάριστο τέλος, που είναι η φυσική κατάληξη των δοκιμασιών και των περιπετειών του ήρωα.⁵

Ο μύθος με μια τέτοια εξέλιξη κεντρίζει το ενδιαφέρον του παιδιού, αποδεικνύοντάς του, ότι όλες οι περιπέτειες έχουν την καλή έκβαση τους, φτάνει να υπάρχει επιμονή, υπομονή και τόλμη.⁶ Ο αγώνας είναι αναπόφευκτος και αποτελεί βασική εσωτερική υπόθεση της ανθρώπινης ύπαρξης. Και σημασία δεν έχει η φυγή απ' αυτόν, αλλά η αντιμετώπισή του με σκοπό τη νίκη.⁷ Πόσοι αδύνατοι, ασήμαντοι και περιφρονημένοι ήρωες πέτυχαν.⁸ Η συμπεριφορά, λοιπόν, όλων αυτών αποτελεί πρότυπο για μίμηση του παιδιού.⁹ Ήρωες, που γοητεύουν με την καταπληκτική δύναμη τους, την εξυπνάδα τους, και την υπομονή τους το προκαλούν να τους μοιάσει. Ν' αποκομίσει τέτοια θετικά στοιχεία, που το βοηθούν στην πρώτη φάση ανάπτυξης της προσωπικότητάς του. Πάντα βέβαια, με γνώμονα την ειλικρίνεια και το συνεχή αγώνα.¹⁰

Συγκεκριμένα, στους μύθους η ταύτιση με τα πρότυπα-ήρωες καθίσταται εύκολη. Διότι οι χαρακτήρες των ζώων είναι στερεοτυπικοί, συμβατικοί, κάτι που συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση του λόγου, δημιουργώντας ένα κοινό κώδικα επικοινωνίας. Η πονηρή αλεπού ή ο κακός λύκος γίνονται εύκολα κατανοητοί ως χαρακτήρες, αφού τα παιδιά γνωρίζουν, εκ των προτέρων, πολλές απ' αυτές τις συμβάσεις, που διέπουν τους μύθους. Συνεπώς, διατυπώνουν κρίσεις για ένα πολύ καλό ή κακό ζώο και κάποιες φορές τα μεγαλύτερα παιδιά αναφέρονται άνετα στο χαρακτήρα τους: έξυπνος, υποκριτής, τεμπέλης. Αναγνωρίζουν τους καλούς ήρωες, που δεν πειράζουν κανένα και τους κακούς, που προκαλούν αναταραχή. Ανάλογα αφομοιώνουν τους πρώτους ως πρότυπα και εκνευρίζονται με τους δεύτερους, που οι πράξεις τους δεν τους αρέσουν.¹¹

Πέρα, όμως, απ' αυτές τις μορφές των ζώων, που απεικονίζουν τύπους ανθρώπων και αναδύονται ως πρότυπα συμπεριφοράς από τα έντεχνα είδη του λόγου,¹² η σημερινή πραγματικότητα τείνει να συγκρούεται μ' όλα αυτά.

Κυριαρχεί μια κρίση, που οι κίνδυνοι βρίσκονται στις συνθήκες της τεχνολογικής εποχής.¹³ Οι ήρωες των μύθων-τα ζώα, όπως και οι ήρωες των παραμυθιών-οι νεράιδες, οι βασιλιάδες αντικαταστάθηκαν από άλλους ήρωες σε σημαντικό βαθμό. Η τηλεόραση και οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές προβάλλουν πολλούς τέτοιους, όπως τα ρομπότ, οι εξωγήινοι, οι άνθρωποι με μια ιδιόμορφη πορεία ζωής, τα κινούμενα σχέδια και τόσα άλλα.¹⁴ Όλα αυτά, δυστυχώς, και μάλιστα ο τρόπος με τον οποίο προβάλλονται, βρίσκουν «καταφύγιο» εύκολα στην ψυχή των παιδιών. Την επηρεάζουν άμεσα, αφού πολλά απ' αυτά τα πρότυπα καθρεφτίζονται πάνω τους. Και σ' αυτό το σημείο, η τηλεόραση είναι ένας εχθρός του βιβλίου, του οποιουδήποτε βιβλίου, μεταδίδοντας τέτοια πρότυπα συμπεριφοράς σε μικρούς και σε μεγάλους.¹⁵

Παραπομπές

1. Γιαννικοπούλου Αγγελική, «Κριτήρια ταύτισης του νηπίου με τους ήρωες της λογοτεχνίας», περ. «Διαδρομές», τ. 37/1995, σελ. 56
2. Κουλουμπή Παπαπετροπούλου Κούλα, «Η τέχνη της αφήγησης», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997, σελ. 199-200
3. Γιαννικοπούλου Αγγελική, ο.π. σελ. 56
4. Αποστολίδου Βενετία-Ελένη Χοντολίδου, «Λογοτεχνία και εκπαίδευση», εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα 1999, σελ. 192
5. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Το παραμύθι και οι παραμυθάδες», (αφιέρωμα), Τόμος 3^{ος}, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ. 52
6. Μιχαλοπούλου Κατερίνα, «Η επίδραση των παραμυθιών στο παιδί προσχολικής ηλικίας», περ. «Διαδρομές», τ. 46/1997, σελ. 3
7. Σακελλαρίου Χάρης, «Το παραμύθι χτες και σήμερα-η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ. 88
8. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 87
9. Νάκου Ηλ. Αρετή, «Το παραμύθι στην προσχολική ηλικία και επιλογή 50 παραμυθιών», Ιωάννινα, σελ. 15-16
10. Κατσίκη Γκιβάλου Άντα, «Παιδική λογοτεχνία-θεωρία και πράξη», Τόμος Α', Έκδοση Β', εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995, σελ. 121
11. Γιαννικοπούλου Αγγελική, «Τα ζώα στους αισώπειους μύθους και η στάση των νηπίων απέναντί τους», περ. «Διαδρομές», τ. 42/1996, σελ. 91-92
12. Κατσίκη Γκιβάλου Άντα, ο.π. σελ. 121
13. Αυδίκος Ευάγγελος, «Ο παππούς-αφηγητής και το νηπιαγωγείο. Πλανητική σκέψη και (ή) τοπικός πολιτισμός», Πρακτικά ημερίδας «Το παραμύθι και η εκπαίδευση», Φλώρινα 1994, σελ. 130
14. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 155
15. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος – Δελώνης Αντώνης, «Παιδική λογοτεχνία και σχολείο», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1984, σελ. 36

7. Την αισθητική του παιδιού

Η αισθητική με τη στενή έννοια η διδασκαλία του ωραίου, με την ευρύτερη έννοια-αναφορά στα καλλιτεχνικά μέσα και τις καλλιτεχνικές ενέργειες, γενικά, αναζητά την καλλιτεχνική μορφή του μύθου και του παραμυθιού.¹ Η εικονογράφηση τους χρησιμοποιείται από πολύ παλιά. Ιδιαίτερα, σήμερα, που η εικόνα έχει εξελιχθεί σε κύριο μέσο επικοινωνίας, παίζει σημαντικό ρόλο η εικονογράφηση ενός τέτοιου κεφαλαίου, όπως οι μύθοι, επιδρώντας καθοριστικά στην αισθητική του παιδιού.² Διότι πάνω απ' όλα οι μύθοι είναι μια μορφή τέχνης, που ο κύριος σκοπός της είναι καθαρά αισθητικός.³

Ο έντυπος λόγος ενός μύθου αποτελεί ένα ζωντανό μέρος, όπου το παιδί βρίσκει στοιχεία, που εμπλουτίζουν τη φαντασία του. Η εικόνα, όμως, έρχεται να του λύσει απορίες, που του δημιουργεί η περιγραφή του κειμένου.⁴ Μια καλή εικονογράφηση συντελεί στην οικειοποίηση του παιδιού με το κείμενο.⁵ Οι εικόνες είναι αυτές, που πραγματικά το προσελκύουν, μιλούν καλύτερα στην ψυχή του και είναι γνωστή η φράση «Μια εικόνα αξίζει, όσο χίλιες λέξεις». Το παιδί πολλές φορές μετά την αφήγηση του μύθου παρατηρεί τις εικόνες και τις επεξεργάζεται καλά. Με τη φαντασία του προσθέτει καινούρια στοιχεία. Του προκαλείται η ιδέα να πάρει ένα χαρτί και να ζωγραφίσει, όσα άκουσε.⁶ Το σχέδιο είναι το απλούστερο εικαστικό μέσο για αυθόρμητη έκφραση του παιδιού. Και το ίδιο προσπαθεί να αναπαραστήσει τους ήρωες και τις σκηνές του μύθου, κάτι που αναπτύσσει τη φαντασία του ακόμη περισσότερο.⁷

Το παιδί, διαβάζοντας ένα μύθο με εικόνες απλές και χαρούμενες, παίρνει, εκτός από τα πρώτα μαθήματα ζωγραφικής και τα πρώτα μαθήματα για τις αισθητικές κατηγορίες, που χαρακτηρίζουν την πράξη των προσώπων. Με τις κατάλληλες διαβαθμίσεις και τις αντιθέσεις με τους τονισμούς και τις απαλύνσεις των χρωμάτων ο εικονογράφος ενισχύει τη ζωντάνια τους.⁸ Το χρώμα δημιουργεί διάφορα συναισθήματα στο παιδί ανάλογα με την ψυχοσύνθεσή του και, ιδιαίτερα, τα φωτεινά σε αντίθεση με τα σκοτεινά χρώματα διεγείρουν ευχάριστα συναισθήματα. Αν οι εικόνες είναι απλές και ξεκάθαρες, σίγουρα, θα το προκαλέσουν για μια δική του σύνθεση, όπως μια εικονογράφιση-ζωγραφική.⁹

Ο μύθος συνιστά ένα άριστο μέσο για την αισθητική μόρφωση του και από άποψη μορφής και περιεχομένου.¹⁰ Η λιτότητα στο ύφος και στα εκφραστικά μέσα, η συντομία του (έγκειται σ' ένα επεισόδιο) και το ευκολονόητο περιεχόμενό του¹¹ γεννούν στο παιδί το θαυμασμό και την ανιδιοτελή συγκίνηση, την οποία προκαλεί κάθε καλλιτέχνημα. Κι όταν το κείμενο αυτό έχει λογοτεχνική μορφή, τότε αποτελεί το καταλληλότερο μέσο για την καλλιέργεια και ανάπτυξη του καλαισθητικού συναισθήματός του.¹²

Δημιουργείται μια αγάπη για το σύμμετρο, τη λιτή και σαφή έκφραση και επομένως, για το ωραίο, το οποίο ενυπάρχει μέσα σε μια απλή, αλλά τόσο περιεκτική διήγηση, όπως είναι ο μύθος. Μ' αυτό τον τρόπο παρέχεται σ' όλα τα παιδιά ένα πανόραμα τρόπων και δρόμων για να νοιώσουν την καλαισθησία και να την προσεγγίσουν μέσα στην τέχνη σε συνάρτηση και με την ίδια τους τη ζωή.¹³

Οπωσδήποτε, μια τέτοια διασκεδαστική διήγηση προσφέρει και αισθητική απόλαυση, χαρά και συγκίνηση για τις περιπέτειες του ήρωα. Μάλιστα, μαζί με το παιχνίδι προσφέρουν τη μεγαλύτερη χαρά στα παιδιά.¹⁴ Και αυτό αποδεικνύεται από την έκφρασή τους, όταν ακούν τη διήγησή του, πόσο καθηλωμένα και προσεκτικά είναι.¹⁵ Και είναι πολύ κερδισμένα τα παιδιά, που ακούν ζωόμυθους στο σχολείο. Γιατί όσα δεν άκουσαν τέτοιους, αλλά και παραμύθια κατά την παιδική τους ηλικία έχουν μειωμένη φαντασία και αντιμετωπίζουν τη ζωή με σκληρότητα και μελαγχολία.¹⁶ Και ιδιαίτερα, οι επαναλήψεις ή οι συμβάσεις, που τους διέπουν -τις περισσότερες φορές- προκαλούν τη χαρά τους, μ' άλλα λόγια την αισθητική χαρά και ευχαρίστηση τους, όταν αναγνωρίζουν κάτι, που το έχουν δει, το έχουν ακούσει ή, ήδη, το γνωρίζουν.¹⁷

Σήμερα, και πάλι το γνωστό θέμα της τεχνολογίας και της εισαγωγής των υπολογιστών έχει αλλάξει πολλά δεδομένα. Υπάρχουν τα ειδικά προγράμματα επεξεργασίας και εκτύπωσης της εικόνας και άρα, οι δυνατότητες αυξάνονται. Ο υπολογιστής μπορεί να τα πετυχαίνει όλα αυτά, εντούτοις ποτέ δε θα είναι δυνατόν να χειριστεί ποιότητες και συναισθήματα. Και φυσικά, ούτε θα μπορέσει να εκτελέσει μια εικαστική εικόνα. Γιατί αυτό ανήκει στον άνθρωπο και ακόμη¹⁸ περισσότερο στο παιδί, που αποδίδει μία ιδιαίτερη σημασία στην εικόνα, που το ίδιο δημιουργεί μέσω της ζωγραφικής και ασυνείδητα, καλλιεργείται η αισθητική πλευρά της προσωπικότητάς του.

Παραπομπές

1. *Αυδίκος Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ.Γ. (εισαγωγή), «Από το παραμύθι στα κόμικ - Παράδοση και νεωτερικότητα», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1996, σελ. 16*
2. *Αυδίκος Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ.Γ. (εισαγωγή), ο.π. σελ. 549*
3. *Κουτσουβάνου Ευγενία και ομάδα εργασίας, «Μορφές και τρόποι εργασίας στο νηπιαγωγείο», Έκδοση ΣΤ', εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1998, σελ. 92*
4. *Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Το παραμύθι και οι παραμυθάδες», (αφιέρωμα), Τόμος 3^{ος}, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ. 145*
5. *Σακελλαρίου Χάρης, «Το παραμύθι χτες και σήμερα-η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ. 116*
6. *Νάκου Ηλ. Αρετή, «Το παραμύθι στην προσχολική ηλικία και επιλογή 50 παραμυθιών», Ιωάννινα, σελ. 23*
7. *Γκλυν Τόμας-Άνζελ Σίλκ, «Η ψυχολογία του παιδικού σχεδίου», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1997, σελ. 17*
8. *Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, ο.π. σελ. 146*
9. *Νάκου Ηλ. Αρετή, ο.π. σελ. 23*
10. *Σπυροπούλου Ζωή, «Μύθοι περί ζώων», Έκδοση Β', εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1988, σελ. 13*
11. *Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 33-34*
12. *Σπυροπούλου Ζωή, ο.π. σελ. 13*
13. *Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλώσσα και λογοτεχνία στην εκπαίδευση», Πανεπιστημιακές Σημειώσεις ΙΙ, Βόλος 1999, σελ. 105*
14. *Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού», Έκδοση Β', εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ. 89*
15. *Μαντάς Γ. Κων/νος, «Το παραμύθι-η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του», Πάτρα 1972, σελ. 51*
16. *Νάκου Ηλ. Αρετή, ο.π. σελ. 23-24*
17. *Κουλουμπή Παπαπετροπούλου Κούλα, «Η τέχνη της αφήγησης», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997, σελ. 211*
18. *Αυδίκος Ευάγγελος, «Ο παππούς-αφηγητής και το νηπιαγωγείο. Πλανητική σκέψη και (ή) τοπικός πολιτισμός», Πρακτικά ημερίδας «Το παραμύθι και η εκπαίδευση», Φλώρινα 1994, σελ. 166*

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ ΕΡΕΥΝΕΣ

A. ΕΡΕΥΝΑ ΜΑΘΗΤΩΝ

1. Στόχος και υποθέσεις της έρευνας

Στόχος της συγκεκριμένης έρευνας ήταν να διερευνηθεί, αν αρέσουν στα παιδιά οι μύθοι του Αισώπου με ήρωες τα ζώα και ποιοι είναι οι λόγοι, που δικαιολογούν αυτή την επιλογή τους.

Με βάση το συγκεκριμένο στόχο της έρευνας παρουσιάζονται και κάποιες υποθέσεις, η ορθότητα των οποίων καλείται να τεθεί σε δοκιμασία μέσω αυτής της έρευνας.

Οι κυριότερες απ' αυτές ακολουθούν παρακάτω:

- Ποιο ζώο τους αρέσει και ποιο δεν τους αρέσει από τους αισώπειους μύθους σαν χαρακτήρας και για ποιο λόγο.
- Ποιος είναι ο τίτλος του μύθου, που έχουν ακούσει τελευταία και θυμούνται εντονότερα.
- Αν γνωρίζουν το όνομα του πρώτου μυθοποιού, για τους μύθους του οποίου διεξάγεται αυτή η έρευνα.
- Ποιος, πιστεύουν, ότι είναι ο ρόλος, που επιτελεί ο μύθος –διδακτικός, ψυχαγωγικός ή και τα δυο.
- Ποιο είναι το πρόσωπο από το οικείο περιβάλλον τους, που τους αφηγείται, συνήθως, μύθο.
- Αν τα ακούσματα μύθων προέρχονται από τους γονείς μόνο, από τους δασκάλους μόνο ή και από τους δυο.
- Και τέλος, αν προτιμούν περισσότερο τους μύθους ή τα παραμύθια και για ποιο λόγο.

2. Δείγμα της έρευνας

Αυτή η έρευνα πραγματοποιήθηκε στο 11^ο Δημοτικό σχολείο Βόλου και στο 2^ο Δημοτικό Σχολείο Αγριάς Βόλου από τις 4 μέχρι τις 8 Μαρτίου 2002.

Στην έρευνα συμμετείχαν 80 συνολικά μαθητές, 40 μαθητές από την Γ' τάξη και 40 μαθητές από την Δ' τάξη αντίστοιχα και των δυο Δημοτικών Σχολείων. Τα' αγόρια ήταν, στον αριθμό, 47 και τα κορίτσια 33. Η ηλικία των παιδιών κυμαίνονταν από 8 μέχρι και 11 ετών.

Να σημειωθεί, ότι το δείγμα των παιδιών δε λήφθηκε τυχαία. Απλά, λήφθηκε από σχολεία, που ανήκουν σε περιοχές, εύκολα, προσβάσιμες για τον ερευνητή.

Μέθοδος της έρευνας

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε, ύστερα από συνεννόηση με τους δασκάλους των σχολείων στις τάξεις των παιδιών. Το κάθε παιδί καθόταν μόνο του σε ένα θρανίο για να αποφευχθεί η ομοιότητα ή η αντιγραφή των απαντήσεων. Δινόταν σ' αυτό από ένα ερωτηματολόγιο, στο οποίο καλούνταν ν' απαντήσει.

Ο χρόνος, που απαιτούνταν για τη συμπλήρωσή του, δεν ήταν καθορισμένος, αλλά δε διήρκεσε περισσότερο από 25 λεπτά, το μισό, περίπου, μιας διδακτικής ώρας. Τα παιδιά συμπλήρωναν, πρώτα, τα στοιχεία, που ζητούνταν και έπειτα, διάβαζε καθένα μόνο του τις ερωτήσεις και τις απαντούσε. Φυσικά, δίνονταν διευκρινίσεις, σε οτιδήποτε προκαλούσε την απορία τους.

Τα αποτελέσματα της έρευνας προέκυψαν από το σύνολο των παιδιών, αλλά και με βάση κάποια αξιόλογα στοιχεία από τη σύγκριση παραγόντων: α) αγροτική-αστική περιοχή β) Γ' τάξη - Δ' τάξη γ) φύλο: αγόρια-κορίτσια.

Αξίζει, να σημειωθεί, ότι ιδιαίτερα προβλήματα κατά τη διεξαγωγή της έρευνας δεν παρουσιάστηκαν και οι δάσκαλοι δέχτηκαν μ' ευχαρίστηση να πραγματοποιήσω την έρευνά μου.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΜΑΘΗΤΕΣ

ΘΕΜΑ: Ο ρόλος των μύθων για ζώα στην καλλιέργεια των παιδιών.

Όνοματεπώνυμο μαθητή/ριας:.....

Γραμματικές γνώσεις του πατέρα:.....

Γραμματικές γνώσεις της μητέρας:.....

Ημερομηνία:.....

Σχολείο:.....

Ηλικία:.....

Τάξη:.....

Ερωτήσεις

1. Σου αρέσουν οι μύθοι με ζώα ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

2. Τι σου αρέσει / κάνει εντύπωση περισσότερο από τους μύθους ;

.....
.....
.....

3. Ποιο ζώο σου αρέσει και ποιο όχι σαν χαρακτήρα και γιατί ;

.....
.....
.....
.....

4. Ποιος είναι ο μύθος που θυμάσαι εντονότερα ;

Τίτλος:.....

5. Γνωρίζεις ποιος ήταν ο πρώτος μυθοποιός ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Ποιος:.....

6. Πιστεύεις ότι ο μύθος διδάσκει μόνο ή και διασκεδάζει ;

.....
.....

7. Από ποιον άκουσες πρώτη φορά μύθο ;

A. Από τον παππού

B. Από τη γιαγιά

Γ. Από τη μαμά

Δ. Από το μπαμπά

E. Από τη/το δασκάλα/ο

ΣΤ. Από κάποιον άλλο

8. Ακούς μύθους από τους γονείς στο σπίτι , από τους δασκάλους στο σχολείο ή και από τους δύο ;

A. Από τους γονείς

B. Από τους δασκάλους

Γ. Και από τους δύο

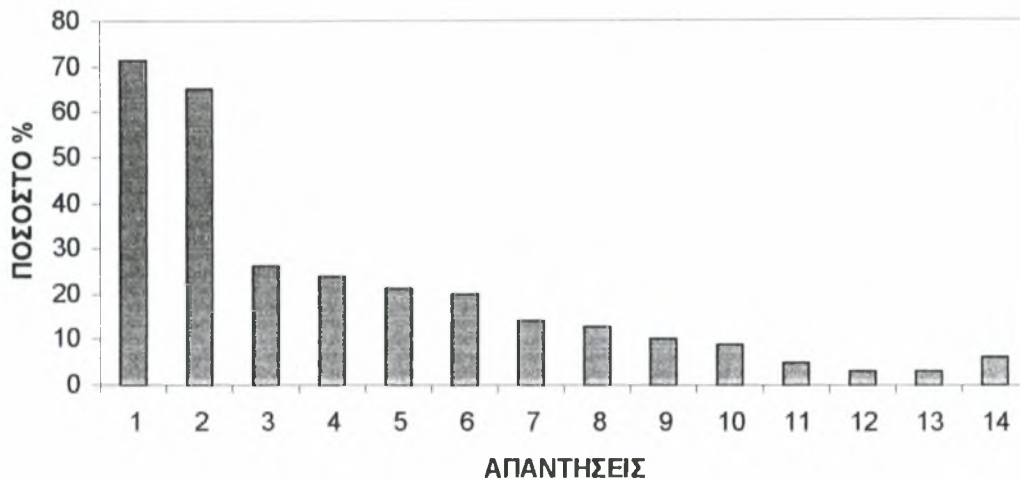
9. Σου αρέσουν πιο πολύ οι μύθοι ή τα παραμύθια και γιατί ;

.....
.....

3.Αποτελέσματα της έρευνας των μαθητών

- Συγκεκριμένα, *στην πρώτη ερώτηση* του ερωτηματολογίου, που ήταν, αν τους αρέσουν οι μύθοι με ζώα, το 100% του συνόλου των παιδιών απάντησε θριαμβευτικά, πως τους αρέσει όλους πάρα πολύ.
- *Στη δεύτερη ερώτηση* για το τι τους αρέσει ή τους κάνει εντύπωση περισσότερο από τους μύθους, οι απαντήσεις φαίνονται στο διάγραμμα 2.1 (Να σημειωθεί, ότι δόθηκαν περισσότερες από μία απαντήσεις)

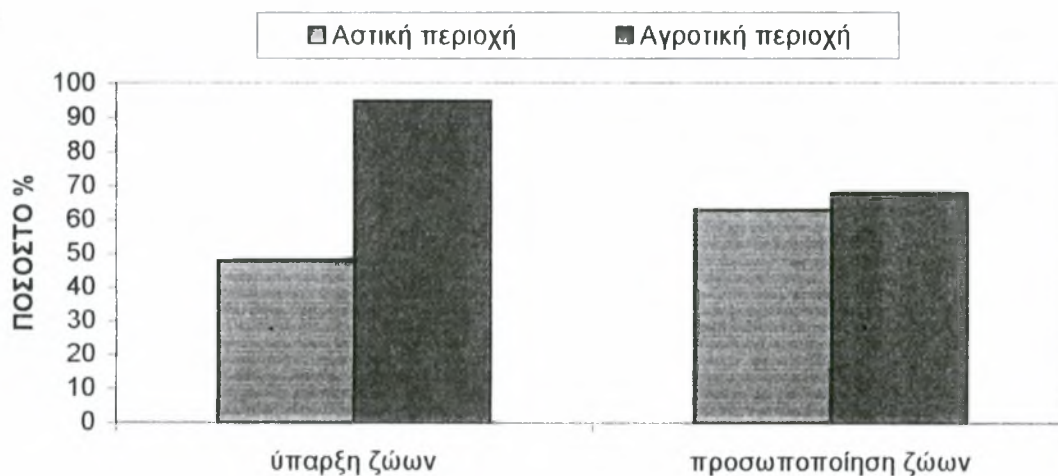
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.1

1. Έτσι, ένα μεγάλο ποσοστό, το 71% υποστήριξε, ότι υπάρχουν ζώα μέσα σ' αυτούς- προσφιλή πλάσματα για τα παιδιά.
2. Ένα 65% αιτιολόγησε την άποψη του, λέγοντας, ότι τα ζώα μιλάνε σαν τους ανθρώπους μέσα στους μύθους.
3. Έπειτα, ότι είναι αστείοι και διασκεδαστικοί αποφάνθηκε το 26% των παιδιών.
4. Λίγο πιο χαμηλά το 24% ισχυρίστηκε, ότι τους αρέσει, που τα ζώα μαλώνουν πρώτα και μετά γίνονται φίλοι.
5. Το 21% των παιδιών είπε, ότι τα ζώα είναι φίλοι μεταξύ τους πάντα χωρίς διενέξεις.
6. Το 20% αναφέρεται στο στοιχείο των περιπετειών των ζώων.
7. Ένα 14% κάνει λόγο για τη συνεργασία μεταξύ των ζώων.
8. Όσο για ένα 13% απέδωσε μεγάλη σημασία στο διδακτικό στοιχείο του μύθου.
9. Το 10% μίλησε για μία συγκεκριμένη φάση μέσα στους μύθους- ότι τα ζώα κατορθώνουν και γίνονται βασιλιάδες.
10. Το 9% δήλωσε, ότι τους αρέσουν οι ιστορίες τους ως περιεχόμενο.
11. Ελάχιστο ποσοστό της τάξεως του 5% είπε, «ότι τα ζώα κάνουν πράγματα, όπως οι μεγάλοι».
12. Το 3% ότι το ένα ζώο ξεγελάει το άλλο.
13. Και πάλι ένα 3% χαιρείται, που τα ζώα είναι χαρούμενα.

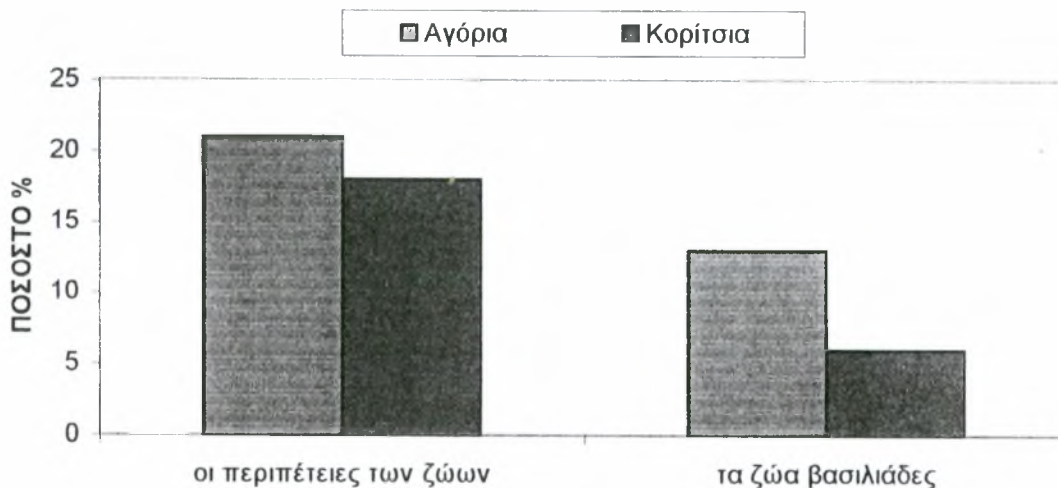
14. Τελειώνοντας ένα 6% είχε διάφορες απόψεις, α) τα ζώα είναι έξυπνα β) είναι πονηρά γ) παίζουν και άνθρωποι και ζώα δ) οι μύθοι έχουν φαντασία ε) ο χαρακτήρας τους και ζ) οι εικόνες και η περιγραφή τους.
- Παρατηρήθηκε μία διαφορά μεταξύ αγροτικής και αστικής περιοχής. Το 95% των παιδιών της αγροτικής στις προτιμήσεις τους υπερέχει η ύπαρξη ζώων και ακολουθούσε με 68% η προσωποποίηση τους. Αντίθετα, στην αστική υπερέχει η προσωποποίηση των ζώων με 63% και μετά η ύπαρξη τους με 48%, κάτι που φαίνεται στο διάγραμμα 2.2

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.2

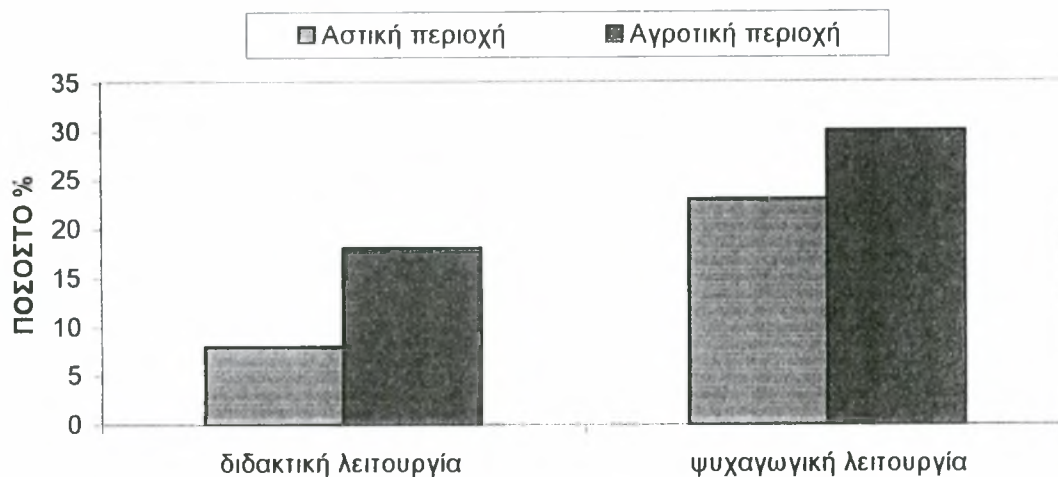
- Στοιχείο σημαντικό αποτελεί, ότι τα αγόρια μίλησαν για τις περιπέτειες των ζώων κατά 21%, ενώ τα κορίτσια κατά 18%. Το ίδιο και με την άποψη, ότι τα ζώα γίνονται βασιλιάδες τα αγόρια την υποστήριξαν με 13% και τα κορίτσια με 6%, όλα αυτά απεικονίζονται στο διάγραμμα 2.3

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.3

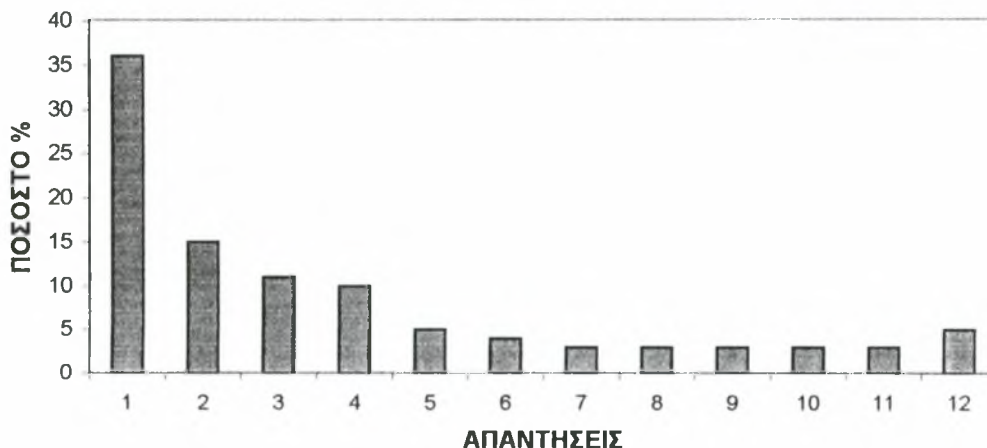
- Επιπλέον, το διάγραμμα 2.4 δείχνει, ότι τα παιδιά του χωριού προτάσσουν τη διδακτική λειτουργία του μύθου με 18% και τη διασκεδαστική με 30%, ενώ τα υπόλοιπα την πρώτη με 8% και τη δεύτερη με 23%.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 2.4

- Στην τρίτη ερώτηση, που τα παιδιά ρωτήθηκαν ποιο ζώο τους αρέσει σαν χαρακτήρας και γιατί, οι απαντήσεις εμφανίζονται στο διάγραμμα 3.1

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.1

1. Το 36% έδειξε προτίμηση προς τον πιστό φίλο του ανθρώπου, το σκύλο
 2. Το 15% δήλωσε, όλως παραδόξως, την πονηρή αλεπού.
 3. Το 11% τη ναζιάρα γατούλα.
 4. Ένα 10% έλαβε το δυναμικό λιοντάρι από τις απαντήσεις των παιδιών.
 5. Το 5% κατέλαβε η σοφή κουκουβάγια.
 6. Το 4% η αργοκίνητη χελωνίτσα.
- Με 3% αντίστοιχα:
7. το δελφίνι
 8. το άλογο
 9. ο λαγός
 10. το κουνέλι
 11. ο σκίουρος
 12. Και το 5% καταλαμβάνουν μεμονωμένες απόψεις για το χελιδόνι, τον αετό, την τίγρη, το ελάφι και το γορίλα.

- Διαπιστώνεται διαφορά μεταξύ αστικής και αγροτικής περιοχής, όπου στην πρώτη τα παιδιά προτιμούν το σκύλο κατά 23%, την αλεπού κατά 23%, τη γάτα με 10%, το λιοντάρι με 15%, την τίγρη με 3%, το ελάφι με 3% και το γορίλα με 3%. Τα πράγματα αλλάζουν για την αγροτική περιοχή, που προτιμούν το σκύλο με 50%, την αλεπού με 8%, τη γάτα με 12%, το λιοντάρι με 5%, τη χελώνα με 8% και το κουνέλι με 5%. Αυτά φαίνονται στον πίνακα 3.1, που ακολουθεί.
- Επιπλέον, τα αγόρια προτιμούν την αλεπού με 17%, τη γάτα με 4%, το λιοντάρι με 17%, το λαγό με 2%, την τίγρη με 2% και το ελάφι, πάλι, με 2%. Αντίθετα, τα κορίτσια την αλεπού με 12%, τη γάτα με 21%, το λαγό με 3%, το κουνέλι με 6% και το σκίουρο με 6%, όπως παρουσιάζονται στον πίνακα 3.2.

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.1

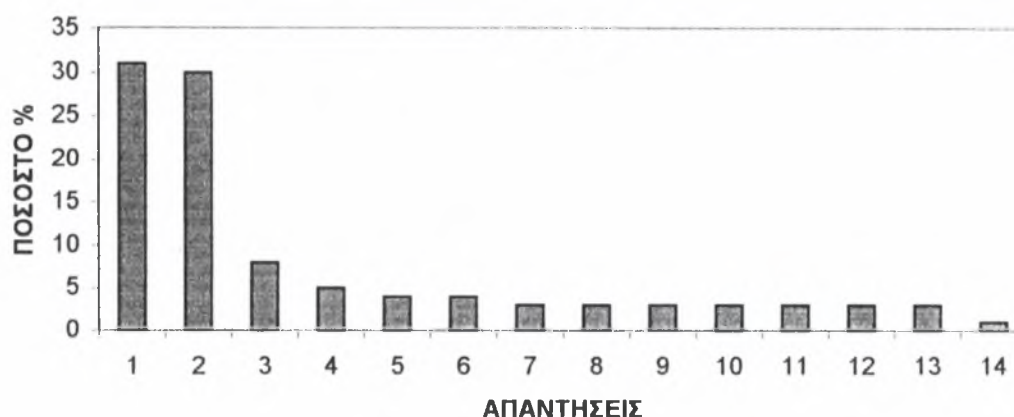
	Αστική περιοχή	Αγροτική περιοχή
Σκύλος	23%	50%
Αλεπού	23%	8%
Γάτα	10%	12%
Λιοντάρι	15%	5%
Χελώνα	-	8%
Κουνέλι	-	5%
Τίγρης	3%	-
Ελάφι	3%	-
Γορίλας	3%	-

ΠΙΝΑΚΑΣ 3.2

	Αγόρια	Κορίτσια
Αλεπού	17%	12%
Γάτα	4%	21%
Λιοντάρι	17%	-
Λαγός	2%	3%
Κουνέλι	-	6%
Σκίουρος	-	6%
Τίγρης	2%	-
Ελάφι	2%	-

- Στο ερώτημα ποιο ζώο δεν τους αρέσει, οι προτιμήσεις των παιδιών είναι στο διάγραμμα 3.2

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3.2

1. Συνεπώς, η αλεπού καταλαμβάνει το 31%.
2. Δεύτερος ακολουθεί ο άγριος και κακός λύκος με 30%.
3. Έπειτα, το επικίνδυνο και δηλητηριώδες φίδι με 8%.
4. Ο αφελής και γρήγορος λαγός με 5%.

Με 4% αντίστοιχα:

5. Το σκληρό λιοντάρι

6. Και η άγρια γάτα

Με 3% αντίστοιχα:

7. Ο σκύλος

8. Η αρκούδα

9. Η κουκουβάγια

10. Ο πίθηκος

11. Η αράχνη

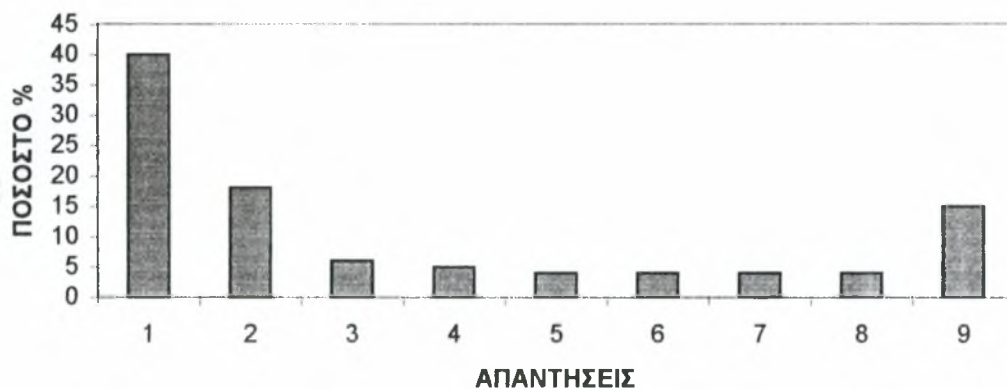
12. Η μαϊμού

13. Ο καρχαρίας

14. Και τελευταίο το χταπόδι με 1%.

- **Η τέταρτη ερώτηση** σχετικά με το ποιος είναι ο μύθος, που θυμούνται εντονότερα, φαίνεται ξεκάθαρα στο διάγραμμα 4.1

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4.1

1. Το μεγάλο ποσοστό της τάξεως του 40% μιλάει για το μύθο «ο λαγός και η χελώνα»
2. Το 18% υποστηρίζει αυτόν με τον τίτλο «η αλεπού κι ο κόρακας»
3. Ένα 6% «ο γάιδαρος κι ο λύκος»
4. Το 5% «το ποντίκι και το λιοντάρι»

Με 4% αντίστοιχα

5. Ο μύθος «η αλεπού και τα σταφύλια»

6. «η μαϊμού και το δελφίνι»

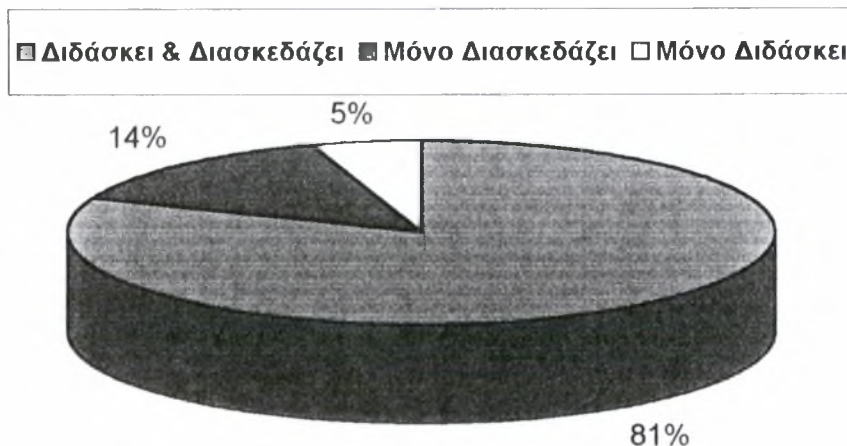
7. «η αλεπού και ο λύκος»

8. «το λιοντάρι και το μυρμήγκι»

9. Μεμονωμένα, πλέον, άτομα προτείνουν τους παρακάτω μύθους, καταλαμβάνοντας το 15% του συνολικού δείγματος. Αυτοί είναι: «ο σκύλος και η γάτα», «ο γάιδαρος κι ο λύκος», «η αλεπού κι ο λαγός», «η μαϊμού και η αλεπού», «ο γάιδαρος και η αλεπού», «το λιοντάρι και το δελφίνι», «ο τζίτζικας και το μυρμήγκι», «η αλεπού κι ο αετός» και «το λιοντάρι και η σκνίπα».

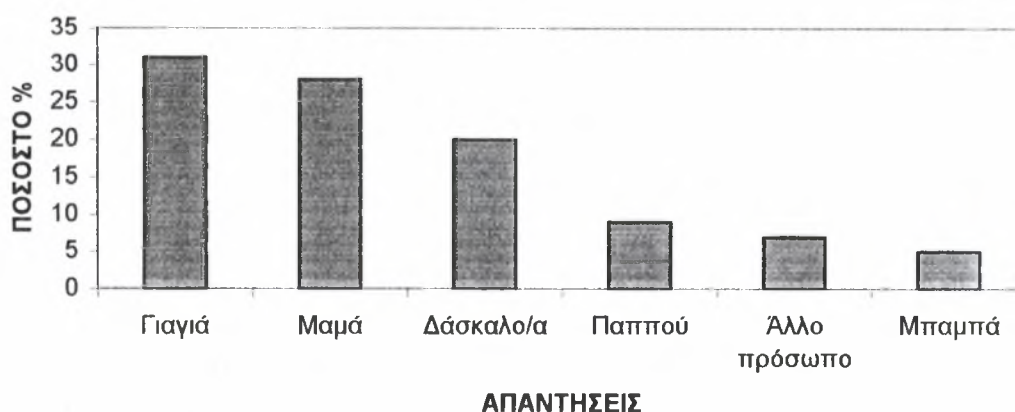
- **Η πέμπτη ερώτηση** αφορούσε τις γνώσεις τους, αν γνωρίζουν τον πρώτο μυθοποιό και ποιος είναι. Το 94% γνώριζε, ότι επρόκειτο για τον Αίσωπο. Αλλά, ίσως, από την τρίτη τάξη το γνώριζε το 90%, ενώ από την τετάρτη τάξη δημοτικού το ήξερε το 98% των παιδιών.
- **Στην έκτη ερώτηση** σχετικά με το ρόλο του μύθου, αν πιστεύει, ότι διδάσκει μόνο, διασκεδάζει μόνο ή και τα δύο, τα αποτελέσματα, που προέκυψαν φαίνονται στο διάγραμμα 6.1

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 6.1

- Το 81% ισχυρίστηκε τη διπλή λειτουργία του μύθου.
 - Το 14% , μόνο, την ψυχαγωγική του πλευρά.
 - Και ένα 5% είπε, ότι ο μύθος διδάσκει μόνο.
- **Στην έβδομη ερώτηση** αυτού του ερωτηματολογίου ζητείται η γνώμη των παιδιών σχετικά με το ποιο είναι το πρόσωπο, που τους αφηγείται, συνήθως, ένα μύθο και οι απαντήσεις είναι στο διάγραμμα 7.1

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 7.1

- Το δημοφιλέστερο άτομο στις προτιμήσεις τους με 31% είναι η γιαγιά.
- Ακολουθεί με 28% η αγαπητή μανούλα τους.

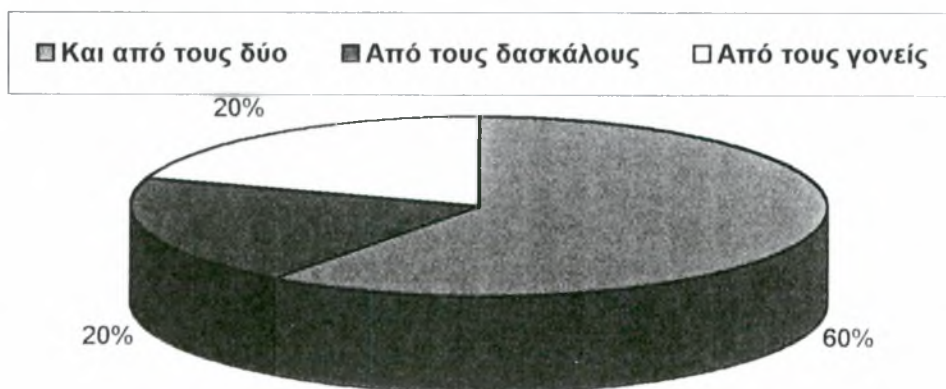
- Την τρίτη θέση έχει ο δάσκαλος με ένα καλό ποσοστό, 20%.
- Έπειτα, η μορφή του παππού με 9%.
- Το 7% καταλαμβάνουν άλλα πρόσωπα, όπως η αδερφή ή συνηθίζει το παιδί να διαβάζει μόνο του.
- Και τελευταίος ο μπαμπάς με 5%.
- Τώρα, διαφαίνεται μία διαφορά ανάμεσα στα αγόρια και τα κορίτσια, όπου τα πρώτα θέλουν τον παππού με 15% και το μπαμπά με 4%, εντούτοις τα δεύτερα δεν αναφέρουν τον παππού και το μπαμπά με 6%, πράγμα , που αποδεικνύεται ολοκάθαρα από τον πίνακα 7.1

ΠΙΝΑΚΑΣ 7.1

	Αγόρια	Κορίτσια
Παππούς	15%	-
Μπαμπάς	4%	6%

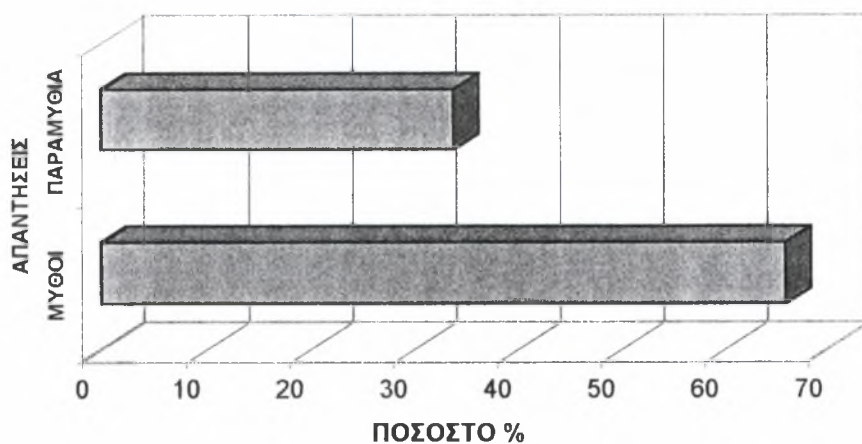
- Φτάνοντας στην όγδοη ερώτηση για το αν τα παιδιά ακούν μύθους από τους γονείς στο σπίτι, από τους δασκάλους στο σχολείο ή και από τους δύο, το διάγραμμα 8.1 δείχνει τα εξής:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 8.1

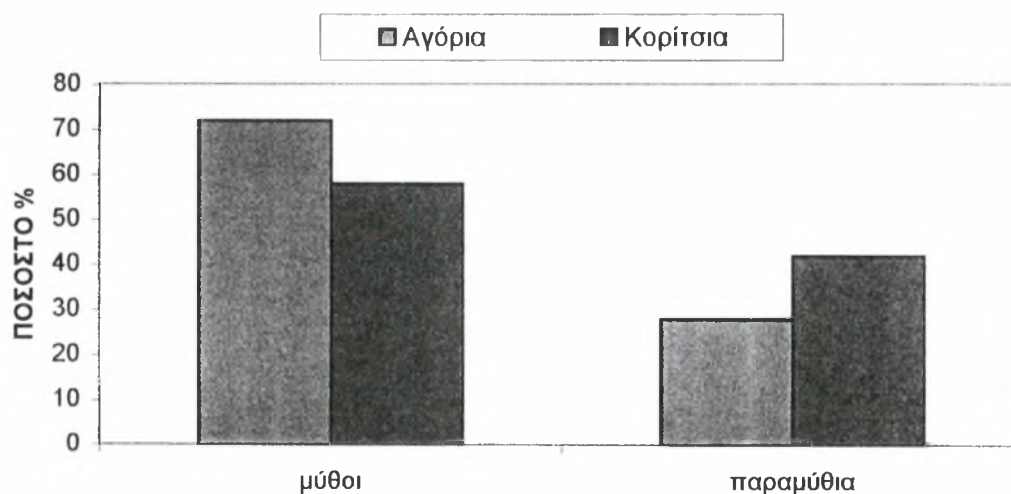
- Το 60% ακούει και από τους δύο.
 - Το 20% , μόνο, από τους γονείς και
 - Εξίσου, το υπόλοιπο 20% από τους δασκάλους και μόνο.
- Στην ένατη και τελευταία ερώτηση τα παιδιά κλήθηκαν να απαντήσουν για το αν τους αρέσουν πιο πολύ οι μύθοι ή τα παραμύθια και για ποιο λόγο. Το διάγραμμα 9.1 δείχνει ότι:

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9.1

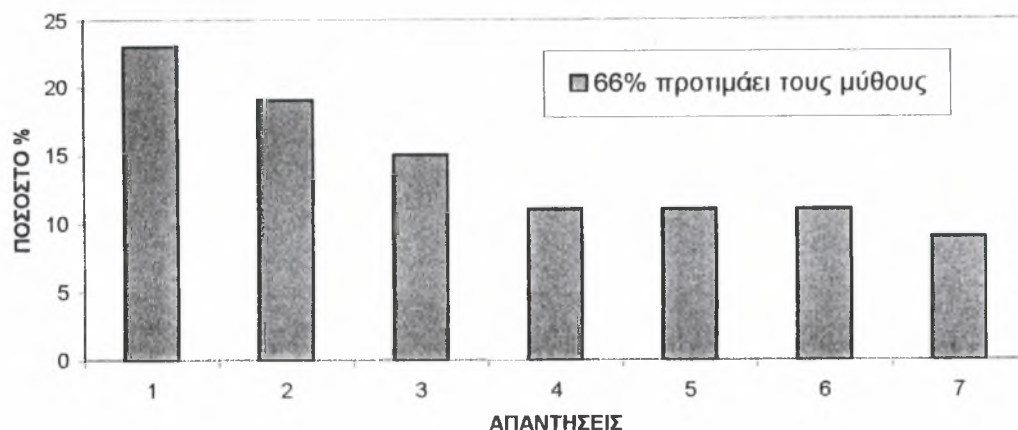
- Το 66% εξ αυτών επιλέγει τους μύθους και
- Το υπόλοιπο 34% τα παραμύθια.
- Αξίζει να σημειωθεί, ότι τα αγόρια απαντούν τους μύθους σε ποσοστό 72% και τα παραμύθια σε 28%, ενώ τα κορίτσια τους πρώτους κατά 58% και τα παραμύθια με 42% ποσοστό. (διάγραμμα 9.2)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9.2

- Από το 66% αυτών, που επέλεξαν τους περίφημους μύθους προβλήθηκαν οι αιτιολογίες με βάση το διάγραμμα 9.3

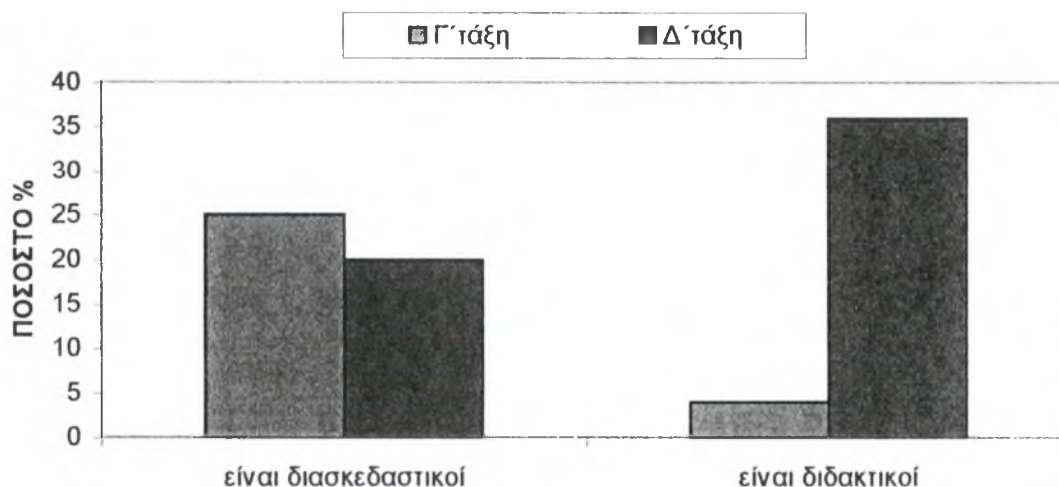
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9.3

1. Έτσι, τους αρέσουν, γιατί είναι διασκεδαστικοί με 23%.
2. Αναφέρονται στη διδακτική λειτουργία τους κατά 19%.
3. Ένα 15% εντυπωσιάζεται από την ύπαρξη ζώων μέσα σ' αυτούς.
4. Το 11% αντανακλά τη διπλή αποστολή του μύθου.
5. Και πάλι ένα 11% αναφέρεται στο ότι διαθέτουν οι μύθοι φαντασία.
6. Ένα ίδιο ποσοστό κάνει λόγο για τις περιπέτειες, που λαμβάνουν χώρα.
7. Και η προσωποποίηση των ζώων υποστηρίζεται από ένα 9% των παιδιών.

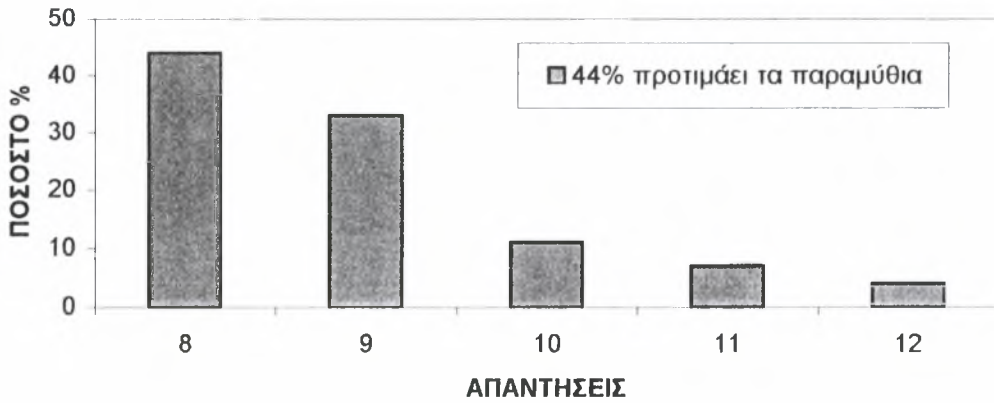
➤ Η μελέτη των αποτελεσμάτων φανερώνει, ότι τα παιδιά της τρίτης τάξης δημοτικού δίνουν βάση στη διασκεδαστική διάσταση του μύθου κατά 25% και στη διδακτική κατά 4%, αντίθετα αυτά της τετάρτης στη διασκεδαστική 20% και στη διδακτική 36%, απεικονίζοντας όλα αυτά τις 2 πρώτες επιλογές τους για τους μύθους.(διάγραμμα 9.4)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9.4

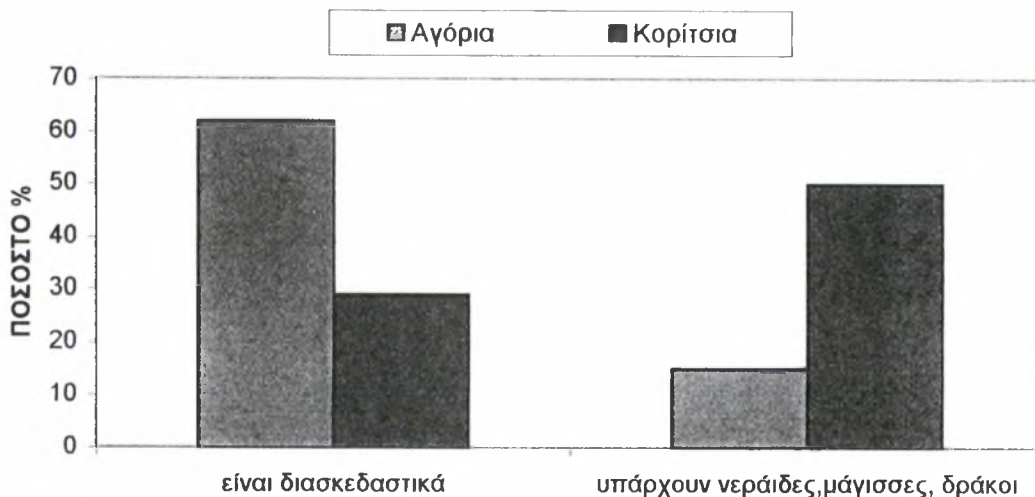
- Τελειώνοντας, το 34% ενδιαφέρεται για τα παραμύθια για τους εξής λόγους:(διάγραμμα 9.5)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9.5

8. Το 44% τα θεωρεί αστεία, διασκεδαστικά.
 9. Το 33% κεντρίζεται η προσοχή του από τις μάγισσες, τις νεράιδες, τους δράκους κ.λ.π.
 10. Ένα 11% μιλάει για την αξεπέραστη φαντασία των παραμυθιών.
 11. Το 7% για το στοιχείο της περιπέτειας.
 12. Και ένα 4% αντιλαμβάνεται το διδακτικό μήνυμα του παραμυθιού.
- Και μία διαφυλική διαφορά, που παρατηρείται βρίσκεται στο διάγραμμα 9.6. Τα κορίτσια θεωρούν πρώτο σπουδαίο στοιχείο των παραμυθιών τις μάγισσες, τις νεράιδες, αυτά τα όντα κατά 50% και έπειτα θέτουν τη διασκεδαστική πλευρά με 29%. Τ' αγόρια προτάσσουν την ψυχαγωγική με 62% και τα υπεράνθρωπα όντα με 15%.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 9.6

4. Συμπεράσματα της έρευνας

Στο προηγούμενο κεφάλαιο πραγματοποιήθηκε μια λεπτομερής ανάλυση των αποτελεσμάτων, που προέκυψαν από την έρευνά μας. Αυτά τα αποτελέσματα, με βάση πάντα τις αληθινές απαντήσεις των παιδιών, μας οδηγούν στα ακόλουθα συμπεράσματα.

➤ Αρχικά, όλα, ανεξαιρέτως, τα παιδιά δείχνουν ενδιαφέρον για τους μύθους των ζώων του Αισώπου και σίγουρα, τους αρέσουν πάρα πολύ, κάτι που αποδεικνύεται από τις ποικίλες, παρακάτω, αιτιολογίες τους.

➤ Η δεύτερη ερώτηση, που απαντιέται από τα παιδιά, «φωτίζει» τη συμπάθειά τους για τους αισώπειους ζώομυθους. Το μεγαλύτερο ποσοστό των παιδιών αποδίδει μεγάλη σημασία στην ύπαρξη ζώων μέσα στους μύθους. Τα παιδιά αγαπούν πάρα πολύ αυτά τα μικρά, αλλά τρυφερά πλάσματα και τα νοιώθουν κάποιες στιγμές πολύ κοντά τους, σαν να είναι οικεία πρόσωπα. Σχετική έρευνα του Applebee (το 1973) πιστοποιεί το παραπάνω αποτέλεσμα, υποστηρίζοντας, ότι είναι τρυφερά μπροστά στα δικά τους μάτια, αφού είναι τα μόνα πλάσματα, που στηρίζονται στα παιδιά για την επιβίωσή τους.¹

Το δεύτερο στοιχείο βάση του οποίου προτιμούνται οι μύθοι είναι, ότι τα ζώα μιλάνε σ' αυτούς, κάνουν πράγματα, όπως οι μεγάλοι –σύμφωνα με τα παιδιά– δηλαδή προσωποποιούνται. Το παραπάνω γεγονός, λοιπόν, της τεράστιας συμπάθειάς τους για τα ζώα αιτιολογείται, πιθανότατα, εξαιτίας της διαφορούμενης οντότητάς τους. Μιλούν και ενεργούν κατά τρόπο φυσικό, σαν λογικά όντα.² Η φαντασία και η σκέψη τους δίνουν τη δυνατότητα ν' αντιλαμβάνονται αυτές τις υπάρξεις, που φαίνονται ίδιες μ' αυτά, όμως, τελικά τόσο ανόμοιες, που ν' αποτελούν ένα ξεχωριστό κόσμο.³ Τα παιδιά εντυπωσιάζονται πολύ από τη διπλή όψη τους, διότι παραμένουν ζώα ως προς τη φύση τους και τα χαρακτηριστικά τους, εντούτοις η σκέψη και η συμπεριφορά τους προσεγγίζει αυτή των ανθρώπων και γιατί όχι και τη δική τους. Συνεπώς, το στοιχείο της προσωποποίησης «κεντρίζει» αρκετά τα παιδιά αυτής της ηλικίας, της παιδικής και επεκτείνεται μέχρι και την ηλικία της εφηβείας σύμφωνα με τον Piaget.⁴

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί, ότι τα παιδιά της αγροτικής περιοχής τοποθέτησαν ως πρωταρχικό στοιχείο της επιλογής τους για τους μύθους το γεγονός της ύπαρξης ζώων και έπειτα, της προσωποποίησης σε αντίθεση με τα παιδιά της αστικής περιοχής. Ίσως, οι σχέσεις των παιδιών του χωριού με τα ζώα είναι πιο στενές, έρχονται πιο συχνά σ' επαφή μαζί τους και γνωρίζουν τόσα γι' αυτά, αφού, ζουν πολύ κοντά ή και έξω από το σπίτι τους. Γι' αυτό και τα θεωρούν οικεία και με τον ίδιο οικείο τρόπο τα αντιμετωπίζουν και στους μύθους. Η μη καθημερινή συναναστροφή μαζί τους μπορεί να επηρεάζει τα παιδιά της πόλης να προτάσσουν ως κυρίαρχο στοιχείο γι' αυτά την προσωποποίηση.

Το τρίτο σπουδαίο στοιχείο, που αποδεικνύει τη συμπάθειά τους για τους μύθους, είναι ότι βρίσκουν μεγάλο πρόσφορο έδαφος σ' αυτούς να μιλήσουν για

τις διαπροσωπικές σχέσεις των ζώων, αλλά και για τις συγκρούσεις τους.⁵ Έτσι, τις τονίζουν μέσα από τις απόψεις τους, όπως ότι τα ζώα έρχονται σε συγκρούσεις μεταξύ τους για την επίτευξη ενός στόχου, αλλά στη συνέχεια γίνονται και πάλι όλοι φίλοι. Άλλες φορές η φιλία συνδέει άρρηκτα ως δεσμός τα ζώα και επιχειρούν όλα μαζί δεμένα μεταξύ τους ν' αγωνιστούν για ό,τι διεκδικούν και το πετυχαίνουν αυτό μέσα από τη συνεργασία τους, υποστηρίζουν αρκετά παιδιά. Όπως υποστηρίζει και η Nancy Stein σε σχετική έρευνά της για τη γνώση των διαπροσωπικών σχέσεων-συγκρούσεων, τα παιδιά κάνουν λόγο και για περιβαλλοντικά προβλήματα στη δράση των ζώων, όχι όμως τόσο συχνά, όσο για διαπροσωπικά εμπόδια.⁶ Στοιχεία, όπως η φιλία και η συνεργασία, καθοριστικά για την ύπαρξη και την ευημερία μιας αρμονικής κοινωνικής σχέσης, κατέχουν καίρια θέση για τα παιδιά και στις σχέσεις των ζώων. Ο θεσμός της φιλίας φαίνεται να τα συγκινεί και να τα ευαισθητοποιεί, τόσο που να του παραχωρούν θέση και στο ανθρώπινο επίπεδο και στο επίπεδο των ζώων. Ωστόσο, δεν παύει να ενυπάρχει και το στοιχείο της σύγκρουσης μεταξύ τους, που όμως εξομαλύνεται μέσα από τα παραπάνω θετικά στοιχεία.

Είναι πολύ σπουδαίο τα παιδιά ν' αποκομίζουν τέτοια εφόδια για τη ζωή τους μέσα από αυτό το είδος των διηγήσεων. Εφόσον επικεντρώνουν την προσοχή τους στη φύση των διαπροσωπικών σχέσεων και σχηματίζουν τις συνθήκες, που οδηγούν σε επιτυχημένες λύσεις προβλημάτων, δεν καθίσταται καθόλου δύσκολη η μετέπειτα αντιμετώπισή τους ή τουλάχιστον ψυχραιμία τους σε παρόμοια περιστατικά πραγματικά, πλέον, που θα τους προκύψουν.⁷

Οι περιπέτειες μεταξύ τους και ότι καταφέρνουν και εκλέγονται βασιλιάδες εκτιμούνται αρκετά από τα παιδιά τόσο της τρίτης, όσο και της τετάρτης τάξης δημοτικού στον ίδιο βαθμό. Τα ζώα καταγίνονται με ανθρώπινες δραστηριότητες, όπως η εκλογή του βασιλιά⁸ και μπλέκονται σε περιπέτειες διάφορες, όπως και οι άνθρωποι στην καθημερινή τους επιβίωση. Και πάλι, εδώ, εμφανίζεται το μοτίβο της προσωποποίησης στις πράξεις των ζώων. Ιδιαίτερα, όμως, υποστηρικτές αυτών των απόψεων είναι τα αγόρια και όχι τα κορίτσια. Ίσως, σύμφωνα με κάποια παλαιότερη αντίληψη να εναρμονίζεται η άποψη, ότι τα αγόρια προτιμούν τις περιπέτειες. Ο άνδρας, δηλαδή, αρέσκειται στην περιπέτεια και στο κυνήγι της επιτυχίας, ενώ η γυναίκα είναι πιο ήρεμη και συναισθηματική.⁹ Κάτι τέτοιο μπορεί και να ισχύει στην παρούσα περίπτωση, όμως, σήμερα τα πράγματα έχουν αλλάξει και μαζί με τον άνδρα και η γυναίκα, εξίσου, κατέχει σημαντικό ρόλο σε διάφορες περιπέτειες της ζωής. Το ίδιο περίπου, συμβαίνει και για την άποψη, ότι τα ζώα γίνονται βασιλιάδες. Τα αγόρια είναι αυτά (οι άνδρες), που επιδιώκουν μια προσωπικότητα αυτοδύναμη κι ανεξάρτητη πιο γρήγορα από τα κορίτσια, χωρίς να υποκύπτουν σε πιέσεις και καταναγκασμούς, ίσως, εξαιτίας της θέσης τους μέσα στην κοινωνική ιεραρχία.¹⁰ Απ' όλα αυτά φαίνεται, ότι τα παιδιά αναπαράγουν κοινωνικά στερεότυπα μέσα από τις εμπειρίες και τα βιώματά τους από το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον (οικογένεια, κοινωνία, τηλεόραση).

Γνωστό είναι, ότι ο μύθος σκοπεύει, αρχικά, στη διδασκαλία του παιδιού κάθε ηλικίας και έπεται η διασκεδαστική του όψη. Συγκεκριμένα, εδώ, τα παιδιά και των δυο τάξεων και χωρίς τη διαφορά φύλου δεν αποδίδουν σημασία στο ηθοπλαστικό του περιεχόμενο, αλλά στην παράμετρο της διασκέδασης, όταν ερωτήθηκαν, γενικά, τι τους αρέσει από τους μύθους. Αν και ο στόχος του αφηγητή είναι η διδασκαλία και η μετάδοση ηθικών πληροφοριών μέσα απ' αυτά τα κείμενα, εντούτοις τα παιδιά δεν εναρμονίζονται μ' αυτή τη λογική. Δεν επιδιώκουν την ηθική διδασκαλία ή την επεξήγηση σε φαινόμενα, που άλλοτε θα ήταν ακατανόητα στον ακροατή,¹¹ δεν τα ενδιαφέρει η ηθική πλευρά της δράσης των ηρώων με τους οποίους, τελικά, ταυτίζονται.¹² Η ηλικία τους, μάλλον, τους αναγνωρίζει ως μέσο πειθούς και διδασχής πολύ αργότερα. Προς το παρόν αρνούνται ν' αντιληφθούν την πλοκή του μύθου, να γνωρίσουν τα ζώα και τα κίνητρά τους, να συμμετέχουν στα συναισθήματα των ηρώων τους και να κατανοήσουν τις συνέπειες των πράξεών τους.¹³ Αργότερα, όταν γίνει κατανοητή η δομή της πλοκής και αφομοιωθεί καλά, θα μπορούν ν' αποδώσουν σπουδαιότητα στην πρωταρχική λειτουργία του μύθου-τη διδακτική.¹⁴

Τα παιδιά της αγροτικής περιοχής υποστηρίζουν περισσότερο τη διδακτική λειτουργία του μύθου από τη διασκεδαστική μ' ένα ελαφρύ προβάδισμα από την αστική περιοχή, που προτάσσει την ψυχαγωγική του διάσταση. Μπορεί τα παιδιά του χωριού μέσα στα όρια της κλειστής κοινωνίας ν' αντιμετωπίζουν το μύθο ως ένα κλασικό ανάγνωσμα, από το οποίο πρέπει να διδαχθούν και να μάθουν, όπως το ίδιο κάνουν και με τα άλλα μαθήματα. Από την άλλη πλευρά τα παιδιά της πόλης πιο απελευθερωμένα και αυθόρμητα και με περισσότερο θάρρος εξαιτίας της ανοιχτής κοινωνίας και του αυστηρού προγράμματος μαθημάτων να βλέπουν την ώρα της διήγησης σαν ένα «διάλειμμα». Σαν μια ώρα ανακούφισης και φυγής από το πιεστικό πρόγραμμα του σχολείου και ταυτόχρονα διασκέδασης και άφθονου γέλιου μέσα από τις πράξεις των ζώων. Σαν να θεωρούν, ότι τ' άλλα μαθήματα έχουν σκοπό να μάθουν πράγματα, ενώ ο μύθος διαβάζεται για να περάσει ευχάριστα η ώρα.

Επιπλέον, τα παιδιά έλκονται από το χαρακτήρα και τα συναισθήματα των ζώων, βέβαια, σ' ένα μικρό ποσοστό στη συγκεκριμένη ερώτηση. Τους αρέσει το γεγονός, ότι τα ζώα αλληλοπειράζονται, στήνουν ενέδρες το ένα στο άλλο, πέφτουν σε παγίδες και, γενικά, επικρατεί σ' αυτά μια αγωνία για το αποτέλεσμα. Τα μεγαλύτερα και πιο δυνατά ζώα κυνηγούν να φάνε τα μικρότερα και αδύναμα ή να εκμεταλλευτούν την κατωτερότητα, που νοιώθουν, εξαιτίας του όγκου και της δύναμής τους. Η πονηριά και η εξυπνάδα κάποιων ζώων, που σηματοδοτεί και το στερεότυπο χαρακτήρα τους μέσα στους μύθους,¹⁵ είναι στοιχεία τέτοια, που εξάπτουν το ενδιαφέρον των παιδιών για το ποιον θα ξεγελάσουν και τι θα γίνει στη συνέχεια. Η αγωνία τους είναι τόσο μεγάλη για την τελική έκβαση του μύθου και για την τύχη του ήρωα, που μ' ανυπομονησία ακούν όλη τη διήγηση. Ωστόσο, δεν απουσιάζουν κι εκείνες οι στιγμές, που τα ζώα είναι και ζουν ήρεμα, χαρούμενα και αγαπημένα μεταξύ

τους χωρίς διχόνοιες, κάτι που επιδρά και στην ψυχολογία των παιδιών, μεταδίδοντας τους μια ηρεμία.

Τέλος, μια μικρή μειοψηφία των παιδιών εστιάζεται στο χαρακτήρα – το είδος των μύθων και τα χαρακτηριστικά τους στοιχεία. Δηλώνουν, ότι τους αρέσουν οι ιστορίες τους, το περιεχόμενό τους, οι καταστάσεις, που διαδραματίζονται, πιθανότατα, σε συνδυασμό με το ότι πρωταγωνιστούν τα ζώα, τα αγαπημένα των παιδιών. Παρά την έντονη εύνοια τους γι' αυτά, τονίζουν, ότι τους αρέσει, που υπάρχουν και άνθρωποι σε κάποιους από τους μύθους, καθώς ο κόσμος του Αισώπου δεν κατακλύζεται μόνο απ' αυτά.¹⁶ Η ύπαρξη ανθρώπων δεν προκαλεί αντιδράσεις, ίσως, τα φέρνει πιο κοντά στον καθημερινό τους κόσμο. Τώρα, κάνουν λόγο για το χαρακτήρα του μύθου με την έννοια, ότι επιτελεί διδακτική και ψυχαγωγική λειτουργία μ' επιτυχία στα παιδιά, αλλά και στους μεγάλους. Και μάλιστα ένα τέτοιο είδος, ο μύθος, που προσφέρει γνώσεις μ' ευχάριστο τρόπο μέσα από αστείες περιπέτειες, αναγνωρίζεται περισσότερο, όπως εξέφρασαν τα παιδιά, μέσα από ένα πλούσια εικονογραφημένο κείμενο.¹⁷ Μετράει πολύ γι' αυτά στην ηλικία, που βρίσκονται, το στοιχείο της εικόνας μέσα από τα ζωντανά χρώματα της, που τα βοηθά να μπουν πιο βαθειά στην πλοκή του μύθου και να κατανοήσουν τα γεγονότα. Κι ένα παιδί μιλάει για τη φαντασία των μύθων, στοιχείο στο οποίο αντιτίθεται ο Μάνος Κοντολέων λέγοντας, ότι οι μύθοι του Αισώπου διαθέτουν ένα πολύ έντονο ρεαλισμό και δεν επιτρέπουν να εισχωρήσει το φανταστικό στοιχείο.¹⁸ Απλά, αποτελεί γι' αυτό ένα μέσο φυγής από την πραγματικότητα και έτσι, διαβλέπει τη φαντασία μέσα σ' αυτόν.

➤ Τώρα, την κορυφή των προτιμήσεων τους για το αγαπημένο τους ζώο την κατέχει ο σκύλος, που υποστηρίζουν, ότι είναι ο πιστός φίλος του ανθρώπου και φύλακας του από τα πολύ παλιά χρόνια. Ακολουθεί η αλεπού, πράγμα περίεργο, καθώς αντιπροσωπεύει το σύμβολο της πανουργίας και της πονηριάς.¹⁹ Συνήθως, το παιδί ταυτίζεται με τον ήρωα, που έχει έναν κοινωνικά και ηθικά αποδεκτό χαρακτήρα. Εδώ, ταυτίζεται μ' έναν «ανήθικο» ήρωα, την αλεπού, που παρουσιάζεται ως έξυπνη και πονηρή και κρατά τον πρωταγωνιστικό ρόλο. Έτσι, υιοθετεί κοινωνικά απαράδεκτα πρότυπα, κάτι που οφείλεται-σύμφωνα με σχετική έρευνα της Γιαννικοπούλου- στη μειωμένη αντιληπτική ικανότητά του νηπίου, που δε μπορεί να εκτιμήσει την ηθική συμπεριφορά των ηρώων με τα κριτήρια των ενηλίκων. Και επιλέγει να ταυτιστεί με την ηθικά απαράδεκτη αλεπού, γιατί την κρίνει πιο ηθική από τους άλλους. Συλλέγει πληροφορίες από το μύθο και την πραγματικότητα και συγχέοντας τα κίνητρα με τις πράξεις αιτιολογεί τη συμπεριφορά των ηρώων και επιλέγει αυτόν, που σύμφωνα με τα δικά του κριτήρια είναι ο πιο ηθικός.²⁰

Έπειτα, είναι η γάτα, η ναζιάρα, όπως τη χαρακτηρίζουν, και λίγο πιο κάτω το λιοντάρι, που ξεχωρίζει για τη δύναμη, την αρχοντιά και την εξουσία του. Η κουκουβάγια ως σύμβολο της σοφίας και έρχονται οι προτιμήσεις λίγων παιδιών για τη χελώνα, το δελφίνι, το άλογο, το λαγό, το κουνέλι, το σκίουρο, το χελιδόνι, τον αετό, την τίγρη, το ελάφι και το γορίλα. Ορισμένα απ' αυτά

συμμετέχουν στους μύθους, όπως η αργή και αθώα χελώνα, ο γρήγορος και αφελής λαγός και ο αετός σαν πουλί, που εκφράζει το πέταγμα της ψυχής. Παρατηρείται, όμως, ότι έλκονται και από τη συμπεριφορά κάποιων ζώων, που δεν είναι πρωταγωνιστές –ήρωες των μύθων, όπως άγρια ζώα- η τίγρης, το ελάφι, ο γορίλας, το άλογο και κάποια ήμερα –το κουνέλι, ο σκίουρος, το χελιδόκι.

Τα παιδιά της αγροτικής περιοχής εκφράζουν ενδιαφέρον για το σκύλο κατά 50%, ίσως γιατί εκεί, που μένουν, έρχονται συχνά σ' επαφή μαζί του και γι' αυτό μιλάνε και για άλλα ζώα, που ζουν στο περιβάλλον τους, η γάτα, η χελώνα, το κουνέλι. Αντίθετα, στην αστική περιοχή μειώνεται το ενδιαφέρον για το σκύλο στο 23% και μιλάνε για ζώα πιο άγρια –η αλεπού, το λιοντάρι, ο γορίλας, το ελάφι, η τίγρης. Και επιπλέον, τα κορίτσια-σύμφωνα με τη σχετική έρευνα των Pitcher και Prelinger- προτιμούν μικρά οικιακά ζώα και ακίνδυνα, όπως η γάτα, το κουνέλι, ο σκίουρος, ο λαγός. Τα αγόρια στρέφονται σε άγρια, σαρκοβόρα και επικίνδυνα ζώα, όπως η αλεπού, το λιοντάρι, η τίγρης, το ελάφι και πολλά άλλα.²¹

Όσο για τα ζώα, που αντιπαθούν -πρώτα- καταφθάνουν, φυσικά, η αλεπού με τη μεγαλύτερη συχνότητα στους αισώπειους μύθους²² ως πονηρή και ύπουλη και ο λύκος, ο κακός, άγριος και καταστροφικός με την ανυπέβλητη δύναμη, που συμβολίζει τις αντικοινωνικές, ασυνείδητες και αδηφάγες δυνάμεις.²³ Έπειτα, το φίδι, που δηλητηριάζει τους ανθρώπους, ο λαγός, ίσως, εξαιτίας της ήττας του στον πολύ γνωστό μύθο για τα παιδιά «ο λαγός και η χελώνα», καθώς συχνά τα παιδιά επιλέγουν τον ήρωα, δίνοντας βάση στην τελική έκβαση της ιστορίας.²⁴ Το λιοντάρι, που τρώει τα μικρότερα ζώα και παίζει το ρόλο του εξουσιαστή και η γάτα, που –σε κάποιους μύθους- τα θέλει όλα δικά της. Ο σκύλος, η αρκούδα, η μαϊμού, και πάλι κάποια ζώα, που δε συμμετέχουν στις ιστορίες, η κουκουβάγια, ο πίθηκος, η αράχνη, ο καρχαρίας και το χταπόδι, πιθανότατα, γιατί αυτά τα ζώα τα φοβούνται στην καθημερινή τους ζωή.

➤ Ο μύθος, που τείνουν να θυμούνται πιο πολύ ή φαίνεται να τους αρέσει αρκετά είναι «Ο λαγός και η χελώνα», ένας μύθος, που συνηθίζεται πολύ στο σχολείο και μιλάει για μικρά ζώακια. Λιγότεροι είναι αυτοί, που κάνουν λόγο για το μύθο «Η αλεπού κι ο κόρακας», ίσως γιατί οι πρωταγωνιστές του είναι μεγάλα ζώα, τα οποία φοβούνται λίγο περισσότερο τα παιδιά. Ωστόσο, ακόμα ένας μύθος με μεγάλα ζώα βρίσκεται πιο χαμηλά στις προτιμήσεις τους «Γάιδαρος και λύκος». Ακολουθεί, αυτός μ' ένα μεγάλο και ένα μικρό ζώο «Το ποντίκι και το λιοντάρι» και έπειτα, ο γνωστός «Η αλεπού και τα σταφύλια». «Η μαϊμού και το δελφίνι», «Η αλεπού κι ο λύκος», «Το λιοντάρι και το μυρμήγκι» απαντούν σε μικρή συχνότητα από τα παιδιά, πιθανότατα, γιατί δεν τους άρεσαν και τόσο οι ιστορίες τους. Τελευταίοι έρχονται κάποιοι μύθοι, όπως «Ο σκύλος και η γάτα», «Ο γάιδαρος και ο κούκος» και κάποιοι άλλοι, που δίνονται ως απαντήσεις από 2 ή 3 παιδιά ή και από μεμονωμένες περιπτώσεις. Απλά, από την αρχική διαβάθμιση των απαντήσεων, μπορεί να νοιώθουν πιο οικεία τους τα μικρά ζώα, χωρίς ν' αποκλείεται και η συμπάθεια τους για τα μεγάλα.

➤ Τα περισσότερα παιδιά ήξεραν, ότι ο Αίσωπος ήταν ο πρώτος μυθοποιός και είχαν γνώση περί των μύθων του. Παρατηρήθηκε, όμως, μια σχετική άγνοια ως προς αυτό με βάση την ηλικία. Οι μύθοι του Αισώπου κρίνονται αρκετά κατάλληλοι για τα παιδιά της τρίτης και της τετάρτης τάξης του δημοτικού. Παρ' όλα αυτά, αν και τα παιδιά και των δυο τάξεων γνώριζαν τους μύθους του, σε προηγούμενη ερώτηση, αυτά της τρίτης τάξης ήξεραν σε μικρότερο ποσοστό το όνομα του μυθοποιού απ' ότι τα μεγαλύτερα. Η διαφορά μεταξύ τους δεν είναι και τεράστια, απλά, ίσως, ως μικρότερα δεν είχαν μνημονεύσει στο μυαλό τους και τόσο καλά το όνομα αυτού κι αποκλείεται να μην το είχαν ακούσει καθόλου, όπως θέλησαν τελικώς να υποστηρίξουν.

➤ Στην ερώτηση, που απευθυνόταν στα παιδιά και τα ρωτούσε καθαρά, αν πιστεύουν, ότι ο μύθος διδάσκει μόνο, διασκεδάζει μόνο ή επιτελεί και τα δύο το αποτέλεσμα ήταν αρκετά ενθαρρυντικό. Άποψη των πολλών ήταν, ότι ο μύθος έχει διπλή λειτουργία, που αποδεικνύει την -ευρύτατα- αναγνωρίσιμη αποστολή, που έχει, πάντα, βέβαια, με πρωταρχική τη διδακτική. Λιγότεροι ήταν αυτοί, που έδωσαν βάση στη διασκεδαστική του πλευρά και μόνο σ' αυτή, διότι ακούγοντας τη διήγηση του, ξεχνούν τα προβλήματα και την καθημερινότητα τους και διασκεδάζουν με τις εύθυμες και αστείες ιστορίες των ζώων. Ακόμη πιο ελάχιστοι ήταν αυτοί, που τόνισαν μόνο τη διδακτική του πλευρά, ίσως, θεωρώντας το όμοιο με τα άλλα μαθήματα και ότι ο μόνος σκοπός, που εξυπηρετεί –σε συνδυασμό με τα άλλα- είναι να προσφέρει χρήσιμες πληροφορίες.

Διαφορά δεν παρουσιάζεται ως προς το φύλο και την τάξη, αλλά ως προς την περιοχή, όπως επισημάνθηκε και στην ερώτηση 2. Παιδιά της αγροτικής περιοχής θεωρούν σημαντικότερη τη διδακτική από την ψυχαγωγική, ενώ τα παιδιά της αστικής περιοχής τις τοποθετούν αντίστροφα, όταν πρόκειται να διαλέξουν μεταξύ των δυο. Εφόσον προβάλλει, εδώ, και το ενδεχόμενο της διπλής λειτουργίας, τότε -ανεξάρτητα από τον παράγοντα της περιοχής- τα περισσότερα τάσσονται υπέρ αυτής.

➤ Το πρώτο πρόσωπο, από το οποίο συνηθίζουν να ακούν μύθο, τα παιδιά της σχολικής ηλικίας είναι η γιαγιά. Η λαϊκή, αυτή, δασκάλα, που τόσο σε παλιότερους σκοτεινούς χρόνους, όσο και σήμερα παραμένει μία ανεξάντλητη πηγή μάθησης και παρηγοριάς για τα παιδιά.²⁵ Χαίρονται πάρα πολύ, όταν την ακούν να τους αφηγείται, γιατί αποτελεί ένα αγαπημένο τους πρόσωπο, ιδιαίτερα, όταν μένει μέσα στο σπίτι μαζί τους. Το ζεστό βλέμμα της εμπνέει ασφάλεια κι εμπιστοσύνη σ' αυτά κι, εύλογα, την τοποθετούν στην κορυφή των προτιμήσεών τους.²⁶ Έπειτα, το δεύτερο αφηγηματικό πρόσωπο γι' αυτά είναι η μητέρα. Σύμφωνα με σχετική έρευνα του καθηγητή Βασιλείου Αναγνωστόπουλου, οι προτιμήσεις των παιδιών νηπιακής ηλικίας ως προς τα' αφηγηματικά πρόσωπα διαφοροποιούνται με πρώτη τη μαμά και ακολουθεί η γιαγιά.²⁷ Αυτά τα παιδιά είναι, απόλυτα, δεμένα από την πρώτη στιγμή της ζωής τους με τη μητέρα τους και απ' αυτήν ακούν, συχνά, μύθους και παραμύθια.²⁸ Η ίδια έρευνα, που έγινε σε παιδιά δημοτικού απέδειξε τα ίδια αποτελέσματα με

τα, εδώ, συγκεκριμένα. Αυτό δείχνει, ότι τα παιδιά της σχολικής ηλικίας στρέφονται προς τη γιαγιά και, κάποτε, και στον παππού, φανερώνοντας την υποχώρηση του αφηγηματικού ρόλου των γονιών. Πάντως ένα είναι σίγουρο: ότι τα νήπια και τα μεγαλύτερα παιδιά τις τοποθετούν στην πρώτη θέση.²⁹

Έπειτα, στις προτιμήσεις τους εντάσσεται και ο δάσκαλος. Τα παιδιά, σήμερα, γνωρίζουν πολλούς μύθους και αυτό το χρωστούν στο σχολείο τους, ειδικότερα στο δάσκαλό τους.³⁰ Ο ίδιος το θεωρεί εξέχων μορφωτικό αγαθό και το τοποθετεί πολύ ψηλά στα μέσα, που χρησιμοποιεί για τη μόρφωση των παιδιών.³¹ Το αφηγηματικό του ύφος, ο χρωματισμός της φωνής του και η - γεμάτη αυθορμητισμό - διάθεσή του για αφήγηση προκαλούν το ενδιαφέρον των παιδιών, ώστε πολλές φορές να είναι πολύ χαρούμενα, όταν πρόκειται να τους διηγηθεί ένα μύθο. Τον επιζητούν με ανυπομονησία απ' αυτόν, γιατί ξέρουν, ότι θα τον δουν και εικονογραφημένο μέσα σ' ένα βιβλίο, πέρα από μια απλή διήγηση. Ακολουθεί ο παππούς μ' ένα χαμηλότερο ποσοστό και πιο κάτω η προτίμηση των παιδιών για την αφήγηση από κάποια άλλη πηγή. Τα μεν παιδιά της τρίτης τάξης ακούν μύθο από την αδερφή τους, ένα -εξίσου- οικείο πρόσωπο, ενώ τα μεγαλύτερα παιδιά μπορούν και διαβάζουν μόνα τους μέσα από τα βιβλία. Την τελευταία θέση κατέχει ο μπαμπάς, που δεν υφίσταται αφηγηματικό πρόσωπο ιδιαίτερης σημασίας από τα παιδιά.

Τα αγόρια, συγκεκριμένα, ακολουθούν τα παραπάνω δεδομένα με τέταρτο αφηγηματικό πρόσωπο τον παππού και τελευταίο το μπαμπά. Αντίθετα, τα κορίτσια τοποθετούν στην τέταρτη θέση το μπαμπά μ' ένα πολύ χαμηλό ποσοστό, ενώ ο παππούς απουσιάζει, εντελώς, ως μορφή γι' αυτά. Πιθανότατα, τα αγόρια έχουν μια μεγαλύτερη οικειότητα, ως αυτοδύναμα και ανεξάρτητα όντα, με τον παππού, ενώ τα κορίτσια είναι πιο συντηρητικά και προσκολλημένα στη μορφή του γονιού και, εδώ, του μπαμπά.

➤ Αρκετά είναι τα παιδιά, που δέχονται ερεθίσματα από μύθους και από τους γονείς στο σπίτι και από τους δασκάλους στο σχολείο. Υπάρχει μία αμφίτροπη διαδικασία, που και οι μεν και οι δε, ταυτόχρονα, ενδιαφέρονται για τη μετάδοση γνώσεων, αλλά και παροχή ψυχαγωγίας σε πλήθος παιδιών μέσα από τους μύθους. Υπάρχει, όμως, εντελώς τυχαία και ένας ίδιος αριθμός παιδιών, που ακούει μύθους μόνο από τους γονείς και, αντίστοιχα, μόνο από τους δασκάλους. Πιθανότατα, στην πρώτη περίπτωση κάποιοι από τους γονείς μπορεί να μη δουλεύουν και να έχουν το χρόνο, αλλά και τη διάθεση ν' ασχοληθούν με τα παιδιά τους, κάνοντας κάτι τέτοιο και αντίστοιχα κάποιοι δάσκαλοι υπάρχουν, που δεν αποδίδουν δέουσα σημασία στο μύθο και αδιαφορούν γι' αυτό ως μορφωτικό αγαθό.³² Στη δεύτερη περίπτωση οι γονείς αυτών των παιδιών, ίσως, είναι εργαζόμενοι και αυτό δεν είναι εφικτό και, φυσικά, οι δάσκαλοί τους κατατάσσονται σ' αυτούς, που αφιερώνουν χρόνο και βαρύτητα σ' αυτό το διδακτικό μέσο και, συνεπώς, τους αφηγούνται στα παιδιά τους.

➤ Τελειώνοντας, η προτίμησή τους για τους μύθους είναι αρκετά μεγαλύτερη από τα παραμύθια. Ενώ εξίσου και τα δυο προορίζονται για παιδιά αυτής της ηλικίας, οι μύθοι κατέχουν εξέχουσα θέση. Αυτό, ίσως, οφείλεται στο γεγονός,

ότι οι δάσκαλοι της τρίτης και της τετάρτης τάξης δημοτικού συνηθίζουν, περισσότερο, τους μύθους, γιατί πρόκειται για σύντομα και «προσγειωμένα» στην πραγματικότητα κείμενα χωρίς εξωπραγματικά στοιχεία γι' αυτή την τρυφερή ηλικία. Και στην ύλη των σχετικών μαθημάτων π.χ. γλώσσας, ανθολογίου μπορεί να μην είναι ενσωματωμένα τα παραμύθια, όσο οι μύθοι. Επιπλέον, τα παιδιά δεν αποκλείεται να επηρεάστηκαν αρκετά από τις σχετικές ερωτήσεις του ερωτηματολογίου με τους μύθους, να εθίστηκαν και μόνο στην ιδέα τους για αρκετή ώρα και, τελικώς, να διαμορφώθηκαν, έτσι, οι απαντήσεις τους.

Απ' αυτούς, που προτίμησαν τους μύθους: Η ισχυρότερη δικαιολογία, που πρόβαλλαν, ήταν η διασκεδαστική τους πλευρά. Έπειτα, μ' ελάχιστη διαφορά, ήταν τα παιδιά, που επικαλέστηκαν τη διδακτική του πλευρά, κάτι που αποδεικνύει, πως δεν ξεχνούν τον αρχικό στόχο του και τον υπερασπίζονται μέσα από τις απαντήσεις τους, παρ' όλο που η ηλικία δεν τους επιτρέπει ν' αντιληφθούν, άμεσα, το ηθικό του μήνυμα. Φυσικά, παρακάτω προβάλλει έκδηλο το γεγονός της αγάπης τους για τα ζώα, ως πρωταγωνιστές αυτών των ιστοριών. Υπάρχει και αυτή η μερίδα παιδιών, που προτιμά τους μύθους χάρη στη διπλή λειτουργία, που προσφέρουν σε όλους και όχι μόνο στα παιδιά. Η ίδια μερίδα παιδιών αποδίδει σημασία στη φαντασία των μύθων, παρ' όλο που συμβαίνουν πραγματικά περιστατικά, όμως αυτά, έτσι, θέλουν να πιστεύουν, καθώς επίσης και στις περιπέτειες μεταξύ των ζώων, που προσθέτουν έντονη δράση και αγωνία. Τέλος, εδώ είναι μικρότερος ο αριθμός αυτών, που ισχυρίζονται την προσωποποίηση των ζώων, σε σχέση με την ερώτηση 2, διότι ίσως η διατύπωση της ερώτησης τους φαίνεται λίγο διαφορετική και επηρεάζονται.

Συγκεκριμένα, τα αγόρια προτιμούν περισσότερο τους μύθους από τα παραμύθια σε αντίθεση με τα κορίτσια, διότι «πατούν» στην πραγματικότητα και στα γεγονότα της, τα οποία εκφράζουν οι μύθοι και η δράση μεταξύ των ζώων είναι συνεχής, γι' αυτό, ίσως, έχουν επικαλεστεί και το στοιχείο της περιπέτειας μόνο αυτά και όχι τα κορίτσια. Τα τελευταία μπορεί να είναι πιο «ονειροπόλα» και να ταξιδεύουν σε κόσμους μαγικούς στα παραμύθια σαν πριγκίπισσες και γοργόνες. Το δεύτερο αξιόλογο στοιχείο είναι, ότι τα παιδιά της τετάρτης τάξης δίνουν προτεραιότητα και αντιλαμβάνονται λίγο καλύτερα τη διδακτική του διάσταση, ενώ τα μικρότερα στερούνται ικανότητας και τους αγγίζει το διασκεδαστικό του στοιχείο.

Τέλος, απ' αυτούς που προτίμησαν τα παραμύθια: Δε θα ήταν δυνατόν να μη δοθεί έμφαση στην ψυχαγωγική του πλευρά από αρκετά παιδιά, αφού αυτός είναι και ο πρώτος στόχος βάση του οποίου δημιουργήθηκαν και ακούγονται με μεγάλη ευχαρίστηση από τους μικρούς «ακροατές». Εντυπωσιακά τεράστια είναι η λαχτάρα τους για τους μαγικούς ήρωες των παραμυθιών. α) για τις νεράιδες, τις όμορφες ασπροντυμένες γυναίκες, που εμφανίζονται ξαφνικά στο δρόμο του ήρωα και τον βοηθούν³³ β) για τις γοργόνες, τις, επίσης, ωραίες γυναίκες από τη μέση και πάνω και με ουρά ψαριού από τη μέση και κάτω, που

αναδύονται στην επιφάνεια της θάλασσας και με τις μαγικές τους ικανότητες βοηθούν τον ήρωα ³⁴ γ) για τις ωραίες πριγκίπισσες, που ζουν μέσα στα πλούτη, δ) για τις μάγισσες, τις άσχημες γυναίκες, που είναι –καθαρά- φορείς της καταστροφής ³⁵ και για ε) τους δράκους τ' αποκρουστικά και απωθητικά πλάσματα, που σκοπός τους είναι ο φορέας των παιδιών και η απαγωγή των γυναικών.³⁶

Όλα αυτά τα μαγικά όντα εντυπωσιάζουν τα παιδιά, τα ταξιδεύουν σε κόσμους μακρινούς και φανταστικούς και συντηρούν την αγωνία τους, συνεχώς, σε αυξανόμενο επίπεδο. Ανεξάρτητα από την τεχνολογική ανάπτυξη, η φαντασία βρίσκει χώρο ύπαρξης στις ψυχές των παιδιών,³⁷ καθώς γκρεμίζει το τείχος μεταξύ ρεαλισμού και υπερβατισμού ³⁸ και μεταφέρει το παιδί σ' ένα κόσμο μυθικό και συναρπαστικό, πέρα από τη σκληρή πραγματικότητα. Διότι, ο Bettelheim λέει, ότι αν το παιδί δε μπορεί να φανταστεί το μέλλον του μ' αισιοδοξία, σταματά ν' αναπτύσσεται ³⁹ και γι' αυτό καλά κάνει και ταξιδεύει με οδηγό τη φαντασία. Οπωσδήποτε, το στοιχείο της περιπέτειας δε μπορεί να εκλείπει ούτε και από τα παραμύθια. Ελάχιστα είναι εκείνα, που υποστηρίζουν, ότι το παραμύθι διδάσκει, που κάποιες φορές δεν είναι και αναμφισβήτητο.

Να τονιστεί και ένα τελευταίο στοιχείο, που στάθηκε σαν υπόθεση παραπάνω. Τα κορίτσια, που υπερτερούν στο θέμα προτίμησης των παραμυθιών, προτάσσουν το στοιχείο το μαγικό, της νεραϊδας και της μάγισσας, ίσως, τοποθετούν τον εαυτό τους στο ρόλο της καλής και της κακής γυναίκας και φαντάζονται, ότι δραματοποιούν μία απ' αυτές. Τ' αγόρια δεν έχουν τέτοια προβλήματα και βάζουν στην κορυφή των προτιμήσεών τους για τα παραμύθια το γνωστό και σταθερό θέμα της ψυχαγωγίας.

Παραπομπές

1. Γιαννικοπούλου Αγγελική, «Τα ζώα στους αισώπειους μύθους και η στάση των νηπίων απέναντί τους», περ. «Διαδρομές», τ. 42/1996, σελ. 91
2. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας –Α΄ ανιχνεύσεις», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 84
3. Ζαν Ζορζ, «Η δύναμη των παραμυθιών», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1996, σελ. 107
4. Σακελλαρίου Χάρης, «Το παραμύθι χτες και σήμερα-η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ. 93
5. Βοσνιάδου Στέλλα (επιμέλεια), «Κείμενα εξελικτικής ψυχολογίας», Τόμος 1^{ος}, εκδ. Γουτεμβέργιος, Αθήνα 1995, σελ. 128
6. Βοσνιάδου Στέλλα (επιμέλεια), ο.π. σελ. 129
7. Βοσνιάδου Στέλλα (επιμέλεια), ο.π. σελ. 136
8. Γιαννικοπούλου Αγγελική, ο.π. σελ. 93
9. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Το παραμύθι και οι παραμυθάδες στην Ελλάδα» (αφιέρωμα), Τόμος 3ος, εκδ.Καστανιώτη, Αθήνα 1988, σελ. 154
10. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 92
11. Βοσνιάδου Στέλλα (επιμέλεια), ο.π. σελ. 118-119
12. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος – Δελώνης Αντώνης, «Παιδική λογοτεχνία και σχολείο», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1984, σελ. 54
13. Βοσνιάδου Στέλλα (επιμέλεια), ο.π. σελ. 119
14. Βοσνιάδου Στέλλα (επιμέλεια), ο.π. σελ. 135
15. Γιαννικοπούλου Αγγελική, ο.π. σελ. 91
16. Γιαννικοπούλου Αγγελική, ο.π. σελ. 91
17. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος – Δελώνης Αντώνης, ο.π. σελ. 49
18. Κοντολέων Μάνος, «Απόψεις για την παιδική λογοτεχνία», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1988, σελ. 52
19. Αυδίκος Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ.Γ. (εισαγωγή), «Από το παραμύθι στα κόμικς» - Παράδοση και νεωτερικότητα, εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1996, σελ. 249
20. Γιαννικοπούλου Αγγελική, «Κριτήρια ταύτισης του νηπίου με τους ήρωες της λογοτεχνίας», περ. «Διαδρομές», τ. 37/1995, σελ. 58
21. Γιαννικοπούλου Αγγελική, «Τα ζώα στους αισώπειους μύθους και η στάση των νηπίων απέναντί τους», περ. «Διαδρομές», τ. 42/1996, σελ. 96
22. Αυδίκος Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ.Γ. (εισαγωγή), ο.π. σελ. 249
23. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 99

24. Γιαννικοπούλου Αγγελική, «Κριτήρια ταύτισης του νηπίου με τους ήρωες της λογοτεχνίας», περ. «Διαδρομές», τ. 37/1995, σελ. 57
25. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Λιάπης Κώστας (επιμέλεια), «Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995, σελ. 118
26. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Λιάπης Κώστας (επιμέλεια), ο.π. σελ. 123
27. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού», Έκδοση Β', εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002, σελ. 120
28. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 29
29. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, ο.π. σελ. 120-121
30. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα», τ. 48, Βασική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1957, σελ. 14
31. Σπυροπούλου Ζωή, «Μύθοι περί ζώων», Έκδοση Β', εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1988, σελ. 12
32. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος – Δελώνης Αντώνης, «Παιδική λογοτεχνία και σχολείο», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1984, σελ. 34
33. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Λιάπης Κώστας (επιμέλεια), ο.π. σελ. 149-150
34. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Λιάπης Κώστας (επιμέλεια), ο.π. σελ. 35-36
35. Αυδίκος Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ.Γ. (εισαγωγή), «Από το παραμύθι στα κόμικς - Παράδοση και νεωτερικότητα», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1996, σελ. 376
36. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Λιάπης Κώστας (επιμέλεια), ο.π. σελ. 150
37. Αυδίκος Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ.Γ. (εισαγωγή), ο.π. σελ. 443
38. Μαντάς Γ. Κωνσταντίνος, «Το παραμύθι –η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του», Πάτρα 1972, σελ. 43
39. Σακελλαρίου Χάρης, ο.π. σελ. 47

B. ΕΡΕΥΝΑ ΔΑΣΚΑΛΩΝ

1. Στόχος και υποθέσεις της έρευνας

Στόχος της δεύτερης έρευνας, που πραγματοποιήθηκε στα δημοτικά σχολεία ήταν, αν οι δάσκαλοι πιστεύουν, ότι διδάσκονται οι μύθοι στο σχολείο και ποιος είναι ο λόγος, που αιτιολογεί την απάντησή τους.

Με δεδομένο αυτό το στόχο της έρευνας προκύπτουν και κάποιες άλλες υποθέσεις, η εγκυρότητα των οποίων καλείται να ελεγχθεί μέσω αυτής της έρευνας.

Οι σπουδαιότερες απ' αυτές είναι οι εξής:

- Αν τους αρέσει, προσωπικά, να διδάσκουν μύθους στα παιδιά και για ποιο λόγο το κάνουν αυτό.
- Αν υπάρχουν βιβλία με μύθους στη βιβλιοθήκη τους και πόσο συχνά τα χρησιμοποιούν.
- Πως συμβάλλουν οι μύθοι
 1. στη γλωσσική καλλιέργεια του παιδιού
 2. στο γνωστικό του επίπεδο
 3. στην ηθική του συνείδηση
 4. στις ευαισθησίες-συναισθήματά του
 5. στη συμπεριφορά του
 6. στα πρότυπα
 7. στην αισθητική του

2. Δείγμα της έρευνας

Αυτή η έρευνα, που αφορούσε τους δασκάλους, πραγματοποιήθηκε στο 9^ο και 11^ο Δημοτικό Σχολείο Βόλου, στο 1^ο και 2^ο Δημοτικό Σχολείο Αγριάς. Ξεκίνησε στις 4 Μαρτίου 2002 και ολοκληρώθηκε στις 30 Μαρτίου 2002.

Συγκεκριμένα, στην έρευνα αυτή συμμετείχαν 25 συνολικά δάσκαλοι από την πρώτη μέχρι και την έκτη τάξη του δημοτικού.

Ας ληφθεί υπόψη ότι το δείγμα των δασκάλων δε λήφθηκε τυχαία. Λήφθηκε από σχολεία, που ανήκαν, επίσης, σε περιοχές εύκολα προσβάσιμες για τον ερευνητή. Τα δύο απ' αυτά ήταν εκείνα στα οποία διεξήχθη και η έρευνα των μαθητών, ενώ τα άλλα δύο επιλέχθηκαν βάση περιοχής, όπως αναφέρθηκε.

Μέθοδος της έρευνας

Η έρευνα έγινε μετά από συνεννόηση με τους ίδιους, προσωπικά, τους δασκάλους των σχολείων. Τους δινόταν από ένα ερωτηματολόγιο στον καθένα ξεχωριστά, που καλούνταν ν' απαντήσει στις ερωτήσεις του.

Επειδή λόγω έλλειψης χρόνου και πίεσης των μαθημάτων από μέρους τους, η συμπλήρωση των ερωτηματολογίων δεν ήταν εφικτή εκείνη τη στιγμή, μπορούσαν να το κάνουν αυτό κάποια άλλη ελεύθερη ώρα, που θα είχαν. Η συγκέντρωσή τους πραγματοποιούνταν κάποια από τις επόμενες μέρες. Ήταν λίγο δύσκολο να μαζευτούν γρήγορα, γι αυτό και διήρκησε τόσο πολύ καιρό.

Τ' αποτελέσματα προέκυψαν από το σύνολο των απαντήσεων των δασκάλων.

ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΟ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΔΑΣΚΑΛΟΥΣ

ΘΕΜΑ: Ο ρόλος των μύθων για ζώα στην καλλιέργεια των παιδιών.

Όνοματεπώνυμο δασκάλου/ας:.....
Ημερομηνία:.....
Σχολείο:.....
Τάξη:.....

Ερωτήσεις

1. Διδάσκονται οι μύθοι στο σχολείο ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Γιατί:.....
.....

2. Σας αρέσει να διδάσκετε μύθους στα παιδιά ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Γιατί:.....
.....

3. Έχετε βιβλία με μύθους στη βιβλιοθήκη σας ;

ΝΑΙ

ΟΧΙ

Τα χρησιμοποιείτε ;.....

4. Τι γνώμη έχετε για το ρόλο των μύθων ; Πώς αυτοί επηρεάζουν

- Τη γλωσσική καλλιέργεια του παιδιού

.....
.....

- Το γνωστικό του επίπεδο

.....
.....

- Την ηθική του συνείδηση

.....
.....

- Τις ευαισθησίες – τα συναισθήματά του

.....
.....

- Τη συμπεριφορά του

.....
.....

- Τα πρότυπα

.....
.....

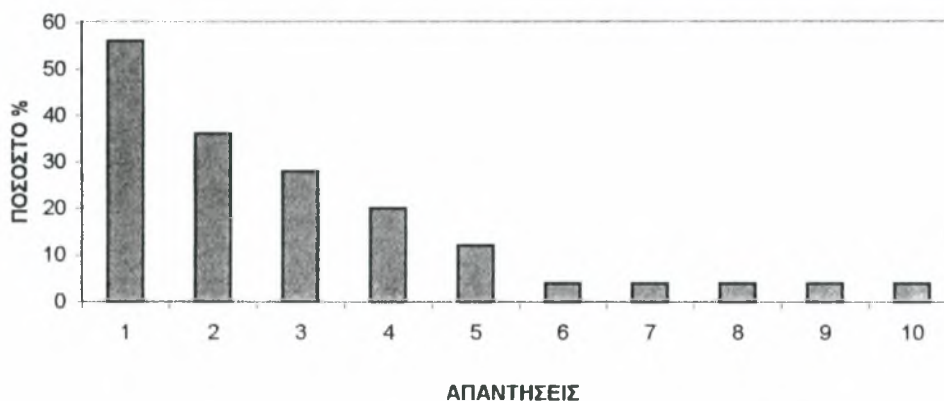
- Την αισθητική του

.....
.....

3. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ ΤΩΝ ΔΑΣΚΑΛΩΝ

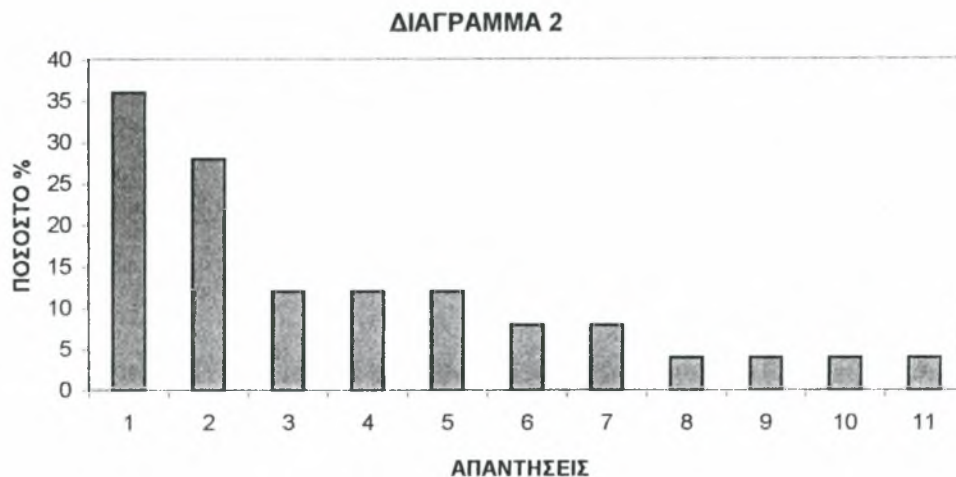
- Στην πρώτη ερώτηση αυτού του ερωτηματολογίου, που συντάχθηκε για τους δασκάλους και που αφορούσε, αν οι μύθοι διδάσκονται στο σχολείο και γιατί, το 100% των δασκάλων δήλωσε, κατηγορηματικά, ότι διδάσκονται. Όμως, οι απόψεις τους πάνω στο γιατί διδάσκονται ποικίλλουν σημαντικά. Ειδικότερα, φαίνονται στο διάγραμμα 1. (Να σημειωθεί, ότι δόθηκαν περισσότερες από μία απαντήσεις)

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 1

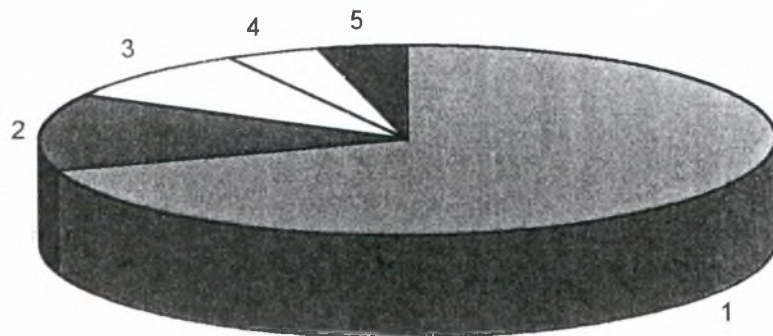
1. Πρώτα-πρώτα, λοιπόν, το 56% των δασκάλων απάντησε, ότι οι μύθοι διδάσκονται στο σχολείο, γιατί τα παιδιά παίρνουν διάφορα ηθικά μηνύματα χρήσιμα μέσα απ' αυτούς.
2. Έπειτα, ένα 36% υποστήριξε, επειδή οι μύθοι εντάσσονται στη διδακτική ύλη των μαθημάτων και, ειδικότερα, στο μάθημα της γλώσσας και του ανθολογίου.
3. Το 28% εξ αυτών το απέδωσε στο γεγονός, ότι οι μύθοι είναι διασκεδαστικοί και ευχάριστοι για τα παιδιά.
4. Το 20% είπε, ότι οι μύθοι είναι απλές, σύντομες και εύληπτες ιστορίες από τα παιδιά και γι' αυτό συνηθίζονται στο σχολείο.
5. Ένα 12%, ότι τα παιδιά διδάσκονται μέσα από ευχάριστες διηγήσεις.
6. Ένα 4% το οφείλει στο ότι οι ήρωες των μύθων είναι ζώα, αγαπημένα πλάσματα των παιδιών.
7. Και πάλι ένα 4%, ότι οι ήρωες των μύθων είναι διαχρονικοί και ως χαρακτήρες, εύκολα, αναγνωρίσιμοι από τα παιδιά.
8. Ένα ίδιο ποσοστό λέει, ότι οι μύθοι είναι έξυπνοι και ελληνικοί.
9. Ένα , εξίσου, 4% τονίζει ότι διδάσκονται, γιατί τα παιδιά έρχονται σ' επαφή με χαρακτήρες και κοινωνικά προβλήματα.
10. Και το τελευταίο 4%, επειδή καλλιεργούν τη φαντασία και τα συναισθήματα τους.

- **Η δεύτερη ερώτηση** απευθύνεται, προσωπικά, στον κάθε δάσκαλο ξεχωριστά και αφορά το αν τους αρέσει να διδάσκουν μύθους στα παιδιά και γιατί. Και, πάλι, το 100% απάντησε ναι και οι απαντήσεις τους παρουσιάζονται στο διάγραμμα 2.
(Οι απαντήσεις τους είναι περισσότερες από μία)

1. Ξεκινώντας από το μεγαλύτερο ποσοστό το 36%, επισημαίνεται, ότι τους διδάσκει με βάση την ψυχαγωγική τους διάσταση.
 2. Παρακάτω, το 28% επικεντρώνεται στη διδακτική πλευρά του μύθου.
 3. Ένα 12% τους διδάσκει, γιατί τα παιδιά –μέσω αυτών- ξεφεύγουν από το πιεστικό πρόγραμμα του σχολείου.
 4. Επίσης, ένα ίδιο ποσοστό ισχυρίζεται, ότι τα μεταφέρουν σε μία μαγική ατμόσφαιρα.
 5. Πάλι, ένα 12% οι μύθοι ευαισθητοποιούν τα παιδιά πάνω σε κοινωνικά προβλήματα.
 6. Το 8%, ότι είναι πιο εύκολο να διδαχθούν πράγματα μέσα από τους μύθους.
 7. Ένα 8% των δασκάλων προτιμούν τους μύθους, γιατί κατά τη διήγηση τους, τα παιδιά τους παρακολουθούν μ' όλη τους την προσοχή.
 8. Το 4% δηλώνει, ότι οι μύθοι περνάνε μηνύματα δίχως να γίνεται ανιαρό το μάθημα.
 9. Ένας δάσκαλος, που απηχεί ένα άλλο 4% λέει, ότι το κάνει αυτό, καθώς «μέσα του κρύβει και αυτός ένα παιδί!»
 10. Επίσης, ένα 4%, τους συνηθίζει, γιατί προκύπτει εύκολα και γρήγορα η δραματοποίηση τους.
 11. Τέλος, τα παιδιά αποκτούν κριτική σκέψη απ' αυτούς.
- **Η τρίτη ερώτηση** αυτού του ερωτηματολογίου είναι, αν έχουν βιβλία με μύθους στη βιβλιοθήκη τους και αν τα χρησιμοποιούν. Ο μεγαλύτερος αριθμός, δηλαδή, το 100% απάντησε, ότι υπάρχουν βιβλία και τα χρησιμοποιούν σύμφωνα με το διάγραμμα 3.

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 3

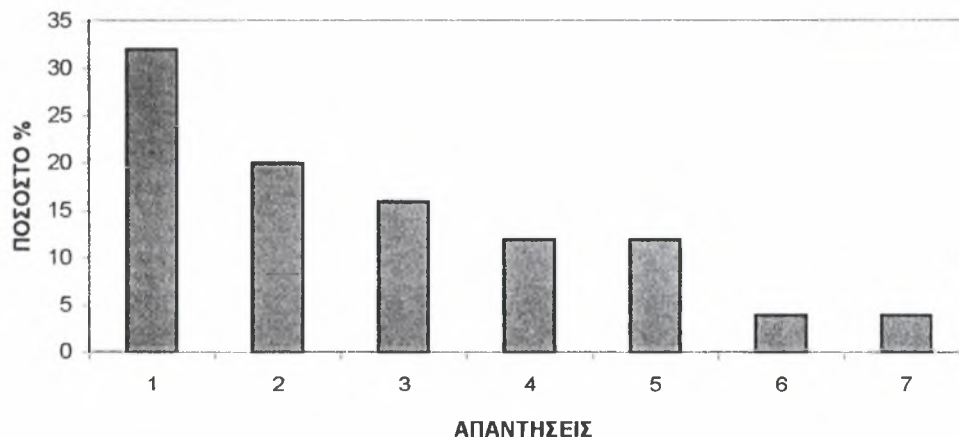

1. Το 70% αυτών τα χρησιμοποιεί αρκετές φορές.
2. Το 13% απαντάει με τη λέξη «συχνά».
3. Ένα 9%, όποτε χρειάζεται μέσα στα πλαίσια των μαθημάτων.
4. Ένα 4% δηλώνει λίγες φορές.
5. Και το υπόλοιπο 4% αρκείται στο ότι οι μαθητές τα δανείζονται για διάβασμα το σαββατοκύριακο στο σπίτι τους.

- **Η τέταρτη και τελευταία ερώτηση** σχετίζεται με τη γνώμη τους για το ρόλο των μύθων και, πιο συγκεκριμένα, πως αυτοί επηρεάζουν διάφορες πτυχές στην ανάπτυξη του παιδιού. Η επιρροή των μύθων :

➤ Α) Στη γλωσσική καλλιέργεια του (διάγραμμα 4Α)

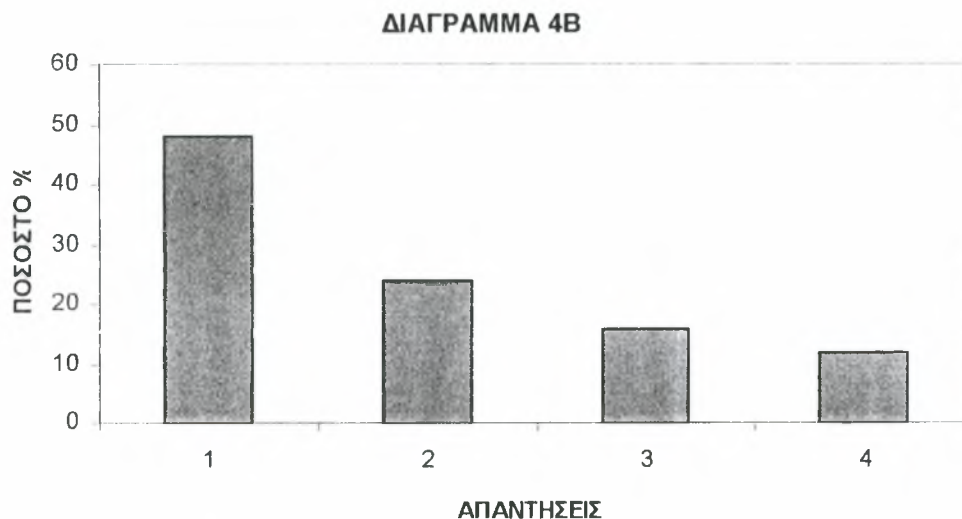
ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ 4Α

1. Το 32% υποστηρίζει, ότι με την επανάληψη και διήγηση του μύθου το παιδί βελτιώνει την έκφρασή του.
2. Το 20%, ότι μαθαίνει καινούριες λέξεις, που συντελούν στη γλωσσική του ευχέρεια.
3. Ένα 16% μιλάει για τον απλό, σύντομο και κατανοητό τρόπο γραφής των μύθων.
4. Το 12% λέει, ότι οι ζωντανοί και σύντομοι διάλογοι τους, παρακινούν τα παιδιά να τους αναδιηγηθούν.
5. Ίδιο ποσοστό, επειδή είναι ευχάριστοι, εύκολα γίνεται η αναδιήγηση τους.

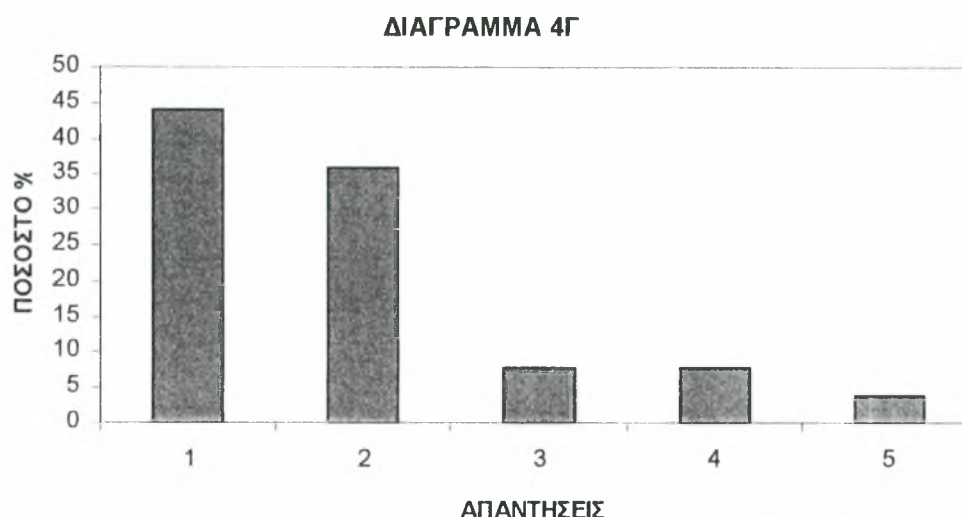
6. Το 4% θεωρεί, ότι οι μύθοι επηρεάζουν τη νοοτροπία και μέσω αυτής την έκφραση του.
7. Και η δραματοποίηση των μύθων βοηθάει σημαντικά.

➤ B) Στο γνωστικό επίπεδο του (διάγραμμα 4B)

1. Το 48% πιστεύει, ότι το παιδί μαθαίνει για τα φυτά, τα ζώα και τον τρόπο ζωής τους.
2. Το 24% στηρίζεται στο γεγονός, ότι αποκτά εμπειρίες και μαθαίνει για καταστάσεις της καθημερινής ζωής.
3. Το 16% αποκαλύπτει, ότι με ήρωες τα ζώα η γνώση προσκολλάται ευκολότερα.
4. Και το άλλο 12%, ότι μαθαίνει ιστορίες φανταστικές, αλλά με πολύτιμη σημασία για το παρόν και το μέλλον.

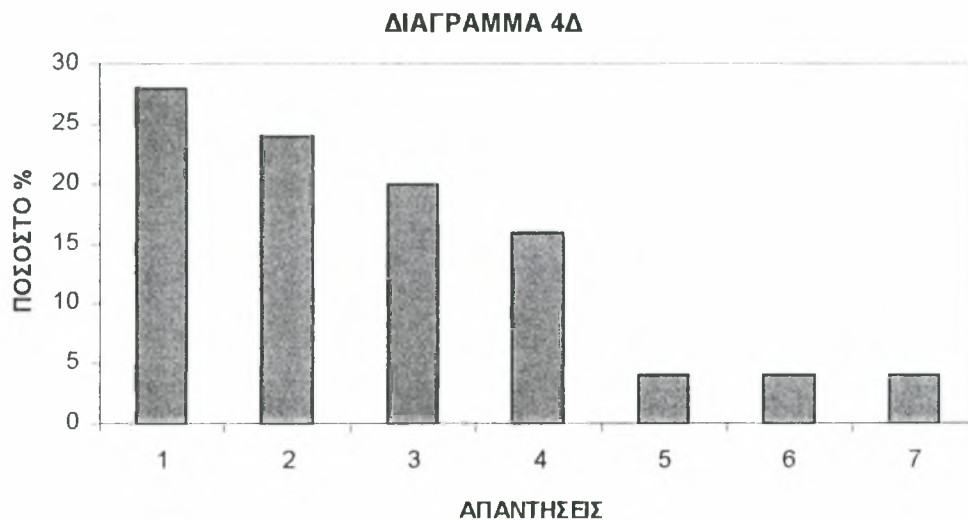
➤ Γ) Στην ηθική του συνείδηση (διάγραμμα 4Γ)

1. Το 44% λέει, ότι ενισχύεται η ηθική του συνείδηση μέσα από τα μηνύματα, που περνούν αβίαστα σ' αυτό.
2. Ένα 36%, ότι μαθαίνει για το καλό και το κακό.
3. Το 8%, ότι αποκτά σημαντικές αρχές, αξίες.

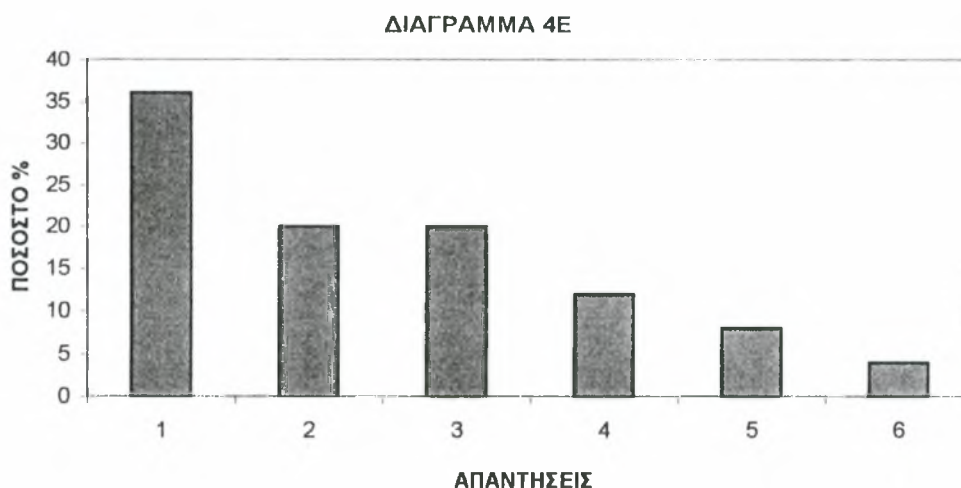
4. Το ίδιο ποσοστό το βοηθά ν' αναπτύσσει το ήθος και τη συμπεριφορά του.
5. Με το άλλο 4% να δηλώνει, ότι παραδειγματίζεται από τους χαρακτήρες των ζώων.

➤ Δ) Στις ευαισθησίες-τα συναισθήματα του (διάγραμμα 4Δ)

1. Αρχίζοντας μ' ένα 28%, που παρατηρεί, ότι το παιδί συμπάσχει με τους ήρωες του μύθου στη χαρά, στη λύπη.
2. Το 24%, ότι γίνεται πιο ευαίσθητο, κοινωνικό, συντροφικό.
3. Το 20%, ότι ευαισθητοποιείται και συμπεριφέρεται καλύτερα πάνω σε διάφορα θέματα, που θίγουν οι μύθοι.
4. Το 16% συμπαθεί τον αδικημένο και αποστρέφεται τον κακό.
5. Ένα 4% ανάλογα με την πλοκή του μύθου εναλλάσσονται τα συναισθήματά του.
6. Πάλι ένα 4% βλέπει, ότι βγάζει στην επιφάνεια απόκρυφα συναισθήματά του.
7. Και τέλος, ότι ταυτίζεται με τον κεντρικό ήρωα του μύθου.

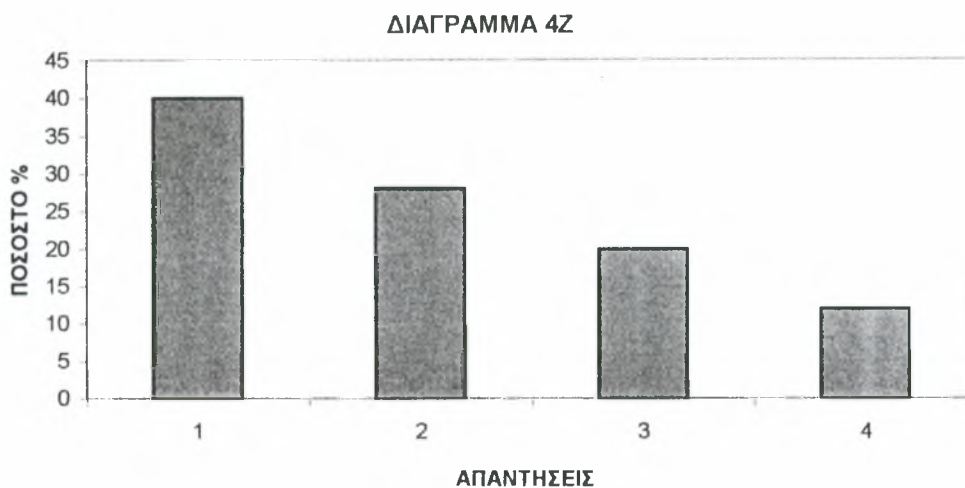
➤ Ε) Στη συμπεριφορά του (διάγραμμα 4Ε)

1. Το 36% θεωρεί, ότι μιμείται τη συμπεριφορά του καλού και αποφεύγει αυτή του κακού.

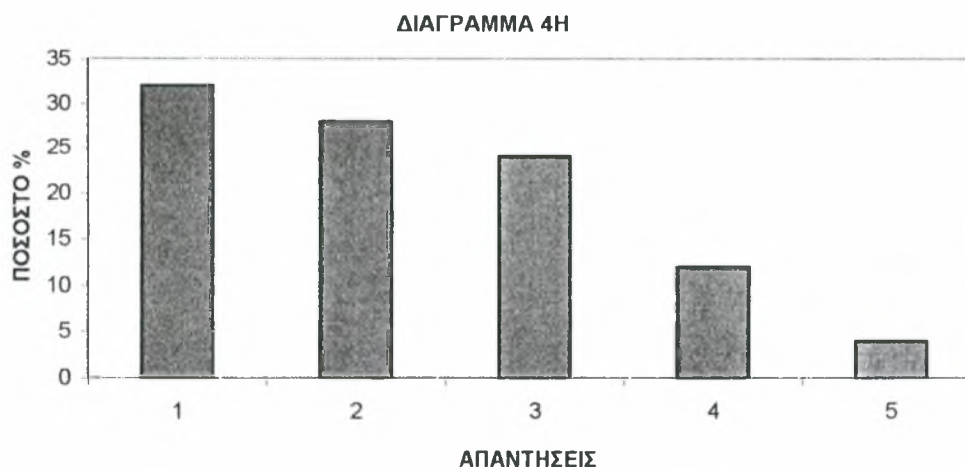
2. Το 20%, ότι παραδειγματίζεται από τους ήρωες προς όφελος του εαυτού του και της κοινωνίας.
3. Ένα 20% λέει, ότι είναι φυσικό να επηρεάζεται, αφού προβάλλονται ποικίλοι χαρακτήρες, μέσα απ' αυτούς.
4. Το 12%, ότι μαθαίνει να προβληματίζεται και να προσαρμόζεται ανάλογα με τις περιστάσεις.
5. Υπάρχει και ένα 8%, που τονίζει, ότι αυτή επηρεάζεται χωρίς τα αποτελέσματα να είναι μόνιμα.
6. Και μία αισιόδοξη άποψη, ότι οι μύθοι διαμορφώνουν ήρεμες και σωστές συμπεριφορές.

➤ Ζ) Τα πρότυπα του (διάγραμμα 4Ζ)

1. Ένα μεγάλο, αλλά ευσυνείδητο ποσοστό, το 40% παραδέχεται, ότι επηρεάζεται λίγο από τους χαρακτήρες, γιατί υπάρχουν ισχυρότερα πρότυπα.
2. Το 28%, ότι μιμείται τα καλά πρότυπα και αποφεύγει τα κακά.
3. Ένα 20%, ότι παραδειγματίζεται από τις πράξεις των ζώων, που δικαιώνονται, αφού -πρώτα - δοκιμάστηκαν.
4. Και το 12%, ότι οι απλοί-συμβατικοί χαρακτήρες εύκολα αναγνωρίζονται ως θετικά-αρνητικά πρότυπα από τα παιδιά και ανάλογα υιοθετούνται ή απορρίπτονται.

➤ Η) Και την αισθητική του (διάγραμμα 4Η)

1. Το 32% πιστεύει, ότι μέσα από τη δραματοποίηση των μύθων καλλιεργείται η φαντασία και η αισθητική του.
2. Το 28% στηρίζεται στη ζωγραφική των μύθων.
3. Το 24%, ότι η απλότητα και η συντομία του μύθου του δείχνει, ότι η ομορφιά βρίσκεται στο απλό και το σύντομο.
4. Πάλι, ένα 12% μιλάει για τη ζωγραφική-ελευθερώνεται η φαντασία του.
5. Και από την ομορφιά των μύθων αναπτύσσει την αισθητική όλου του κόσμου του.

4. Συμπεράσματα της έρευνας

Πριν ολοκληρώθηκε η παράθεση των αποτελεσμάτων της έρευνας από τα ερωτηματολόγια των δασκάλων και, εδώ, ακολουθεί η διεξαγωγή των συμπερασμάτων, που προκύπτουν.

➤ Όλοι οι δάσκαλοι ισχυρίστηκαν, ότι οι μύθοι διδάσκονται στο σχολείο με πρωταρχική αιτιολογία τους το διδακτικό τους περιεχόμενο. Πιστεύουν, ότι αποτελούν ένα αξιόλογο είδος της λογοτεχνίας, που μεταδίδει ηθικά μηνύματα χρήσιμα σ' αυτό το αρχικό στάδιο διαμόρφωσης του χαρακτήρα και της προσωπικότητας των παιδιών.

- Κάποιοι άλλοι λένε, ότι διδάσκονται, επειδή βρίσκονται μέσα στη διδακτική ύλη των μαθημάτων τους. Αυτό, ίσως, δηλώνει, ότι υπερασπίζονται, συγχρόνως, και τη διδακτική του λειτουργία και γι' αυτό το κάνουν, μπορεί, όμως, να μην τους θεωρούν, τόσο άξιους διδασκαλίας και να δίνουν βάση για τη διδασκαλία τους σ' άλλα λογοτεχνικά είδη ή στα μαθήματα.¹ Συνεπώς, εξαναγκάζονται να τους διδάσκουν, αφού συμπεριλαμβάνονται μέσα στα μαθήματα της γλώσσας και του ανθολογίου.

- Η δεύτερη σημαντική πτυχή του μύθου, η ψυχαγωγική, είναι ένα κίνητρο για το οποίο διδάσκονται οι μύθοι. Εκπέμπουν μία δόση γέλιου μέσα από τις πράξεις των ζώων, κάτι που χρειάζεται το παιδί και το ίδιο ευχαριστιέται, ξεφεύγοντας μ' απλό τρόπο από τους «συνηθισμένους» τοίχους του σχολείου. Ταξιδεύει σε κόσμους μαγικούς και η ώρα του περνάει όμορφα, χωρίς να ξοδεύεται σε κάτι άλλο ανιαρό ή μη διασκεδαστικό, που δεν του προσφέρει τίποτα.

- Ο τρόπος, που είναι γραμμένοι αυτοί οι ζώομυθοι, ειδικότερα, του Αισώπου, αποτελούν το τέταρτο κριτήριο, που έθεσαν οι δάσκαλοι για το λόγο διδασκαλίας τους στο σχολείο. Είναι μικρά κείμενα μ' απλό και γνωστό -για τα παιδιά- λόγο δίχως δύσκολες φράσεις και λέξεις για το γνωστικό τους επίπεδο. Παριστάνουν απλά και ξεκάθαρα αυτό, που επιδιώκουν να τους μεταδώσουν.

Όλα αυτά τα στοιχεία είναι απαραίτητα γι' αυτή την ηλικία των παιδιών, που στερείται ολοκληρωμένη αντίληψη και γι' αυτό κρίνονται ως πολύ κατάλληλοι για αυτά.

- Στη συνέχεια προβάλλουν άξιο το στοιχείο, ότι ένα τέτοιο κείμενο συνδυάζει δυο πράγματα. Το παιδί δέχεται διδάγματα και, γενικότερα, γνώσεις μ' έναν ευχάριστο και παιγνιώδη τρόπο, τον οποίο εκπληρώνει ο μύθος.² Συνεπώς, πετυχαίνει, ώστε ν' αφομοιώνονται όλα αυτά από το παιδί με τη θέληση του και όχι μέσα από επιβολές και εντολές.

- Αυτό το είδος επιμένει να προτιμάται στο σχολείο, γιατί οι ήρωές του-τα ζώα- δεν είναι οι οποιοδήποτε τυχαίοι, αλλά τα παιδιά, ειδικότερα, έρχονται σ' επαφή μαζί τους κάθε μέρα στη ζωή και αποτελούν γι' αυτά πολύ οικεία «πρόσωπα» και παιχνιδιάρικα, που η συνάντησή μ' αυτά στους μύθους να τα γοητεύει.

- Το γεγονός, ότι οι τύποι των ηρώων έχουν μία διαχρονική δράση, συναντιούνται μέχρι σήμερα από πολύ παλιά, ίδιοι χωρίς να έχουν αλλοιωθεί, τους κάνει ν' αναγνωρίζονται άνετα από τα παιδιά³ και να μην έχουν πρόβλημα με το χαρακτήρα, που διαθέτει ο καθένας, κατανοώντας, απόλυτα, την πλοκή του μύθου.
 - Κατηγορηματική είναι η άποψη ενός δασκάλου, που λέει, ότι διαθέτουν ξεκάθαρη την ελληνικότητα και την εξυπνάδα στην πλοκή της ιστορίας, λόγος που επιβάλλει, έντονα τη διδασκαλία τους.
 - Οι μύθοι έχουν την ικανότητα να δίνουν στο παιδί την εικόνα των τύπων των ανθρώπων, αλλά και των προβλημάτων, που επικρατούν, προετοιμάζοντάς το στη ζωή, ώστε να μη γίνει ένας «μονοδιάστατος» άνθρωπος.⁴ Μπορεί να το διασκεδάζουν και να το διδάσκουν, εντούτοις το πληροφορούν για όλα όσα θα συναντήσει στη συνέχεια, ώστε να είναι έτοιμος ψυχολογικά και ν' αντεπεξέρθει.
 - Και το τελευταίο στοιχείο, που ενδυναμώνει τη διδασκαλία τους στο σχολείο είναι η καλλιέργεια της φαντασίας και του συναισθήματος. Καλλιεργεί, όσο είναι δυνατόν αυτό, τη φαντασία του μέσα από τις πράξεις των ζώων, που είναι φανταστικές, αλλά και το προετοιμάζουν για τη ζωή του.⁵ Και το παιδί, ταυτιζόμενο με τους ήρωες, βιώνει –συγχρόνως- ποικίλα συναισθήματα μαζί τους, τα οποία συνειδητοποιεί και στην κατοπινή του ζωή.
- Οι απαντήσεις των δασκάλων διαφοροποιούνται ως προς την προτεραιότητα, αλλά και ως προς την ποικιλία, που θέτονται, εφόσον ζητείται η προσωπική τους άποψη σχετικά με το γιατί αυτοί θέλουν και τους διδάσκουν στο σχολείο και όχι γενικά, τι πιστεύουν, όπως ήταν στην προηγούμενη ερώτηση.
- Πρώτη επιλογή τους θέτουν την ψυχαγωγική του πλευρά και γι' αυτό συνηθίζουν τη διδασκαλία του πολλές φορές μέσα στην τάξη.
 - Ακολουθεί ο μύθος με τη διδακτική του έννοια, που στην προηγούμενη ερώτηση κατέχει την πρώτη θέση.
 - Τους αρέσει αυτό το είδος της λογοτεχνίας, γιατί τα παιδιά ξεχνιούνται από τις καθημερινές έννοιες των μαθημάτων τους, ανακουφίζονται για λίγο, και συμπεριλαμβανόμενοι μέσα στο γλωσσικό μάθημα, διασπάνε τη μονοτονία του.
 - Ακόμη, έχουν τη δύναμη να μεταφέρουν το παιδί σ' έναν όμορφο, μαγικό και φανταστικό κόσμο, που η ατμόσφαιρά του το γεμίζει χαρά και αισιοδοξία.
 - Τα προβλήματα, που τίγονται -έμμεσα- σ' αυτούς είναι διαχρονικά και προκαλούν πολλές φορές τις απορίες των παιδιών, τη συζήτηση και την επίλυση τους από το δάσκαλο, πράγμα που κεντρίζει το ενδιαφέρον τους, θέλοντας να μάθουν όλο και περισσότερα και, συγχρόνως, ευαισθητοποιώντας τα σ' όλα αυτά.
 - Στη συνέχεια κάποιοι παραδέχονται την ευκολία, που παρέχουν οι μύθοι από άποψη μορφής και επιπέδου αντιληπτικότητας για τα παιδιά, προκειμένου

να διδάξουν σπουδαίες έννοιες και, συνεπώς, δεν είναι λίγες οι φορές, που τους προτιμούν.

- Αναντίρρητο γεγονός από την εμπειρία τους είναι, ότι αποτελεί η διήγησή του μια ώρα της ημέρας, που τα παιδιά παρακολουθούν, κρατώντας την αναπνοή τους, χωρίς ν' αποσπάται η προσοχή τους⁶ και είναι πολύ ήσυχα. Στη συζήτηση, που επακολουθεί σχετικά μ' αυτό συμμετέχουν όλα, όσο δεν συμμετέχουν τόσο πολύ σε καμία άλλη δραστηριότητα.

- Και πάλι διδάσκονται, γιατί εκπέμπουν μηνύματα δίχως το μάθημα να καταντά βαρετό και ανιαρό.

- Επιπλέον, είναι κείμενα, που προσφέρονται χάρη στη μορφή τους και τους μικρούς διάλόγους για δραματοποίηση πολύ εύκολα και γρήγορα, χωρίς ιδιαίτερη προετοιμασία και όσο κανένα άλλο είδος της λογοτεχνίας.

- Και βοηθούν στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης.

- Λίγο «εκκεντρική», αλλά πραγματική είναι η άποψη ενός δασκάλου, που λέει, ότι τους διδάσκει, γιατί απευθύνονται, βέβαια, σε παιδιά, αλλά και γιατί ο ίδιος «βγάζει από μέσα του ένα παιδί» και γι' αυτό το κάνει. Άλλωστε, αυτό είναι λογικό, αφού ο ίδιος ο συγγραφέας μπαίνει στην ψυχοσύνθεση του παιδιού, όταν το γράφει, πως είναι δυνατόν, αυτός που το διαβάζει -ο δάσκαλος- να μη νοιώθει αυτή την παιδικότητα, την οποία πέρασε, αλλά και στην οποία απευθύνεται.

➤ Ευτυχώς, οι περισσότεροι δάσκαλοι δηλώνουν, ότι διαθέτουν βιβλία με μύθους στη βιβλιοθήκη τους. Έχουν φροντίσει να είναι ενήμεροι γι' αυτό το είδος των παιδικών βιβλίων, που είναι κατάλληλο για την ηλικία των παιδιών τους. Το έχουν προμηθευτεί χωρίς να συνυπολογίζουν οικονομικούς λόγους και κατέχει μια θέση στη βιβλιοθήκη τους.⁷ Όμως, οι απαντήσεις τους για το πόσο συχνά το χρησιμοποιούν ποικίλουν.

- Έτσι, οι μισοί και παραπάνω απ' τους ερωτηθέντες δασκάλους λένε, ότι το χρησιμοποιούν αρκετές φορές, κάτι που φανερώνει την τεράστια μορφωτική αξία, που του αποδίδουν.

- Λιγότερο είναι αυτοί, που το χρησιμοποιούν συχνά.

- Λίγο παρακάτω υπάρχει μια μερίδα αυτών, που το χρησιμοποιούν, επειδή υπάρχει μέσα σε κάποια μαθήματα και αναγκάζονται να το διδάσκουν, χωρίς να το θεωρούν αναπόσπαστο μέρος της μόρφωσης των παιδιών.

- Υπάρχει και εκείνη η μειοψηφία, που ισχυρίζεται ξεκάθαρα τις λιγιστές φορές διδασκαλίας τους.

- Και δυστυχώς, αυτοί οι ελάχιστοι, που λένε, ότι τα χρησιμοποιούν, αλλά με την έννοια, ότι τα δανείζονται οι μαθητές για διάβασμα το σαββατοκύριακο, που έχουν ελεύθερο χρόνο. Αυτή είναι μια λανθασμένη άποψη, διότι η σχολική βιβλιοθήκη δεν είναι, απλά, μια πηγή για δανεισμό βιβλίων, αλλά το έναυσμα για ένα διάλογο με το Λόγο και την Τέχνη. Ο ευσυνείδητος εκπαιδευτικός δε θα πρέπει να αρκείται στο δανεισμό αυτών, αλλά στη δημιουργική αξιοποίησή τους με τα παιδιά.⁸

➤ Οι απόψεις των δασκάλων για το πώς επηρεάζουν οι μύθοι

α) τη γλωσσική του καλλιέργεια διαμορφώνονται ως εξής:

- Αρχικά, πιστεύουν έντονα, ότι η έκφρασή του βελτιώνεται μέσα από την επαναδιήγηση του μύθου, που επιδιώκεται και από το ενδιαφέρον των ίδιων των παιδιών και του δασκάλου.. Προσπαθούν να επαναφέρουν στο μυαλό τους την ιστορία και να την εκφράσουν λεκτικά σύμφωνα με τις γνωστές τους φράσεις και λέξεις, αλλά και χρησιμοποιώντας άλλες τέτοιες, που θυμούνται από το κείμενο. Έτσι, η συνεχής αυτή τριβή βοηθάει στην εξάσκηση του λόγου τους.
- Αμέσως, επόμενος κατά σειρά λόγος, αλλά και σχετιζόμενος με τον προηγούμενο είναι το καινούριο λεξιλόγιο. Ακούν και μαθαίνουν νέες λέξεις, που εμπλουτίζουν τη γλώσσα τους.
- Την τρίτη θέση στις προτιμήσεις τους έχει ο απλός, κατανοητός και σύντομος τρόπος γραφής των μύθων, που τα διευκολύνει αρκετά -εξαιτίας της ηλικίας τους- να τον αναδιηγηθούν και, αυτόματα, προοδεύει η έκφρασή τους.
- Έπεται το στοιχείο του ζωντανού, άμεσου και σύντομου διαλόγου μεταξύ των ζώων, που προσελκύει το ενδιαφέρον τους και από μόνα τους αρχίζουν να τους αναδιηγούνται, επεμβαίνοντας θετικά στον προφορικό τους λόγο.
- Το ότι είναι ευχάριστοι και διασκεδαστικοί τους κεντρίζει τόσο, ώστε να θέλουν οπωσδήποτε να τους επαναλάβουν σε κάποιον γύρω τους και χωρίς ,συνειδητά, να επιδιώκεται η καλλιέργεια της ομιλίας τους.
- Λιγότερο ειπωμένη είναι η αντίληψη, ότι επηρεάζουν τη νοοτροπία τους, τον τρόπο σκέψης τους, τις ιδέες τους και έμμεσα τον τρόπο, που εκφράζονται.
- Και η δραματοποίηση των μύθων, ως δραστηριότητα -σύμφωνα με την εμπειρία δασκάλων- είναι μια θαυμάσια ευκαιρία για γλωσσική και δημιουργική έκφραση και αν εδώ διατυπώνεται από μειοψηφία, σίγουρα, πολλοί είναι αυτοί, που υπερασπίζονται τη δραματοποίηση, όχι μόνο από αισθητική πλευρά, αλλά και από γλωσσική.

β) Το γνωστικό του επίπεδο

- Περίπου οι μισοί των δασκάλων τάσσονται υπέρ της άποψης, ότι τα παιδιά γνωρίζουν όλα τα ζώα, τα χαρακτηριστικά τους, τον τρόπο διατροφής και διαμονής τους, τις συνήθειές τους, αλλά και τα φυτά, που υπάρχουν μέσα από τους μύθους. Αποκτούν μια ολοκληρωμένη γνώση του ζωϊκού και του φυτικού βασιλείου μέσα απ' αυτό το λογοτεχνικό είδος.
- Έπειτα, πληροφορούνται επ' ευκαιρία των πράξεων των ζώων και παίρνουν μια πρώτη «γεύση» των προβλημάτων και καταστάσεων, που λαμβάνουν χώρα και στην πραγματικότητα της ζωής. Οι πράξεις των ζώων προσφέρονται ως εμπειρίες, που θα συναντήσει κάποια στιγμή, προετοιμάζοντάς το να εισέλθει ομαλά στον αγώνα της επιβίωσης.
- Οι γνώσεις, που απαιτούνται από τους μύθους, αφομοιώνονται ευχάριστα και άνετα, αφού οι κύριοι ήρωές τους είναι τα ζώα -οι φίλοι των παιδιών- και αυτός είναι ένας ισχυρός λόγος, που ενισχύει την ανάπτυξη του γνωστικού τους επιπέδου.

- Και μαθαίνει αυτές τις ιστορίες, που του χρησιμεύουν στην τωρινή του ζωή, αλλά και στο μέλλον, όταν περάσουν λίγα χρόνια θα τις ξαναδιηγηθεί, προσαρμόζοντάς τες στο λαϊκό πνεύμα. Θ' αποτελέσουν μία λαογραφική γνώση, που τα παιδιά, καθώς θα μεγαλώνουν θα την κάνουν τοπική με ιδιαίτερη σημασία, αφού διατηρήθηκε από παλιά μέχρι σήμερα.⁹

γ) Την ηθική του συνείδηση

- Και εδώ, πολλοί είναι οι δάσκαλοι, που στηρίζουν την ηθική συνείδηση του παιδιού στο επιμύθιο του μύθου. Προβάλλει απλές και κατανοητές έννοιες, καθοριστικές και ουσιώδεις για τη ζωή του μ' ευχάριστο τρόπο μέσα από τις πράξεις των ζώων. Συνεπώς, το ηθικό μήνυμα του μύθου δεν παρουσιάζεται σαν ξερή νουθεσία ή εντολή, αλλά, έτσι, ευχάριστα, που προσδίδεται, περνάει απλά και αβίαστα στην ψυχή του παιδιού μέσα από τα απτά παραδείγματα των ζώων.

- Στη συνέχεια μαθαίνει για τον αγώνα μεταξύ του καλού και του κακού, τι ακριβώς αντιπροσωπεύει ο καλός και τι ο κακός και τι πρέπει ο ίδιος και πώς να εφαρμόζει στη ζωή του. Παράλληλα, οι μύθοι το βοηθούν να διαχωρίσει έννοιες, όπως ειλικρίνεια-κολακεία, φιλία-εχθρότητα, ν' αντιληφθεί τη σημασία τους και τις συνέπειες, που προκύπτουν από την πράξη της κολακείας, της εχθρότητας κ. α.

- Λίγοι είναι αυτοί, που θέτουν ως άποψή τους την προβολή αρχών και αξιών απ' αυτό το είδος του μύθου. Ίσως, εννοούν αξίες, που αφορούν τη φύση και το σεβασμό της, αλλά γενικότερα την οικογένεια, την κοινωνία, ως βασικούς θεσμούς, που θα συναντήσει παραπέρα.¹⁰

- Κάποιοι τονίζουν, ότι η καλλιέργεια της ηθικής συνείδησης θα συντελέσει, οπωσδήποτε, στη διαμόρφωση του ίδιου του χαρακτήρα του παιδιού και αυτό θα έχει ανάλογο αντίκτυπο και στη συμπεριφορά-συναναστροφές του με τους συνανθρώπους τους στην κατοπινή επιβίωσή του.

- Στην αφομοίωση όλων αυτών συμβάλλουν οι χαρακτήρες των αγαπημένων ηρώων του μύθου από τα παιδιά, οι οποίοι εύκολα δίνουν το έναυσμα για παραδειγματισμό.

δ) Τις ευαισθησίες-συναισθήματά του

- Η άποψη πολλών επικεντρώνεται στην ταύτιση με τους ήρωες. Εφόσον παρακολουθεί προσεκτικά τη ροή των πραγμάτων, διαπερνάει τα συναισθήματα του ήρωα και το παιδί, συμπάσχει μαζί του σε ό,τι του συμβαίνει.

- Κάποιοι, συμπληρώνοντας την παραπάνω άποψη, την ενισχύουν λέγοντας, ότι μέσα απ' αυτά τα συναισθήματα, που εκφράζουν ασυνείδητα εξαιτίας των γεγονότων γίνονται πιο ευαίσθητα απέναντι σε αδύναμες καταστάσεις, περισσότερο συντροφικά και κοινωνικά, κατανοώντας τις δυσκολίες, που συναντούν για δικό τους θετικό όφελος, όπως και για όφελος της κοινωνίας.

- Με δεδομένο, ότι οι μύθοι θίγουν διαχρονικά προβλήματα, που όχι μόνο ως προβλήματα απασχολούν και βάζουν σε σκέψεις τα παιδιά, τα ευαισθητοποιούντα προετοιμάζουν, αφού πρόκειται για διαχρονικότητα αυτών, μ' αποτέλεσμα να

μάθουν να συμπεριφέρονται καλύτερα, παρατηρώντας, βέβαια, και τα παθήματα των ζώων.

- Ιδιαίτερα, οι ευαισθησίες και τα συναισθήματά του τίθενται υπό έντονη διέγερση, όταν αρχίσουν ν' αγωνίζονται ο καλός με τον κακό. Υπερασπίζεται τον πρώτο, του συμπαραστέκεται και τον συμπονάει, ενώ για το δεύτερο εκφράζει μία καθαρή δυσαρέσκεια, κάτι στο οποίο δίνεται έμφαση από αρκετούς δασκάλους.
- Επίσης, είναι φυσιολογικό, ότι αφού από τους μύθους, αλλά και από οποιοδήποτε κείμενο τα συναισθήματα περνούν διακυμάνσεις από ένταση μέχρι χαλάρωση και από αγωνία μέχρι χαρά για την επιτυχία του σκοπού, όλα αυτά διαπνέουν με τις ίδιες εναλλαγές και την ψυχή του παιδιού, τονώνοντας το αυτοσυναίσθημά του.
- Ο μύθος ως λογοτεχνικό είδος είναι ένα αναλυτικό ψυχογράφημα,¹¹ που κατορθώνει να βγάλει στην επιφάνεια συναισθήματα του παιδιού, που με κανένα άλλο τρόπο δεν θα ήταν δυνατόν ν' ανιχνευτούν.
- Τέλος, μια μεμονωμένη άποψη, αλλά σοφή, που παρουσιάζεται πραγματικά είναι, ότι η ταύτιση του, κυρίως, εναρμονίζεται με τον κεντρικό ήρωα, που είναι και ο νικητής και ο πιο δυνατός. Περιμένει, πρώτα-πρώτα αυτή τη νίκη του, ενώ έπειτα επιδιώκει να του μοιάσει, θεωρώντας τον ως τον κοινωνικά και ηθικά αποδεκτό.¹²

ε) Τη συμπεριφορά του

- Η επικρατέστερη γνώμη επικεντρώνεται στο ότι εφόσον το παιδί έχει αντιληφθεί την ιδιοσυγκρασία του καλού και του κακού και τι απολαβές έχει ο καθένας τους, αυτό αντικατοπτρίζεται και στη συμπεριφορά του. Θέλει να μιμηθεί κι αυτό, ότι έκανε ο «καλός» ήρωας, ενώ δεν εκφράζει κανένα ενδιαφέρον για τις πράξεις του κακού.
- Επίσης, πολλοί στέκονται στο γεγονός, ότι οι μύθοι έμμεσα παρουσιάζουν ποικίλους ανθρώπινους χαρακτήρες. Το παιδί έλκεται από κάποιους απ' αυτούς, γνωρίζει πως ο αδύναμος είναι άξιος σεβασμού, ενός ο αλαζόνας «άξιος» περιφρόνησης. Συνεπώς, όλα αυτά τα κάνει κτήμα του και επηρεάζεται θετικά η συμπεριφορά του ως προς το ατομικό και, συγχρόνως, το κοινωνικό επίπεδο.
- Βέβαια, έρχεται σ' επαφή με κινδύνους και εμπόδια, παρατηρεί αντιδράσεις του ήρωα, όταν τα συναντά, που ανάλογα χαίρεται ή λυπάται, όμως, φροντίζει, πάντα, όπως και ο ήρωας, να προσαρμόζεται και ν' αντεπεξέρχεται στις περιστάσεις.
- Μπορεί κατά ένα βαθμό, ισχυρίζονται 2 δάσκαλοι, να επιδρούν οι μύθοι θετικά στη συμπεριφορά του, χωρίς αυτό να διατηρείται για πάντα, διότι ο σύγχρονος τρόπος ζωής προβάλλει και επιβάλλει άλλους πιο επικερδείς τύπους συμπεριφοράς.
- Ενυπάρχει και ένας πάρα πολύ αισιόδοξος, που πιστεύει ακράδαντα, ότι οι μύθοι συμβάλουν καθοριστικά στη διαμόρφωση μιας αξιοπρεπούς

συμπεριφοράς προς όφελος όλων και, μάλιστα, με αισθήματα καλοσύνης και φιλικότητας.

ζ) Τα πρότυπά του

- Αρκετά ισχυρή εμφανίζεται η άποψη, ότι οι χαρακτήρες των ζώων δεν αποτελούν, σήμερα, δυνατά πρότυπα για τα παιδιά, αφού ξεπροβάλλουν πιο δυναμικά πρότυπα γι' αυτά από την τηλεόραση και τους υπολογιστές, τραβώντας επικίνδυνα τη συμπάθεια και το ενδιαφέρον τους.
- Παρ' όλα αυτά δεν εκλείπει η μερίδα των εκπαιδευτικών, που λέει, ότι τα παιδιά αξιολογούν προς μίμηση τα καλά πρότυπα των μύθων και τα κακά προς αποφυγή, αφού έχουν κατανοήσει καλά, τι πρεσβεύουν αυτά.
- Λίγο πιο κάτω τοποθετείται η θέση αυτών, που θεωρούν, ότι τα παιδιά αποκομίζουν και παραδειγματίζονται από την αγωνιστικότητα, τη διαρκή προσπάθεια και την αυταπάρνηση των ηρώων, οι οποίοι πετυχαίνουν το στόχο τους, αφού προηγουμένως έχουν κοπιάσει πολύ και κατέχουν το στοιχείο της υπομονής και της επιμονής.
- Συγκεκριμένα, τονίζει ένα μικρό ποσοστό δασκάλων, ότι η συμβατότητα των χαρακτήρων των ζώων τα διευκολύνει, ώστε εύκολα ν' αναγνωρίζουν -μετά από κάποιο σημείο αφήγησης των μύθων- τα θετικά πρότυπα, που προσφέρονται για επανάληψη και τα αρνητικά μόνο εις γνώση και προσοχή τους.

η) Την αισθητική του

- Μεγάλο βάρος δίνεται στη δραματοποίηση των μύθων ως σχολική δραστηριότητα, που εντάσσεται στον τομέα της αισθητικής αγωγής. Το παιδί αναπαριστά, πλέον, με το σώμα του τις εικόνες του μύθου, κάτι που το βοηθά να εκφραστεί ελεύθερα, να νοιώσει τη χαρά της προσωπικής δημιουργίας και ν' αποκτήσει μία αισθητική για τον κόσμο γύρω του.¹³ Είναι μια μορφή δημιουργικής εκπαίδευσης, που δίνει ώθηση και στη φαντασία του παιδιού.
- Η ζωγραφική, η εικαστική αναπαράσταση του μύθου, απεικονίζοντας τα πρόσωπα και τις σκηνές του, μια πολύ ευχάριστη δραστηριότητα για τα παιδιά συντελεί στην ανάπτυξη της αισθητικής τους υπόστασης.
- Η μορφή και ο τρόπος γραφής των μύθων συνιστά ένα καίριο αισθητικό στοιχείο για το παιδί. Η απλή και σύντομη μορφή του, το ευκολονόητο και ευχάριστο περιεχόμενό του, του μεταδίδουν την ιδέα, ότι κάτι όμορφο υπάρχει σ' ένα τόσο μικρό περιεκτικό κείμενο, γεγονός, που το παροτρύνει να ψάξει το ωραίο στην απλή και όχι στην πολύπλοκη μορφή του μέσα στα πλαίσια της ζωής.
- Οι δάσκαλοι προσδίδουν μεγάλη σημασία στη φαντασία,¹⁴ αλλά εδώ στη φαντασία ¹⁴, που εκφράζεται μέσα από την εικαστική παρέμβαση και που επιδρά στην πλευρά της αισθητικής του.
- Τελευταία, αλλά αρκετά υπεραισιόδοξη προβάλλει η ιδέα ενός εκπαιδευτικού, που θέλει το παιδί επηρεαζόμενο από την -παραπάνω- ομορφιά, που διαπνέουν οι μύθοι, αυτή την ομορφιά να τη βλέπει και να την επιδιώκει

και, γενικότερα, στη ζωή του, βοηθώντας στην ανάπτυξη της αισθητικής του χώρου και του περιβάλλοντός του.

Παραπομπές

1. Σπυροπούλου Ζωή, «Μύθοι περί ζώων», Έκδοση Β', εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1988, σελ. 12
2. Νάκου Ηλ. Αρετή, «Το παραμύθι στην προσχολική ηλικία και επιλογή 50 παραμυθιών», Ιωάννινα, σελ. 15
3. Κοντολέον Μάνος, «Απόψεις για την παιδική λογοτεχνία», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1988, σελ. 55
4. Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου Λότη, «Μιλώντας για τα παιδικά βιβλία», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987, σελ. 21
5. Σακελλαρίου Χάρης, «Το παραμύθι χτες και σήμερα-η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995, σελ. 95-96
6. Μιχαλοπούλου Δημάκη Ελένη, «Μορφές δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου», Αθήνα 1986, σελ. 143
7. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος – Δελώνης Αντώνης, «Παιδική λογοτεχνία και σχολείο», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1984, σελ. 94-95
8. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος – Δελώνης Αντώνης, ο.π. σελ. 94
9. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα», τ. 48, Βασική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1957, σελ 14
10. Κουτσουβάνου Ευγενία και ομάδα εργασίας, «Μορφές και τρόποι εργασίας στο νηπιαγωγείο», Έκδοση ΣΤ', εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1998, σελ. 92
11. Βουγιούκας Αριστείδης, «Άρθρα και μελετήματα», Αθήνα 1980, σελ. 272
12. Γιαννικοπούλου Αγγελική, «Κριτήρια ταύτισης του νηπίου με τους ήρωες της λογοτεχνίας», περ. «Διαδρομές», τ. 37/1995, σελ. 56
13. Σέξτου Περσεφόνη, «Δραματοποίηση», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998, σελ. 33-34
14. Σέξτου Περσεφόνη, ο.π. σελ. 36

ΓΕΝΙΚΑ ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Οι μύθοι του Αισώπου κατέχουν μία εξέχουσα θέση στις καρδιές όλων, όσων εμπλέκονται με την εκπαιδευτική διαδικασία, δηλαδή μαθητών και δασκάλων. Σύμφωνα με τις προηγούμενες έρευνες, που πραγματοποιήθηκαν, οι μαθητές φαίνεται να τους προτιμούν σε σχέση μ' άλλα είδη της παιδικής λογοτεχνίας, όπως τα παραμύθια και να τους ακούν με ιδιαίτερη αφοσίωση από δασκάλους και γονείς. Αλλά και οι δάσκαλοι δείχνουν να τους συνηθίζουν, τουλάχιστον, μέχρι την τετάρτη τάξη του δημοτικού και να τους προσφέρουν ως αναγνώσματα στα παιδιά.

Το στοιχείο, που κεντρίζει καθοριστικά τις ψυχές των παιδιών, όσον αφορά τις ιστορίες των μύθων έχει να κάνει με την ύπαρξη ζώων μέσα σ' αυτούς, κάτι που ενισχύουν οι δάσκαλοι λέγοντας, ότι αυτά τα ζωντανά όντα και οι αστείες περιπέτειες μεταξύ τους- η ευχάριστη, δηλαδή, διήγηση τους- βοηθάει, περισσότερο, τα παιδιά ν' αποκομίσουν σπουδαία διδακτικά μηνύματα. Τα ζώα, που μιλάνε και συμπεριφέρονται σαν τους ανθρώπους, τα κάνουν να προσεγγίζουν το δικό τους κόσμο με τον κόσμο των ζώων και να τα αντιμετωπίζουν ως οικεία τους πλάσματα. Και αυτό το γεγονός, τα δένει όχι μόνο με τους περίφημους μύθους, αλλά και με τα ίδια, πλέον, τα ζώα στην καθημερινή τους ζωή.

Το θέμα του αστείου, του διασκεδαστικού και του ευχάριστου κατέχει μία από τις πρώτες θέσεις στις απόψεις των παιδιών, γεγονός στο οποίο δίνουν μεγάλη προτεραιότητα και οι δάσκαλοι και γι' αυτό το λόγο τους αρέσει να τους διδάσκουν στο σχολείο. Φαίνεται να καλύπτουν -από ψυχαγωγική πλευρά- τις ανάγκες των παιδιών για χαρά, εκτόνωση, αλλά και ξεκούραση και χαλάρωση. Τα παιδιά σ' αυτή την ηλικία δίνουν, περισσότερο, βάση στη διασκέδαση τους και δεν είναι, τόσο σε θέση ν' αντιληφθούν τη διδακτική διάσταση του μύθου. Από την άλλη πλευρά οι εκπαιδευτικοί-με βάση την ιδιότητα τους- συνυπολογίζουν και την ηθική διδαχή σε μεγάλο βαθμό, πρωταρχικός σκοπός για τον οποίο προορίζονται οι μύθοι.

Βέβαια, όταν τεθεί ο προβληματισμός στα παιδιά, όπως και τέθηκε, αν ο μύθος διδάσκει ή και διασκεδάζει, τα πράγματα διαφοροποιούνται, αφού πολλά απ' αυτά δείχνουν να διαισθάνονται εύκολα ή δύσκολα τη διπλή του όψη, τη διπλή αποστολή, που έχει και ελάχιστα είναι αυτά, που υποστηρίζουν μόνο τη διδακτική και μόνο τη διασκεδαστική.

Οι δάσκαλοι δίνουν βαρύτητα και σ' ένα, ακόμη, σημαντικό χαρακτηριστικό των μύθων και βάση του οποίου τους χρησιμοποιούν. Είναι απλές, σύντομες, αλλά περιεκτικές, παραστατικές και εύληπτες ιστορίες για τις δυνατότητες των παιδιών αυτής της ηλικίας. Η μορφή, λοιπόν, αυτών των κειμένων τους επιτρέπει, όχι μόνο να τους

χρησιμοποιούν και να τους αποδίδουν εύκολα προς τα παιδιά, ωστόσο και αυτά δε δυσκολεύονται να κατανοήσουν με απλό και αβίαστο τρόπο έννοιες, περιστατικά, προβλήματα, που συμβαίνει να διαθέτουν και μία διαχρονικότητά.

Αυτά τα κυρίαρχα στοιχεία, που κάνουν ξεχωριστούς και μοναδικούς στο πέρασμα του χρόνου τους μύθους, σηματοδοτούν και συνθέτουν τη σπουδαιότητα του είδους τους. Μία σπουδαιότητα, σύμφωνα με την έγκυρη γνώμη των δασκάλων, που απηχεί στην πολύπλευρη διαμόρφωση της προσωπικότητας του παιδιού. Αφορά ένα τόσο ευρύ πεδίο, που, τελικά, καθίσταται ως ένα διαχρονικό εφόδιο, που θα πρέπει να «γευτούν» όλα τα παιδιά ανεξάρτητα από τις εποχές και τις καταστάσεις, που βιώνουν.

Πρώτα-πρώτα, θεωρείται, ότι συντελούν στη βελτίωση της γλώσσας του παιδιού, διότι είναι απλά και σαφέστατα διατυπωμένοι με ζωντανούς και σύντομους διάλόγους, που προτρέπουν αυθόρμητα στην αναδιήγηση τους. Έπειτα, ενισχύουν το γνωστικό του επίπεδο μέσα από την επαφή του με τη φύση και τα ζώα, αλλά και με καταστάσεις της καθημερινής ζωής. Και πετυχαίνουν να ενδυναμώνουν την ηθική του συνείδηση, προβάλλοντας ξεκάθαρα το καλό και το κακό, όπως και ποικίλους θετικούς και αρνητικούς -για τη ζωή- καθοριστικούς ανθρώπινους χαρακτήρες. Βέβαια, εφόσον το παιδί βλέπει από πολύ κοντά αυτούς τους χαρακτήρες και τους βιώνει, δεν είναι δυνατόν να μην ενεργοποιούνται οι ευαισθησίες και τα συναισθήματα του. Άμεσο επακόλουθο αυτού είναι να επηρεάζεται και η συμπεριφορά του, ανάλογα με το τι πρεσβεύει ο κάθε χαρακτήρας του ζώου. Ωστόσο, μπορεί να επηρεάζεται απ' αυτούς ως ένα βαθμό, τα πρότυπα, που αφομοιώνει, όμως, προέρχονται από τη σύγχρονη κοινωνία, δηλαδή την τηλεόραση, τους υπολογιστές. Το θετικό, ίσως, που αναδύεται είναι η αισθητική των μύθων, η ομορφιά μέσα στη συντομία τους, που προκαλεί το παιδί να την αναζητήσει, γενικότερα, στο περιβάλλον του.

Σύμφωνα μ' όλα αυτά τα δεδομένα, κανείς δε μπορεί ν' αμφισβητήσει τη μεγαλειώδη σημασία τούτων των ιστοριών. Υπηρετούν ένα πολύμορφο και πολύπλευρο σκοπό, διαμορφώνοντας το ψυχικό και πνευματικό επίπεδο των παιδιών σ' αυτή την ευαίσθητη, αρχική, φάση της ζωής τους. Γι' αυτό το λόγο κρίνεται απαραίτητη και χρήσιμη η διδασκαλία τους στο χώρο του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου. Τέτοια κείμενα πρέπει να προσφέρονται ως πνευματική τροφή στα άτομα μικρής ηλικίας και μακάρι, η γνώση πολλών θεμάτων να καθίσταται δυνατή μέσω των μύθων. Διότι η απήχηση τους στα παιδιά είναι εκπληκτική, προσφέροντας τους, απλά και αβίαστα, πολύτιμες γνώσεις και εμπειρίες. Και βασικό είναι να μην αρκείται, μόνο, στη διήγηση του ο δάσκαλος, αλλά να επιδιώκει την επεξεργασία του μέσα από τη δύναμη του μαθητικού διαλόγου. Εκτός από την αναδιήγηση του,

να προκαλεί το ενδιαφέρον των παιδιών και σ' άλλες δραστηριότητες σχετικές μ' αυτόν, όπως κουκλοθέατρο, δραματοποίηση, ζωγραφική.

Τέλος, για να είναι επιτυχής και ενδιαφέρουσα η διδασκαλία τους, χρειάζεται να εξετάζεται σοβαρά η καταλληλότητα τους από το δάσκαλο ή αντίστοιχα τη νηπιαγωγό. Μύθοι, που περιέχουν σκηνές αγριότητας και φρίκης ή φοβερά και υπεράνθρωπα όντα, καλό είναι ν' αποφεύγονται για την υγιή ανάπτυξη του παιδιού. Αντίθετα, αυτοί, που ενισχύουν την ηθική του, ενεργοποιούν τα συναισθήματα του, προβάλλουν αξιόλογα πρότυπα, αναπτύσσουν τη γλώσσα του και διευρύνουν τις γνώσεις του και την αισθητική του, ανταποκρινόμενοι πάντα στην ηλικία και τις αντιληπτικές του ικανότητες, θεωρούνται αρκετά κατάλληλοι. Φροντίδα, λοιπόν, των εκπαιδευτικών είναι να προσέχουν καλά, τι διδάσκουν και, ασφαλώς, πως το κάνουν αυτό, αφού απευθύνονται σ' ένα –ιδιαιτέρο- είδος ακροατών, τα μικρά παιδιά.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Όσο, όμως, κι αν οι εποχές αλλάζουν και οι συνθήκες ζωής προσαρμόζονται σ' αυτές, καμία, απολύτως, δύναμη δε θα πρέπει να καθίσταται δυνατή ν' αλλοιώσει τη διαχρονικότητα του μύθου. Ένα είδος της λογοτεχνίας, που μέσα από διάφορα εμπόδια, κατάφερε να επιζήσει και να έχουμε εμείς, σήμερα, την τύχη « να το γευόμαστε».

Φυσικά, αν δεν υπήρχε ο αξεπέραστος και μοναδικός- «παππούς παραμυθάς» -σε ικανότητες, ο Αίσωπος, που τους επινόησε, τότε, πιθανότατα, να μην αποτελούσαν ένα ουσιαστικό μέρος, όχι μόνο της παιδικής λογοτεχνίας, αλλά και του λαϊκού πολιτισμού.

Δάσκαλοι, λοιπόν, και γονείς χρειάζεται να φέρνουν σ' επαφή τα παιδιά με τους μύθους, με τους οποίους μεγάλωσαν γενιές και γενιές ανθρώπων και λειτούργησαν πάνω τους ως προετοιμασία και προειδοποίηση για το σκληρό κόσμο, που θα συναντήσουν, αλλά και ως ένα μέσο πραγματικής ψυχαγωγίας για όλους.

Οπωσδήποτε, χρειάζεται για όλους αυτούς τους λόγους να διατηρηθούν ως ανεκτίμητα έργα τέχνης σ' όλη την, μετέπειτα, πορεία των αιώνων. Και αρωγοί αυτού οφείλουμε να σταθούμε όλοι μας!

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αγγελίδου Μαρία (μετάφραση)-Robert Marthe, «Τα παραμύθια των αδερφών Γκριμμ.», Τόμος Α', εκδ. Άγρα, Αθήνα 1994
2. Αλεξίου Έλλη, «Μύθοι του Αισώπου», Έκδοση Γ', εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1989
3. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Θέματα Παιδικής Λογοτεχνίας – Α' ανιχνεύσεις», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987
4. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Τέχνη και τεχνική του παραμυθιού», Έκδοση Β', εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2002
5. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Η ελληνική παιδική λογοτεχνία κατά τη μεταπολεμική περίοδο (1945-1958)», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1991
6. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλωσσικό υλικό για το νηπιαγωγείο (από τη θεωρία στην πράξη)», Έκδοση Γ', εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998
7. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος, «Γλώσσα και λογοτεχνία στην εκπαίδευση», Πανεπιστημιακές Σημειώσεις ΙΙ, Βόλος 1999
8. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος – Δελώνης Αντώνης, «Παιδική λογοτεχνία και σχολείο», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1984
9. Αναγνωστόπουλος Δ. Βασίλειος-Λιάπης Κώστας, «Λαϊκό παραμύθι και παραμυθάδες στην Ελλάδα», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995
10. Ανδρέου Γιάννης (απόδοση), «Αβιάνου μύθοι», εκδ. Απόπειρα, Αθήνα 2000
11. Αποστολίδου Βενετία-Χοντολίδου Ελένη (επιμέλεια), «Λογοτεχνία και εκπαίδευση», εκδ. Τυπωθήτω, Αθήνα 1999
12. Αυδίκος Ευάγγελος, «Το λαϊκό παραμύθι-θεωρητικές προσεγγίσεις», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1994
13. Αυδίκος Ευάγγελος, «Ο παππούς-αφηγητής και το νηπιαγωγείο. Πλανητική σκέψη και (ή) τοπικός πολιτισμός», Πρακτικά ημερίδας «Το παραμύθι και η εκπαίδευση», Φλώρινα 1994
14. Αυδίκος Ευάγγελος (επιμέλεια) – Μερακλής Μ.Γ. (εισαγωγή), «Από το παραμύθι στα κόμικς - Παράδοση και νεωτερικότητα», εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1996
15. «Βιβλίο δραστηριοτήτων για το νηπιαγωγείο», βιβλίο νηπιαγωγού, εκδ. Οργανισμός Εκδόσεως Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα 1991
16. Βοσνιάδου Στέλλα (επιμέλεια), «Κείμενα εξελικτικής ψυχολογίας», Τόμος 1^{ος}, εκδ. Γουτεμβέργιος, Αθήνα, 1995
17. Βουγιούκας Αριστείδης, «Άρθρα και μελετήματα», Αθήνα 1980
18. Γκίκας Σωκράτης, «Μύθοι και ανέκδοτα του Αισώπου», εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2001
19. Γκλυν Τόμας-Άνζελ Σιλκ, «Η ψυχολογία του παιδικού σχεδίου», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987
20. «Διαβάζω», περιοδικό, τ. 167/1987
21. «Διαδρομές», περιοδικό, τ. 37/1995

22. «Διαδρομές», περιοδικό, τ. 42/1996
23. «Διαδρομές», περιοδικό, τ. 46/1997
24. «Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλοπαίδεια-Παγκόσμιο Βιογραφικό Λεξικό», εκδ. Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα 1983
25. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Μύθοι και Μυθοποιοί», (αφιέρωμα), Τόμος 2ος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1987
26. Επιθεώρηση Παιδικής Λογοτεχνίας, «Το παραμύθι και οι παραμυθάδες στην Ελλάδα» (αφιέρωμα), Τόμος 3ος, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1988
27. Ζαν Ζορζ, «Η δύναμη των παραμυθιών», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1996
28. Καπλάνογλου Μαριάνθη, «Ελληνική λαϊκή παράδοση» εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1998
29. Κατσαδώρος Κ. Γεώργιος, «Οι μύθοι των ζώων», άρθρο
30. Κατσίκη-Γκιβάλου Άντα, «Παιδική λογοτεχνία-Θεωρία και πράξη», Τόμος 1ος, Έκδοση Β', εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1995
31. Κοντολέων Μάνος, «Απόψεις για την παιδική λογοτεχνία», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1988
32. Κουλουμπή-Παπαπετροπούλου Κούλα, «Η τέχνη της αφήγησης», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1997
33. Κουτσοβάνου Ευγενία και ομάδα εργασίας, «Μορφές και τρόποι εργασίας στο νηπιαγωγείο», Έκδοση ΣΤ', εκδ. Οδυσσέας, Αθήνα 1998
34. Κυριακίδης Π. Στίλπων, «Ελληνική λαογραφία», Μέρος Α': Μνημεία του Λόγου, εκδ. Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1965
35. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα», εκδ. Βασική Βιβλιοθήκη, τ. 48, Αθήνα 1957
36. Λουκάτος Σ. Δημήτριος (επιμέλεια), «Νεοελληνικοί παροιμιομύθοι», εκδ. Νέα Ελληνική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1978
37. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Εισαγωγή στην Ελληνική λαογραφία», Έκδοση Γ', εκδ. Μορφωτικό Ίδρυμα Εθνικής Τραπέζης, Αθήνα 1985
38. Μαντάς Γ. Κωνσταντίνος, «Το παραμύθι-η παιδευτική αξία και η διδασκαλία του», Πάτρα 1972
39. «Μεγάλη Σοβιετική Εγκυκλοπαίδεια», εκδ. Ακάδημος Α.Ε., Αθήνα 1978
40. Μέγας Γ.Α. «Το ελληνικό παραμύθι, Αναλυτικός κατάλογος τύπων και παραλλαγών κατά το σύστημα Aarne-Thompson», Τεύχος Α': Μύθοι ζώων, εκδ. Ακαδημία Αθηνών, Αθήνα 1978
41. Μερακλής Μ.Γ. «Έντεχνος λαϊκός λόγος», εκδ. Καρδαμίτσα, Αθήνα 1993
42. Μερακλής Μ.Γ. «Τα παραμύθια μας», εκδ. Καστανιώτη, Θεσσαλονίκη 1980
43. Μερακλής Μ.Γ. «Το λαϊκό παραμύθι-κείμενα παραμυθολογίας», εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1999
44. Μιχαλοπούλου-Δημάκη Ελένη, «Μορφές δραστηριοτήτων του νηπιαγωγείου», Αθήνα 1986
45. Μουρούτη-Γκενάκου Ζωή, «Η ελληνική γλώσσα και το μικρό παιδί», Αθήνα 1995

46. Νάκου Ηλ. Αρετή, «Το παραμύθι στην προσχολική ηλικία και επιλογή 50 παραμυθιών», Ιωάννινα
47. Νούκιος Ανδρόνικος-Αιτωλός Γεώργιος, «Αισώπου μύθοι», εκδ. Νέα ελληνική βιβλιοθήκη, Αθήνα 1993
48. Παπάς Ε. Αθανάσιος, «Διδακτική μυθολογία και προσχολική πρακτική», εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1990
49. «Πάπυρος Λαρούς Μπριτάννικα» -Εγκυκλοπαίδεια, εκδ. Πάπυρος, Αθήνα 1981
50. Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου Λότη, «Η παιδική λογοτεχνία στην εποχή μας», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1990
51. Πέτροβιτς-Ανδρουτσοπούλου Λότη, «Όπως και στ' αηδόνια», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995
52. Ρέκος Γιάννης, «Αισώπου μύθοι», Αθήνα 1989
53. Σακελλαρίου Χάρης, «Ιστορία της παιδικής λογοτεχνίας» (ελληνική και παγκόσμια), Έκδοση Η', εκδ. Φιλιππότη, Αθήνα 1991
54. Σακελλαρίου Χάρης, «Το παραμύθι χτες και σήμερα-η ψυχοπαιδαγωγική και κοινωνική λειτουργία του», εκδ. Πατάκη, Αθήνα 1995
55. Σαρίκας Ζήσης, «Αίσωπος μύθοι», εκδ. Εξάντας, Αθήνα 1993
56. Σέξτου Περσεφόνη, «Δραματοποίηση», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1998
57. Σπυροπούλου Ζωή «Μύθοι περί ζώων», Έκδοση Β', εκδ, Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1988

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1: ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΜΥΘΩΝ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ: Η ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΜΥΘΩΝ

1. Ο λαγός και η χελώνα
2. Ο κόρακας και η αλεπού
3. Το λιοντάρι, ο λύκος και η αλεπού
4. Λιοντάρι και καλό ποντίκι
5. Γαϊδούρι και λύκος
6. Η αλεπού και τα σταφύλια
7. Λιοντάρι και λαγός
8. Λιοντάρι, γάιδαρος και αλεπού
9. Ο αετός και η αλεπού
10. Το σκυλί και το λιοντάρι
11. Η αλεπού και ο κάβουρας
12. Ο λύκος και η αλεπού
13. Γάιδαρος, λύκος και αλεπού
14. Το λιοντάρι και το δελφίνι
15. Ο σκύλος και ο λαγός
16. Η αλεπού κι ο σκαντζόχοιρος
17. Το λιοντάρι και ο γάιδαρος
18. Η αλεπού με την κομμένη ουρά
19. Αηδόνι και γεράκι
20. Η συμβουλή της αρκούδας

1. Η ΧΕΛΩΝΑ ΚΑΙ Ο ΛΑΓΟΣ

Μια φορά ήταν ένας λαγός που κοροϊδευε μια χελώνα ότι είναι τεμπέλα και αργοκίνητη.

«Ωσπου να κουνήσεις το ένα σου το πόδι», της έλεγε, «σου τρώει ο λύκος το άλλο».

«Το δίχως άλλο, για να μιλάς έτσι, θα είσαι κανένας σπουδαίος δρομέας», του αποκρίθηκε η χελώνα. «Αλλά βάζω στοίχημα ότι αν παραβγούμε σε αγώνες δρόμου, θα νικήσω. Θα βγω πρώτη».

«Δεν είσαι μόνο αργή, είσαι και κουτή», θύμωσε ο λαγός.

«Με τα λόγια είναι εύκολη η νίκη, αλλά με τα έργα;...»

Συμφώνησαν λοιπόν, πεισματωμένοι κι οι δυο, να παραβγούνε στο τρέξιμο. Η αλεπού θα έκανε το διαιτητή. Θα κανόνιζε την απόσταση και το δρόμο που θα κάνανε και στο τέλος αυτή θα στεφάνωνε και το νικητή.

Μόλις έδωσε το σύνθημα η αλεπού, αδιαφορώντας για τις κοροϊδίες του λαγού, η χελώνα ξεκίνησε αμέσως για τον αγώνα χωρίς να χάνει καιρό.

Ο λαγός, σίγουρος για τη νίκη του, έπεσε να πάρει έναν υπνάκο για να 'ναι ξεκούραστος. Παρακοιμήθηκε όμως και όταν ξύπνησε, τρομαγμένος που είχε αργήσει, το έβαλε στα πόδια. Έτρεχε, έτρεχε, αλλά όταν έφτασε στο τέρμα, πρόλαβε την αλεπού να στεφάνωνει νικήτρια τη χελώνα.

2. Ο ΚΟΡΑΚΑΣ ΚΑΙ Η ΑΛΕΠΟΥ

Ένας κόρακας άρπαξε ένα κομμάτι κρέας και κάθισε επάνω σ' ένα δέντρο για να το φάει. Μία αλεπού που τον είδε, θέλοντας να του πάρει το κρέας, στάθηκε κάτω από το δέντρο κι άρχισε να τον παινεύει:

«Τι ωραία που γυαλίζουν τα φτερά σου! Τι περήφανα που κρατάς το κεφάλι σου και τι ευγενικό που είναι το παράστημα σου! Αν είχες και ωραία φωνή, σίγουρα κανένα πουλί δε θα μπορούσε να παραβγεί μαζί σου».

Ο κόρακας, που κολακεύτηκε με τα λόγια της αλεπούς, άνοιξε το στόμα του και για να δείξει ότι έχει και ωραία φωνή, άρχισε να κρώζει: «Κρα-κρα-κρα». Το κρέας, όπως ήταν φυσικό, έπεσε από το στόμα του.

Η πονηρή αλεπού το άρπαξε και γυρίζοντας το κεφάλι της πίσω, του φώναξε: «Κόρακα, έχεις τα πάντα νουν μόνο κτήσαι». Δηλαδή: «Κόρακα, έχεις τα πάντα. Μόνο σου λείπει ο νους».

3. Το λιοντάρι, ο λύκος και η αλεπού

Ένα γερασμένο λιοντάρι αρρώστησε και ξάπλωσε στο εσωτερικό μιας σπηλιάς. Όλα τα ζώα ήρθαν να επισκεφθούν τον βασιλιά τους, εκτός από την αλεπού. Ο λύκος βρήκε τη ευκαιρία να κατηγορήσει στο λιοντάρι την αλεπού ότι δεν υπολογίζει καθόλου αυτόν που κυριαρχεί πάνω σε όλα τα ζώα. Γι' αυτό άλλωστε δεν ήρθε καν να τον δει. Τη στιγμή εκείνη μπήκε στη σπηλιά η αλεπού και άκουσε τα τελευταία λόγια του λύκου. Το λιοντάρι άρχισε να βρυχάται εναντίον της. Η αλεπού όμως ζήτησε χρόνο για να απολογηθεί και

είπε: «Ποιος απ' όσους σε επισκέφθηκαν σε ωφέλησε τόσο όσο εγώ; Γύρισα παντού, ζήτησα και έμαθα από γιατρούς ένα φάρμακο που θα σε θεραπεύσει». Το λιοντάρι πρόσταξε την αλεπού να αναφέρει αμέσως το φάρμακο και εκείνη είπε: «Θα γίνεις καλά, αν γδάρεις έναν ζωντανό λύκο και φορέσεις το τομάρι του ζεστό». Σε λίγο ο λύκος κείτονταν νεκρός και η αλεπού είπε χαμογελώντας: «Δεν πρέπει να παρασύρεις τον αφέντη σε δυσμενή στάση κατά των υπηκόων, αλλά να του δημιουργείς ευνοϊκά γι' αυτούς συναισθήματα».

[Το κακό που πάμε να κάνουμε στον άλλον στρέφεται τελικά κατά του εαυτού μας! Ο μύθος προϋποθέτει βασιλική αυλή. Εκεί οι αυλικοί και οι αξιωματούχοι διαβάλλουν ο ένας τον άλλον στον βασιλιά και προσπαθούν να κερδίσουν την εύνοιά του αποκαλύπτοντας δήθεν συνωμοτικές ενέργειες άλλων προσώπων του αυλικού περιβάλλοντος. Ο Αίσωπος είχε ζήσει στην αυλή του βασιλιά της Λυδίας Κροίσου και θα γνώριζε τι συνέβαινε σε τέτοιου είδους περιβάλλοντα.]

4. Λιοντάρι και καλό ποντίκι

Ένα λιοντάρι το πήρε ο ύπνος. Ένα ποντίκι πλησίασε, ανέβηκε πάνω στο κορμί του και σουλατσάριζε. Το λιοντάρι γαργαλίστηκε, ξύπνησε και πατίκωσε με το πόδι του την ουρά του ποντικού, λογαριάζοντας να το φάει άμα θα του κάμει όρεξη.

- Πολύ σε παρακαλώ, λιοντάρι μου, μη με φας. Δεν το 'καμα επίτηδες που σε ξύπνησα. Άφησέ με να πάω στην τρύπα μου, και τη χάρη που θα μου κάμεις όχι μόνο δε θα την ξεχάσω, μα και θα σου την ξεχρεώσω.

Το λιοντάρι ακούοντας το ποντίκι να του λέει για ξεχρεώματα, του 'ρθαν γέλια. Και σηκώνοντας το πόδι, άφησε λεύτερο το ποντίκι.

Δεν πέρασε πολύς καιρός και κυνηγοί πιάσανε το λιοντάρι και με χοντρό σκοινί το δέσανε σ' ένα δέντρο ωσότου πάνε στην πόλη να φέρουν κλουβί μεγάλο να το κλείσουν μέσα. Το ποντίκι έμαθε την κακοτυχία του λιονταριού κι έτρεξε να δει πώς θα μπορούσε να το βοηθήσει. Χάρηκε όταν είδε να το 'χουν δεμένο όχι με αλυσίδα αλλά με χοντρό σκοινί. Τα δοντάκια του ήταν ό,τι χρειαζόταν για να κόψουν το σκοινί.

- Μην αναστενάζεις, λιοντάρι μου, του 'πε το ποντίκι, και προτού ξημερώσει θα 'σαι λεύτερο. Εμείς είμαστε κείνα τα ζώα που τα λένε τρωκτικά, που μπορούμε με τα μυτερά δόντια μας να κόψουμε όχι μόνο το σκοινί μα και το ξύλο.

Άρχισε με πείσμα να τρώει το σκοινί μέχρι που το σκοινί χωρίστηκε στα δυο. Το λιοντάρι, χαρούμενο, τράβηξε για τη ζούγκλα ευχαριστώντας το ποντίκι, που, παρά που είναι μικρό, ήξερε να ευγνωμονεί και να ελευθερώνει τους σκλαβωμένους.

5. Γαϊδούρι και λύκος

Ένα γαϊδούρι τριγύριζε στο λιβάδι. Το είχε αφήσει το αφεντικό του για να βοσκήσει. Μια στιγμή, σηκώνοντας το κεφάλι του, βλέπει ένα λύκο που ερχότανε κοντά του. Το γαϊδούρι ανησύχησε. Αυτός τώρα, συλλογίστηκε, έρχεται για κακό μου. Ας πάω να τον καλοπιάσω.

- Καλώς τον κυρ-λύκο. Και ποιος καλός καιρός σας έφερε καταδώ;

Τα 'λεγε αυτά το γαϊδούρι κι έκανε και πως κουτσαίνει.

- Γεια σου, γαϊδουράκο. Και τι έχει το πόδι σου, γιατί κουτσαίνεις;

- Μην τα ρωτάς. Δεν πρόσεξα, πάτησα κάτι άγρια αγκάθια κι αυτά τρύπωσαν στο νύχι μου. Μεγάλο καλό θα μου κάμεις, αν θέλεις να σηκώσω το πόδι μου, να τα τραβήξεις έξω, γιατί κι αν θελήσεις να με φας, θα καθίσουν στο λαιμό σου.

Σήκωσε το γαϊδούρι το πόδι του τάχα για να δείξει τ' αγκάθια, έσκυψε κι ο λύκος για να τα δει από κοντά, και του κατέβασε το γαϊδούρι κατάμουτρα μια τέτοια γερή κλοτσιά, που τον πέταξε πέρα μισοψόφιο και με πεταγμένα έξω τα δόντια του.

Ο λύκος, καταπληγμένος, έκλαιγε τη μοίρα του και μονολογούσε:

- Καλά να πάθω ο βλάκας. Ο πατέρας μου με σπούδασε χασάπη και φονιά, κι αντί να πέσω απάνω του να τον κατασπαράξω, άφησα τη χασαπική και γίνηκα γιατρός!...

6, Ἡ ἀλεποῦ καὶ τὰ σταφύλια.

Μιά φορά μιὰ ἀλεποῦ σεργιάνιχε τὴν "Ανοιξή μέσα στὰ ἀμπέλια. νὰ δοῦμε μήπως τὰ σταφύλια ὠρίμασαν νὰ φάγη λίγα νὰ γλυκάνη τὸ στόμα της, ἀλλὰ τὰ σταφύλια ἀκόμη ἦσαν ἀγουρίδες.

Ἐκεῖ, ἐνῶ σεργιανοῦσε, ἦρθε σ' ἕναν φαρασιώτη ἀντίχου (ἀντάμωσε). Ὁ φαρασιώτης τὴν ρώτησε κι' εἶπε λοιπὸν :

—Βρὲ ἀλεπάκι, ἐσὺ ἐδῶ ἀνάμεσα στ' ἀμπέλια τί κάμνεις :
Εἶπε λοιπὸν κι' ἡ ἀλεποῦ :

—Βλέπω, νὰ δοῦμε μήπως πουθενὰ δὲν θὰ βρῶ ἕνα δεῖγμα ὠρίμου σταφυλιοῦ νὰ φάγω, μὰ ἀκόμη εἶναι ἀγουρίδες, δὲν ἔπρεπε δεῖγμα.

Εἶπε λοιπὸν κι' ὁ ἄνθρωπος στὴν ἀλεποῦ :

—Βρὲ ἀλεπάκι, ἐσὺ εἶσαι διάβολος καὶ ζεύρεις πολλές διαβολιές, ἀλλὰ τούτη τὴν φορά, δὲν ζεύρω, τρελλάθηκες μήπως ; Αὐτὲς οἱ ἀγουρίδες ὡς πού νὰ ὠριμάσουν ἀκόμη θὰ διαβοῦν δύο μῆνες. Εἴμαστε ψηλὰ δι' αὐτό. Ἄν θέλῃς νὰ φᾶς σταφύλια καὶ ἂν τὰ ἀποθύμησε ἡ καρδιά σου, κατέβα στὰ "Αδανα· ἐκεῖ εἶναι θερμὸς τόπος καὶ ὠριμάζουν ἐνωρίς· πήγαινε τώρα φάγε ἐκεῖ σταφύλια, κι' ἐκεῖ τὸ Φθινόπωρο κοντά. ἔλα καὶ στὰ Φάρασα, φάγε κι' ἐδῶ, νὰ γίνῃ ἡ ἐπιθυμία σου τέλεια (νὰ ικανοποιήσῃς τὴν ἐπιθυμία σου).

Σηκώθηκε ἡ ἀλεποῦ, πήγε στὰ "Αδανα, ἀλλὰ τὰ ἀμπέλια τὰ τρύγησαν αὐτοῦ, πουθενὰ μιὰ ρόγα δὲν βρῆκε νὰ φάη, καὶ γύρισε ζοπίσου στὰ Φάρασα· ἀλλ' ὥσπου νὰ γυρίσῃ, ξαπέλυσαν κι' αὐτοῦ τὰ ἀμπέλια· δὲν μπόρεσε νὰ ἀνέυρῃ ἕνα καμπανάρι νὰ φάγη. Μετάνοιωσε πού πήγε στὰ "Αδανα, καὶ τριγύριζε ἐδῶ κι' ἐκεῖ καὶ σκεφτότανε.

Ἦρθ' ὕστερα σ' ἕνα λαγὸ ἀντίχου. Τὴν ρώτησε ὁ λαγὸς κι' εἶπε λοιπὸν :

—Ἐ ἀδερφέ, ἐσὺ τί ἔγινες (τί ἔπαθες) καὶ παρπατᾶς ἐδῶ κι' ἐκεῖ καὶ σκέφτεσαι βαθειά ;

—Ἐγώ, εἶπε λοιπὸν κι' ἡ ἀλεποῦ, ἐγὼ φέτο τὰ σταφύλια δὲν τὰ δοκίμασα (γεύτηκα), καὶ δι' αὐτὸ σκέφτουμαι τὸ ντέρτι μου. Νομίζω πὼς φέτο τὸν χειμῶνα δὲν θὰ τὸν βγάλω (ζωντανή).

Εἶπε λοιπὸν κι' ὁ λαγὸς στὴν ἀλεποῦ :

—Ἐ ἀδερφέ, μὴ πονῆς τὴν καρδιά σου (μὴ λυπᾶσαι)· ἐγὼ φέτος ἔφαγα πολλὰ σταφύλια. Ἐλα δῶ, μὴ κυττᾶς στὸ ἐλάττωμα (μὴ με παρεξήγης), νὰ χέσω, φάγε τίς κκαρέντσες μου· εἶναι σταφυλιοῦ κκαρέντσες, νὰ διαβῇ ἡ ἐπιθυμία σου.

Τούτη τὴν φορά, αὐτὸς ὁ λόγος τοῦ λαγοῦ καὶ τὸ κορόϊδεμα ἀκούμπησε στὴν καρδιά της σὰν ζουράφι ! Μερακλάντισε ἡ ἀλεποῦ καὶ ψόφησε ἀπ' τὸ μεράκι της (τὸν καημὸ της).

7. Λιοντάρι και λαγός

Ένα λιοντάρι πέτυχε μια φορά ένα λαγό να κοιμάται. Ήταν έτοιμος να τον φάει, όταν είδε δίπλα του να τρέχει ένα ελάφι.

«Τρελός είμαι», είπε το λιοντάρι, «να φάω το λαγό και ν' αφήσω το ελάφι, που είναι δέκα φορές μεγαλύτερο;»

Κι άρχισε να κυνηγάει το ελάφι, αφήνοντας το λαγό να κοιμάται. Αλλά το ελάφι, όλοι το ξέρομε, τρέχει σαν αστραπή. Το λιοντάρι εξαντλήθηκε να το κυνηγάει, μα αδύνατο του ήταν να το φτάσει. Σε λίγο μάλιστα το έχασε κι από τα μάτια του. Δεν ήξερε πια ποιο δρόμο να πάρει.

«Τώρα», είπε το λιοντάρι, «πρέπει να απελπιστώ από το ελάφι. Αφού ούτε ξέρω πια κατά πού τράβηξε. Ας γυρίσω καλύτερα να φάω το λαγό».

Ο λαγός όμως, με τη φασαρία που γίνηκε στα χόρτα, ξύπνησε και το 'βαλε στα πόδια. Όταν το λιοντάρι γύρισε, δε βρήκε ούτε το λαγό. Δεν ήταν τόσο ανόητος να κάθεται να περιμένει το λιοντάρι να τον φάει, άμα του κατεβεί το κέφι.

- Να μην είσαι πλεονέκτης! ακούστηκε μια φωνή. Να μάθεις να παρηγοριέσαι με το βρισκούμενο... γιατί «όποιος γυρεύει τα πολλά, χάνει και τα λίγα».

Το λιοντάρι δεν κατάλαβε ποιος του 'δινε το μάθημα. Ήταν μια χελώνα, που, κρυμμένη κάτω από τις πέτρες, βγάζοντας με τρόπο το κεφαλάκι της, είχε παρακολουθήσει όλες τις κινήσεις του λιονταριού.

8. Λιοντάρι, γάιδαρος κι αλεπού

Ένα λιοντάρι, ένας γάιδαρος και μια αλεπού φτιάξανε συνεταιρισμό. Και είπανε: «Μαζί θα βγαίνουμε στο κυνήγι, μαζί θα κοπιάζουμε, και ύστερα όλοι μαζί θα χαϊρόμαστε τα κερδισμένα».

Κι αλήθεια. Δουλέψανε με φρόνηση και αξιοσύνη και μαζέψανε πολλά θηράματα. Και είπε τότε το λιοντάρι στο γαϊδούρι:

- Έλα τώρα, κυρ-γάιδαρε, να κάμεις τη μοιρασιά.

Ο γάιδαρος μελέτησε προσεχτικά τα θηράματα και τα μοίρασε σε τρία ίσα μέρη. Με απόλυτη ισότητα και δικαιοσύνη. Και κάλεσε το λιοντάρι να διαλέξει πρώτο. Ήτανε δα και βασιλιάς. Το λιοντάρι έριξε μια ματιά στη μοιρασιά και χωρίς δεύτερη κουβέντα έπεσε πάνω στο γάιδαρο και τον έλιωσε. Ύστερα φώναξε την αλεπού.

- Η σειρά σου, κυρά-αλεπού, να μοιράσεις.

Η αλεπού μάζεψε όλα τα θηράματα και τα 'βαλε στη μια μεριά και στην άλλη άφησε για τον εαυτό της κάτι φιλοπράγματα... μια ουρά από νυφίτσα και μισό ποντικάκι.

Το λιοντάρι ήρθε, είδε τη μοιρασιά και ικανοποιημένο ρώτησε την αλεπού:

- Μπράβο σου, κυρά-αλεπού, ποιος σ' έμαθε να μοιράζεις τόσο ωραία;

- Ποιος άλλος, βασιλιά μου, η κακοτυχιά του γαϊδάρου... Μα έλεγε συχνά και η μητέρα μου: «Τα παθήματα, παιδιά μου, να σας γίνονται μαθήματα».

9 . Ο αετός και η αλεπού

Ένας αετός και μια αλεπού έκαναν φιλία και συμφώνησαν να κατοικήσουν ο ένας κοντά στον άλλον. Ο αετός ανέβηκε σ' ένα ψηλό δέντρο, έκανε εκεί φωλιά και γέννησε τα αετόπουλα. Η αλεπού τρύπωσε σ' έναν θάμνο και γέννησε εκεί τα αλεπουδάκια της. Όταν κάποτε η αλεπού βγήκε για κυνήγι, ο αετός, μη βρίσκοντας τροφή, πέταξε στον θάμνο, άρπαξε τα μικρά της αλεπούς και τάισε μ' αυτά τα αετόπουλα. Όταν γύρισε η αλεπού και κατάλαβε τι είχε συμβεί, δεν λυπήθηκε τόσο για τον θάνατο των παιδιών της όσο για την αδυναμία της να εκδικηθεί τον αετό. Σαν ζώο του εδάφους δεν μπορούσε να κυνηγήσει ένα πουλί. Έτσι, αφού στάθηκε σε απόσταση, έκανε μόνο αυτό που μπορούν να κάνουν οι αδύνατοι, καταριόταν δηλαδή τον εχθρό. Συνέβη όμως ο αετός να πληρώσει σύντομα για την περιφρόνηση που έδειξε απέναντι στη φιλία. Όταν μερικοί θυσίαζαν κατσίκια σε αγρό, ο αετός όρμησε, άρπαξε από τον βωμό ένα σπλάχνο με κάρβουνο μαζί και το ανέβασε στη φωλιά του. Όταν το απόθεσε στη φωλιά, φύσηξε δυνατός άνεμος και από ένα λεπτό και ξερό ξύλο άναψε δυνατή φλόγα. Τα μικρά του πήραν φωτιά και, καθώς δεν μπορούσαν να πετάξουν, έπεσαν στο έδαφος και η αλεπού έτρεξε και τα έφαγε όλα μπροστά στα μάτια του αετού.

10. ΤΟ ΣΚΥΛΙ ΚΑΙ ΤΟ ΛΙΟΝΤΑΡΙ

ΛΕΝΕ ότι ένα καλοταϊσμένο σκυλί συνάντησε ένα εξουθενωμένο λιοντάρι και του μίλησε με χλευασμό: «Δε βλέπεις», του είπε, «πώς πλαταίνουν τα λαγόνια μου κάτω από το δυο πλευρά μου και πόσο καλοκαμωμένους μυς έχει το όμορφο στήθος μου; Όταν έρχεται η ώρα της ξεκούρασης, με φέρνουν κοντά στα τραπέζια όπου τρώνε οι άνθρωποι, και το στόμα μου γεμίζει από το φαγητό που μοιράζεται μαζί μου ο αφέντης μου».

«Όμως τι είναι αυτό το φριχτό σίδερο γύρω από το γεροδεμένο σου λαιμό;»

«Είναι για να μη φεύγω από το σπίτι που φυλάω. Ενώ εσύ περιφέρεσαι με τις ώρες στους αγριότοπους μισοπεθαμένο από την πείνα, μέχρι να βρεθεί μπροστά σου κάποιο θύμα. Γι' αυτό, έλα, σκύψε κι εσύ το λαιμό στις αλυσίδες που φορώ και θα τρως χωρίς κόπο φαγητό πλουσιοπάροχο».

Μόλις το άκουσε αυτό το λιοντάρι αγρίεψε και γεμάτο περηφάνια έβγαλε ένα μεγαλόπρεπο βρυχηθμό. «Πήγαινε», είπε, «και βάλε στο λαιμό σου τα δεσμά που του αξίζουν. Ας πάρουν για σένα οι ταπεινωτικές αλυσίδες τη θέση τής πείνας. Εγώ όταν επιστρέφω ελεύθερος στο μοναχικό μου λημέρι, όσο πεινασμένος κι αν είμαι, μπορώ να πάω σε όποιο μέρος θέλω. Γι' αυτό, φρόντισε να πεις για τα τσιμπούσια σου σε όσους θυσίασαν την ανεξαρτησία τους στη λαιμαργία».

11. Η ΑΛΕΠΟΥ ΚΑΙ Ο ΚΑΒΟΥΡΑΣ

Μια φορά, μια αλεπού και ένας κάβουρας επήγαιναν μαζί στο κυνήγι κι ό,τι εμαζώνανε το φέρνανε στην τρούπα* τους για να το φάνε. Ήσαντε γειτόνοι. Η αλεπού, για να τα φάει ούλα, δείχνει του κάβουρα ένα ψήλωμα που ήταν εκεί κοντά και του λέει: «Κάνουμε μια συμφωνία; Όποιος ανέβει πρώτος στο ψήλωμα, να τα τρώει ούλα!»

Ο κάβουρας το παραδέχτηκε και εσταθήκανε και οι δυο στη γραμμή.

Άμα ξεκίνησαν για το ψήλωμα, ο κάβουρας επιάστηκε με τη δαγκάνα του από την ουρά της αλεπούς και πήγαινε μαζί της. Άμα η αλεπού έφτασε στην κορφή, στο ψήλωμα, εγύρισε για να ιδεί πού είν' ο κάβουρας, και τότες η ουρά της πήγε πολύ ψηλά κι ο κάβουρας αμέσως απολύθηκε και βρέθηκε πρώτος στην κορφή και κέρδισε το στοίχημα, αφού πολλές φορές ετρέξανε.

12. Ο ΛΥΚΟΣ ΚΙ' Η ΑΛΕΠΟΥ

Μιά άλεπού, ένῶ γύριζε στο δάσος, έπεσε σ' ένα δόκανο κι' επιάστηκε. Στριφογύρισε άπάνω και κάτω (μήπως γλυτώση), δέν έκαμε τίποτα. Είδε λοιπόν πώς δέν έχει γλυτωμό, και σκέφτηκε την πονηριά. "Έκαμε την πεθαμένη, ξαπλώθηκε ίσια κι' έκλεισε και τὰ μάτια. "Επειτ' από λίγο ήρθ' ο άνθρωπος που είχε στήσει τὸ δόκανο, είδε την άλεπού ψόφια, τής έδωσε μια κλοτσιά, τή σήκωσε και την πέταξε έξω από τὸ δόκανο. Η άλεπού, αυτό κιόλας που ήθελε, σηκώθηκε και τὸ έδωσε στο φευγιό. Καθώς έτρεχε μέσα στο δάσος, τή βρίσκει ένας λύκος, την πιάνει κι' ήταν έτοιμος να την ξεσκίση. «Στάσου, του λέει ή άλεπού, κάτι να σου δείξω πρώτα· ένα θαυμαστό πράμα». —«Τί είναι ;» τή ρωτάει ο λύκος. «Έλα πάμε και θα στο δείξω» του λέει ή άλεπού. Τὸν πήρε και τὸν πήε, του 'δειξε από μακριά τὸ δόκανο και του λέει : «'Ανέβα εκεί πάνω, και δοκίμασε να δῆς τί θαῦμα είναι!». Πήγε ο λύκος, ανεβαίνει στο δόκανο και πέφτει μέσα και πιάστηκε. Πολεμάει να βγῆ, δέ μπορεί. Τόνε σιμώνει τότες ή άλεπού και του λέει : «Κι' εγὼ στριφογύρισα πάνω και κάτω, μὰ δέν έκαμα τίποτα. Να κάμης τὸν πεθαμένο και θα γλυτώσης». Ο λύκος είδε πώς άλλη θεραπεία δέν είχε, άπλώθηκε ίσια κι' έκαμε τὸν ψόφιο. "Επειτ' από λίγο, έρχεται ο άφέντης του δόκανου, βλέπει τὸ λύκο ψόφιο και του λέει : «Τί, εσύ σαν την άλεπού θα μου τὸ ρτιάξης και θα φύγης ;» Και του δίνει μιὰ άξιναριὰ στο κεφάλι και τὸν άρῆνει στὸν τόπο.

13. ΓΑΪΔΑΡΟΣ, ΛΥΚΟΣ ΚΑΙ ΑΛΕΠΟΥ

α.—Μιά φορά μιὰ ἀλεπού κι' ἓνας λύκος ἐπερπατούσανε στὸ περιβλάσσιο, πού εἶχε κοντὰ λιβάδια καὶ χιτῆματα. Ἰῆδανε ἀπὸ μακρὰ ἓνα γαῖδαρο πού ἔβασκε, κι' εἶπανε νὰ τὸν πάρουνε κάπου μαζὶ

τους καὶ νὰ τὸν φᾶνε. Πήγανε λοιπὸν κοντὰ, τὸν ἐχαιρέτησαν καὶ τοῦ λένε : «Δὲν ἔρχεσαι, κύρ-γαῖδαρε, μαζὶ μας, νὰ πᾶμε λίγο νὰ διασκεδάσουμε μὲ τὴ βάρκα, νὰ ξεδώσης κιόλας, πού ὄλο σ' ἔχει ἐδῶ τ' ἀφεντικό σου καὶ δουλεύεις ;» Ὁ γαῖδαρος, σὰν καὶ τοῦ καλᾶρεσε τὸ ταξίδι, καὶ δέχτηκε. Ἄφησε τὸ λιβάδι κι' ἐπῆε μαζὶ τους στὴ βάρκα.

Ὅταν ἐφτάσανε στὴ μέση τῆς θάλασσας, ὁ λύκος, πού ἦτανε δασκαλεμένος ἀπὸ τὴν ἀλεπού, λέει τοῦ γαϊδάρου.—«Ξέρεις, καημένε, ἐδῶ στὴ θάλασσα πού βρισκόμαστε, μπορεῖ καὶ νὰ πιγοῦμε· γι' αὐτὸ πρέπει καθένας μας νὰ ξεμολογηθῆ τὶς ἁμαρτίες του, νὰ δοῦμε τί ἔχουμε καμωμένο». Ὁ γαῖδαρος δὲν ἤξερε τὴν πονηριά τους καὶ τοὺς εἶπε «ναί». Εἶπνε λοιπὸν ὁ καθένας τὶς ἁμαρτίες του. Ἡ ἀλεπού εἶπε πὼς ἐπνιγε τὶς κότες καὶ τὶς ἔτρωγε μὲ τὰ παιδιὰ της. Ὁ λύκος, τὸ ἴδιο, πὼς ἔκλεβε τ' ἄρνιὰ ἀπὸ τὰ κοπάδια καὶ τὰ ἔτρωγε. Ἦρθε τότες κι' ἡ σειρά τοῦ γαϊδάρου.—«Ἐγώ, λέει ὁ κακομοῖρης ὁ γαῖδαρος, οὔτε ἄρνιὰ τρώγω, οὔτε κότες. Ἄλλο ἀπὸ χορτάρια καὶ σανό, δὲν ξέρω. Μονάχα μιὰ φορά μπῆκα κι' ἐγὼ σ' ἓνα περιβόλι κι' ἔφαγα λίγα μαρούλια· αὐτὸ εἶναι ὄλο πού ἔκαμα».—«Οὐ! κάνει τότες ἡ ἀλεπού· λίγο τὸ ἔχεις αὐτό ; Καὶ δὲ μᾶς λές, γαῖδαρε, πὼς τὰ φαγες τὰ μαρούλια· ἔτσι ὠμά, ἢ τὰ βούτηξες στὸ λάδι καὶ στὸ ξίδι ;» Ὁ γαῖδαρος, πού εἶδε πὼς ἀγριέψανε, τοὺς εἶπε ὅτι τὰ φαγε ἔτσι ὠμά, δίχως λάδι καὶ δίχως ξίδι. Μὰ ἡ ἀλεπού κι' ὁ λύκος βρήκανε τάχατες τοῦτο μεγάλο ἁμάρτημα, κι' εἶπανε : «Οὐχούου !

Δίχως λάδι, δίχως ξίδι,
καὶ πὼς δὲν ἐπνιγήκαμε σὲ τοῦτο τὸ ταξίδι ;

Κι' ἀποφασίσανε νὰ ρίξουνε τὸ γαῖδαρο στὴ θάλασσα. Ὁ γαῖδαρος ὅμως τὰ κατάλαβε ὅλα, καὶ σκέφτηκε νὰ γλυτώσῃ μὲ τὴν πονηριά, καὶ νὰ τοὺς τὸ πληρώσῃ κιόλας. Εἶπε λοιπὸν στὴν ἀλεπού καὶ στὸ λύκο : «Σταθῆτε πρῶτα νὰ σᾶς δείξω κάτι γιὰ τὸ καλό σας, κι' ὕστερα μὲ ρίχνετε στὴ θάλασσα. Τοὺς εἶπε :

«Ἀπουκάτου ἀφ' τὴν πατοῦσα
ἔχω μιὰν ἀγιογραφοῦσα
κι' ὅποιος θὲ νὰ μὲ χαλάσῃ,
πρῶτα νὰν τὴν διαβάσῃ !»

Ὁ λύκος κι' ἡ ἀλεπού ἐσκύψανε τότες νὰ δοῦνε τί εἶχε γραμμένο ὁ γαῖδαρος κάτω ἀπὸ τὴν πατοῦσα του, ἀλλὰ ἐκεῖνος τοὺς ἔδωκε ἀπὸ μιὰ κλοτσιὰ τοῦ καθενὸς καὶ τοὺς σκότωσε. Ἔτσι ἐπῆρε καὶ τὸ δίκιο του.

14 . Το λιοντάρι και το δελφίνι

Ένα λιοντάρι, που περιφερόταν σε μια ακρογιαλιά, είδε ένα δελφίνι να βγάζει το κεφάλι του από τη θάλασσα. Το παρακαλούσε λοιπόν να γίνουν σύμμαχοι. Του έλεγε ότι είναι πολύ ταιριαστό να γίνουν φίλοι και να αλληλοβοηθούνται, αφού το δελφίνι είναι βασιλιάς των ζώων της θάλασσας και το λιοντάρι βασιλιάς των ζώων της στεριάς. Το δελφίνι δέχτηκε με χαρά. Όταν το λιοντάρι άνοιξε έναν πόλεμο μεγάλης διάρκειας με έναν άγριο ταύρο, καλούσε το δελφίνι σε βοήθεια. Εκείνο ήθελε να βγει έξω από τη θάλασσα, αλλά δεν μπορούσε. Το λιοντάρι κατηγορήσε τότε το δελφίνι για προδοσία. Εκείνο όμως αποκρίθηκε: «Μην κατηγορείς εμένα, αλλά τη φύση, που με έκανε θαλασσινό ζώο και δεν με αφήνει να πατώ στη στεριά».

[Δεν μπορούμε να αναπτύσσουμε δραστηριότητα έξω από τον χώρο στον οποίο μας τοποθέτησε και μας περιόρισε η φύση και οι νόμοι της. Είναι όμως ευνόητο και ότι δεν πρέπει να αναλαμβάνουμε υποχρεώσεις που, για να τις εκπληρώσουμε, θα χρειαστεί να παραβιάσουμε τους φυσικούς όρους της ύπαρξής μας.]

15 . Ο σκύλος και ο λαγός

Ένας κυνηγετικός σκύλος έπιασε έναν λαγό. Άλλοτε τον δάγκωνε και άλλοτε τον έγλειφε στα χείλη. Ο λαγός, κουρασμένος από τη συμπεριφορά αυτή, είπε στον σκύλο: «Σταμάτα να με δαγκώνεις ή να με φιλάς, για να μάθω πρώτα τι από τα δύο είσαι για μένα, εχθρός ή φίλος».

Μια ημέρα, που έβρεχε κι έπεφτε το χαλάζι, ένας σκαντζόχερος εβρέθη στο λόγγο, μακριά από την τρούπα του, και δεν ήξερε πού να τρουπώσει για να γλιτώσει απ' το χαλάζι που κινδύνευε να του σπάσει τ' αγκάθια του. Εκεί που έψαχνε, ηύρε μια τρούπα και πήγε για να μπει, αλλά μέσα ήτανε μια αλεπού και δεν τον άφηνε. Εκείνος την παρακάλαγε και της έλεγε να τον αφήσει να βάλει μόνο το κεφάλι του, για να μην του το τσακίσει το χαλάζι.

Η αλεπού, με τα πολλά, τον άφησε κι έχωσε το κεφάλι του στην τρούπα.

Ο σκαντζόχερος λίγο-λίγο έμπαινε παραμέσα κι εζύγωνε την αλεπού. Εσήκωνε τ' αγκάθια του και την ετρούπαγε. Η αλεπού, για να μην τρουπιέται, ετραβιότανε στην άκρη, κι έτσι ο σκαντζόχερος ούλο έμπαινε παραμέσα, ώσπου ανάγκασε την αλεπού να πεταχτεί όξω από την τρούπα της, κι έτσι έγινε νοικοκύρης ο σκαντζόχερος στην τρούπα της αλεπούς.

Όταν έπαψε η βροχή, επήγε η αλεπού και είπε του σκαντζόχερου να φύγει, να πάει στη δική του την τρούπα. Της λέει ο σκαντζόχερος, «εγώ είμαι ατζαμής και δεν ξέρω να φτιάχνω τέτοια τρούπα σαν τη δικιά σου. Άφησέ με εδώ και φτιάξε εσύ άλλη, που είσαι τόσο τεχνήτρα!»

17 . Το λιοντάρι και ο γάιδaros

Ένα λιοντάρι κι ένας γάιδaros έκαναν συμφωνία για συνεργασία και βγήκαν για κυνήγι. Έφτασαν σε μια σπηλιά μέσα στην οποία υπήρχαν αγριόγίδες. Το λιοντάρι στάθηκε στο στόμιο της σπηλιάς και τις παραφύλαγε, ενώ ο γάιδaros μπήκε μέσα στη σπηλιά, τις κλοτσούσε και γκάριζε για να τις φοβίσει. Και ενώ το λιοντάρι έπιασε τις περισσότερες γίδες, ο γάιδaros, όταν βγήκε έξω, ρωτούσε το λιοντάρι αν αγωνίστηκε γενναία κι αν κατάφερε να βγάλει έξω τις γίδες. Το λιοντάρι του είπε: «Σε θεβαιώνω ότι κι εγώ θα σε είχα φοβηθεί, αν δεν γνώριζα από πριν ότι είσαι γάιδaros».

[Μερικοί αδύνατοι κάνουν το παν για να φαίνονται και να αναγνωρίζονται ως δυνατοί, για να παίρνουν «πιστοποιητικό δύναμης» από τους αναντίρρητα δυνατούς.]

18. Η αλεπού με την κομμένη ουρά

Μια αλεπού είχε κάποτε πιαστεί στη φάκα και κατάφερε με τα πολλά να ξεφύγει μα κόπηκε η ουρά της. Το 'χε σε μεγάλο καημό αυτό της το ελάττωμα, και μάλιστα άμα σκεφτόταν πως θ' απομείνει έτσι κουτσοράδα σ' όλη της τη ζωή.

«... Λογαριάζομαι, βέβαια, ανάπηρη και ελαττωματική, γιατί μέσα σ' όλες τις αλεπούδες εγώ μόνο είμαι έτσι μισερή. Αν όμως όλες οι αλεπούδες του κόσμου δεν είχαν ουρά, όσοι θα μας βλέπανε, θα λέγανε πως οι αλεπούδες είναι ζώα χωρίς ουρά, όπως είναι και οι άνθρωποι... Θα πάω, λοιπόν, να πω στις αλεπούδες όλες να κόψουν τις ουρές τους, να μοιάζουμε όλες, και να μη φαίνομαι μόνο εγώ πως έχω το ελάττωμα...»

Τις μάζεψε, λοιπόν, όλες πως θέλει να τους μιλήσει για ένα ζήτημα πολύ σοβαρό. Και άρχισε έτσι η πονηρή:

- Αγαπητές μου συναδέλφισσες, εθεώρησα καθήκον μου να σας δώσω μια χρήσιμη συμβουλή. Καθώς με βλέπετε, δεν έχω ουρά. Να ξέρετε πως αφότου την έβγαλα από πάνω μου, αλάφρωσα. Το καλό που σας θέλω, να τις κόψετε και σεις. Η ουρά είναι περιττό βάρος, γιατί να το σηκώνουμε άδικα; Όπου πάμε την κουβαλάμε κι αυτή, για να μπερδεύεται στα κλαριά και να μαζεύει σκουπίδια. Την κόβουμε και ησυχάζουμε.

- Ε, συναδέλφισσα, φτάνει, καταλάβαμε. Όταν την είχες την ουρά, δεν έλεγες πως είναι βάρος· ούτε πως μας ασκημίζει. Τώρα που απόκτησες το ελάττωμα, θέλεις να γίνουμε όλες ελαττωματικές για να μην ξεχωρίζει η δική σου ασχήμια. Για το συμφέρον σου πασκίζεις, κι όχι για το δικό μας. Η όμορφιά στο κάθε πλάσμα είναι να μένει με όλα του τα όργανα. Όπως εγεννήθηκε.

19. Αηδόνι και γεράκι

Ένα αηδόνι είχε διαλέξει ένα ψηλό κλαρί βαλανιδιάς κι αποκεί έβλεπε κεφάτο την όμορφη εξοχή που απλωνότανε μπροστά του και κελαηδούσε.

Ένα γεράκι πεινασμένο, μόλις είδε το αηδόνι που αφηρημένο τραγούδαγε, έκανε μια γερή βουτιά στον αέρα και το 'πιασε. Το καημένο το αηδονάκι μέσα στο στόμα του γερακιού το παρακαλούσε:

- Καλό μου γεράκι, μη με φας. Είμαι τόσο μικρό, μήτε για μια σωστή μπουκίτσα δε φτάνω. Έτσι πεινασμένο που είσαι, μην περιμένεις πως θα χορτάσεις από μένα. Εγώ θα χάσω τη ζωή μου κι εσύ δε θα 'χεις τίποτε να ωφεληθείς. Ναι, καλό μου γεράκι, χάρισέ μου τη ζωή μου και κοίταξε να βρεις τίποτε μεγαλύτερο να χορτάσεις την πείνα σου...

- Πολύ έξυπνο είσαι! Ας είσαι και μια μπουκιά· ας είσαι και μισή μπουκιά... σ' έχω όμως στα χέρια μου. Δεν το 'ξερα ν' αμολύσω το σίγουρο και να τρέχω να γυρεύω τ' άπιαστα. Ξέρεις τι συνηθίζουν να λένε οι άνθρωποι; «Κάλλιο πέντε και στο χέρι, παρά δέκα και καρτέρει».

20. Η ΣΥΜΒΟΥΛΗ ΤΗΣ ΑΡΚΟΥΔΑΣ

Δυο φίλοι τραβούσαν τον ίδιο δρόμο, όταν ξαφνικά μπροστά τους παρουσιάστηκε μια αρκούδα.

Ο ένας από τους φίλους σκαρφάλωσε γρήγορα γρήγορα επάνω σ' ένα δέντρο, για να γλυτώσει από τα νύχια του θηρίου. Ο άλλος, που είχε ακούσει κάποτε ότι οι αρκούδες δεν τρώνε πτώματα, μια και δεν είχε προλάβει να σκαρφαλώσει επάνω σε κανένα δέντρο, έπεσε κάτω, κράτησε την αναπνοή του κι έκανε τον πεθαμένο. Το θηρίο, αφού τον μύρισε καλά καλά, νομίζοντας ότι ήταν νεκρός, απομακρύνθηκε.

«Τι σου είπε στο αυτί η αρκούδα;» ρώτησε ο φίλος του, που είχε πια κατεβεί από το δέντρο. Τότε ο άλλος αποκρίθηκε με πολλή πικρία:

«Μου είπε: “Ψάξε να βρεις έναν καλύτερο συνοδοιπόρο. Ένα φίλο που δε θα σε εγκαταλείπει την ώρα του κινδύνου”».

Παιδιά, μην το ξεχάσετε ποτέ στη ζωή σας αυτό το μυστικό της αρκούδας. Τι νομίζετε, ότι το είπε πραγματικά η αρκούδα ή ότι ο Αίσωπος μας πέρασε το μήνυμά του έτσι ώστε να μας κάνει περισσότερη εντύπωση;

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
Η ΑΝΘΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΜΥΘΩΝ

1. Καρθαίου Ρένα-Μάνου-Πασσά Κατερίνα, «Παρέα με τον Αίσωπο II», εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1999, σελ. 29
2. Καρθαίου Ρένα-Μάνου-Πασσά Κατερίνα, ο.π. σελ. 48-49
3. Γκίκας Σωκράτης, «Μύθοι και ανέκδοτα του Αισώπου», εκδ. Σαββάλας, Αθήνα 2001, σελ. 133-134
4. Αλεξίου Έλλη, «Μύθοι του Αισώπου», Έκδοση Γ', εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 1989, σελ. 52
5. Αλεξίου Έλλη, ο.π. σελ. 76
6. Θεοδωρίδης Θεόδωρος, «Φαρασιώτικοι μύθοι και παραμύθια», Λαογραφία ΚΑ', Αθήνα 1963-64, σελ. 287-289
7. Αλεξίου Έλλη, ο.π. σελ. 62
8. Αλεξίου Έλλη, ο.π. σελ. 98
9. Γκίκας Σωκράτης, ο.π. σελ. 75-76
10. Ανδρέου Γιάννης (απόδοση), «Αβιάνου μύθοι», εκδ. Απόπειρα, Αθήνα 2000, σελ. 68
11. Σπυροπούλου Ζωή, «Μύθοι περί ζώων», Έκδοση Β', εκδ. Ελληνικά γράμματα, Αθήνα 1988, σελ. 31
12. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, «Νεοελληνικά λαογραφικά κείμενα», τ. 48, Βασική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1957, σελ. 5
13. Λουκάτος Σ. Δημήτριος, ο.π. σελ. 9-10
14. Γκίκας Σωκράτης, ο.π. σελ. 63
15. Γκίκας Σωκράτης, ο.π. σελ. 89
16. Σπυροπούλου Ζωή, ο.π. σελ. 19-20
17. Γκίκας Σωκράτης, ο.π. σελ. 56
18. Αλεξίου Έλλη, ο.π. σελ. 130
19. Αλεξίου Έλλη, ο.π. σελ. 21
20. Καρθαίου Ρένα-Μάνου-Πασσά Κατερίνα, ο.π. σελ. 41-42

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

004000069601